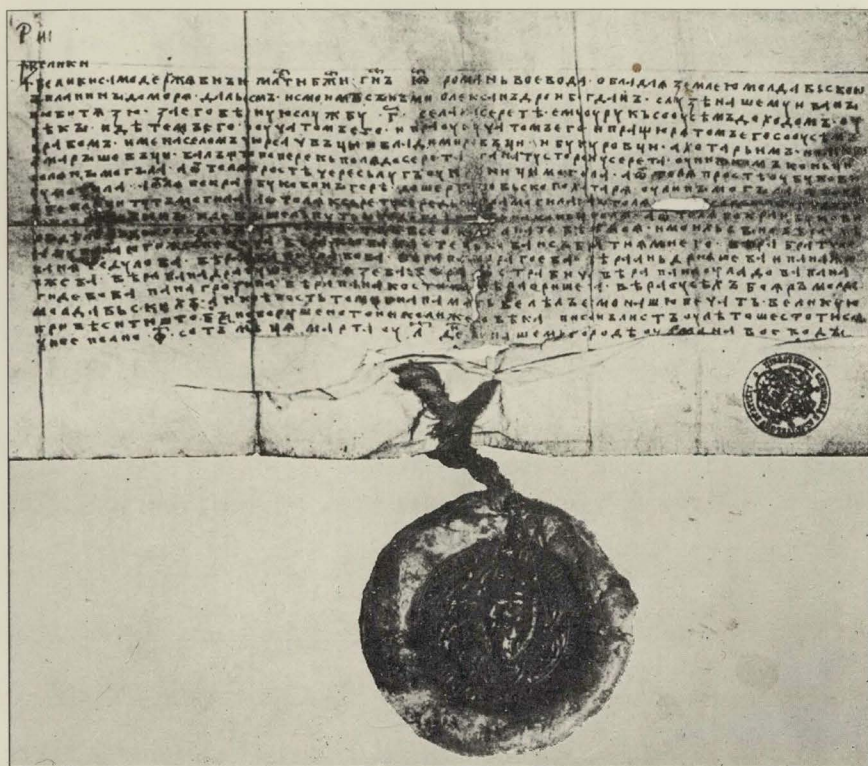

REVISTA ARHIVELOR

1-2/1998

Colegiul de redacție :

CONSTANTIN BURAC	CORNELIU MIHAIL LUNGU
MARCEL-DUMITRU CIUCĂ	MARIN RADU MOCANU
COSTIN FENEȘAN	FLOREA OPREA
VASILE IONAȘ	TUDOR RĂȚOI
IOAN SCURTU	

Redactor responsabil :
MARCEL-DUMITRU CIUCĂ

Redactor :
MARIA IGNAT

**Culegere și tehnoredactare
computerizată :**
NICOLETA BORCEA

Coperta I :

1392 martie 20. Uricul de la Roman Mușat, „voievod stăpânitor al Țării Moldovei din munte până la mare“, prin care acesta dăruiește lui Ivănuș Viteazul, „pentru credincioasă slujbă“, trei sate pe Siret.

Coperta a IV-a :

<1521 iunie 29-30> . Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către Hanăș Begner, judele Brașovului, despre trecerea trupelor lui Mahamet-beg pe Dunăre în sus.

ISSN 1453 - 1755

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <http://arhivelenationale.ro>

ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

REVISTA ARHIVELOR

ANUL LXXV VOL. LX

Nr. 1-2/1998

SUMAR

EDITORIAL

CORNELIU MIHAIL LUNGU – Arhivele Naționale ale României la ceas de bilanț....	11
---	----

STUDII DE ISTORIE

PAVEL-MIRCEA FLOREA – Modalități neobișnuite de păstrare a unor acte.....	17
BOGDAN-FLOREN POPOVICI – Despre cultul personalității conducătorului Statului în perioada regimului antonescian.....	26
NARCIS-DORIN ION – Partidul Național Țărănesc – Anton Alexandrescu. Scurtă istorie (II).....	35

DOCUMENTE

MARIAN STROIA – Corespondența Consulatului rus din București, o sursă de majoră însemnătate în cunoașterea evenimentelor revoluționare de la 1821 în Principatele Române (II).....	81
NICOLAE ISAR, MIHAI SORIN RĂDULESCU – Protocoalele adunărilor boierești din vara anului 1827 privind reorganizarea internă a Țării Românești.....	117
CONSTANTIN DECA – Corespondența poetului Tudor Arghezi cu Constantin Șaban Făgețel, redactor-șef al revistei „Ramuri” (1921-1947).....	139
CONSTANTIN BRĂTESCU – Sculptorul Romul Ladea în corespondență cu orăvițenii (1932-1933).....	152
ELENA ISTRĂȚESCU – Din corespondența profesorului Aurelian Sacerdoțeanu, director general al Arhivelor Statului (1938-1953).....	167

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

ALEXANDRU POTROVIȚĂ – Fondul Prefectura Brașov. Scurt istoric.....	177
BRÂNDUȘA LĂLUCIU – Fondul Ministerul Agriculturii. Comisia operativă pentru lichidarea bunurilor din Vest	182

ȘTIINȚE AUXILIARE ALE ISTORIEI

MONICA CINCU – Contribuții privind studiul sigiliilor breslelor brașovene.....	185
ILEANA CĂZAN, VALERIU STAN – Simboluri heraldice arborate de pavilioanele navelor militare și comerciale românești până în secolul al XIX-lea.....	189

IN MEMORIAM

VIRGILIU Z. TEODORESCU – Centenar Constantin Daicoviciu.....	198
VIRGILIU Z. TEODORESCU – Cinstirea memoriei lui Ion I.C.Brătianu.....	202

NOI ACHIZIȚII

ANCA-ANDA MIHALCEA – Îmbogățirea bazei documentare la Arhivele Naționale Istorice Centrale în anul 1997.....	210
MIRCEA TIMBUS – Fondul personal dr. Nerva Iercan, o achiziție nouă la Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale.....	221

CRONICĂ	228
----------------------	-----

RECENZII ȘI PREZENTĂRI	243
-------------------------------------	-----

SOMMAIRE

EDITORIAL

CORNELIU MIHAIL LUNGU – Les Archives nationales devant le bilan	11
---	----

QUESTIONS D'HISTOIRE

PAVEL-MIRCEA FLOREA – Modalités inhabituelles de conserver quelques actes.....	17
BOGDAN-FLORIN POPOVICI – Le culte de la personnalité du dirigeant de l'État pendant le gouvernement Antonescu.....	26
NARCIS-DORIN ION – Le Partei National Paysan – Anton Alexandrescu. Bref historique (II)	35

DOCUMENTS

MARIAN STROIA – La correspondance du Consulat russe à Bucarest – une importante source documentaire pour appréhender les mouvements révolutionnaires de 1821 dans les Principautés Roumaines (II).....	81
NICOLAE ISAR, MIHAI SORIN RĂDULESCU – Les protocoles des assemblées des boyards pendant l'été de l'année 1827, concernant la réorganisation interne de la Valachie	117
CONSTANTIN DECA – Correspondance du poète Tudor Arghezi avec Constantin Șaban Făgețel, rédacteur en chef de la revue „Rameaux“ (1921-1947).....	139
CONSTANTIN BRĂTESCU – Correspondance du sculpteur Romul Ladea avec les habitants d'Oravița (1932-1933).....	152
ELENA ISTRĂȚESCU – Pages de la correspondance du professeur Aurelian Sacerdojeanu, directeur général des Archives de l'État.....	167

PRÉSENTATIONS DE FONDS ET DE COLLECTIONS

ALEXANDRU POTROVIȚĂ – Fonds: Préfecture de Brașov. Bref historique.....	177
BRĂNDUȘA LĂLUCIU – Fonds: Ministère de l'Agriculture. La Commission opérative pour la liquidation des biens de l'Ouest.....	182

SCIENCES CONNEXES DE L'HISTOIRE

MONICA CINCU – Contributions visant les sceaux des corps de métiers de Brașov.....	185
ILEANA CĂZAN, <u>VALERIU STAN</u> – Symboles héraldiques arborés sur les pavillons des navires militaires et commerciaux roumains jusqu'au XIX ^e siècle.....	189

IN MEMORIAM

VIRGILIU Z. TEODORESCU – Centenaire Constantin Daicoviciu.....	198
VIRGILIU Z. TEODORESCU – À la mémoire de Ion I.C.Brătianu.....	202

NOUVELLES ACQUISITIONS

ANCA-ANDA MIHALCEA – L'enrichissement de la base documentaire des Archives nationales de la Roumanie.....	210
MIRCEA TIMBUS – Une nouvelle acquisition: le fonds personnel dr. Nerva Iercan.....	221

CRONIQUE	228
-----------------------	-----

ANALYSES ET PRÉSENTATIONS	243
--	-----

CONTENTS

EDITORIAL

CORNELIU-MIHAIL LUNGU – National Archives of Romania – the time to sum up.....	11
--	----

HISTORY ISSUES

PAVEL - MIRCEA FLOREA – Unusual methods to preserve certain acts.....	17
BOGDAN - FLORIN POPOVICI – On the State Leader's cult during Antonescu's regime	26
NARCIS-DORIN ION – National Peasant Party – Anton Alexandrescu. Short history (II)	35

DOCUMENTS

MARIAN STROIA – Correspondence of the Russian Consulate in Bucharest, which proved to be an important documentary source for the 1821 Revolution in the Principates (II)	81
NICOLAE ISAR, MIHAI SORIN RĂDULESCU – Proceedings of Boyards Assembly in summer 1827 on Wallachia's internal reorganization	117
CONSTANTIN DECA – Tudor Arghezi's correspondence with Constantin Şaban Făgeţel, chief editor of „Ramuri“ review (1921-1947).....	139
CONSTANTIN BRĂTESCU – The sculptor Romul Ladea in correspondence with Oraviţa's citizens (1932-1933)	152
ELENA ISTRĂŢESCU – Of the correspondence of professor Aurelian Sacerdoţeanu, general manager of State Archives (1938-1953)	167

FONDS AND COLLECTIONS

ALEXANDRU POTROVIŢĂ – Braşov Prefect's Office Fonds. Short History.....	177
BRÂNDUŞA LĂLUCIU – History of Agriculture Fonds. The Operative Committee for the liquidation of Western Possessions	182

SCIENCES CONNECTED TO HISTORY

MONICA CINCU – Contributions to the study of Braşov corporations seals.....	185
ILEANA CĂZAN, VALERIU STAN – Heraldic symbols hoisted on Romanian military and commercial ships' flags till the XIX th century.....	189

IN MEMORIAM

VIRGILIU Z. TEODORESCU – Constantin Daicoviciu's Centenary.....	198
VIRGILIU Z. TEODORESCU – In the memory of Ion I.C. Brătianu	202

NEW ACQUISITIONS

ANCA-ANDA MIHALCEA – New acquisitions at the National Central Historical Archives	210
MIRCEA TIMBUS – Personal Fonds Dr. Nerva Iercan, a new acquisition at the National Archives District Directorship Arad	221

CHRONICLE	228
------------------------	-----

BOOK REVIEW	243
--------------------------	-----

INHALT

LEITARTIKEL

CORNELIU MIHAIL LUNGU – Eine Bilanz der Nationalarchive Rumäniens.....	11
--	----

HISTORISCHE STUDIEN

PAVEL-MIRCEA FLOREA – Ungewöhnliche Modalitäten für die Erhaltung der Akten.....	17
BOGDAN-FLORIN POPOVICI – Über den Kult des Staatsführer zur Zeit des Marschalls Antonescu.....	26
NARCIS-DORIN ION – Die Nationale Bauernpartei Fraktion Anton Alexandrescu. Kurze Geschichte (II).....	35

DOKUMENTE

MARIAN STROLA – Die Korrespondenz des Bukarester russischen Konsulats – eine grundlegende Quelle für die Geschichte des revolutionären Geschehen in den Donaufürstentümern im Jahr 1821 (II).....	81
NICOLAE ISAR, MIHAI SORIN RĂDULESCU – Die Protokolle der Bojarenversammlungen vom Sommer des Jahres 1827 über die innere Neuorganisation der Walachei.....	117
CONSTANTIN DECA – Der Briefwechsel des Dichters Tudor Arghezi mit Constantin Șaban Făgețel, Schriftleiter der Zeitschrift „Ramuri“ (1921-1947).....	139
CONSTANTIN BRĂTESCU – Der Briefwechsel des Bildhauers Romul Ladea mit Persönlichkeiten aus Oravița (1932-1933).....	152
ELENA ISTRĂȚESCU – Aus dem Briefwechsel des ehemaligen General – direktors der Staatsarchive Rumäniens, Prof. Dr. Aurelian Sacerdoțeanu.. ..	167

BESTANDS- UND SAMMLUNGSVORFÜHRUNGEN

ALEXANDRU POTROVIȚĂ – Der Archivbestand: Präfektenamt Brașov. Kurzer geschichtlicher Überblick.....	177
BRÂNDUȘA LĂLUCIU – Der Archivbestand: Das Ministerium für Landwirtschaft. Der operative Ausschuss für die Regelung der Guthaben im Westen.....	182

HILFSWISSENSCHAFTEN DER GESCHICHTE

MONICA CINCU – Beiträge zum Studium der Kronstädter Zunftsigel.....	185
ILEANA CĂZAN, VALERIU STAN – Die heraldischen Symbole auf den Flaggen der rumänischen Kriegs – und Handelsschiffe bis ins 19. Jahrhundert.....	189

IN MEMORIAM

VIRGILIU Z. TEODORESCU – Hundert Jahre seit der Geburt von Constantin Daicoviciu.....	198
VIRGILIU Z. TEODORESCU – In memoriam Ion I.C. Brătianu.....	202

NEUERWERBUNGEN

ANCA-ANDA MIHALCEA – Neuerwerbungen beim Nationalarchiv Bukarest.....	210
MIRCEA TIMBUS – Der persönliche Bestand Dr. Nerva Iercan – eine Neuerwerbung bei der Kreisdirektion Arad der Nationalarchive.....	221

CHRONIK	228
----------------------	-----

BUCHBESPRECHUNGEN UND – VORFÜHRUNGEN	243
---	-----

Arhivele Naționale ale României la ceas de bilanț

CORNELIU MIHAIL LUNGU

Pentru Arhivele Naționale ale României și direcțiile lor județene, anul 1997 a reprezentat o piatră de încercare, în temeiul noii Legi și a practicii arhivistice acționându-se în sensul organizării și desfășurării activităților specifice, destinate administrării, supravegherii și protecției speciale a Fondului Arhivistic Național. În acest scop, au fost elaborate norme metodologice, regulamente și instrucțiuni menite să completeze cadrul legislativ, a fost îmbogățit tezaurul documentar cu noi fonduri și colecții arhivistice, s-au întocmit instrumente de evidență a documentelor din depozitele proprii, au continuat microfilmarea de asigurare și acordarea asistenței de specialitate la creatorii și deținătorii de documente. Totodată, s-au avut în vedere valorificarea informațiilor documentare în scopul elaborării publicațiilor de specialitate, organizării de activități cultural-științifice și rezolvării cererilor cetățenilor, conservarea documentelor, extinderea relațiilor internaționale ale Arhivelor Naționale, perfecționarea pregătirii de specialitate a personalului.

O preocupare deosebită a constituit-o îmbunătățirea evaluării muncii în Arhivele Naționale, pe baza unui experiment ce s-a derulat timp de un an, la nivelul întregului sistem. Drept urmare, activitățile arhivistice se desfășoară conform standardelor practicate pe plan european.

Activitatea metodologică s-a concretizat în elaborarea unor normative de lucru specifice, cum sunt: „Instrucțiuni de aplicare a amenzilor contravenționale”, „Metodologia prelucrării arhivelor create de structurile P.C.R.”, „Instrucțiunile pentru selecționarea documentelor din depozitele Arhivelor Naționale”. Dintre acestea, „Metodologia prelucrării arhivelor create de structurile P.C.R.” a fost finalizată, după consultarea direcțiilor județene, și difuzată în sistem pentru asigurarea unui cadru unitar în procesul muncii.

În cadrul aceluiași preocupări se înscriu analiza și definitivarea „Normelor tehnice privind microfilmarea pentru asigurare”, care vor fi puse în concordanță cu stadiul și problematica actuale ale activității de microfilmare a documentelor cu valoare istorică. În scopul aplicării în practică a prevederilor Legii Arhivelor Naționale, în anul 1997 s-a efectuat documentarea necesară elaborării Statutului arhivistului, precum și cea referitoare la Statutul personalului de arhivă de la creatorii și deținătorii de documente. Pentru o corectă corelare socială, profesională și deontologică a viitoarelor reglementări au fost studiate statutele altor categorii de personal sau de specialiști, atât din țară (Statutul personalului didactic, Statutul notarilor publici etc.), precum și la nivelul unor instituții și structuri externe, naționale sau internaționale.

Operațiunile de prelucrare arhivistică a documentelor au reprezentat principalul obiectiv al Arhivelor Naționale și în 1997, când s-au ordonat 4613 m.l. și s-au inventariat 4598 m.l. de arhivă. Verificarea existentului din depozite cu instrumentele de evidență s-a executat asupra unei cantități de 10271 m.l., iar în urma preluărilor și a prelucrării fondurilor și colecțiilor s-au sistematizat 16110 m.l. de arhivă.

În activitatea de prelucrare arhivistică a documentelor în vederea microfilmării de asigurare, s-a acordat prioritate arhivelor mai vechi, iar în cadrul acestora, celor scrise în diverse paleografii, sau pe suporti ce impun înlocuirea la sălile de studiu, pentru protejarea originalelor.

În anul 1997, a continuat procesul de prelucrare automată a datelor, prin dezvoltarea aplicațiilor Sistemului Informatic al Arhivelor Naționale, dezvoltarea și actualizarea Băncii de Date a Arhivelor Naționale. În vederea optimizării fluxului informațional, a fost proiectat, testat și experimentat subsistemul destinat activității de inventariere automată a unităților arhivistice. De asemenea, s-au realizat analiza, proiectarea, experimentarea-testarea și implementarea unor noi pachete de programe informatice și s-au adus modificări importante în programele de exploatare a Băncii de Date a Arhivelor Naționale, astfel că aceasta este operabilă de pe orice stație de lucru din rețeaua de PC-uri.

Pomind de la necesitatea prelucrării automate uniforme și unice a informației arhivistice, s-au corectat și reeditat instrumentele de lucru utilizate pentru toate aplicațiile documentare din Sistemul Informatic al Arhivelor Naționale.

Din nefericire, dotarea și starea tehnicii de calcul actuale a Arhivelor Naționale sunt departe de a satisface necesarul, impunându-se găsirea mijloacelor materiale pentru ca performanțele în acest domeniu să se apropie de nivelul standardelor internaționale.

O activitate deosebit de importantă, prevăzută și în Legea Arhivelor Naționale, acordarea asistenței de specialitate la creatorii și deținătorii de documente, s-a materializat în îndrumarea și controlarea a 3787 instituții publice, unități economice și societăți comerciale. În același timp, Arhivele Naționale au organizat peste 500 instruirii, pentru instituțiile interesate, la care au participat persoane cu responsabilități pe linia muncii de arhivă. Ca urmare a intensificării activității de îndrumare și control la creatori, au fost primite spre confirmare 2435 lucrări de selecționare la care se adaugă nomenclatoarele supuse aprobării Arhivelor Naționale.

Principalele aspecte constatate în procesul de acordare a asistenței de specialitate la creatori vizează lipsa și insuficiența pregătirii arhivistice a lucrătorilor din acest domeniu, condițiile improprii de păstrare și conservare a documentelor și, nu în ultimul rând, dezinteresul unora dintre factorii de conducere față de propria arhivă. Având în vedere situația necorespunzătoare existentă la marea majoritate a creatorilor și deținătorilor de arhivă – unii dintre ei foarte importanți, precum

Ministerul Culturii, Ministerul Justiției, Ministerul Educației Naționale, Departamentul Cultelor, Academia Română –, tendințele unora de a abandona sau distruge documentele cărora nu le pot asigura spații de depozitare, este stringent necesar ca aplicarea și respectarea cu strictețe a prevederilor Legii, inclusiv sancționarea contravențională, să stea în atenția Arhivelor Naționale.

A apărut și un caz fără precedent în istoria și practica arhivistică românească: sustragerea unei însemnate cantități de arhivă, asemenea situație întâlnindu-se la Ministerul Turismului, de unde a fost sustrasă arhiva dintre anii 1929-1990, în cantitate de cca 500 m.l. În fața unui asemenea caz, deosebit de grav, Arhivele Naționale au sesizat Parchetul General, în scopul stabilirii responsabilităților și al aplicării sancțiunilor legale celor care se fac vinovați de acest act iresponsabil.

Cum era și firesc, în pofida lipsei acute de spațiu, în anul 1997, Arhivele Naționale și-au completat baza documentară proprie, ca urmare a preluării în regim de urgență de la creatori și deținători a 2288 m.l. de arhivă și a achiziționării de la persoane fizice (prin donație sau cumpărare) a 3120 documente. Este vorba de documente începând din secolul al XVI-lea (provenind de la domnitorii Moldovei și Țării Românești sau de la principii Transilvaniei) și până aproape de zilele noastre.

Privită prin perspectiva anului abia început, cât și a anilor următori, preluarea documentelor cu valoare istorică va fi, practic, imposibil de realizat, în condițiile în care atât la nivel central, cât și în cadrul majorității direcțiilor județene nu mai există spații de depozitare nici, cel puțin, pentru preluări în regim de urgență, în scopul salvării documentelor amenințate cu distrugerea, ori abandonarea.

În temeiul atribuțiilor, dar și al unei îndelungate experiențe a continuat procesul de afirmare a Arhivelor Naționale pe plan științific, consecință a deschiderii instituției, precum și a punerii la dispoziția cercetării a surselor de care dispun, în raport de prelucrarea lor arhivistică. Nefiind simple depozitare de documente, Arhivele Naționale au desfășurat și o susținută activitate științifică, concretizată în editarea unor lucrări de specialitate și în alte manifestări specifice. Astfel, au văzut lumina tiparului publicațiile: *Independența României în conștiința europeană*; *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. I; *Arhivele Naționale și societatea românească*; *Istorie și cultură în arhivele Caraș-Severinului* (Îndrumător); „*Reyista Arhivelor*”, care a revenit la denumirea consacrată în lumea științifică.

La rândul lor, unele dintre direcțiile județene au editat 14 lucrări proprii, dintre le meritând a fi menționate edițiile de documente realizate de Direcția Județeană Prahova (*Viața culturală a municipiului Ploiești și a județului Prahova. 1900-1943*); Direcția Județeană Mehedinți (*Societatea muzicală Doina*); Direcția Județeană Gorj (*Contribuții gorjene la Războiul de independență*); Direcția Județeană Satu Mare (*Sigillii sătmărene din sec. XVI-XIX*); Direcția Județeană Iași

(*Noul Palat Universitar de la Copou – 100 de ani de la inaugurare*); Direcția Județeană Timiș (*Un erudit cărturar – Ioachim Miloia*).

Aflându-se în prim-planul promovării cărții de istorie, Arhivele Naționale au participat la târgurile și saloanele de carte, unul dintre ele, ca cel de-al II-lea „Salon de carte de istorie”, fiind organizat la sediul nostru central, în colaborare cu Asociația Arhiviștilor, manifestare devenită deja un moment de referință în viața culturală a Capitalei.

În același context au continuat manifestările dedicate aniversării a 165 de ani de existență a Arhivelor Naționale, scop în care s-au organizat sesiuni științifice, simpozioane, expoziții, emisiuni Radio și TV, atât la nivel central, cât și teritorial. Toate aceste manifestări au culminat cu „Săptămâna Arhivelor” (12-17 mai), la care au participat personalități de seamă ale vieții științifice și culturale din Capitală și din marile centre universitare ale țării.

Evenimentelor majore din istoria poporului român (120 de ani de la cucerirea Independenței de Stat a României; 80 de ani de la luptele de la Mărăști, Mărășești, Oituz; 1 Decembrie - Ziua Națională a României), precum și unor personalități ale vieții politice și culturale românești le-au fost dedicate sesiuni științifice, simpozioane, expoziții, emisiuni la Radio, emisiuni la posturile de Televiziune și numeroase articole și studii apărute în reviste de specialitate și în presă.

Ca expresie a deschiderii largi a instituției către cercetare și a interesului manifestat de specialiști pentru informația istorică oferită de documente, în 1997, Arhivele Naționale au primit la sălile de studiu 6282 cercetători, cărora li s-au pus la dispoziție 107177 unități arhivistice, 832 role microfilm și peste 27000 publicații de specialitate. La cererea acestora, s-au realizat 56323 copii xerox sau fotoreproduceri după documentele cercetate.

De remarcat numărul mare de tineri cercetători și studenți ce studiază îndeosebi documente și fonduri arhivistice care până la evenimentele din 1989 nu se dădeau în cercetare. Este manifestarea dorinței de a cunoaște, cu ajutorul surselor directe, probleme ale istoriei contemporane românești, despre care cu ani în urmă se vorbea foarte puțin în lucrări de specialitate.

În activitatea de folosire a documentelor aflate în păstrarea Arhivelor Naționale, un volum deosebit de muncă îl ocupă rezolvarea cererilor prin care se solicită eliberarea unor copii și certificate ce atestă drepturi de proprietate, vechimea în muncă, moșteniri etc. În cursul anului 1997, au fost primite, la nivelul Arhivelor Naționale, peste 65000 de cereri, dintre care numai 1008 au fost repartizate altor instituții, restul fiind rezolvate de specialiștii noștri. Cel mai mare volum de cereri a fost primit la Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, unde, prin profesionalismul și răspunderea lucrătorilor din cadrul Biroului de relații cu publicul și cu ajutorul specialiștilor de la depozitele de arhivă s-a putut să se răspundă solicitanților în timp util și corect.

Consecvente orientării firești de lărgire și dezvoltare a relațiilor externe ale instituției, în scopul diversificării posibilităților de informare asupra surselor documentare din arhivele străine, referitoare la istoria poporului român, Arhivele Naționale au trimis delegații care au depistat și adus în țară copii după documente de arhivă din Ungaria, Italia, Vatican, Germania și Austria.

În anul trecut, Arhivele Naționale au primit vizita domnului Gérard Emisse, inspector general al Arhivelor Naționale din Franța, cu care ocazie au fost analizate cooperarea franco-română pe tărâm arhivistic și perspectivele acesteia, propunându-se încheierea unui acord bilateral de cooperare.

De asemenea, delegați ai Arhivelor din România au participat la Simpozionul de la Varșovia, organizat de Consiliul Internațional al Arhivelor, cu tema „Accesul la documentele arhivelor de parlament și partide politice”; la a XXXII-a Conferința Internațională a Mesei Rotunde a Arhivelor, de la Edinburg, unde s-au discutat probleme legate de accesul în arhive, de pregătirea și perfecționarea personalului de specialitate; la Conferința Internațională de la Varșovia, cu tema „Moștenirea arhivistică a țărilor și popoarelor din Europa Centrală și Estică”.

Se poate aprecia că toate activitățile desfășurate pe plan internațional de către instituția noastră au contribuit la diversificarea relațiilor și formelor de cooperare cu Arhivele din alte țări.

În ceea ce privește procesul complex de conservare a arhivei, în laboratoarele instituției noastre au fost restaurate 237263 file-document și au fost recondiționate și legate 37803 unități arhivistice. Totodată, a continuat acțiunea de sprijinire și orientare a laboratoarelor zonale de restaurare și a atelierelor de legătorie înființate în anul precedent la unele direcții județene.

Având în vedere importanța practică a restaurării unei cantități mai mari de documente, pentru a preveni degradarea ireversibilă a unor valori istorice, se impune realizarea, la nivel central și teritorial, a unei evidențe stricte și reale a documentelor deteriorate, în vederea eșalonării acțiunii de restaurare în funcție de importanța documentului și de gradul de deteriorare, pentru a se evita apariția unor disfuncționalități și aglomerări în activitatea laboratoarelor de restaurare.

Atenția cuvenită s-a acordat și asigurării condițiilor de păstrare și conservare a documentelor în depozitele proprii, iar în limita fondurilor alocate, s-a urmărit realizarea planului de aprovizionare și al celui de investiții.

Cu toate strădaniile depuse în domeniul asigurării tehnico-materiale, au fost întâmpinate serioase dificultăți, datorate mai cu seamă bugetului de austeritate, dar și din cauza reglementărilor actuale, care nu permit abordarea, conform necesităților, a problemei susținerii financiare a activităților arhivistice.

Prin Școala Națională de Perfecționare Arhivistică s-a continuat activitatea de formare și armonizare profesională a personalului încadrat în Arhivele Naționale în perioada 1995-1996, și specializarea în domeniul limbilor și al paleografiilor în care au fost scrise unele documente aflate în depozitele proprii, cursurile fiind

frecventate de 116 cadre cu studii superioare și medii. Demn de remarcat este că Școala și-a propus, și a realizat, predarea cursurilor teoretice și executarea aplicațiilor pe documente din depozitele Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale, ceea ce a asigurat caracterul practic al activităților desfășurate.

Totodată, conform prevederilor Legii Arhivelor Naționale, s-au organizat cursuri pentru atestarea pe post și perfecționarea lucrătorilor cu responsabilități pe linie de arhivă de la creatorii și deținătorii de documente, la care au participat 185 de cursanți. Prin conținutul cursurilor predate s-a urmărit transmiterea cunoștințelor adecvate, în scopul îndeplinirii optime a sarcinilor ce revin acestor lucrători pe linia aplicării legislației arhivistice.

Concluzia de bază care se conturează la acest ceas de analiză este că, în pofida tuturor greutăților întâmpinate, Arhivele Naționale și-au făcut datoria, îndeplinind funcțiile sale sociale, înscriindu-se astfel în principiile și în experiența dobândită pe tărâmul practicii arhivistice românești.

Modalități neobișnuite de păstrare a unor acte

PAVEL - MIRCEA FLOREA

Valoarea practică a documentelor, cu precădere a celor care certifică stăpânirea unor bunuri patrimoniale, moșii, case, mori etc., ca și dificultățile tehnice întâmpinate în reconstituirea unor asemenea acte au determinat beneficiarii să caute soluții menite a proteja cu precădere acest gen de acte de distrugeri, furturi sau degradare. În acest scop proprietarii – beneficiari ai actelor de danie, întărire sau cumpărare – au căutat să le asigure documentelor condiții optime de păstrare în cutii speciale, cufere sau dulapuri¹, depuse în cea mai sigură încăpere a locuinței. Practica a demonstrat că aceste măsuri aveau o eficacitate relativă, cazurile de distrugere datorate incendiilor², jafurilor oștilor străine³ sau furturilor unor persoane interesate fiind destul de frecvente. Din această cauză a apărut necesitatea de a se găsi alte metode de protejare a documentelor. Cea mai veche modalitate de a asigura șanse sporite de conservare a documentelor, sau cel puțin a conținutului acestora, a constat în obținerea de copii, pe cât posibil autentificate, ale originalelor și păstrarea lor în locuri diferite. Nici această metodă nu s-a dovedit suficient de eficace și atunci s-a recurs la depunerea documentelor originale sau copii în locuri cu caracter public, care, prin prestigiu, autoritate sau poziție întărită⁴, erau mai puțin expuse distrugerilor.

¹ Cităm, cu titlu de exemplu: "1820 aprilie 27. Catagrafie de toate sineturile moșiilor i de alte lucruri care s-au găsit în lăzile răposatei Maricuții Prăscoveancii ...", I.C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, C. Göbl, 1919, p. 77.

² Cărțile lui popa Văsiu, "când au ars casa lui, au pierit și cărțile și tot din casă", document din 1648 (7156) iunie 28, Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol. VI (1645-1649), București, 1993, doc. 1166, p. 428.

³ Lui Măinea postelnic "i-au pierit cărțile când a intrat Batâr Gabor craiul cu ungurii în țară", document din 1634 (7142) iulie 11, București, Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol. IV (1633-1639), București, 1981, doc. 357, p. 174; un caz similar consemnat în 1697: "...iar acum după întâmplarea nemților ce au venit aici în țară de au făcut multe jafuri pe la casele boierilor și pe la alții, au mers și la casa Barbului comis de au jefuit ce au găsit și pe lângă altele i-au luat și cărțile de moșie...", I.C. Filitti, *op.cit.*, p. 120; situație asemănătoare în secolul al XVIII-lea: - 19 august 1837, Alexandru Dimitrie Ghica confirmă lui Costache și Grigore Cantacuzino toate drepturile familiei, deoarece "...la anul 1788, în vremea războiului, în domnia domnului Nicolae Mavrogheni, având asigurate la mănăstirea Poiana toată mișcătoarea casei lor stare și toate documentele cele vechi ale familiei și proprietăților lor, s-au călcat această mănăstire de către oștile turcească și jefuindu-se de toate lucrurile ce această mănăstire avea, cât și alți particulari asiguraseră acolo spre păstrare, apoi s-au ars de tot...", I.C. Filitti, *op.cit.*, p. 79.

⁴ Paul de Alep afirmă despre mănăstirea Bistrița că are "unele înărituri pentru apărare" și "e clădită înlocmai ca o fortăreață", *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, ediție îngrijită de M.M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Mustafa Ali Mehmet, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 190.

Referitor la funcționarea unor locuri de păstrare a actelor în Țara Românească în incinta mănăstirilor oferă date un document din timpul domniei lui Alexandru al II-lea Mircea, care vorbește despre „o carte” depusă spre păstrare la mănăstirea Cozia⁵. În același sens pledează existența unor spații speciale destinate ascunderii documentelor sau a altor bunuri de preț, cum era, de exemplu, tainița din clopotnița mănăstirii Cozia, în care se puneau la adăpost documentele mănăstirii⁶.

În alte cazuri, un rol similar era jucat de schiturile izolate sau peșterile locuite de călugării sihaștrii, dintre care cea de lângă mănăstirea Bistrița avea o faimă deosebită, oferind adăpost sigur nu numai averilor mănăstirești ci și oamenilor⁷.

În același scop se introduce, de către autoritatea centrală, procedul și ulterior obligația transcrierii în condici, supuse autentificării, a documentelor oficiale și a zapiselor. Deși prin aceste mijloace se asigură un grad de siguranță pentru conținutul actelor, în anumite cazuri, mai ales atunci când prevederile unui document oficial interesau comunități mai mari, sau trebuiau să fie cunoscute de toată lumea, se proceda la săparea în piatră a textului documentului sau cel puțin a prevederilor esențiale ale acestuia. Astfel, orașenii din Câmpulung însciu privilegiile lor scrise „în cărți bătrâne încă de pe vremea răposatului Radu Negru, când au fost leatul 6723 (1215)” și în „pisania sfintei mănăstiri <Câmpulung> carea este pusă deasupra ușii bisericii” și invocă, ulterior, atât actele cancelariei domnești, cât și textul săpat în piatră, ca probe în procesul îndelungat cu mănăstirea din localitate. Domnul, „văzând cărțile ceale bătrâne și ce scrie în pisania sfintei mănăstiri, domnia mea încă am întărit mila”⁸, ba, mai mult, poruncește ca hotărârea sa să fie consemnată încă o dată pe o cruce de piatră, care va fi ulterior denumită „Crucea de Jurământ” din Câmpulung⁹.

⁵ Documentul din 1568 (7077) septembrie 21, București, în care se menționează ca probă la judecată „cartea lui Neagoe de la mănăstirea Cozia”, P.M.Florea, *Documente muntenesti din secolele XVI și XVII (I)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, XV (1997), p. 182-184; nota 5.

⁶ Emil Vărtosu, *O tainiță pentru acte la mănăstirea Cozia*, în „Mitropolia Olteniei”, XI (1959), nr. 9-12, p. 571-575.

⁷ Chiril, patriarhul Constantinopolului, afirmă că „Peștera” este „un loc întânt al acestei mănăstiri <Bistrița>”, *D.R.H.*, B, XXIII, doc. 2, „în care, în siguranță, mulți pot să fie adăpostiți la nevoie”, *D.I.R.*, B, XVII, doc. 283; aici și-au găsit adăpost, în vremuri tulburi, Radu Șerban și Matei al Mirelor. Despre constituirea unor arhive în incinta mănăstirilor ca și despre depunerea documentelor spre păstrare în incinta mănăstirilor vezi: Emil Vărtosu, *Tot despre arhivele mănăstirești*, în „Mitropolia Olteniei”, XV (1963), nr. 1-2, p. 114-119; Marcel-Dumitru Ciucă, Tudor Mateescu, *Mănăstirile din Țara Românească și Moldova ca locuri de depunere a documentelor*, în „Mitropolia Olteniei”, XXXVII (1985), nr. 5-6, p. 445-452.

⁸ N.Iorga, *Studii și documente*, vol. XV, partea a II-a, București, 1908, p. 103-104.

⁹ Textul acestuia vădește apropieri semnificative față de structura și limbajul actelor de cancelarie: „Întru numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt ridicatu-s-au această cinsti<ta> și dumnezeiască cruce întru slava și cinstea Nașterii Domnului nostru IS.HS. și întru poameana <domnii mele> Io Duca voievod și a doannei domnii mele Anastasia și a fiului domniei mele Io Constantin voievod. Văzând <domnia mea> mila orașului Câmpulung cum să fie iertat de vama de pâine și să nu dea vama domnească, așijderea și orașanii să nu dea

Această practică își găsește ecou, deoarece un text cu conținut similar, mai mult ca sigur reprodus după un hrisov al lui Duca Vodă, după cum sugerează similitudinile de formulare, este transpus pe o altă cruce, zisă „a pârgarilor”, pe considerentul că în prevederile acestuia este conținut un adaos referitor și la alte drepturi ale orașenilor¹⁰.

Depart de a fi un caz izolat, procedeul folosit de câmpulungeni de a fixa în piatra unei cruci textul unui document care reglementează raporturi juridice ce privesc o întreagă comunitate este atestat și la Râmnicul Vâlcii, unde așa-numita „Cruce a Mișeilor”, menționată în documente încă din secolul al XVI-lea, fixa hotarele proprietăților din Câmpul Râmnicului¹¹. Vechea cruce nu se mai păstrează în ziua de azi, cu toate că a fost refăcută, în timpul administrației austriece a Olteniei, de către Serafim și Ghenadie Cozianul, care, probabil reluând textul vechi, inserează precizarea, poate sub influența meticulozității administrative a noii stăpâniri, că hotarul moșiei cuprinde 7243 de stânjeni¹².

Un alt caz din aceeași serie îl constituie cel al crucii din dealul Piteștilor, al cărui text reia, după cum sugerează redactarea, pe cel al unei porunci domnești,

vamă din ce vor vinde, cum au fost ertați de răposatul Radu Negru voievod, când au fost leatul 6723 (1215) și de Alexandru vodă Iliș fost-au leat 7136 (1628), și de alți bătrâni răposați domni, precum scrie în cărțile cele bătrâne și în pisania sfintei mănăstiri carea este pusă deasupra ușii biseiricii <întărită de răposatul Matei voievod> cu mare blestem. Iar când au fost acum în zilele domniei mele, venit-au județul cu orașanii cu jalbă la domnia mea, spunând cum le strică călugării mila ce au avut de la alți domni bătrâni, între aceia domnia mea văzând cărțile cele bătrâne și ce scrie în pisania sfintei mănăstiri domnia mea încă am întărit mila cu această cinstită cruce ca să fie ertați și de domnia mea, de toate câte scriem, iar cine nu va păzi această milă să fie proclat și anathema. Și ispravnic au fost Andrea”, *Ibidem*.

¹⁰ Același text este reluat pe crucea pârgarilor, cu următoarea continuare: „Așijderea și pentru judecata orașanilor să-i judece județul cu 12 pârgari și cu bătrânii orașului, iar călugării, sau pârcălabul sau măcar alți să nu aibă a să anesteca ca să strice judecata și obiceiul lor, ce au fost de la alți domni bătrâni, ci toate legile și judecățile lor să fie stătătoare și nici județul să nu aibă voie a lua vamă de la orașani, ori de ce vor vinde, și să fie iertați de domnia mea, de acestea câte scriem mai sus. Iar cine nu va întări mila orașului, să fie proclat și anathema. Și ispravnic a fost Andrea județu cu 12 pârgari. Dechemvrie 25 dni vâlcăt 7184 însă la leat 1676 (!). Această sfântă cruce ce se vede zidită în zid, au văzut dumnealui slugerul Gheorghe Rudeanu pristav orașului, au ridicat această cruce cu cheltuiala dumnealui, ca să fie întărire orașului i județ fiind Neculae Roșiu...”, *Ibidem*.

¹¹ N.Stoicescu, în *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, vol. II, București, 1970, p. 545, afirmă că această cruce de hotar din secolul al XVI-lea reproduce textul unui document din 1580 iulie 25, (*D.R.H.*, B, VIII, doc. 313); ea este menționată și de documentul din 1680 iulie 10 (*D.A.N.I.C.*, Ep.Râmnic, XXXIX/73).

¹² Textul crucii, după V.Brătulescu, *Biserici de lemn și cruci de piatră din județul Râmnicul Vâlcii. Inscricții*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XXVI (1933), p. 185: „Crucea Mișeilor din Câmpul Râmnicului. Ridicatu-s-au această cruce întru hramul sfinților ingeri Mihail și Gavril de egumenul Serafim Cozianul și de egumenul Ghenadie Cozianul în zilele împăratului al Romei Carol al șaselea pentru pricina hotarului moșiei ce cuprinde stânjeni 7243”.

adresată vinăricerilor, care nu urmează „obiceiul de la alți domni bătrâni”¹³.

Dacă fixarea textelor unor hotărâri domnești în piatra unor cruci sau pisanii de biserici apare ca un fenomen justificat, realizându-se prin aceasta păstrarea și transmiterea durabilă în timp a documentului care consfințea conferirea unor privilegii unei comunități numeroase, dar și o popularizare a conținutului acestuia, dublată de o recunoaștere generalizată a stării de fapt în măsură să preîntâmpine procese și judecăți nedorite, este cu atât mai interesant cazul unei persoane particulare care fixează obligațiile testamentare ale descendenților față de ctitoria familiei, înscriindu-le – poate la sugestia stareșului – într-o pisanie de piatră, așa cum rezultă dintr-un document referitor la mănăstirea Mărgineni, prin care Istrate Florescu consfințește realizarea dorințelor testamentare ale părinților săi, Stoian vel comis și Ancuța Cantacuzino¹⁴.

Și mai surprinzătoare este inițiativa unui locuitor al Câmpulungului – Gheorghe județul. Acesta cumpără trei stânjeni și jumătate de loc pentru „ca să lărgească ulița din fața casei”, deoarece terenul său fusese folosit parțial pentru extinderea clădirilor mănăstirii Câmpulung, cu prilejul reconstrucției patronate de Matei Basarab, pentru ridicarea noului cerdac al acesteia. Cu acest prilej el solicită, și obține, un act dat de ispravnicul domnesc al șantierului de la mănăstire și un al doilea datorat bătrânilor și preoților orașului, care, recunosc și adevăresc drepturile sale asupra terenului. Considerând că drepturile sale nu sunt suficient de bine garantate, Gheorghe județul impune înscrierea celor confirmate de cele două documente pe o piatră fixată în podul mănăstirii, „Cum scrie și în zidul mănăstirii,

¹³ „Adecă eu robul lui Dumnezeu, Ion Matei Basarab voievod și domn Țării Românești, văzând dumn<i>e me plânsoare acestor sāraci care au vii în dealul Piteștilor cā-i asuopresc vin<ri>cerii de nu le iau din zece vedre 1, cum au fost obiceiul de alți domni bătrâni, ce-i asuprescu de-i cer mai mult. Deci am pus legătură în ceastă sfântă <cruce> cine va fi vinicear ori în domnia mea, ori în urma doinnii mele, la alți domni i va călca această tocmeală i nu va lua de în zece vedre 1 și de vas bani 30 și de ploc<on> bani 12 și de <părpăr la unul> care va vinde vas să dea bani 12. De va strica această legătură să hie afurisit și blestemat de vlădica H<ri>s<tos> și de 318 oteji <și să fie> cu luda și cu Arie în veci”. Inscriptia datată de editor cca 1635. V.Drăghiceanu, *Comunicări. O tocmeală a lui Matei Basarab*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, IV, (1911), p. 148; Inscriptia republicată cu un adaos: Pe o latură: „Și acest puț să nu se părăsească, ce tot omul să aibă a-l dreaje pentru Dumnezeu și pentru Stănilav Țun (?) am dat la cruce și la puț noi și Neale și fratele Ionașco”. V.Drăghiceanu, *Comunicări. I.*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, IV, (1926), p. 88.

¹⁴ Cartea răposatului dumnealui Istrate Florescu pentru dania slonului ot sud Prahova de la leat 7209 (1700-1701): „...drept aceia dar și eu Istrate Florescu, feciorul răposatului Stoian vel comis și al Ancuții Cantacuzeni, care, cu multă osârdie, nevoință și cheltuială hanul de supt muntele Buceciului după Prahova au făcut, părintească poruncă și datorie având, – <cum> și pisanie ca este acolo în zid arată și după ce de tot l-am săvârșit și în cuvântul părintelui meu care mai jos învățat. Că pentru ale vremurilor nestări și întâmplări ca să nu se stingă pomana aceasta l-am închinat dar și l-am dăruit după cuvântul domniei lui, sf. și dumnezeieștii mănăstiri ce se chiamă Mărgineni, pentru că și muma mea este acolo îngropată...”, D.A.N.I.C., Colecția Manuscrise, Ms. 454, f. 243 v - 244.

sub cerdac”¹⁵.

Dacă în exemplele prezentate mai sus beneficiarii unor privilegii, acordate cel mai adesea de domnie, încearcă să asigure perenitatea acestora transpunându-le într-un material cât mai durabil, o altă comunitate, mănăstirească, de astă dată, găsește și folosește, în același scop, o altă soluție. Primind din partea lui Nicolae Brâncoveanu, ca danie, o sumă de 250 de taleri ce urma a fi plătită anual din venitul moșiilor acestuia de peste Olt, sumă importantă în acel moment pentru mănăstirea care trecea prin greutăți economice, stareța mănăstirii, Sofia Căzăneasca, pe lângă păstrarea cu grijă a actului original de danie¹⁶, solicită logofătului Petrache Ghiurca Râmnicănean să transcrie documentul în condica mănăstirii, conform uzanțelor vremii¹⁷. Considerând că aceste măsuri nu sunt suficiente, solicită, probabil aceluiași copist, să transcrie textul documentului, precedat de precizarea: „De aicea înainte s-au trecut cartea dumnealui cinstitului și de slăvit neam Nicolae Brâncoveanu, Basarab prin ce au făcut orânduiala a să da pre fiștecare an în sfânta mănăstire Dintr-un Lemn câte taleri 250 precum înainte arată”¹⁸ pe filele unei evanghelii, obiect de cult apărut de sacralitatea sa, dar și bine păzit, datorită prețioasei ferecături brâncovenesti, evanghelie¹⁹ ce constituie în prezent una dintre piesele prețioase ale colecțiilor Muzeului Național de Artă²⁰.

În plus, ca un element de precauție, pentru a asigura valabilitatea incontestabilă a copiei, stareța Sofia Căzăneasca intervine pe lângă Nicolae

¹⁵ D.A.N.I.C., Mănăstirea Câmpulung, LIII/2 și LIII/3, ambele date 1639 (7147) august 7, Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol. IV, doc. 357, p. 174.

¹⁶ Textul actului, în anexă.

¹⁷ Copie cu mențiunea: “Cartea celui de bun neam dumnealui Nicolae Basarab Brâncoveanul cu care au orânduit casei sfintei mănăstiri taleri 250 de la moșiile de prez Olt pa fiștecare an”. D.A.N.I.C., Ms. 445 f. 342-343. (Manuscrisul 445: *Condica sfintei și dumnezeieștii mănăstiri Dintrunlemn întru care sunt trecute toate scrisorile și hrisoavele sfintei mănăstiri, cele de moșii vii, piganii și cele de milă; care s-au scris în zilele prealuminatului și preainălțatului nostru blând domn și oblăduitori a toată Țara Românească, Io Alexandru Ioan Ipsilant voievoed, întru întâia domnie a mării sale, păstori fiind scaunului Episcopiei Râmnicului chiriu chir Filaret Miralicheianul. La anul mântuirii de la Hs. 1781 iunie 11 zile. De la Petrache Ghiurca Râmnicănean*).

¹⁸ Evanghelia tipărită la București în 1682 (BRV, I, p. 246-251, cat 74), f. 21.

¹⁹ Această evanghelie a avut o soartă puțin obișnuită, după cum rezultă din cele câteva însemnări autografe ale lui Constantin Brâncoveanu: “Sfânta și dumnezeiasca aceasta Evanghelie făcutu-o am împodobit închinându-o sfintei mănăstiri ce se chiamă Dintr-un Lemn, iar meșterul ce o au lucrat au zmintit de au pus numele mănăstirii Bistriții, care această scrisoare să nu se fie în seamă că este den greșala meșterului, iar de noi este închinată mănăstirii Dintr-un Lenin și aicea o dăm întru pomenirea noastră și a părinților noștri. Iulie 25 deniat 7192 <1684> Constantin Brâncoveanul vel spătar (manu propria). Evanghelia a fost dăruită mănăstirii de străbunicul donatorului din secolul al XVIII-lea, voievodul Constantin Brâncoveanu, în calitate de urmaș al primilor ctitori.

²⁰ Muzeul Național de Artă al României, inventar, TP. 17, Evanghelie, București, 1682. Documentul transcris la f. 21-36 (Conform paginajului original).

Brâncoveanu, ca acesta să valideze transcrierea, aplicând, de mai multe ori, pecetea sa inelară.

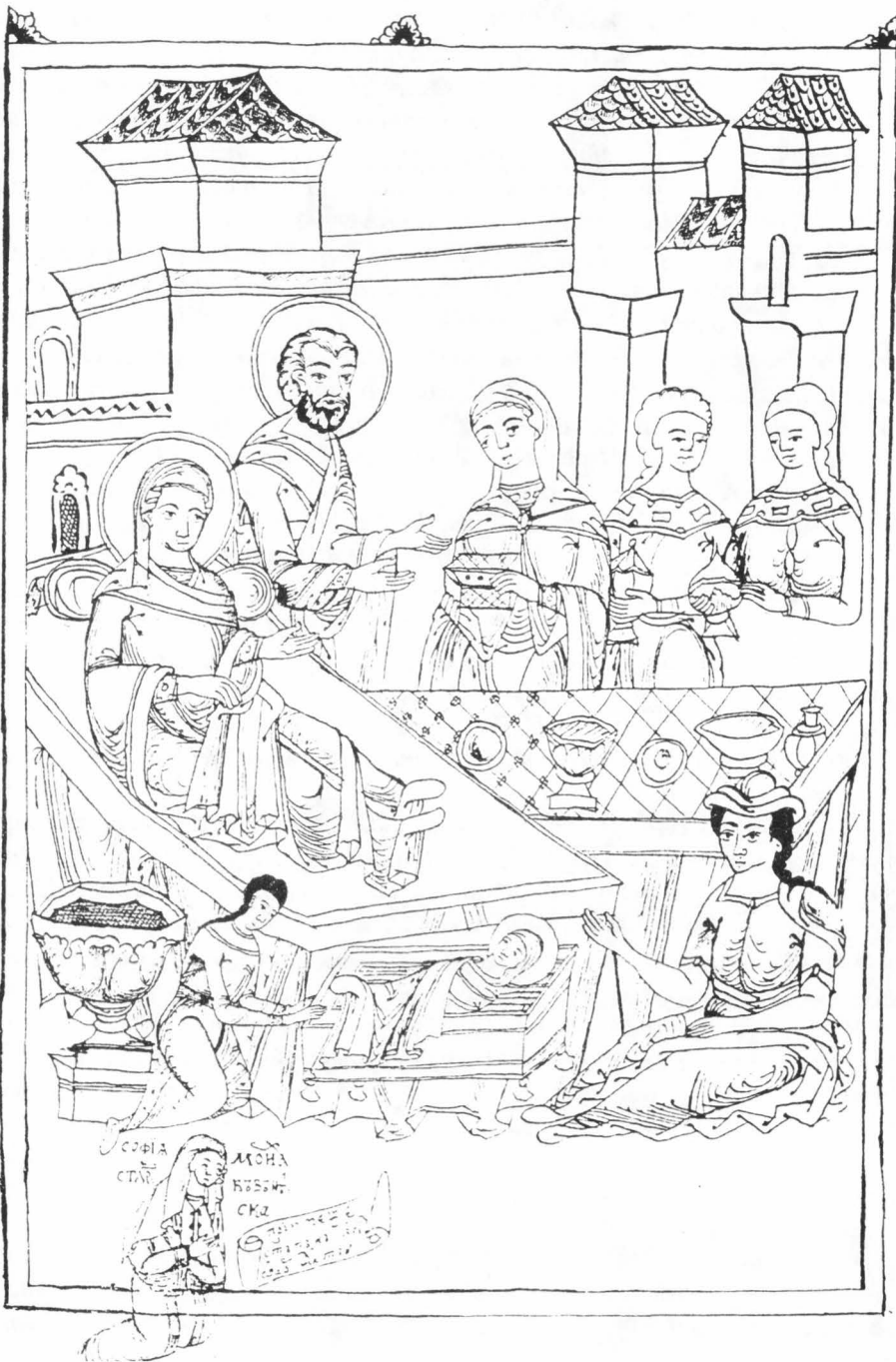
Grija puțin obișnuită pentru documentele mănăstirii și, implicit, pentru bunurile a căror posesie acestea le consemnau, manifestată de una dintre cele mai vrednice starețe, dotată cu deosebit spirit gospodăresc (ea restaurează clădirea stăreției mănăstirii și adaugă pictura pridvorului, care-i păstrează portretul) a fost consemnată într-un mod aparte pe fila 8v. a condicii, unde – probabil același Petrache Ghiurca Râmnicănean – sub reprezentarea Nașterii Domnului o înfățișează pe stareță în poziția de devoțiune, adresând Maicii Domnului următoarele cuvinte, cu referire directă la condică: „Primește stăpână acest odor al tău” (vezi ilustrația de la pag. 23).

Actului original i s-a adăugat, în 1831, o notă scrisă banului Grigore Brâncoveanu, nepotul de frate al primului autor al daniei, care, în contul obligațiilor ce-i reveneau prin hotărârea unchiului său, transformă, în spiritul înnoit al veacului al XIX-lea, dania anuală în rentă. Trebuie remarcat faptul că această modificare nu a mai fost consemnată nici în condică nici adăugată copiei din evanghelie, posibil datorită sistemelor moderne de evidență și păstrare a documentelor apărute în acești ani.

Cele câteva exemple de modalități mai puțin obișnuite de păstrate și transmise a informațiilor conținute în documentele publice sau private sunt rezultatul ingeniozității și inventivității celor direct interesați, dar datorită caracterului particular al soluțiilor tehnice folosite nu au putut căpăta o largă întrebuintare, chiar dacă din punctul de vedere al rezultatului urmărit și-au atins cu prisosință scopul. Este posibil ca pe viitor, soluții similare, poate mai ingenioase și mai eficiente, să îmbogățească această listă cu noi exemple.

ANEXĂ

De vreme ce toate facerile de bine sunt folositoare trupește și sufletește, dar mai mult milostenia, precum zice Pavel apostolul la epistolia sa cea către filipsieni (?) în 3 capete stih 20 (că viața noastră iaste în cer, acela ce-și mută avuția în cer, făcând ajutor și milostenie bolnavilor, neputernecilor, săracilor și bisericilor, acela zidește comoara sa în cer unde nici furii nu o fură, nici putrejunea o strică). Așijderea și Matei Evanghelistul zice: „fericiți cei milostivi că aceia se vor milui” și altele ca acestea care pentru înmulțirea cuvintelor nu s-au pus, fiind știute dă pravoslavnicii creștini.

Dreptu aceea dar, dintru aceaste și dăn dragostea ce avem către sfintele lui Dumnezeu lăcașuri, fiind îndemnați și mai vârtos după ctitorniceasca datorie ce avem, râvnind și noi a urma moșilor noștri, a ajuta sfintele lui Dumnezeu lăcașuri, precum și această sfântă și dumnezeiască mănăstire Dintr-un Lemn, unde se cinstește și să prăznuiește hramul Nașterii Preacuratei Sfintei Noastre Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioare Marii, în care se află o minunată icoană a Maicii Precistii, aflându-se lipsită, neputând stărițile după vremi a ajutora pe deplin maicile călugărițe de la acest sfânt lăcaș și a avea destulă lumină în biserică cu puțin venit ce are. După netăgăduită datorie cea creștinească ce avem către aceste plăcute lui Dumnezeu lucruri, am dat cartea aceasta a noastră la mâna stareții de la această sfântă mănăstire, prin care orânduim ca în toți anii să aibă a lua sfânta mănăstire din venitu<1> moșiilor noastre ot prez (de peste) Olt bani gata taleri două sute cinci zeci pentru podoaba bisericii, în toată vremea, și pentru ajutorul maicilor călugărițe ce lăcuiescu într-acest sfânt și dumnezeiesc lăcaș. Care bani îi și orânduim unde și la ce trebuie să se împartă. Adică taleri 24 pentru 24 oca undelemn, de lună câte oca 2, taleri 54 pentru 24 oca ceară, de lună câte oca 2, taleri 7 jumătate pentru 60 oca tămâie, de lună câte jumătate oca, oca câte taleri 1 jumătate. Aceasta la biserica cea mare de jos. La biserica de sus, de la bolniță, taleri 14 jumătate pentru ceară, undelemn și tămâie pe an și taleri 10 pentru îmbrăcămintea stareții, taleri 100 pentru îmbrăcămintea și încălțăminte la 20 de maici, de călugărițe taleri 5 și taleri 40 pentru 4 sărindare ce am orânduit a să face pe an la amândouă bisericile, la 2 praznici peste an, însă două la sfântul părintele nostru și de minuni făcătoriu Nicolae și două la Sfinții Împărați, întocmai ca Apostolii Constantin și Elena, amândouă începându-se și sfârșindu-se deodată, pentru pomenirea noastră și a tot neamul nostru. Care bani îi poruncim postelnice Iordache Brăilene i altora ce vă veți mai orândui asupra acestor moșii să aveți a urma și a da acești bani pă fieștecare an în mâna orânduitei stărițe, la zi de întâi septembrie, pe care luând răvașu<1> stăriții să fie scăzuți din suma venitului.

Deci de vreme că sfânta mănăstire rămâne câștigată cu această milă ce am făcut, să aibă stărițelo purtaro de grijă ca cu banii ce cheltuia mai nainte la îmbrăcămintea maicilor să le greijască de altele ce vor avea trebuință, cum lemne și altele, să fie și ele căutate și mulțumite, dar și maicile dimpreună cu stărița să aibă datorie ca în fieștecare miercuri seara să facă câte un acatist la biserica de sus și în fiecare vineri seara să facă câte un acatist la biserica cea mare de jos, precum și în postul Maicăi Preciste după toată isprăvirea slujbei a bisericii de rând, în toate serile, să facă acatiste la biserica cea mare unde iaste sfânta icoană a Preacuratei Fecioare Maicii stăpânului Hristos, rugându-se cu toate milile sale pentru sănătatea și ertarea păcatelor noastre, fiind cu luare aminte ca totdeauna să fim pomeniți la sfântul jertfelnic, când se va sluji sfânta Liturghie, precum și în toate serile la vecernie, pentru că această milă am orânduit de a se păzi neștrămutate nu numai cât vom fi noi în viață ci și după obștescul nostru sfârșit. Cei ce vor fi

clironomi de vor stăpâni atât aceste moșii cât și toată casa noastră, să aibă să dea această milă nelipsit pe fieștecare an prin mâna stariților ce vor fi pentru săvârșirea milelor ce am orânduit a fi pomenit numele nostru și noi nelipsit ea sfântul jertfelnic. Iar cari din neamul nostru va fi clironom de va stăpâni tot rămasul nostru și nu vor păzi a da pe fieștecare an această milă ce am făcut la sfânta mănăstire, căutând să o strice precum și starița ce iaste acum și care va fi după vremi loând orânduiala aceasta, de nu va păzi a urma și sufletul nostru la înfricoșatul județ al lui Hristos Dumnezeuul nostru și înaintea Preacuratei Maicii Sale și pe acei ce vor fi pricină stricăciunii aceștii faceri de bine îi las în judecata și în pedeapsa Maicăi Precistii, pentru că și eu din cele ce mi-au dat Sfinția Sa, iar dintr-acelea am dat și am afierosit la lăcașul sfinții sale, aici, pentru ca să aibă ținere în câtă vreme va păzi Maica Precista această casă a noastră. Am adevărit cartea aceasta cu însăși iscălitura și pecetea noastră.

Nicolae Basarab Brâncoveanu adeverez.

Pecete inelară în fum, semnătură autografă.

Adăugat, în continuare:

Eu Grigore Brâncoveanu biv vel ban, nepot al răposatului Nicolae Brâncoveanu, uncă-mieu, văzând astăzi această danie de taleri 250 pe fieștecare an, ca să îplinească pomenirea și milele ce au orânduit răposatu, am dat la ctitoriceasca noastră mănăstire Dintr-un Lemn capital una sută galbeni împărătești ca cu dobânda acestor bani să fim noi și familia noastră răfuiți și plătiți cu prisos de dania ce au făcut răposat Nicolae Brâncoveanu, de taleri două sute cinci zeci pă fieștecare an, nemairămânând dator nimic de aici înainte.

Și spre încredințare am iscălit și am dat 100 de galbeni în mâna stareții Platonida prin silința și vederea episcopului, sfinției sale părintele protosinghel Hurezeanu Hrisant. 1831 aug<ust> 30.

Grigore Brâncoveanu vel ban, la mănăstirea Dintr-un Lemn, aflându-se cu familia spre închinăciune.

Pe verso: Pentru mil<a> tal. 250 a dum. Nicolae Brâncoveanu.

S-au trecut în condica mănăstirii De un Lemn de Petrache Ghiurca.

D.A.N.I.C., M-rea Dintr-un Lemn, XXXIV/4, orig., difolio.

Despre cultul personalității conducătorului Statului în perioada regimului antonescian

BOGDAN-FLORIN POPOVICI

După mai bine de jumătate de veac de la dispariția tragică a mareșalului Ion Antonescu, personalitatea, locul și rolul acestuia în complexele realități ale istoriei contemporane a României sunt încă destul de puțin cunoscute. Motivații politice de ieri și de astăzi fac ușor de deformat gândul și fapta conducătorului român. „Acesta este scos din contextul social-politic românesc și european în care a trăit, pentru a-l raporta la norme și principii unanim acceptate astăzi”¹, la 50 de ani de la evenimentele în discuție. Nu se poate face „prezenteism istoric”, iar Ion Antonescu, om al timpului său, trebuie analizat în contextul epocii în care a guvernat. El nu are nevoie de „reabilitare”, ci de cunoaștere.

Ion Antonescu (1882-1946) a fost militar de carieră, urcând toate treptele ierarhiei militare, până la gradul de mareșal. A participat la primul război mondial, unde a ocupat funcții importante în Marele Cartier General² și în continuare a avut diferite misiuni la conferințe internaționale, atașat militar la Londra, Paris, Bruxelles, posturi de comandă, șef de Stat Major și ministru de Război. În conflict cu regele Carol al II-lea, va fi adus, totuși, de acesta din urmă la conducerea Statului. La 6 septembrie 1940 solicită și obține abdicarea regelui. Va conduce țara cu puteri lărgite (se autointitulează „Conducător al Statului”) până la 23 august 1944. Va fi condamnat și executat la 1 iunie 1946³.

În mod cert guvernarea generalului (mareșalului) Ion Antonescu se integrează în cadrul regimurilor autoritare ce au condus țara din 1938 până în 1989. Analiza exhaustivă a diferențelor și similitudinilor cu alte regimuri anterioare rămâne o problemă deschisă pentru istoriografia românească.

În cele ce urmează, ne propunem să analizăm un aspect al guvernării antonesciene, să încercăm a găsi unele răspunsuri, la problema existenței, conținutului și motivațiilor cultului personalității conducătorului Statului din timpul celui de-al doilea război mondial.

Pentru a avea încă de la început imaginea clară a noțiunii, constatăm că, prin definiție, „cultul personalității (este) o atitudine sistematică de admirație provocată și controlată cu privire la un conducător, considerat ca înzestrat cu calități deosebite

¹ Ion Antonescu, „Istoria mă va judeca”. *Scrieri inedite*, ed. M. Agapie și C.Hlihor, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1993, p. 3 (în continuare: Antonescu, „Istoria...”)

² *Ibidem*, p. 7-8.

³ Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, p. 281.

de ordin intelectual, afectiv, organizatoric, vizionar etc.”⁴. Deci, un cult al personalității implică existența unui aparat de propagandă și o imagine ce trebuie conturată și subliniată prin acea propagandă. Aceste elemente se regăsesc în timpul guvernării antonesciene, dar au nuanțări semnificative.

Aparatul de propagandă al Statului, în general mijloacele de răspândire a știrilor „sunt controlate și dirijate. Aceasta nu înseamnă sugrumarea libertăților de gândire, ci îndrumarea în folosul exclusiv al națiunii și al Statului”⁵. Exista un Minister al Propagandei Naționale (M.P.N.), care a fost condus de Nichifor Crainic (septembrie 1940 - mai 1941) și Mihai Antonescu (mai 1941 - august 1944). Acest minister își exercita misiunea pe două căi: dirijarea, sub aspectul conținutului, a activității mijloacelor de informare (propagandă), private sau de Stat, ce nu aparțineau structurii sale și realizarea și folosirea unui sistem propriu de propagandă. În cadrul acestui sistem au fost tipărite numeroase ziare și broșuri: „Cuvântul generalului către săteni”⁶, „Soldatul”, „Santinela” ș.a., în total 13 publicații, din care, până la jumătatea anului 1943, au văzut lumina tiparului 80762123 exemplare. De asemenea, cu scop de propagandă au fost scoase peste 629200 exemplare, din 146 titluri, în germană, italiană, franceză, română⁷, dintre care amintim: *Generalul Antonescu către țară*⁸, *Către români. Chemări, cuvântări*⁹, *Îndemnuri românești*¹⁰, *Lozincile rostite de domnul general Antonescu*¹¹, *3 ani de guvernare*¹². Sub semnătura lui Ion Antonescu au apărut broșuri cum au fost: *Cuvânt și faptă, Pentru salvarea patriei*¹³ și articole în diverse ziare. Tot statistic se cuvine menționat faptul că până la jumătatea anului 1943 au apărut în diverse ziare 261 articole despre rege, 1293 despre Ion Antonescu, 2457 despre armată. La radio, din cele 17357 ore realizate de Ministerul Propagandei Naționale, 2156 au fost despre armată, 2547 pe teme politice, 1240 conferințe politice și ideologice¹⁴. Se impune aici a fi prezentată indicația dată de Nichifor Crainic, în calitatea sa de ministru al Propagandei Naționale: „Dl. general Ion Antonescu, dorind ca țara întreagă să

⁴ *Dicționar enciclopedic*, vol. I (A-C), București, Editura Enciclopedică, 1993.

⁵ D.A.N.I.C., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 144/1941, f. 1.

⁶ „Cuvântul generalului către săteni”: „tot ceea ce cuprinde ea este oglinda gândului și faptei generalului pentru popor și țară”, D.A.N.I.C., fond Ministerul Propagandei Naționale - Presa internă (M.P.N. - P.I.), dosar 547, f. 25.

⁷ M. Fătu, *Contribuții la studierea regimului politic din România (sept. 1940 - aug. 1944)*, București, Editura Politică, 1984, p. 92-95.

⁸ *Generalul Antonescu către țară*, București, 1941.

⁹ *Către români ... Chemări, cuvântări, documente. La o răscruce a istoriei*, ed. amiral D. Zălăruș, București, Editura Socec, 1941.

¹⁰ *Îndemnuri românești*, București, 1941.

¹¹ *Lozinci rostite de domnul general Antonescu, Conducătorul Statului Român*, București, 1941.

¹² *3 ani de guvernare (6 sept. 1940 - 6 sept. 1943)*, București, Editura Imprimeriile Statului, 1943.

¹³ D.A.N.I.C., fond M.P.N. - P.I., dosar 574, f. 33.

¹⁴ M. Fătu, *loc.cit.*

cunoască înfăptuirile guvernului, a ordonat ca aceste înfăptuiri să fie reamintite rând pe rând prin radio și presă (...) La fiecare radiojurnal veți asculta câte un capitol din aceste înfăptuiri¹⁵. În linii mari, în presă au fost făcute mai puține intervenții, decât în radiodifuziune¹⁶. În domeniul legislației, în timpul guvernării s-au înăsprit pedepsele celor ce „calomniază, defăimează sau aduc injurii regelui, Conducătorului Statului sau membrilor guvernului”¹⁷. De altfel, același Nichifor Crainic lansase „un călduros apel la toți gazetarii români”¹⁸, cerându-le să-și pună „toate forțele lor la opera de zidire ce se execută sub comanda dl. general Antonescu ... să interpreteze cu fidelitate și patriotism gândurile gl. Antonescu”¹⁹.

Alte mijloace de propagandă constau în reproducerea unor interviuri date de Ion Antonescu pentru ziariști din străinătate, interviuri relatate de aceștia dintr-o evidentă perspectivă ideologică și de propagandă (neimpusă de autoritățile române). Tot ca un mijloc de subliniere a personalității Conducătorului Statului poate fi considerată și noua formulă de jurământ a membrilor comisiilor de anchetă pe lângă președinția Consiliului de Miniștri și a diversilor funcționari publici; ei jurau „credință Națiunii, Regelui și Statului; jur credință și supunere Conducătorului Statului”²⁰. În ordinele de zi pe armată, formula uzitată era: „pentru înaltele sale însușiri ostășești și simțămintele pentru țară, Rege, Conducător, îl citez prin ordin de zi pe întreaga armată”²¹. Reglementările mergeau până în într-acolo încât se preciza ca „civilii, când vorbesc cu dl. Mareșal, să aibă capul descoperit”²². Cu ocazia unor festivități, în ziare se rezervau „spații pentru autografele gl. Antonescu”²³. De asemenea, la vizita Mariei Antonescu în lagărul de prizonieri iugoslavi de la Bălănoaia, acestora le-au fost împărțite „fotografia dl. gl. Antonescu, zahăr, săpun și tutun”²⁴.

Portretul conducătorului. Aparatul de propagandă a acționat intens, conturând o anume imagine a conducătorului Statului, generalul (mareșalul) Ion Antonescu. Înainte de a analiza motivațiile reale ale acestei propagande, se impune să reconstituim portretul conducătorului Statului, așa cum a fost prezentat opiniei publice.

După cum observa și istoricul Gheorghe Buzatu; „în momentul în care generalului Antonescu i s-a încredințat mandatul de premier, în cercurile politice din București erau bine știute, stârnind chiar temeri și rezerve, deficiențele sale de

¹⁵ D.A.N.I.C., fond M.P.N. - P.I., dosar 574, f. 18.

¹⁶ M. Fătu, *op.cit.*, p. 100.

¹⁷ A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției din august 1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 77.

¹⁸ D.A.N.I.C., fond M.P.N. - P.I., dosar 574, f. 17.

¹⁹ *Ibidem*, f. 21 și *Ibidem*, dosar 609, f. 78.

²⁰ *Ibidem*, dosar 453, f. 34 și dosar 489, f. 11.

²¹ D.A.N.I.C., fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (I.G.J.), dosar 5/1942, f. 87.

²² *Ibidem*, f. 92.

²³ D.A.N.I.C., fond M.P.N. - P.I., dosar 547, f. 100.

²⁴ D.A.N.I.C., fond I.G.J., dosar 81/1940, f. 70.

caracter: spirit vindicativ, comportamentul arogant, exigența de militar care se confunda adesea cu absurdul, o încăpăținare în aplicarea programelor afirmate, ce se confunda cu imobilismul politic, comportamentul și tendințele autoritare indubitabile etc.”²⁵. Acest portret nu era cunoscut în toată țara, dar propaganda a început, imediat după preluarea puterii, o intensă campanie de „înzestrare” a conducătorului Statului cu anumite trăsături, ce se vor regăsi constant în cei patru ani de guvernare.

O primă direcție a fost aceea de a-l prezenta pe Antonescu drept „salvatorul Patriei”. El este cel care „a luat țara de pe pragul morții”²⁶, iar „lovitura din 6 septembrie, ca o dreaptă și firească soluționare, a adus la conducere pe omul cu cea mai vastă experiență și unanimă popularitate, Ion Antonescu, care timp de mai bine de 10 ani a luptat și a suferit ca nimeni altul pentru salvarea țării”²⁷. Ziarul „Universul” din 6 septembrie 1940 scria: „Iată-l, este gl. Antonescu, omul care abia când a ajuns cuțitul la os (...) este chemat să aducă liniște și mângâiere unui neam omorât de guvernarea tiranică”²⁸. Ministrul Propagandei Naționale, Nichifor Crainic, scria: „Gl. Antonescu a fost un ostracizat (...) În marii ostracizați, tiranii au simțit instinctiv năprăznicia sfintei răzbunări a dreptății, gata să se dezlănțuie (...) Zece ani am fost martori la drama generalului, aceea de a nu se fi lăsat complice al fărâdelegilor (...) A fost un miracol că gl. Antonescu a apărut în ultima clipă, după care ar fi urmat, fără îndoială, catastrofa noastră totală (...) Ca să facă loc personalității și libertății sale de acțiune, a trebuit să suspende Constituția Țării (...)”²⁹. Ion Antonescu însuși s-a considerat „(...) exponentul unei revoluții, care m-a adus (...) la conducerea Statului, dându-mi mandatul să reconstruiesc granițele țării, să restabilesc ordinea morală și să pedepsesc (...) pe acei care sunt vinovați de catastrofa granițelor și de prăbușirea Dinastiei”³⁰. Generalul susținea că „dacă dispăre gl. Antonescu, dispăre în împrejurările actuale și Țara Românească”³¹.

Imaginea de „salvator de țară”, de unic om capabil de a conduce țara a dus, în scurt timp, la conturarea unei aure mistice în jurul imaginii conducătorului Statului. Acest aspect a fost observat și de Ivor Porter, care spunea: „Antonescu (...) și-a arogat o aură mistică, așa că la 8 septembrie, în duminica următoare abdicării regelui, el a chemat întreaga populație (...) să îngenuncheze la ora 11 a.m. și să se roage pentru țară”³². Generalul Antonescu apărea ca „un om hărăzit de Dumnezeu,

²⁵ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 31.

²⁶ D.A.N.I.C., fond M.P.N. - P.I., dosar 547, f. 27.

²⁷ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, ediția a II-a, București, Editura Scripta, 1992, p. 19.

²⁸ „Universul”, 6 septembrie 1940.

²⁹ *Pe marginea prăpastiei*, p. 28; de fapt, Constituția din 1938 a fost suspendată de însuși Carol al II-lea, prin Decretul Regal nr.3052, „Monitorul Oficial” nr.205, 5 septembrie 1940.

³⁰ D.A.N.I.C., colecția Manuscrise, ms. nr. 2138, f. 39 v - 40 r.

³¹ Ion Antonescu, *Epistolarul infernului*, editor M. Pelin, București, Editura Viitorul Românesc, 1993, p. 146.

³² Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomus”: În România pe vreme de război*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 82.

răsărit din sânul neamului pentru izbăvirea lui (...)“³³. Mihai Antonescu scria, la rândul lui: „L-a făcut Dumnezeu din piatră și din fulger (...). A munci pentru gl. Antonescu este o datorie. A muri pentru gl. Antonescu este o onoare“³⁴. Acest cult al absolutismului a condus, la un moment dat, chiar la afirmarea răspicată de către Ion Antonescu, când i s-a spus că țara dorește pacea: „Dumneata nu ești Țara, Țara sunt eu“³⁵.

Despre capacitatea conducătorului se vorbea și în dezmințirile formulate față de știrile postului de radio Daventry: „(...) preșurile sunt la noi mult mai scăzute decât în toate țările vecine, mulțumită politicii economice a dl. gl. Antonescu,“ și „(...) nimic nu ne va abate de la linia dreaptă pe care a trasat-o gl. Antonescu, linie ce va duce la salvarea românismului“³⁶. De multe ori, Ion Antonescu era prezentat drept „soldat al României, cruciat al Europei“³⁷, în cadrul „cruciadei împotriva bolșevismului“ (care este considerată o mare gafă propagandistică a lui Mihai Antonescu)³⁸.

Această propagandă era însă însoțită de un element oarecum inedit în peisajul discursului politic românesc. Chiar dacă se va sublinia, prin toate mijloacele, genialitatea lui Ion Antonescu, „salvatorul Patriei“, el a accentuat permanent ideea jertfei, a trudei, a muncii, a martiriului, atât pentru popor, cât și pentru conducător. Se adaugă astfel o nouă trăsătură la imaginea oferită de propagandă, austeritatea, sobrietatea absolută. Articolele din ziare afirmau: „(...) generalul, aspru și neîndurat cu sine însuși, a renunțat la ceea ce se cheamă bucuriile obișnuite și a luat asupra-și durerile tuturor“³⁹. În numeroase situații, generalul a ținut să încredințeze poporul: „Fiți siguri că eu nu dorm, nu mă plimb și nu petrec“⁴⁰.

În propaganda pentru conducător, o anume piedică a constituit-o Casa Regală. Așa cum arată profesorul Ioan Scurtu, „despre rege se vorbea puțin și în termeni neutri“⁴¹ față de elogiile aduse lui Ion Antonescu. De fapt, încă de la instalare se observă o modificare în atitudinea tradițională față de Casa Regală. Iată cum percepe un contemporan: „Toate gazetele publică cu litere groase: «Generalul Ion Antonescu acordă mamei regelui titlul de regină» (...) Oare un general are căderea să facă o regină? (...) Telegrama a generalului, somând-o pe sus-anunțita regină să vină la

³³ D.A.N.I.C., M.P.N.-P.I., dosar 547, f. 27.

³⁴ *Ibidem*, f. 18.

³⁵ *Procesul mareșalului Antonescu*, ediție prefătată și îngrijită de Marcel Dumitru Ciucă, București, Editurile Saeculum I.O. și Europa Nova, 1995, vol. I, p. 284 (în continuare: *Procesul...*).

³⁶ D.A.N.I.C., fond M.P.N. - P.I., dosar 547, f. 21.

³⁷ D.A.N.I.C., fond M.P.N. - P.I., dosar 609, f. 78.

³⁸ Cf. Nicolae Băciu, *Yalta și crucificarea României*, Roma, Editura Europa, 1983, p. 21.

³⁹ D.A.N.I.C., fond M.P.N. - P.I., dosar 547, f. 130.

⁴⁰ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 77.

⁴¹ Ioan Scurtu, *Monarhia în România (1866-1947)*, București, Editura Danubius, 1991,

București «cu primul tren»; parcă ar avea de-a face cu un recrut⁴². Jurământul regelui a fost depus în fața generalului, a patriarhului și a președintelui Curții de Casație⁴³, iar Ion Antonescu reduce la minimum protocolul, rostind doar el câteva cuvinte⁴⁴. În perioada guvernării au existat și câteva conflicte între General și Casa Regală⁴⁵, ghicindu-se o concurență ascunsă de a fi în centrul atenției opiniei publice.

Din cele prezentate până acum se poate desprinde acțiunea intens propagandistică de întreținere a cultului personalității. Se pune însă întrebarea în ce măsură această propagandă s-a făcut pentru omul Ion Antonescu, sau pentru conducător. Există documente care permit un punct de vedere tranșant în această problemă.

„Hotărât și fără milă/Generalul-salvator/Lovește în camarilă/Și în orice trădător/O, Isuse mult iubite/În genunchi mă rog și cer/Dă puteri nebiruite/Generalului de fier/”. Aceste versuri sunt ultimele dintr-un amplu poem compus de Ioan Mărca (Roznov-Neamț), poem pe care autorul l-a trimis generalului Antonescu și a cerut să fie citit la radio. Iată rezoluția generalului: „Se va mulțumi. Nu se va da la Postul de Radio, fiindcă sunt un fanatic adversar al reclamei. Postul de Radio este în serviciul Propagandei Naționale și nu al omului”⁴⁶.

În ziarul „Cuvântul” (31.iulie 1942) a fost publicat un articol cu titlul *Domnul mareșal Antonescu a sosit la Predeal*. Rezoluția: „Să se dezmință și să se avertizeze că obiceiurile politicianiste din timpurile de tristă amintire și hidos spectacol s-au sfârșit. Mareșalul Antonescu preferă să înfăptuiască tot ceea ce permit împrejurările, martirajul celor ce muncesc dezinteresat din zori în zori, în limita maximă a preceperii lor. Care crede că ar face mai multă, să poftască la treabă și să se lase de laudă sau de critică”⁴⁷.

Din numeroase proclamații, am ales un fragment care subliniază ideea acestei expuneri: „Aș fi putut să vă cer să mă urmați într-un partid politic, întemeiat după vechiul sistem al coeziunii vorbelor, un partid de discursuri și de organizare a interesului fiecăruia (...). Aș fi putut să copiez făgărnice instituții străine la suprafață, organizând grupuri de uniforme și defilare și creând în capitala țării și în fiecare oraș asemenea organizări de paradă (...). Eu n-am nevoie de discursuri, aplauze și parade, ci de zidirea neamului, ca să poată înfrunta primejdiile și să se poată pregăti pentru toate luptele ce vor să vină”⁴⁸.

Explicația acestui aparent paradox, intenția de respingere a cultului personalității, dar existența acestuia în mod cert, poate fi găsită prin analiza omului și a împrejurărilor. Trebuie ținut seama că în timp de război în nici o țară presa nu

⁴² Martha Bibescu, *Jurnal politic*, București, Editura Politică, 1979, p. 207-208.

⁴³ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 48.

⁴⁴ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 127.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 138.

⁴⁶ D.A.N.I.C., fond P.C.M., dosar 477/1940, f. 5.

⁴⁷ Ion Antonescu, *Secretele guvernării*, editori V. Arimia și I. Ardeleanu, București, Editura Românul, 1992 (în continuare, Antonescu, *Secretele* ...)

⁴⁸ A. Simion, *op. cit.*, p. 134.

a fost liberă. Ea nu a putut critica deciziile și hotărârile conducerii Statului respectiv. Hiperbolizarea capacității conducătorului și elogiile aduse politicii sale au însoțit pretutindeni activitatea mass-mediei, această atitudine fiind în mod intim legată de anticiparea victoriei aceluia Stat. O atitudine contrară era considerată defetism și sancționată ca atare.

De asemenea, analiza concepției personale a lui Ion Antonescu despre Stat și conducător clarifică multe aspecte. În repetate rânduri, Antonescu a manifestat hotărârea de a face un Stat nou: „Scârbit de neputința partidelor politice (...), precum și de egoismul și necinstea celor mai mulți dintre oamenii politici (...), el a preferat să interzică activitatea partidelor politice și să lichideze Parlamentul, conducând țara prin mijloace dictatoriale”⁴⁹. În acest caz, conform expunerilor sale la Școala Superioară de Război, din anii 1927-1928, rolul conducătorului este foarte mare: „Conducătorul este acela care armonizează (...) forțele multiple ale unei națiuni și le conduce, cu energie maximă și voință fermă, către țelul urmărit”⁵⁰. Cunosător și admirator al marilor figuri ale istoriei naționale și universale, Ion Antonescu a crezut în rolul mesianic al conducătorului unui Stat: „Statul a avut în toate unghiurile pământului și va avea în toate timpurile valoarea aceluia care trecător conduce”. În aceste expuneri se conturează și portretul conducătorului, așa cum îl vedea Ion Antonescu cu mult înainte ca cineva să-i poată bănuia ascensiunea politică: „produs al societății, dar și al propriei trude, înzestrat cu energie, metodă, perseverență, pricepere și patriotism, cuceritor militar și creator neîntrecut în toate domeniile”, conducătorul este „un adevărat Christ al neamului său”, dominat „continuu de credința în dreptatea și triumful cauzei”, destinat „să păstreze nestinsă făclia focului sacru al neamului său”⁵¹. În privința responsabilității, mareșalul Antonescu a declarat la procesul său din 1946: „Eu am stat toată viața mea pe baza că șeful, când câștigă, are toată gloria, chiar când meritele nu sunt ale lui, iar când pierde, are toată răspunderea, chiar când nu este vinovat și alții sunt vinovați. Deci răspunde ...”⁵². Aici, în această concepție despre responsabilitate și calitățile necesare unui șef de Stat se află mecanismele care au determinat deciziile și atitudinile mareșalului Antonescu. Convingerea că este responsabil pentru tot ce se întâmplă sub regimul său l-a condus la implicarea într-o impresionantă varietate de probleme pe care a vrut să le rezolve personal⁵³. Această atitudine a permis propagandei să sublinieze faptul că generalul Antonescu veghează asupra Țării, iar afirmația nu este o verigă a cultului personalității, decât în măsura în care sinceritatea în politică semnifică acest lucru. Considerăm, de asemenea, că

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Antonescu, „Istoria ...”, p. 16.

⁵¹ *Ibidem*, p. 17-18.

⁵² *Procesul ...*, I, p. 206

⁵³ *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, ediție de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan-Florin Popovici, vol. I-II, București, 1997-1998, *passim*.

această atitudine privind responsabilitatea în fața Istoriei a fost și una din cauzele conflictelor cu Casa Regală. Mândru de trecutul său, conștient de experiența sa, considerându-se, nu fără temeii, „salvatorul Dinastiei”⁵⁴, la 6 septembrie 1940, Ion Antonescu nu a acceptat niciodată amestecul regelui în politică. A dorit, atât din considerente de morală a Casei Regale, cât și de atitudine în perspectivă istorică, să-l izoleze pe rege de viața politică. Dorița de afirmare a tânărului rege, precum și a mult-umbritei regine-mamă, Elena, a condus la numeroase conflicte și chiar la disponibilitatea regelui pentru realizarea actului de la 23 august 1944.

Se constată că propaganda oficială privindu-l pe conducătorul Statului nu poate fi considerată tranșant o formă de cult al personalității. Imaginea zugrăvită de propagandă se apropie foarte mult de cea concepută de Ion Antonescu, referitoare la un conducător de Stat. Mareșalul a vrut să fie acel conducător de excepție, un model, și s-a comportat cât mai fidel portretului. Căci un conducător trebuia să fie rezultatul unei lupte permanente cu sine însuși și cu greutățile vieții, să aibă o vastă experiență. Figură aproape legendară, trebuia să se afirme prin fapte de excepție în slujba poporului său. Dinamism și hotărâre, patimă creatoare și grijă părintească față de națiune, faptă fermă și retorică scânteietoare sunt tot atâtea trăsături pe care Ion Antonescu a încercat să le întruchipeze. Și aceasta nu doar pentru orgoliul său personal, ci pentru a sublinia schimbarea de regim, ce se dorea schimbare de mentalitate, departe de ceea ce considera a fi „dezământul democratic”. Acuzatorii săi spuneau la proces: „Dictatura lui Antonescu (...), prin monopolizarea presei, era în măsură să lanseze legende de care avea nevoie. Una din marile minciuni (...) este așa-zisa onestitate a lui Antonescu (...). Ion Antonescu era prezentat ca un ascet, disprețuitor al bunurilor lumești, dezinteresat și aspru pentru cel ce-și însușește avutul public”⁵⁵. În hotărârea Tribunalului Poporului se specifica însă: „... Constatând că acest acuzat [Ion Antonescu] nu și-a însușit ilicit sau abuziv bunuri private sau publice din teritoriul în care s-a purtat războiul, urmează a pronunța achitarea sa pentru acest fapt; (...) din lipsă de dovezi, din care să rezulte că acest acuzat a realizat averi în mod ilicit, cu ocazia participării la conducerea războiului, ori profitând de legiuirile și măsurile de fapt cu caracter hitlerist, legionar sau rasial, urmează a pronunța achitarea sa și pentru acest fapt”⁵⁶.

Așadar, Ion Antonescu a fost un om care și-a dorit să facă un Stat nou și care a lăsat pentru aceasta urmele activității sale pentru Istorie. „Dacă nu a făcut publice resorturile intime ale deciziilor sale, mareșalul a avut ambiția să le consemneze pentru Istorie (...). Pentru a fi bine înțeleși, să amintim că în primul război mondial Ion I. C. Brătianu a interzis formal orice formă de înregistrare scrisă a Consiliului de Coroană sau Comitetului de Război, tocmai în ideea de a-i proteja pe guvernanți

⁵⁴ D.A.N.I.C., colecția Manuscrise, ms. 2138, f. 64 r - 65 v.

⁵⁵ *Procesul ...*, I, p. 97.

⁵⁶ *Ibidem*, II, p. 227.

de confruntarea ulterioară cu Istoria. Mareșalul, cât a guvernat, a procedat exact pe dos...⁵⁷. Un asemenea om, considerăm că nu ar fi riscat să se compromită cu o propagandă deșănțată față de propria-i persoană. Contemporanii săi, din convingere sau interes, i-au adus elogii nenumărate chiar și atunci când propaganda oficială nu mai acționa. Portretul realizat de propagandă se apropie extrem de mult de ceea ce se dorea a fi un conducător, oricare ar fi fost el.

În perspectivă istorică propaganda perioadei nu mai are efecte. Dar par tot mai mult confirmate cuvintele lui Grigore Gafencu: „Păcatele Mareșalului au fost spălate prin abuzurile regimului de azi ... Ieri încă vinovat, Mareșalul cade ca un martir al cauzei românești. În jurul său se va naște o legendă, care va îndulci judecata Istoriei”⁵⁸.

⁵⁷ A.Pandea, E. Ardeleanu, *Românii în Crimeea (1941-1944)*, București, Editura Militară, 1995, p. 24.

⁵⁸ Gheorghe Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 38.

Partidul Național-Țărănesc - Anton Alexandrescu. Scurtă istorie (II)

NARCIS-DORIN ION

Organizațiile județene ale P.N.Ț. – Anton Alexandrescu

Vom urmări, în continuare, activitatea și evoluția organizațiilor județene ale P.N.Ț.-Anton Alexandrescu. Partidul lui Alexandrescu a reușit să-și creeze filiale în 35 de județe și în Capitală, dintre care o activitate mai deosebită au avut-o doar 14 organizații (București, Argeș, Arad, Botoșani, Constanța, Dâmbovița, Dolj, Iași, Mehedinți, Râmnicu-Sărat, Romanați, Tecuci, Timiș-Torontal, Teleorman), restul nereușind să-și creeze o structură bine definită, fiind formate mai mult din grupuri eterogene de dizidenți (de varii culori politice național-țărăniști, comuniști, social-democrați).

Cea mai puternică organizație a P.N.Ț.-Anton Alexandrescu a fost cea din București, creată în jurul nucleului format din semnatarii Manifestului de aderare la F.N.D., din 23 februarie 1945. Organizația s-a constituit relativ greu, dacă luăm în calcul faptul că abia pe 17 iunie 1945 – deci, la aproape patru luni de la lansarea Manifestului – și-a ales structura de conducere. Astfel, în ziua de 17 iunie 1945, delegații cu organizarea filialei din București a noului P.N.Ț. – Alexandru Iorgulescu, Tiberiu Tomescu, Eugen Ionescu, Constantin Lăpușneanu, Ioan Raiciu, Gheorghe Cristescu, Ioan D. Ioan și Petre Bruteanu – mare parte din ei semnatori ai Manifestului din 23 februarie 1945, l-au ales ca președinte al organizației pe avocatul Alexandru Iorgulescu, primarul Sectorului I Galben, iar ca secretar general pe profesorul Constantin Lăpușneanu, amândoi având mandat de a „reprezenta organizația Capitalei în F.N.D. și în raporturile cu organizația județeană F.N.D.”¹.

La puțin timp după stabilirea conducerii organizației, au început să apară primele manifestări: inaugurarea Caselor de Sfat național-țărăniște, în care se desfășura întreaga activitate a organizațiilor din sectoarele Capitalei și din circumscripții. Astfel, pe 1 iulie 1945 s-a inaugurat Casa de Sfat din circumscripția a IX-a a Capitalei – în prezența lui Aurel Potop, Alexandru Iorgulescu, Ioan Raiciu și Constantin Lăpușneanu² – iar pe 15 iulie s-a inaugurat Casa de Sfat a organizației Sectorului I Galben, cu sediul în str. Orient, nr. 7. Au luat cuvântul, printre alții, Tiberiu Tomescu, Eugen Ionescu, Mircea Mancaș și Alexandru Iorgulescu³. Deși

¹ „Dreptatea Nouă”, I, nr. 1, din 21 iunie 1945.

² *Ibidem*, nr. 11, din 4 iulie 1945.

³ *Ibidem*, nr. 23, din 18 iulie 1945.

inițial se anunțase și participarea lui Anton Alexandrescu, Aurel Potop, I. Simion, Ioan Raiciu, Ioan D. Ioan – ei nu au mai luat parte la această festivitate⁴.

În luna august 1945, a fost înființat și Cercul de Studii al organizației Capitalei, pe baza apelului lansat de Alexandru Iorgulescu. „Răspunderea pe care ne-am luat-o cu toții când am îndrumat P.N.Ț. pe un drum nou, care este, desigur, și cel bun – preciza Iorgulescu în *Apel* – ne obligă a depune toată grija la: organizarea cadrelor partidului și formularea principiilor doctrinare călăuzitoare în greaua luptă politică P.N.Ț. a plecat desigur pe un drum spinos și greu, când și-a propus ca deviză: *muncă și dreptate*. P.N.Ț. nu caută să-și apropie membrii pentru a forma un număr mare, fără a ști ce vrea și fără a-și forma elemente capabile.

Suntem de părere, deci, că este imperios necesar să se organizeze un «Cerc de Studii» în care să se facă școala doctrinară a membrilor partidului (subl. ns). Din conferințele și discuțiile ce vor urma în cadrul ședințelor «Cercului de Studii» se vor putea trage concluzii definitive și generale ce vor conduce pașii partidului în lupta politică⁵. Deci, scopul Cercului de Studii era să facă școala doctrinară a noilor țăraniști și să îndrume pașii partidului în lupta politică.

Fiecare sector al Capitalei era împărțit în circumscripții care aveau și ele organizații ale partidului. Cele patru sectoare ale Capitalei aveau organizații conduse de: Teofil Mihalovici - Sectorul I Galben, Ioan Raiciu - Sectorul II Negru, Gh. Cristescu - Sectorul III Albastru și Ioan Bântea - Sectorul IV Roșu. Din cele patru sectoare, o activitate mai importantă au avut sectoarele I Galben, II Negru și IV Roșu, în timp ce Sectorul III Albastru nu s-a remarcat prin mari acțiuni, cel puțin așa reiese din presa partidului.

Astfel, Sectorul I Galben și-a ținut prima întrunire publică în Casa de Sfat, din str. Orient, nr. 7, în ziua de 3 februarie 1946, la aproape un an de la înființarea partidului, fapt ce denotă dificultatea cu care s-au creat aceste organizații de sector ale partidului. Întrunirea – la care a participat primarul sectorului, Alexandru Iorgulescu și secretarul general al partidului, Ioan D. Ioan – a fost prezidată de Teofil Mihalovici, președintele organizației de sector și s-a constituit – prin cuvântările rostite de participanți – într-un prilej de critică a partidelor istorice și în special a lui Iuliu Maniu. De pildă, Ștefan Iliescu a condamnat „politica de castă a partidului manist și brătienist care, în trecutele guvernanți, au acaparat toate bunurile țării”⁶. Ioan D. Ioan a chemat „pe toți cei prezenți să se încadreze cu toată încrederea în acest partid și cu convingerea că numai în acest partid vor găsi realizarea adevăratului crez național-țăranișt”.

Obșnuitul atac la adresa lui Maniu – specific acestor întruniri – nu a lipsit nici de această dată, fiind expus de Alexandru Iorgulescu, președintele organizației

⁴ *Ibidem*, nr. 20, din 14 iulie 1945.

⁵ *Ibidem*, nr. 41, din 8 august 1945.

⁶ *Ibidem*, II, nr. 191, din 7 februarie 1946.

Capitalei a P.N.Ț.-Anton Alexandrescu. „Astăzi – a precizat el – P.N.Ț., prin despărțirea de vechea conducere, și-a arătat adevărata față. De o parte, *slujitorii credincioși ai crezului național-țărănist*, care azi se străduiesc pentru refacerea țării în spiritul celei mai perfecte democrații, și de altă parte *clica de reacționari care nu pot face altceva decât să critice și să saboteze*. Ieri n-am suportat tirania vechei conduceri a P.N.Ț. Azi suntem preocupați de interesele poporului și vrem să reprezentăm cât mai bine voința maselor țărănești”⁷. Orice comentariu e de prisos, sublinierile din text fiind pe deplin convingătoare asupra caracterului acestor întruniri.

Peste numai o săptămână, la 10 februarie 1946, a avut loc o nouă întrunire a organizației P.N.Ț. din Sectorul I Galben, sub președinția aceluiași Teofil Mihalovici, la care au participat membrii ai circumscripțiilor V, VI și VII. Cităm din nelipsita critică adusă partidului lui Maniu, tot de Alexandru Iorgulescu: „Se mai găsesc încă destui «istorici» care provoacă diversiuni însemnate prin criticile aduse guvernului, critici desigur inventate sau care aparțin exclusiv vremurilor grele prin care trecem, inerente oricărei perioade de după război. De aceea, cetățeanul conștient trebuie să selecționeze înțelepțește grâul de neghină, realizările pozitive de zvonuri și insinuări răuvoitoare. (...) Toți bunii români nu trebuie să se lase influențați de nici una din învechitele manevre «istorice», ci – conștienți de eforturile pe care guvernul F.N.D. le depune pentru refacerea țării – să se alătore în unanimitate acestui bloc indestructibil, sprijinindu-l sincer și efectiv pentru înfăptuirea marii sale opere”⁸. Pe lângă criticile aduse partidelor istorice, aceste întruniri constituiau cel mai bun prilej pentru a se face propagandă în favoarea F.N.D.-ului și a guvernului Groza.

Pe aceeași linie contestată la adresa lui Maniu s-a axat și întrunirea din 16 iunie 1946, din sala Cinematografului „Roma”. Propaganda în favoarea guvernului a fost făcută de Mircea Măcaș, care „a fixat datoria cetățenilor în momentul de față: adâncirea legăturilor cu politica tuturor celor ce susțin reformele de structură socială, pentru îndeplinirea marilor comandamente actuale, încredere în ce privește politica pe plan intern și înțelegerea cu marile națiuni pe plan extern”⁹. Critica de rigoare a opoziției democratice a făcut-o același Alexandru Iorgulescu. „Naționalismul fals al opoziției agită în el o teamă de democratizare – a precizat el. Ei susțin «democrația» antisocială, nu aceea care dă egalitatea ca o condiție firească a ființei omenești. Ei vor să-și conserve pozițiile în dosul cărora stau acumulate bogățiile, mormanele de aur, băncile, marile industrii monopolizatoare și speculatoare, trusturile, toate aceste mijloace de constrângere a vieții omenești. Ei vor să continue totuși exploatarea țărănilor și muncitorului”¹⁰.

Activitatea organizației Sectorului II Negru s-a desfășurat mai mult în cadrul circumscripțiilor de sector, prin formula adunărilor generale de circumscripție.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, nr. 198, din 15 februarie 1946.

⁹ *Ibidem*, nr. 294, din 20 iunie 1946.

¹⁰ *Ibidem*.

Astfel, pe 2 septembrie 1945, a avut loc Adunarea generală a circumscripției XV, prezidată de Alexandru Iorgulescu. Adunarea – reunită abia după peste șase luni de la înființarea partidului – a ales comitetul de conducere al circumscripției: președinte de onoare – N.N.Marcovici, președinte activ – Gogu Niculescu, vicepreședinți – Jean Ionescu și Alex.Bernstein, secretar general – Isac Renert, secretar adjunct – Iosif Marcovici, casier – Simon Cohn. Remarcăm, în treacăt, prezența masivă a evreilor în conducerea acestei circumscripții. În încheierea adunării, Alexandru Iorgulescu și-a rostit nelipsita diatribă contra lui Maniu, care „vrea să împingă țara la învrăjpire numai pentru a-și satisface ambițiile personale”¹¹.

În aceeași zi a avut loc și Adunarea generală a circumscripției XI din Sectorul II Negru, prezidată tot de Alexandru Iorgulescu și desfășurată după același tipic. A fost ales comitetul de conducere al circumscripției: președinte – colonel Nicolae Cerchez, vicepreședinți – Ioan Predatu și Gh. Zarca, secretar general – Simion Rusu, casier – Radu Gheorghe. În încheiere, Alexandru Iorgulescu a subliniat „gestul generos al generalisimului Stalin, care, văzând starea dificilă economică în care ne aflăm, a binevoit să ne dea 1000 de vagoane de porumb”¹².

Circumscripția XIII din același sector și-a ținut Adunarea generală pe 7 octombrie 1945, sub președinția lui Mircea Niculescu și a lui Ioan Raiciu. Comitetul director ales cu acest prilej a fost format din: I. Binder – președinte, N. Lohr și C. Țintulescu – vicepreședinți, Luca Maximilian – secretar general, I.V. Radulian – secretar adjunct, D. Isăcescu – casier. Luând cuvântul, noul președinte Iacob Binder a declarat că „va lupta pentru o democrație înțeleasă în adevăratul sens al cuvântului, o democrație care să asigure tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de rasă, credință și clasă, posibilități de trai convenabile, pornite din aceleași concepții de egalitate, libertate și dreptate aplicabile tuturor”¹³. Ioan Raiciu, președintele organizației Sectorului II, a explicat în cuvântarea sa „care a fost poziția luptătorilor național-țărăniști care au pornit această luptă mai demult în interiorul partidului. *Coloratura de stânga* s-a făcut remarcată demult și ea a avut de suferit desigur din neatenția și mai ales inconștiența vremurilor de ieri când, spre nenorocirea acestui popor, conducătorii s-au aruncat în brațele fascismului”. El a arătat că „această *inclinare spre stânga* nu însemnează altceva nimic decât o luptă pentru progres, o luptă a viitorului cu trecutul pentru a se pune în locul tradiției perimate o nouă formulă de viață”¹⁴. E de remarcat faptul că Ioan Raiciu recunoaște – pentru prima dată – coloratura de stânga a noii formațiuni politice desprinsă din partidul lui Maniu.

Totuși, lucrările și activitatea acestei organizații din Sectorul II nu s-au desfășurat numai la nivelul circumscripțiilor, ci și la nivel central, în cadrul Adunării generale. O asemenea adunare generală a avut loc pe 4 noiembrie 1945 și

¹¹ *Ibidem*, I, nr. 64, din 5 septembrie 1945.

¹² *Ibidem*, nr. 65, din 6 septembrie 1945.

¹³ *Ibidem*, nr. 94, din 10 octombrie 1945.

¹⁴ *Ibidem*.

a reunit stafful organizației: Ioan Raiciu – președinte, avocat Eugen Ionescu – prim vicepreședinte și Mihai Maximilian – secretar general. Adunarea – prezidată de Alexandru Iorgulescu, președintele organizației Capitalei – le-a dat prilej lui Raiciu și Iorgulescu să atace din nou partidele lui Maniu și Brătianu. Ioan Raiciu a arătat că: „elemente de valoare în lupta național-țărănistă și care reprezentau cu adevărat năzuințele și aspirațiile poporului, fiind mai aproape de el, au fost rând pe rând îndepărtate din P.N.Ț., pentru a le face loc acelor care veneau în numele banului și care reprezentau pe marii latifundiași și marii industriași și capitaliști de la noi. (...) Astfel, s-a dat curs liber mișcării de dreapta, care ne-a adus mai apoi la subjugarea oricărei libertăți. Cei care protestam totuși împotriva acestor practici nedemocratice și antipatriotice eram ținuți la periferia partidului și catalogați drept de stânga, comuniști și vânđuși Moscovei”¹⁵. Alexandru Iorgulescu a vorbit despre subiectul lui preferat – partidele istorice. „Conducerea partidelor ce se numesc istorice – a precizat el – n-a vrut să înțeleagă nimic din imperativul vremurilor de azi. Ei au vrut să păstreze aceeași exclusivitate a conducerii, cu înlăturarea clasei muncitoare, care acum caută să-și croiască drum spre un viitor mai bun, spre victorie”¹⁶.

Timp de aproape doi ani nu mai întâlnim reflectată în „Dreptatea Nouă” nici o manifestare politică a organizației Sectorului II Negru. Abia la 1 octombrie 1947 a mai avut loc o ședință a comitetului de sector, prezidată de noul președinte al organizației, Mihai Maximilian¹⁷. Noua conducere a sectorului era formată, pe lângă Mihai Maximilian, din dr. F. Pascal – vicepreședinte al organizației, și I. Velescu – secretar¹⁸. În această nouă formulă de conducere, organizația țărănistă din Sectorul II Negru al Capitalei a mai ținut câteva ședințe ale Delegației Permanente, în zilele de 15 octombrie 1947¹⁹, 5 noiembrie²⁰, 26 noiembrie²¹ și 1 ianuarie 1948, la care Ioan D. Ioan „a dat lămuriri asupra importanței și scopului unificării forțelor politice țărănești”²².

Sectorul III Albastru al Capitalei a avut o organizație slabă, care – deși s-a constituit prima, în martie 1945 – nu s-a mai remarcat prin vreo acțiune importantă. Astfel, organizația a avut o primă ședință a membrilor săi pe 18 martie 1945, în sala „Odeon”, la care au participat: Constantin Doncea, din partea F.N.D.-ului, Gh. Cristescu, Simion Predescu, Constantin Lăpușneanu și Anton Alexandrescu. „Vă salut în numele F.N.D.-ului – s-a adresat Constantin Doncea participanților – și vă îndemn la luptă pentru sprijinirea Frontului și a guvernului, vă îndemn la luptă împotriva fascismului, pentru curățirea țării noastre de criminalii de război și

¹⁵ *Ibidem*, nr. 120, din 9 noiembrie 1945.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, III, nr. 664, din 5-7 octombrie 1947.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 677, din 21-23 octombrie 1947.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, nr. 697, din 13-15 noiembrie 1947.

²¹ *Ibidem*, nr. 718, din 7-9 decembrie 1947.

²² *Ibidem*, IV, nr. 754, din 24-26 ianuarie 1948.

vinovații de dezastrul țării. (...) Elementele reacționare din conducerea P.N.Ț. v-au nesocotit pe dvs., considerându-vă simple unelte electorale. Ei au netezit drumul fascismului în țara noastră: au fost nașii Gărzii de Fier și au tras în muncitori la Lupeni și Grivița”²³. Simion Predescu a arătat că „vom lupta contra elementului reacționar din P.N.Ț., vom duce lupta împreună cu F.N.D. în care ne-am încadrat. Trimit cuvântul nostru celor ce-au păcătuit și îi chemăm să spună în fața poporului greșelile săvârșite și hotărârea de a duce lupta în contra celor care se opun reformelor și comandamentelor de viață ale poporului român”²⁴.

La rândul său, Gh. Cristescu a precizat că dizidenții s-au desprins din partidul lui Maniu „pentru a o rupe cu conducătorii reacționari ai P.N.Ț., care au infectat partidul nostru cu elemente legionare. Oamenii cinstiți nu mai puteau sta alături de criminalii care au susținut pe legionari și care au sprijinit războiul împotriva U.R.S.S., în frunte cu Maniu”. Adunarea a fost încheiată de cuvântarea lui Anton Alexandrescu, șeful dizidenței țărăniste. „*Eu am fost lipsit de ambiții și aceasta o spune toată activitatea mea de până acum* – a spus el cu nonșalanță. Dacă m-am hotărât să vin alături de F.N.D., sub steagul partidului nostru, am făcut-o pentru că am fost întotdeauna pe poziții opuse cu conducătorii partidului. M-am exclus din partid? Nu! Ei, care nu justifică cu nici o muncă banii pe care îi aruncă prin cafenele, sunt în afară de partid, și eu nu voi fi exclus niciodată din partidul tatălui meu. Mi-au spus că sunt singur? Da! Am fost o vreme. Dar aderările organizațiilor mari au dovedit că nu sunt singur. Am fost singur în lagăr, când ceilalți petreceau cu Antoneștii și Cristeștii. Iar dacă nu am venit mai demult alături de F.N.D., *aceasta am făcut-o pentru că nu era cinstit din partea mea să vin singur* (subl. ns). Și o spun de aici că noi, cei aderați la F.N.D. vom merge înainte trecând peste cadavrele morale ale orișicui”²⁵.

În afară de această Adunare generală, nu mai găsim în presă decât o singură manifestare a organizației țărăniste din Sectorul III Albastru, și anume Congresul organizației, din iulie 1946. Congresul – ținut cu câteva zile înainte de Congresul general al partidului și la care au participat: Alexandru Iorgulescu, Gogu Cristescu, Th. Voinescu, C. Vasilescu-Nottara – a ales Delegația Permanentă și Biroul de conducere al organizației de sector: Gogu Cristescu – președinte, Petre Ionescu – prim-vicepreședinte, Simion Predescu și Florea Georgescu – vicepreședinți, Th. Voinescu – secretar²⁶.

Organizația P.N.Ț. a Sectorului IV Roșu și-a desfășurat activitatea prin întruniri și adunări ale membrilor săi la nivel de organizație sau de circumscripție. Și ea s-a încheiat relativ dificil, dacă luăm în considerație faptul că abia la peste o jumătate de an de la înființarea partidului, pe 3 octombrie 1945, și-a ținut prima

²³ „Scânteia”, II, nr. 175, din 22 martie 1945.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ „Dreptatea Nouă”, II, nr. 321, din 21 iulie 1946.

adunare, în Sala „Zaharescu“. Adunarea – convocată la inițiativa lui Ioan D. Ioan, secretar general al Ministerului Comunicațiilor – s-a bucurat de participarea unor importanți membri ai partidului: Gogu Mazilescu, secretar general al P.N.Ț., Alexandru Iorgulescu, primarul Sectorului I și președintele organizației Capitalei, Ioan Bântea, președintele organizației Sectorului IV Roșu, Petre Bruteanu etc.²⁷

O altă adunare a organizației Sectorului IV a avut loc pe 7 octombrie 1945, fiind de față Aurel Potop, Mircea Niculescu, Ioan D. Ioan, Alexandru Iorgulescu, Ioan Bântea, Petre Bruteanu. Prezența în corpore a staffului partidului la această adunare a fost socotită de Ioan Bântea drept „o dovadă deosebit de elocventă a legăturii indisolubile dintre partid și popor“²⁸. Aurel Potop a lansat un avertisment celor care sunt împotriva guvernului: „vom elimina pe acei care sabotează opera guvernului, chiar pe acei care s-au infiltrat la conducerea țării, din orice partid politic ar face parte. Am iertat greșelile trecutului. Din mâna noastră n-a picurat nici o picătură de sânge, căci noi nu vrem moartea păcătosului, ci îndreptarea lui“²⁹. La sfârșitul adunării s-a adoptat o moțiune prin care P.N.Ț. „declară că înțelege să sprijine cinstit și necondiționat guvernul condus de dr. Petru Groza, în munca și eforturile ce depune pentru refacerea țării și satisfacerea nevoilor poporului“. Pe 10 februarie 1946 a avut loc o ședință a circumscripției nr.36 din cadrul Sectorului IV Roșu, care a ales și un comitet director local: Vasile Dinu – președinte, Iancu Popescu și Ștefan Anton – vicepreședinți, Eugen Bântea – secretar, C. Marinaș – casier³⁰.

Ultima mare manifestare a organizației țărăniște din Sectorul IV Roșu a fost Congresul din 14 iulie 1946, desfășurat sub președinția lui Alexandru Iorgulescu. Vechiul comitet de conducere, în frunte cu Ioan Bântea, și-a depus mandatul, Congresul procedând la alegerea Delegației Permanente, formată din membri ai circumscripțiilor 31-38: Alex.Ionescu, Trifu Ioan (Circ.31), T.Enache, N.Drăgan (Circ.32), prof. A.Melinte, Fl.Ionescu, Toma Cârje (Circ. 33), Al. Bântea, Fl. Suci (Circ.34), Cpt. Pavelescu, V.Ciontea, N.Petrovici, I.Bântea (Circ.35), Dinu Vasile, P.Ionescu, C.Mitru, Iancu Popescu (Circ.36), I.Borș, R.Vasile, C.Marinaș (Circ.37), Alex. Rugină, C.Ionescu (Circ.38)³¹. Delegația Permanentă a ales următorul Birou de conducere al Sectorului: Petre Bruteanu – președinte de onoare, Ioan Bântea – președinte activ, Petre Ionescu, Alex.Melinte, Clement Mitru, I.Săftescu – vicepreședinți, Dinu Vasile – secretar general, Radu Vasile – secretar general adjunct, Gh.Popescu – casier³². Congresul a desemnat delegații ce vor participa la Congresul general al partidului: Ioan Bântea, Iancu Popescu, C.Robescu și C. Gagionea. Au rostit scurte cuvântări: Alexandru Iorgulescu, Teofil Mihalovici, Ioan Bântea și Mihai Maximilian.

²⁷ *Ibidem*, I, nr. 88, din 3 octombrie 1945.

²⁸ *Ibidem*, nr. 95, din 11 octombrie 1945.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, II, nr. 196, din 13 februarie 1946.

³¹ *Ibidem*, nr. 318, din 20 iulie 1946.

³² *Ibidem*.

Până la desființarea partidului și fuzionarea lui cu Frontul Plugarilor, organizația Sectorului IV a mai ținut ședințe în zilele de 24 octombrie 1947³³ și 5 decembrie 1947³⁴.

Organizația P.N.Ț. a Capitalei a fost condusă de un colectiv prezidat de Alexandru Iorgulescu – Delegația Permanentă – formată din președinții și vicepreședinții organizațiilor fiecăruia din cele patru sectoare ale Bucureștiului. În cadrul ei se analiza – la anumite intervale de timp – activitatea organizației, se luau hotărâri privind bunul mers al vieții partidului și se dezbăteau diferite probleme privind politica internă sau externă a României. După cum rezultă din presă, Delegația Permanentă a ținut relativ puține ședințe, cinci, mai precis.

Prima ședință a Delegației Permanente a organizației Capitalei a avut loc la aproape nouă luni de la înființarea partidului, pe 19 noiembrie 1945, și a fost prezidată de Alexandru Iorgulescu. Au luat parte reprezentanții celor patru sectoare ale Capitalei: Teofil Mihalovici și N. Dumitrescu (Sectorul I), Ioan Raiciu și Mihai Maximilian (Sectorul II), Gh. Cristescu (Sectorul III), Ioan Bântea și Petre Ionescu (Sectorul IV)³⁵. S-au făcut rapoarte asupra mersului organizației și a fost analizată politica internă și externă a țării. Punctul esențial al discuțiilor a fost raportul P.N.Ț. și al organizațiilor lui cu celelalte organizații din F.N.D. S-a ajuns la hotărârea să fie susținut principiul egalității tuturor partidelor în F.N.D., ori de câte ori vor fi în discuție obligații și drepturi.

Hotărâri mult mai importante s-au luat în ședința din 17 decembrie a Delegației, în care participanții – Alexandru Iorgulescu, Teofil Mihalovici, Eugen Ionescu, Mihai Maximilian, Ioan Bântea și Daniel Cantemir (din partea tineretului) – au discutat probleme ce priveau activitatea membrilor partidului. Luându-se act de faptul că secretarul general Constantin Lăpușneanu nu are timp, efectiv, pentru exercitarea celor două funcții deținute în cadrul organizației Capitalei, s-a hotărât retragerea delegației de secretar general pe care o îndeplinea acesta³⁶. Constantin Lăpușneanu și Gh. Cristescu au rămas mai departe organizatori ai secretariatului Sectorului III Albastru, dându-li-se un ultim termen pentru constituirea organizației de sector. S-a mai hotărât intensificarea acțiunii pentru strângerea fondurilor necesare ajutorării familiilor nevoiașe ale Capitalei.

La adunarea Delegației Permanente din 4 februarie 1946, prezidată tot de Alexandru Iorgulescu, Ioan D. Ioan – noul secretar general al organizației, numit în locul lui Constantin Lăpușneanu – a cerut „intensificarea acțiunii de organizare a cadrelor partidului”³⁷. Mihai Maximilian a subliniat „unele situațiuni în raporturile partidului nostru față de F.N.D.” și a cerut „lămurirea poziției Organizației Capitalei

³³ *Ibidem*, III, nr. 683, din 28-30 octombrie 1947.

³⁴ *Ibidem*, nr. 719, din 9-11 decembrie 1947.

³⁵ *Ibidem*, I, nr. 131, din 22 noiembrie 1945.

³⁶ *Ibidem*, nr. 155, din 20 decembrie 194.

³⁷ D.A.N.I.C., fond Anton Alexandrescu, dosar 93/1946, p. 1.

a P.N.Ț. față cu Biroul Central al partidului și cu F.N.D.“, poziție la care s-a asociat și Teofil Mihalovici³⁸. La rândul său, Alexandru Iorgulescu a „scos în relief unele gesturi personale, care dacă vor continua va fi necesară o clarificare în raporturile dintre organizația Capitalei și ceilalți prieteni din partid, unitatea de vederi în conducerea partidului fiind necesară”³⁹. În consecință, el a cerut Delegației Permanente să-i dea mandat ca, împreună cu Ioan D. Ioan și Eugen Ionescu, să discute și să clarifice situația, solicitare aprobată de participanți.

La două săptămâni de la această ședință, pe 18 februarie 1946, Delegația hotăra inaugurarea Clubului Central al Capitalei pentru ziua de 24 februarie⁴⁰. Inaugurarea Clubului a avut loc în ziua fixată – 24 februarie 1946 – în str. Dimitrie Sturdza nr. 3, în prezența întregii conduceri a partidului: Anton Alexandrescu, av. Ioan Simion, av. V.Modoran, av. Ioan Raiciu, av. Teofil Mihalovici, Gogu Cristescu, Ioan Bântea, prof. Mircea Mancaș, C. Chiriac – prefectul județului Argeș, Daniel Cantemir, Petre Bruteanu, Alexandru Iorgulescu, av. Caliopei Constantinescu etc.

Au luat cuvântul: Daniel Cantemir, președintele organizației de tineret (care arată „cauzele care au determinat pe adevărații exponenți ai Tineretului Național Țărănist să se dezlipească de maniști”), av. Caliopei Constantinescu (precizează că „24 februarie 1945 evocă pentru neamul nostru nevoia unei guvernări larg democratice”), Teofil Mihalovici (spune că „partidul nostru nu vinde pâinea cu 5 lei, nici mititelul cu 2 lei, cum fac demagogii «istorici»”), Eugen Ionescu (atacă pe Maniu și Brătianu în termeni duri: „Maniștii și brătienistii au știut și știu numai să saboteze, să critice și să semene zadarnic neîncredere. Se alătură în propaganda lor numele scump al Suveranului alături de d.Iuliu Maniu. Greșeala ce o comit nu găsește calificare, întrucât regele domnește, dar nu guvernează”), Gogu Cristescu („Să nu creadă maniștii că pactizând cu oligarhia brătienistă, cu bancherii și oamenii consiliilor de administrație, vor mai putea induce în eroare opinia publică”), Ioan Bântea, C.Chiriac („Ceea ce vă pot spune este că țărani vin la noi în masă, vin grămadă așa cum apele Argeșului vin de la deal la vale, ca să sfarme reacțiunea și să apere dreptatea și ființa neamului”), Ioan D.Ioan, Alexandru Iorgulescu („De la pactul cu Corneliu Codreanu, d.Maniu a mers spre un reacționarism pronunțat, culminat prin epoca actuală de «dinamizare» a partidului cu toate elementele legionare, fasciste și huliganice”)⁴¹.

Seria cuvântărilor a fost încheiată de Anton Alexandrescu: „22 de ani am urmat steagul, frunzașii și programul P.N.Ț. 22 de ani noi nu ne-am desprins, nu ne-am descurajat atunci când alți frunzași se descurajaseră. (...) Noi nu facem paravan din partidul nostru pentru toți nechemații, șmecherii, afaceriștii antonescieni sau instrument de reabilitare a falișilor ori ratașilor politici. (...) Mulți sau puțini, mergem

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ „Dreptatea Nouă”, II, nr. 204, din 22 februarie 1946.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 209, din 28 februarie 1946.

Înainte! Noi nu avem un trecut de rușine în urmă, ci un viitor deschis înainte. *Suntem un partid monarhic*, dar nu angajăm pe Capul Statului în luptele politice. *Îl slujim pe Suveran, dându-i respectul cuvenit*. Și contribuind cu toții la refacerea și redresarea țării. (...) Noi n-am vrut ca partidul nostru să apară în opinia publică drept o societate anonimă de exploatat puterea, atunci când totul merge bine. Partidul nostru e luptător. El trebuie să fie prezent și în ceasurile bune și în ceasurile grele. Numai astfel își poate dovedi dreptul de existență”⁴².

În legătură cu „monarhismul” noilor țărâniști, o comparație cu ceea ce au scris după 30 decembrie 1947 ni se pare mai mult decât lămuritoare. Sugestiv este articolul *Să luptăm pentru consolidarea Republicii Populare Române*, în care se arată că: „Poporul român, fiind în felul acesta liber de a-și alege noua formă de stat, pășește la înfăptuirea Republicii Populare, singura în măsură să asigure tuturor celor ce muncesc, cu brațele sau cu mintea, bunăstarea materială și culturală, iar Statului independența și suveranitatea”⁴³. Ca și cum Monarhia nu ar fi asigurat independența și suveranitatea Statului. Sau, mult mai clar în privința republicanismului subit al dizidenților țărâniști este articolul lui Constantin Jaleș, *Republica*, din care spicuim: „Monarhia, încă din cele mai vechi timpuri, constituie o instituție antidemocratică, bazată pe mit, apărătoarea intereselor unor cliici profitoare, în dauna oamenilor muncii. (...) Ce diferență de la acest regim la republică! Republica este scutită de conducerea de «drept divin», de mitul nefast care nu admite comentarii, de oameni pe care-i vrem sau nu-i vrem. Republica are o conducere a poporului, aleasă și sprijinită de el (subl. ns.)”⁴⁴. Am socotit necesare aceste sublinieri făcute în text, pentru a evidenția încă o dată – dacă mai era nevoie! – oportunismul cras de care au dat dovadă țărâniștii lui Anton Alexandrescu, vajnici slujitori ai ideii monarhice până la 30 decembrie 1947, transformați brusc, după aceea, în stâlpi de bază ai Republicii Populare.

Ultima ședință a Delegației Permanente a organizației țărâniște din București a avut loc pe 18 februarie 1947, în prezența deputatului Eduard Mirto, căruia Alexandru Iorgulescu i-a oferit președinția de onoare a organizației Capitalei⁴⁵. După această dată nu mai găsim consemnată în presă nici o ședință a forului de conducere al acestei organizații, partidul intrând într-un con de umbră până la fuziunea cu Frontul Plugarilor, în ianuarie 1948.

Să urmărim acum evoluția și activitatea principalelor organizații județene ale P.N.Ț.-Anton Alexandrescu.

Vom începe cu cea mai importantă organizație județeană a partidului, cea din Argeș. Filiala argeșeană a fost prima care a aderat la partidul constituit la 23 februarie 1945 și la F.N.D., formându-se, de fapt, în aceleași zile cu P.N.Ț.-Anton

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, IV, nr. 736, din 3-5 ianuarie 1948.

⁴⁴ Constantin Jaleș, *Republica*, în „Dreptatea Nouă”, IV, nr. 739, din 8-10 ianuarie 1948.

⁴⁵ „Dreptatea Nouă”, III, nr. 492, din 22-23 februarie 1947.

Alexandrescu. Omul care a condus toată această acțiune de desprindere din P.N.Ț. a fost Theo Simionescu, vicepreședinte al organizației de Argeș a partidului lui Maniu și prefect al județului, care a stabilit totul cu Anton Alexandrescu, încă din 1944. Prima etapă în scindarea organizației argeșene în două tabere – una, în frunte cu Nicolae Penescu, a rămas fidelă lui Iuliu Maniu; cealaltă, condusă de Theo Simionescu, va adera la partidul lui Alexandrescu și la F.N.D. – a reprezentat-o ședința din 22 februarie 1945 – deci cu o zi înainte de *Apelul* publicat în presă de grupul de dizidenți – în care o parte din membrii organizației, în frunte cu prefectul Theo Simionescu, au votat o *Rezoluție* prin care își afirmau „hotărârea de a lupta alături de F.N.D. pe baza programului său de guvernare”⁴⁶.

Rezoluția era semnată de: Theo Simionescu, prefect și vicepreședinte al organizației P.N.Ț.– Argeș, dr. Ion Erbașu, vicepreședinte al organizației, avocat Ștefan Toto-Nicolescu, secretar general, Ion Mihalache (a nu se confunda cu liderul țărănist din Topoloveni, rămas alături de Maniu), Florea Puican, Stoian Savu, Ion Caridie – șefi de sector ai organizației municipale Pitești, învățător Marin I. Pătrașcu, prof. ing. Ion Enăchescu, președinte de onoare al organizației de tineret Argeș, învățător Ion Lis și alți 40 de membri ai organizației⁴⁷. La câteva săptămâni după semnarea acestei rezoluții, Theo Simionescu va fi schimbat din funcția de prefect, fiind înlocuit cu Constantin Chiriac, membru al P.C.R., trecut apoi în rândurile dizidenței țărăniste. Ca recunoștință pentru rolul avut de Theo Simionescu în scindarea organizației din Argeș, Anton Alexandrescu îl va numi pe acesta director al ziarului „Dreptatea Nouă”.

Organizația Argeș a P.N.Ț.– Anton Alexandrescu a fost prima care și-a ținut Congresul și și-a stabilit organele de conducere. Congresul a avut loc la 31 martie 1945, la Pitești, în Sala „Aquila”, bucurându-se de participarea președintelui partidului și a 442 reprezentanți ai organizațiilor comunale cu drept de vot⁴⁸.

Lucrările Congresului au fost prezidate de avocatul Constantin Chiriac, „care notează că acesta este primul congres de la 1935, arătând că dezbaterile vor lămuri linia partidului în actualele împrejurări față de conducerea centrală, care a arătat dușmănie față de F.N.D., cu care astăzi suntem în conlucrare rodnică”⁴⁹. Raportul a fost făcut de Ștefan Toto-Nicolescu, în calitatea lui de secretar general. Au luat cuvântul Theo Simionescu și Anton Alexandrescu, care a făcut o expunere a împrejurărilor ce au dus la crearea dizidenței țărăniste. „Reacționarii de la conducere au uneltit mereu – a spus Alexandrescu. Sub presiunea maselor, guvernele se schimbau ca formă, nu ca fond. Când s-a văzut că după șase luni umblau pe aceleași drumuri fasciste – elementele dușmănoase Aliaților trecând la fapte – s-a impus

⁴⁶ „Scânteia”, II, nr. 159, din 6 martie 1945.

⁴⁷ Vezi numele tuturor în *Ibidem*.

⁴⁸ D.A.N.I.C., fond Anton Alexandrescu, dosar 75/1945, p. 1; „Dreptatea Nouă”, I, nr. 2, din 22 iunie 1945.

⁴⁹ „Dreptatea Nouă”, I, nr. 2, din 33 iunie 1945.

lămurirea stărilor de lucruri și de la noi. Atunci am făcut un ultim apel, care n-a fost înțeles. În ultimul moment *am salvat partidul aderând la F.N.D.* (subl. ns). Azi ne mândrim că putem lucra la aplicarea reformei agrare. Vor urma și alte înfăptuiri spre binele maselor țărănești care au scăpat de minciuna și promisiunile reacționarilor⁵⁰.

Congresul a ales noua conducere a organizației Argeș a partidului: Biroul partidului, Delegația Permanentă și Comitetul Executiv. Biroul de conducere era format din: Theo Simionescu – președinte, dr. Ion Erbașu și avocat Constantin Chiriac – vicepreședinți, avocat Ștefan Toto-Nicolescu – secretar general, Ion Mihalache, industriaș-casier. Delegația Permanentă era compusă din 13 învățători, 2 preoți, un avocat, un profesor și 9 agricultori, iar Comitetul Executiv din 8 învățători, 74 agricultori, un avocat, un pensionar, un industriaș⁵¹.

Organizația țărănistă din Argeș a depus – prin conducătorii ei – o susținută campanie și activitate pe teren pentru atragerea de noi membri, prin numeroasele întruniri publice convocate și prin vizitarea satelor de către membrii Biroului de conducere. Astfel, pe 15 iulie 1945 a avut loc o mare adunare în comuna Țițești, pe Valea Loviștei, la care au participat țărani din toate satele comunei. Au rostit cuvântări: Gheorghe Piloiu, prefectul Constantin Chiriac, Theo Simionescu și Aurel Potop, subsecretar de Stat la Ministerul Educației Naționale⁵². În aceeași zi, Anton Alexandrescu a avut o consfătuire la Curtea de Argeș cu membrii organizației locale, prilej cu care „a explicat linia partidului de sinceră colaborare cu forțele politice real democratice din F.N.D. și a făcut un călduros apel la toți prietenii să sprijine munca guvernului pentru refacerea economică a țării”⁵³.

Cum spuneam, și membrii din conducerea organizației au dus o campanie prin sate pentru atragerea de noi simpatizanți. În zilele de 6 și 7 august 1945, dr. Ion Erbașu, vicepreședinte al filialei județene, a vizitat comunele Rociu, Gliganul de Jos, Bârlogu, Negrași, Mozăceni și Slobozia, „anunțând prietenii că alegerile care vor veni vor hotărî și vor lumina în mod definitiv pe acei care încă mai sunt nelămuriți. Democrației individualiste, democrației trusturilor și cartelurilor, democrației celor lacomi și puternici, democrației liberale, democrația trecutului, democrația de stoarcere a celor slabi, P.N.Ț. le opune democrația de cooperare și solidarism” – a precizat el⁵⁴. În aceeași zi, 6 august 1945, Theo Simionescu și prefectul Constantin Chiriac au luat parte la o întrunire convocată în comuna Suseni. Pe 12 august, președintele organizației a mers în plasa Țițești⁵⁵. Pe 30 septembrie 1945 Ion Erbașu, Constantin Chiriac și Ștefan Toto-Nicolescu au participat la adunări ținute în

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Vezi numele tuturor în *Ibidem*.

⁵² „Dreptatea Nouă”, I, nr. 28, din 23 iulie 1945.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 46, din 13 august 1945.

⁵⁵ *Ibidem*, nr. 52, din 20 august 1945.

comunele Mozăceni, Bârlogu, Negrași și Slobozia⁵⁶.

Cum anul 1946 a fost an electoral, activitatea organizației s-a intensificat, devenind mai elaborată. Toate acțiunile erau hotărâte în ședințele ce aveau loc în fiecare joi la Clubul partidului. În ședința din 8 martie 1945 s-au dat dispozițiuni ca să se înceapă munca pe sectoare, fiind desemnați și șefii acestora: Mitică Grigorescu – Sectorul Gării, Ion Chiriac – Sectorul Sf. Vineri și Trivale, Savu Stoian – Sectorul Craiovei, Ion Mihalache – Centrul orașului Pitești⁵⁷. Propaganda organizației în vederea alegerilor era făcută prin ziarul „Gazeta țăranilor”. Campania în vederea alegerilor a început foarte devreme, prin vizita întreprinsă de Theo Simionescu, Constantin Chiriac și Ștefan Toto-Nicolescu în comunele de pe Valea Vâlsanului. La Mușetești, cei trei au „arătat importanța luptei cinstite pentru interesele țăranimii purtată cândva de întemeietorul Partidului Țărănesc, Constantin Dobrescu-Argeș⁵⁸”.

Comitetul județean al organizației argeșene nu s-a întrunit decât de două ori, prima dată pe 26 ianuarie 1946, când s-a analizat situația organizației de la Congresul din martie 1945 până în ianuarie 1946⁵⁹, și a doua oară pe 20 septembrie 1946, ședință la care a participat și Anton Alexandrescu⁶⁰. Această ultimă convocare a Comitetului Executiv a fost prilejuită de înscrierea în partid a unor noi membri: Ion Florescu, fost secretar general al organizației maniste, învățătorii Florea Șerbănescu, Marin Georgescu, Necula Florea, Gh. Angelescu, Toma Radu, Petre Gheorghe⁶¹.

Tot printre primele organizații ale P.N.Ț. – Anton Alexandrescu s-a numărat și cea din județul Dolj. Organizarea acestei filiale județene s-a făcut mai greu decât în cazul celei din Argeș. Primele manifestări ale noii organizații datează din 15 iulie 1945, când a avut loc la Băilești o întrunire a țăranștilor sub conducerea avocatului Ion Rădulescu⁶². La sfârșitul întrunirii, participanții i-au adresat lui Anton Alexandrescu o telegramă prin care îl asigurau de întregul lor devotament. „Patru mii [sic!] de membri ai P.N.Ț. din Băilești-Dolj – se arăta în telegramă – adunați sub președinția avocatului Ștefan Crăciunoiu, azi, 15 iulie 1945, suntem încredințați că acțiunea Domniei Voastre ne va duce la realizarea nădejdlor noastre. ss. Ion Rădulescu⁶³”. Cifra de 4000 membri este total aberantă, depășind cu mult populația Băileștilui la acea dată. Vom mai întâlni astfel de cifre, fără nici o acoperire reală, arătate ca reprezentând numărul membrilor partidului, nenominalizați însă niciodată.

În aceleași zile, 14 și 15 iulie 1945, prof. Ion Lungu și prof. G. Belea au vizitat comunele Caraula și Băilești, „pentru a verifica la fața locului organizarea cadrelor

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 92, din 7 octombrie 1945.

⁵⁷ *Ibidem*, II, nr. 223, din 6 martie 1945.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 231, din 25 martie 1946.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 186, din 1 februarie 1946.

⁶⁰ *Ibidem*, nr. 375, din 23 septembrie 1946.

⁶¹ *Ibidem*, nr. 368, din 15 septembrie 1946.

⁶² *Ibidem*, I, nr. 25, din 20 iulie 1945.

⁶³ *Ibidem*, nr. 29, din 25 iulie 1945.

P.N.Ț.⁶⁴ La sfârșitul consfătuirii din comuna Caraula – după cuvântările lui Gh. Ioniță, președintele sectorului, și Tudor Geiculescu – s-a redactat următoarea moțiune: „Cetățenii comunei Caraula și ai satelor din acest sector, ajungând la limita posibilităților de aprovizionare cu produse de cea mai strictă necesitate, roagă respectuos pe d. ministru al Cooperăției, Anton Alexandrescu, să intervină cu toată autoritatea pentru satisfacerea grabnică a nevoilor țăranilor, prin acordarea cotei cuvenite de talpă, piele, bumbac și alte produse”⁶⁵. În dimineața zilei de 15 iulie, a avut loc la Băilești o întrunire la care au participat 300 persoane (a se compara cu cei ... 4000 membri din telegrama adresată lui Anton Alexandrescu – n.n.) sub președinția avocatului Jean Rădulescu și în prezența avocatului Ștefan Crăciunoiu, președintele organizației locale. După adunarea publică, a avut loc o consfătuire în cerc restrâns cu prof. Ion Lungu⁶⁶.

Vizitele pe teren au continuat și în luna august, cu același scop: atragerea cadrelor din partidul lui Maniu. Pe 4 august 1945, Ion Lungu și Jean Rădulescu s-au deplasat la Calafat, iar a doua zi au participat la întrunirile din comunele Cetatea și Maglavit. A mai fost vizitată comuna Filiași, iar în ședința de lucru a conducerii organizației județene, de la 31 iulie, ținută la Craiova, s-a stabilit ca pe 19 august să se țină Congresul și să se publice o gazetă cu titlul „Brazda Doljului”⁶⁷, în care să fie popularizate manifestările politice ale organizației⁶⁷.

Cu toată această activitate desfășurată pe teren, Anton Alexandrescu era nevoit să recunoască – într-un raport din iulie 1945, privind stadiul organizării P.N.Ț. – că în Dolj „*maniștii au rămas totuși puternici*. Nu prin cei neaderafi, ci:

- a) prin dizidența mai veche care a început să lucreze;
- b) prin înlăturarea din primăriile satești a multor țărâniști aderați”⁶⁸.

Pentru a reduce din handicap „s-a continuat lămurirea și peste 120 comune au fost încadrate în F.N.D.. E de remarcat că în Craiova și muncitorii din sindicate cer înscrierea la Național-Țărâniști”⁶⁹. Pare exagerat numărul comunelor pe care Alexandrescu spune că a reușit să le încadreze în F.N.D.. Tot el își exprima speranța că „prin numirea, ca șef al maniștilor din Dolj, a lui D.D.Gerota, *probabil că dizidența se va sfârâma*. Rămâne ca județeană P.C.R. să nu mai fie exclusivistă și să nu impună lui Lungu – responsabilul Național-Țărânist – ceea ce acesta nu crede că este just”⁷⁰. E de remarcat faptul că Anton Alexandrescu considera *dizidentă* organizația lui Maniu, ca și cum a lui ar fi fost cea din care s-a desprins vechea organizație și nu invers.

⁶⁴ *Ibidem*, nr. 27, din 24 iulie 1945.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, nr. 39, din 5 august 1945.

⁶⁸ D.A.N.I.C., fond Anton Alexandrescu, dosar 75/1945, p. 2.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*.

Congresul organizației țărăniste dizidente Dolj a avut loc pe 19 august 1945 în prezența lui Anton Alexandrescu, Ioan Simion și Gogu Mazilescu, secretar general al partidului. Au luat parte la lucrări „peste 600 de reprezentanți ai țărănimii din Dolj”, în frunte cu: prof. Ion Lungu, președintele organizației, ing. V. Bardan, avocat Ioan Rădulescu, avocat Dinu Nicolaescu, Alex. Frumușanu, învățător Al. Voican⁷¹. S-a constituit un Birou de conducere a lucrărilor Congresului, format din Anton Alexandrescu – președinte, V. Bardan – secretar, Grigore Chifu și Constantin Buia – scrutatori. Inițial, congresul fusese stabilit pe 15 iulie 1945⁷², dar cum partidul nu reușise să-și organizeze filiala județeană, el a fost amânat până pe 19 august.

Lucrările Congresului au fost deschise de Anton Alexandrescu, într-un ton mai mult decât entuziast: „Deschid Congresul cu nădejdea că, luptând sincer și cu pieptul deschis, vom izbuti să facem pentru țărănime și muncitorime ceea ce alții n-au voit să facă timp de 25 de ani, urcând Tricolorul pe înălțimile pe care le merită”⁷³. Au rostit cuvântări ditirambice: V. Bardan, Alex. Tănase-Măceș, Grigore Chifu („Învățătorii, sentimental legați de masa țărănească, nu-și pot găsi alt loc de luptă decât sub steagul purtat de d. Anton Alexandrescu, în fruntea oastei de luptători ce fac cinste numelui primului martir al țărănismului, C. Dobrescu-Argeș”⁷⁴), Ioan Rădulescu, Ioan Simion, secretar general al partidului („Să facem politică țărănească sub steagul P.N.Ț., să luptăm pentru noi înșine, nu pentru interesele altora”).

Seria cuvântărilor a fost încheiată – ca de obicei – de Anton Alexandrescu: „În împrejurările fără seamăn de grele de atunci (de la 23 februarie - n.n.) am înțeles să iau în mână steagul pe care bătrânii partidului nu înțelegeau să-l împlante acolo unde trebuia. Am intrat în Frontul Național Democrat păstrându-ne principiile noastre și colaborând pe baza unui program pe care-l considerăm minimal. Ne păstrăm caracteristica noastră de partid pe linia noastră tradițională, dar animați de dorința de a ne solidariza cu toții în spirit constructiv”⁷⁵.

După cuvântări, s-a trecut la alegerea Comitetului județean, alcătuit din 82 de membri. În Biroul de conducere au intrat: prof. Ion Lungu – președinte, ing. V. Bardan – secretar general, învățător Al. Voican și av. Ioan Rădulescu – vicepreședinți, av. Dinu Nicolaescu – casier. În Delegația Permanentă au fost aleși: învățător Grigore Chifu, Ștefan Nicolaescu, învățător Marin Vâslan, Gh. Ioniță, av. Ștefan Crăciunoiu, Constantin Buia, învățător Aurel Rădulescu, av. N. Frumușanu, prof. Marin Dumitru, Aurel Marinescu, Petrache Coca, Al. Tănase, Simion Ciornea și Marin Andreescu⁷⁶. Din cei 82 membri ai Comitetului județean 6 erau avocați, 6 profesori, un inginer, un doctor, un maior, 14 învățători, un preot, un pretor, restul agricultori.

⁷¹ „Dreptatea Nouă”, I, nr. 57, din 27 august 1945.

⁷² *Ibidem*, nr. 9, din 1 iulie 1945.

⁷³ *Ibidem*, nr. 57, din 27 august 1945.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

După data de 19 august 1945, singura organizație comunală care a avut o activitate mai deosebită a fost cea din Băilești. Aici a avut loc, pe 7 octombrie 1945, o mare adunare la care – după datele publicate în presă – au participat 3000 țărani din Băilești și din satele învecinate⁷⁷. Au mai fost prezenți, din partea organizației județene, Ion Lungu, Jean Rădulescu, Gh. Belea, V. Bardan, iar de la Centru chiar președintele partidului, Anton Alexandrescu. În discursul pe care l-a rostit, el a făcut o critică a lui Maniu și Mihalache: „Cel mai de căpetenie dintre punctele programului nostru era reforma agrară, desăvârșirea împroprietăririi țăranilor pe pământul muncit cu sudoarea lor și apărut cu sângele lor. Ce au făcut căpeteniile noastre, îmbătrânite în fariseism, când ceasul marei chemări a sunat? Încurcați în formule «tehnice» și programe de birou, au căutat, apărând interesele marilor moșieri, să amâne reforma. Noi am crezut că altul este rostul partidului și anume, acela de a contribui la desăvârșirea operei de dreptate cerută cu atâta sânguință de satele noastre. (...) Vechea, sterila noastră conducere, deși vorbea de o prietenie sinceră cu Uniunea Sovietică, a întreprins și continuă să întreprindă tot felul de uneltiri pentru a menține ura în sufletul poporului față de marele vecin, prin propaganda că va reîncepe un nou război anglo-rus. Vreți un nou război, un nou măcel care să ne pustiască teritoriul nostru, urmași-l pe dl Iuliu Maniu”⁷⁸.

Avocatul Ștefan Crăciunoiu, președinte al organizației țărăniști din Băilești, a fost ales în noiembrie 1945 primar al comunei, în urma unui simulacru de alegeri. „Dreptatea Nouă” a prezentat această alegere ca pe un mare succes al partidului, publicând și telegrama pe care Anton Alexandrescu i-a adresat-o lui Ion Lungu, pentru a-l felicita:

„Dlui prof. Ion Lungu, președintele Organizației Național-Țărăniști din jud. Dolj.

Am luat cunoștință – cu bucurie – de succesul organizației noastre din Băilești, care, la consultarea pentru desemnarea primarului, a obținut încrederea a două treimi din obște față de ceilalți candidați.

Am luat cunoștință, cu regret, și de condițiile grele în care prietenii noștri au fost nevoiți să-și susțină poziția politică, condițiuni care contravin cavalerismului și raporturilor corecte atât de necesare în actualele împrejurări.

Succesul muncii Domniilor Voastre dovedește – pe lângă seriozitatea organizației și încadrarea hotărâtă a prietenilor noștri pe linia unei reale și sănătoase democrații – marea răspundere pe care ne-o asumăm, prin încrederea pe care opinia publică ne-o acordă.

Încrezător că prietenul Crăciunoiu, noul primar ales al Băileștilor, va fi la înălțimea chemării în locul ce ocupă, în numele Biroului Central vă rog să prietenii și să purtați față de toți bravii luptători doljeni felicitările noastre cele mai călduroase.

⁷⁷ *Ibidem*, nr. 97, din 13 octombrie 1945.

⁷⁸ *Ibidem*.

București, 1 decembrie 1945. ss. Anton Alexandrescu⁷⁹.

Am publicat în întregime această scrisoare a lui Alexandrescu pentru a sublinia mai bine diferența dintre modul cum prezenta oficiosul partidului evenimentele și situația concretă. În realitate, lucrurile s-au petrecut într-un mod mult mai prozaic, partidul lui Alexandrescu solicitând din partea F.N.D.-ului anumite posturi în administrația locală. Comuniștii au fost de acord cu Alexandrescu și „pentru a se marca o colaborare cu organizația țărănistă din Dolj, care nu mai avea nici un post de primar (în județ - n.n.) s-a stabilit ca primarii celor două orașele secundare: Filiași (Nord) și Băilești (Sud) să aparțină țărăniștilor (subl. ns.), împreună cu alți câțiva primari sătești”⁸⁰.

Deci, nici vorba de alegeri adevărate, ci doar de un simulacru care să mascheze aranjamentele făcute și să dea impresia că noul primar a fost ales prin voința cetățenilor. Deși se stabilise ca primarii celor două orașele (de fapt, comune) să fie țărăniști, comuniștii le-au făcut tot felul de greutăți noilor aleși, pentru a-i forța să-și dea demisia. O recunoaște chiar Anton Alexandrescu, într-un raport din 1945 către Vasile Luca: „Primarul din Filiași era țărănist, dar organizația comunistă locală dorea să-l doboare, ca reacționar (subl. ns.). Acolo s-au simplificat lucrurile astfel: comandantul Armatei Roșii a cerut prefectului să mențină primarul, iar comunistul local pretendent a fost exclus din partid, pentru cauze de alt ordin”⁸¹. În cazul Băilești, comuniștii nu și-au ținut angajamentul. „Primăria din Băilești – seria Alexandrescu – a fost atribuită de prefect Frontului Plugarilor *contrar hotărârilor luate* (subl. ns.), numind un preot nou înscris la Frontul Plugarilor”⁸². „Greșeala” a fost reparată după intervenția lui Anton Alexandrescu la Vasile Luca, secretarul general al F.N.D.-ului, care a dat dispoziție să se organizeze, în noiembrie 1945, alegeri pentru postul de primar, dându-le satisfacție țărăniștilor, care – prin Ștefan Crăciunoiu – și-au adjudecat Primăria comunei Băilești.

Activitatea pe teren a membrilor din conducerea organizației Dolj a P.N.Ț. – Anton Alexandrescu s-a intensificat în vara anului 1946, în vederea atragerii cât mai multor posibili votanți pentru alegerile ce se apropiau. În luna mai au avut loc întruniri ale membrilor organizației în comunele Caraula, Mârșani și Ghighera. La întrunirea de la Caraula au participat – pe lângă cele 1000 de persoane prezente – V. Bardan, secretarul general al organizației, iar de la Centru, Vasile Modoran și Gogu Mazilescu⁸³.

„Țărănimea să fie trează – i-a îndemnat Vasile Modoran pe participanții la adunare. Momentul de față îi pune o serie de importante probleme. Cea mai de seamă este aceea legată de viitorul său politic, de aspirațiunile sale de clasă. Prietenii

⁷⁹ *Ibidem*, nr. 142, din 5 decembrie 1945.

⁸⁰ D.A.N.I.C., fond Anton Alexandrescu, dosar 77/1945, p. 4.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ „Dreptatea Nouă”, II, nr. 279, din 30 mai 1946.

și susținătorii intereselor țărănimii nu pot fi aceia care o spun numai pe firmă, ci aceia care o dovedesc prin fapte. Și nici aceia care merg în tovărășie cu marii bancheri, marii industriași sau cu exponenții acestora. Țărănimia să se alăture la lupta noastră pentru reclădirea unui partid al țăranilor, pentru înfăptuirea democrației. Biruința noastră va însemna biruința aspirațiilor țăranilor și înfrângerea dușmanilor ei aciuiați în partidele «istorice»⁸⁴.

La întrunirea de la Mârșani a vorbit, din partea Centrului, Gh.(Gogu) Mazilescu, numit în mai 1946 director la Institutul Național al Cooperăției, care a ținut un veritabil discurs electoral. „Este momentul alegerilor, – a spus el – este momentul când <țărănimia> va fi chemată să-și spună cuvântul. Nădăduim că ea va ști să aleagă – și chiar că a ales – între acei care s-au împotrivit și cer revizuirea reformei agrare, între apărătorii dușmanilor ei de moarte – bancherii, moșierii – și între partidele cu adevărat democratice, grupate într-un bloc indestructibil, care au înfăptuit reforma agrară, au pornit cu succes opera de refacere a țării și au asigurat Statului integritatea granițelor și recunoașterea unanimă a marilor Aliați»⁸⁵.

Tot în vederea alegerilor care se apropiau, în septembrie 1946 a fost convocat, pentru prima dată, Comitetul Executiv al organizației, care a analizat – sub președinția lui Ion Lungu – strategia electorală ce trebuia urmată pentru a câștiga alegerile⁸⁶, iar pe 5 octombrie a fost inaugurat Cercul de Studii al organizației, prin conferința susținută de prof. Ion Lungu, pe tema *Problema țărănească în organizația de Stat*⁸⁷.

După rezultatul mai mult decât modest obținut în alegeri, filiala doljană a trecut – în vara anului 1947 – la „reorganizarea și verificarea organizațiilor comunale”. În cadrul acestei acțiuni, pe 22 iunie 1947, Ion Lungu, ales deputat de Dolj, însoțit de Ioan Rădulescu, Alex. Tănase-Măceș, Constantin Nicolaescu și Eugen Grozea, a întreprins un turneu de clarificare în plasele Segarcea și Bârca, reorganizându-le în 7 și, respectiv, 5 subsectoare politice⁸⁸. Tot în iunie 1947 a avut loc ultima manifestație publică a organizației, care s-a bucurat de prezența lui Anton Alexandrescu și a lui Gogu Mazilescu, din conducerea centrală a partidului. Deși, prin rezultatul obținut, partidul lui Alexandrescu poate fi socotit învins, totuși liderul său a mai avut tăria să declare ferm: „*Avem o situație clară, mergem pe un drum senin, drept, în mod făș și categoric. Îl cunoașteți. L-ați aprobat. El este călăuzit de steaua noastră polară, de conștiința noastră, de angajamentele noastre de onoare față de noi și față de țară. Acest lucru nu ne poate duce decât la biruință. Este drumul colaborării interne cu clasa muncitoare în mod principal. (...) Cine își*

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*, nr. 282, din 3 iunie 1946.

⁸⁶ *Ibidem*, nr. 373, din 21 septembrie 1946.

⁸⁷ *Ibidem*, nr. 391, din 12 octombrie 1946.

⁸⁸ Vezi numele și responsabilitățile fiecărui subsector în „Dreptatea Nouă”, III, nr. 592 [corect 593], din 29 iunie – 1 iulie 1947.

însușește sincer, loial, acest lucru, ne este prieten. Cine nu-l însușeșete nu poate fi lângă noi, ne este dușman”⁸⁹. Despre ce „situație clară” și „drum senin, drept”, care „nu poate duce decât la biruință”, este vorba, numai Anton Alexandrescu a știut!

Ultimul act politic al organizației țărăniste de Dolj a fost reprezentat de ceea ce s-a numit „al II-lea Congres al Partidului Țărănesc - Dolj”. Partidul își schimbase numele – după desființarea P.N.Ț.-Maniu – din Partid Național-Țărănesc în Partid Țărănesc. La Congres – care a avut loc pe 14 decembrie 1947 în Sala „Rio” din Craiova – au participat, de la Centru, Anton Alexandrescu și Ioan D.Ioan. Au luat cuvântul: ing. V.Bardan, prof. Romulus Stănculescu, Alex. Tănase-Măceș – care au făcut trei rapoarte (de activitate generală, al Cercului de Studii și al Casieriei) – și cei doi delegați de la București. S-a constatat doar că „organizația are 482 delegați, 11 740 membri cotizanți încadrați în 178 secțiuni”⁹⁰. În rest, „Dreptatea Nouă” nu a mai publicat nici un amănunt despre dezbaterile ultimului congres țărănist al organizației din Dolj.

Să urmărim acum evoluția organizației **Dâmbovița** a partidului condus de Anton Alexandrescu. Alături de organizația din Argeș, cea din Dâmbovița s-a constituit în aceleași zile cu desprinderea grupului lui Alexandrescu din partidul lui Maniu. Acțiunea a fost condusă de colonelul Constantin Săndulescu, care – împreună cu Octavian Diaconescu, Jean Eisenberg, dr.C.Ranetti, col.Aurel Săndulescu – a cerut, la 18 decembrie 1944, în prima adunare a Delegației județene, ca partidul să se reorganizeze și să se orienteze spre Frontul Național Democrat⁹¹. Și în ședințele Delegației județene din 19 decembrie 1944 și 22 februarie 1945, colonelul Constantin Săndulescu, vicepreședinte al organizației țărăniste, a cerut din nou „să se intervină, în numele Organizației, la Centru, pentru a se face o apropiere și colaborare cu F.N.D.”⁹². Cum organizația condusă de Cezar Spineanu a refuzat aceste propuneri, rămânând fidelă lui Iuliu Maniu, colonelul Constantin Săndulescu – fost prefect și deputat de Dâmbovița – împreună cu grupul lui au fost excluși din partid.

În fața acestei situații, Constantin Săndulescu a hotărât să-și creeze propria grupare politică, în numele căreia a aderat la F.N.D., pe 23 februarie 1945 semnând – alături de av. Gh.Marin și Octavian Diaconescu – un manifest în acest sens⁹³. În *Manifest* se cerea: „imediată înfăptuire a reformei agrare, înlăturarea elementelor fasciste din aparatul de Stat și din cadrul partidului, democratizarea vieții de Stat, executarea în întregime a condițiilor Armistițiului, arestarea și pedepsirea criminalilor de război și vinovaților de dezastrul țării, ruperea legăturilor dintre P.N.Ț. și P.N.L., colaborarea cinstită cu F.N.D.”⁹⁴. Parcă am citi programul P.C.R.-

⁸⁹ *Ibidem*, III, nr. 580, din 13-15 iunie 1947.

⁹⁰ *Ibidem*, IV, nr. 737, din 4-6 ianuarie 1947.

⁹¹ *Ibidem*, I, nr. 45, din 12 august 1945.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ „Scânteia”, II, nr. 150, din 25 februarie 1945.

⁹⁴ *Ibidem*.

ului, nu al unor țărâniști, fie ei și mai de stânga!

După publicarea acestui *Manifest* – primit, conform oficiosului „Dreptatea Nouă”, „cu înțelegerea cuvenită” de „un mare număr din cadrele regionale și din comune” ce „s-au polarizat în noua mișcare, care a căutat să scoată partidul din anchilozarea în care căzuse”⁹⁵ – dizidenții au început o campanie pentru atragerea de aderenți. Astfel, în zilele de 6 și 7 iunie 1945, ei au avut întruniri cu „frunțașii din sudul județului, cu care ocazie s-au dat directive și recomandări”⁹⁶. Organele de conducere ale filialei țărăniște din Dâmbovița s-au stabilit pe 6 octombrie 1945, cu prilejul unei adunări care a avut loc la Târgoviște.

Adunarea – desfășurată sub președinția colonelului Constantin Săndulescu și a lui Iancu Georgescu – a stabilit data congresului organizației pentru ziua de 8 noiembrie 1945⁹⁷, dar – din cauza stadiului incipient de organizare de la acea dată – el se va ține abia în ziua de 13 mai 1946. Adunarea din 6 octombrie 1945 a fost totuși importantă prin faptul că a ratificat constituirea Delegației Permanente a partidului local, alcătuită din câte 2 - 3 membri pentru fiecare regiune, după cum urmează:

- Plasa Târgoviște - col. Aurel Săndulescu, av. Ioan Săvoiu;
- Plasa Matei Voievod - col. Constantin Săndulescu, Jean Eisenberg;
- Plasa Găești - Petre Claos, prof. Ion Dinulescu, preot C. Roșculescu;
- Plasa Valea Mare - înv. Iancu Georgescu, Emil Ghigorț;
- Plasa Ghergani - N. Georgescu, V. Putnaru;
- Plasa Bîlcuiești - dr. Constantin Ranetti, Nicolae Stan Dan;
- Plasa Titu - av. Rădescu, Nic. Anastasescu;
- Plasa Voinești - av. I. Micu, Daniel Stănescu;
- Plasa Pucioasa - Ghiță Ionescu, înv. Octavian Diaconescu, Ion Crăciun⁹⁸.

În cuvântarea pe care a rostit-o cu acest prilej, col. Aurel Săndulescu a ridicat problema posturilor de primari pe care trebuia să le primească organizația: „Colaborarea forțelor democratice trebuie să-și găsească expresiunea și în desemnarea primarilor, care vor aparține tuturor grupărilor politice reprezentate în guvern, întrucât numai astfel se poate realiza o strânsă colaborare politică în cadrul administrației locale. Față de aceste hotărâri categorice ale guvernului, organizația noastră a solicitat în județul nostru: atribuirea unui loc de primar în unul din cele 3 orașe ale județului, atribuirea a 2-3 locuri de primari în reședințele de plăși, atribuirea a 3-4 locuri de primari și 3-4 ajutoiri de primari în comunele din fiecare plasă”⁹⁹. Au mai luat cuvântul: col. Constantin Săndulescu („Fac apel la toți cei ce încă n-au aderat la noul partid reorganizat și încă mai cred în învierea unor timpuri

⁹⁵ „Dreptatea Nouă”, I, nr. 29, din 25 iulie 1945.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*, nr. 97, din 13 octombrie 1945.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ *Ibidem*.

de concepție medievală, să-și revizuiască conștiința și, astfel, purificați de vechile idei, să vină alături de noi, spre a depune o muncă onestă pentru reconstrucția țării și realizarea marilor înfăptuiri¹⁰⁰), Jean Eisenberg, Petre Claos, dr.C.Ranetti, Octavian Diaconescu, preot Constantin Roșculescu și sătenii Marin Andrei și Dumitru Pisică¹⁰⁰.

Pe 8 noiembrie 1945 fusese programat congresul organizației, dar nu a avut loc decât o adunare a cadrelor țărăniste, la care au participat Anton Alexandrescu și Gogu Mazilescu¹⁰¹. Adunarea a fost importantă prin cuvântarea lui Anton Alexandrescu, care a precizat – sintetic – cele nouă principii de bază ale programului partidului, pe care le redăm integral.

„În curând – a spus Alexandrescu – Congresul general va cerceta din nou acest program. Dvs. îl cunoașteți, amintesc numai câteva din principiile de bază:

I. Am fost și rămânem partidul care apără libertatea muncii și proprietatea individuală cinstită și care nu devine instrument de jaf.

II. Suntem partidul ordinii constituționale întemeiată pe principiul: Monarhie, democrație parlamentară rezultată din votul cetățenesc direct, egal și secret, egalitate în fața legii.

III. Suntem partidul care am cerut naționalizarea întreprinderilor mari care au Statul drept singur consumator sau exploatează marea masă a poporului printr-un monopol, de fapt la adăpostul tarifelor vamale.

IV. Suntem partidul care am cerut controlul de Stat asupra mănuirii banului și dirijarea vieții economice, în general.

V. Suntem partidul care pretindem nu numai independența națională politică, ci și independența națională economică.

VI. Suntem partidul care menținem organizarea cooperatistă, ca cea mai potrivită pentru micul producător țăran, privind creditul, aprovizionarea și verificarea produselor.

VII. Suntem partidul care pretindem retribuția slujbașilor și intelectualilor după contribuție, capacitate și pregătire, astfel ca grija zilei de mâine să nu ne apese pe conștiința ficcăriua.

VIII. Suntem partidul care urmărim pacea, fiindcă numai pacea asigură prosperitatea morală și materială a țărilor mici și cu economie înapoiată.

IX. Suntem partidul care dorim legături pașnice, prietenești, cu toate statele învecinate, cu toate popoarele lumii, recunoscători tuturor marilor Aliați pentru că prin lupta lor au redat libertatea omului. Dar nu putem să nu recunoaștem și să nu susținem prietenia cea mai sinceră cu Uniunea Sovietică, atât pentru menținerea fruntaniilor țării noastre cât și pentru asigurarea prosperității noastre economice¹⁰².

O etapă importantă în pregătirea congresului organizației a constituit-o

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*, nr. 125, din 15 noiembrie 1945.

¹⁰² *Ibidem*, nr. 126, din 18 noiembrie 1945.

convocarea Delegației Permanente județene, în ziua de 9 martie 1946, în Sala de arme a Teatrului „Tudor Vladimirescu“. Adunarea – prezidată de col. Constantin Săndulescu – a făcut bilanțul organizării, prin glasul secretarului general, col. Aurel Săndulescu, care a prezentat raportul activității organizației de la 6 martie 1945 până la 6 martie 1946. El a arătat că s-au organizat filiale în următoarele plase:

- Plasa Târgoviște - 8 comune, 158 noi adeziuni, cu 2 primari în funcțiune;
- Plasa Matei Voievod - 5 comune, 93 noi adeziuni, cu 2 primari în funcțiune;
- Plasa Pucioasa - 10 comune, 114 noi adeziuni, cu 2 ajutoare de primari în

funcțiune;

- Plasa Voinești - 5 comune, 92 noi adeziuni, cu 2 primari în funcțiune;
- Plasa Bilciurești - 5 comune, 85 noi adeziuni, cu un primar în funcțiune;
- Plasa Ghergani - 8 comune, 88 noi adeziuni, cu un primar în funcțiune;
- Plasa Titu - 9 comune, 80 noi adeziuni, cu 2 ajutoare de primari în funcțiune;
- Plasa Găești - 13 comune, 155 noi adeziuni, cu 1 primar în funcțiune;
- Plasa Bogați - 5 comune, 86 noi adeziuni, cu 2 primari în funcțiune¹⁰³.

Având, astfel, filiale în tot județul, organizația și-a putut ține Congresul, pe 13 mai 1946, la Târgoviște, în aceeași Sală de arme a Teatrului „Tudor Vladimirescu“, sub președinția lui Constantin Săndulescu. Din partea Biroului Central al Partidului, au participat Anton Alexandrescu, Aurel Potop și Al. Mâță, iar din partea organizației, prefectul județului – G. Popescu, primarul orașului Târgoviște – Ion Rădulescu, col. Aurel Săndulescu, dr. C. Ranetti, Jean Eisenberg, Octavian Diaconescu, ing. P. Claos, prof. Dinulescu, preot Al. Botezatu, prof. Constandache, N. Gabrielescu etc.¹⁰⁴. Congresul a fost salutat de reprezentanți ai celorlalte partide din coaliția guvernamentală: prof. Basil Popescu (P.N.P.), av. Grigore Constantinescu (P.S.D.), Lazăr Ștefănescu (Frontul Plugarilor), av. I. Irimescu-Cândești (P.N.L. - Gh. Tătărescu) și I. Lăzărescu (P.C.R.).

Au luat cuvântul: Constantin Săndulescu („Noi suntem de fapt păstrătorii și realizatorii vechiului program țărănesc. Un partid înseamnă un program, o ideologie, un statut. Oamenii sunt trecători – ideologia și programul rămân. Noi suntem adevăratul Partid Național Țărănesc, ceilalți cari sunt încuși cu ciocoi, cu Brătienii, cu asupritorii țărănimei sunt o clică, clică lui Maniu – un ambițios, un nehotărât, un negativist.“), Anton Alexandrescu (care „a dat asigurări că P.N.Ț. își va face întreaga datorie în slujba poporului, pentru stabilirea echilibrului social și pentru a deschide țării un făgaș luminos și o viață mai demnă“), col. Aurel Săndulescu („Înțelegem să rămânem alături de elementul țărănesc și muncitoresc, iar nu să ne deplasăm cu doctrina și principiile de bază ale partidului de la stânga – unde ne situasem încă după războiul celălalt – la dreapta, lângă Partidul Liberal bancar, împotriva căruia luptasem două decenii.“) și Ecaterina Diaconescu, în

¹⁰³ *Ibidem*, II, nr. 232, din 27 martie 1946.

¹⁰⁴ *Ibidem*, nr. 270, din 19 mai 1946.

numele organizației feminine („Femeile grupate în P.N.Ț. au cercetat noul program al partidului și au constatat cu bucurie înscrierea în program a posibilităților de dezvoltare fizică și morală pentru femeie și copil. Adânc recunoscătoare conducătorilor partidului, declarăm aci că nu vom osteni până nu vom face din program o realitate”)¹⁰⁵.

Congresul a aprobat și componența Biroului de conducere al organizației: col. Constantin Săndulescu – președinte, dr. C. Ranetti – vicepreședinte, col. Aurel Săndulescu – secretar general, Jean Eisenberg – casier, C. Constantinescu-Catalan – președinte al organizației de tineret¹⁰⁶.

Ultimele manifestări ale organizației din Dâmbovița le-au reprezentat întrunirea organizațiilor din Plasa Găești, pe 25 august 1946¹⁰⁷, și ședința Comitetului județean, desfășurată pe 21 septembrie 1946, sub președinția col. Constantin Săndulescu¹⁰⁸.

Organizația județeană **Constanța** a P.N.Ț. -Anton Alexandrescu a luat naștere în luna mai 1945, datorită unui Comitet de inițiativă format din: ing. G.Cochino, av. C.Dinu, av. A.Peride, Mircea Marinescu, av. A.Tohăneanu, av. I.Filipescu, ing. Alex. Stegărescu, inv. C.Filip și M.Mihail, care s-au desprins din vechea organizație și au aderat la F.N.D.¹⁰⁹. „Organizația s-a refăcut – scria Anton Alexandrescu într-un raport din iulie 1945 – și a exclus pe cei câțiva maniști care o dominau. Excluderea se datorește altei excluderi pe care o operaseră «bătrânii» împotriva cadrelor aderate la F.N.D. În județ nu s-a lucrat prea mult, mai sunt organizații locale în rezervă. Vina nu o poartă național - țărăniștii, ci regionala P.C.R.”¹¹⁰. La acțiunea Comitetului de inițiativă au mai aderat 10 avocați, 37 de învățători, un doctor, un profesor, 3 preoți, 2 căpitani, 17 comercianți, 6 funcționari, 11 ziașiști, 5 ingineri¹¹¹.

În ziua de 24 iunie 1945 a fost inaugurat Clubul organizației P.N.Ț. – Constanța, cu sediul în str. Carol nr. 98, în prezența lui Anton Alexandrescu (sosit în oraș pe 23 iunie, pentru a vizita cooperativele „Zooagricola“, „Victoria Constanței“ și „Furnica“), Victor Dușa – prefectul județului, Ion Popescu – primarul municipiului, Aurel Tohăneanu, avocații Anastase Peride și Constantin Dinu, ing. G.Cochino¹¹². Organizarea partidului în municipiu și județ a fost dezbătută în adunarea Comitetului județean din 8 iulie 1945, în prezența fruntașilor locali: Constantin Dinu, Mircea Marinescu, G.Cochino, M.Mihail, A.Tohăneanu, ing. Popa Ispas, Anastase Peride, Alex. Stegărescu etc.¹¹³

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ *Ibidem*, nr. 360, din 7 septembrie 1946.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ *Ibidem*, nr. 379, din 28 septembrie 1946.

¹⁰⁹ „Dreptatea Nouă”, I, nr. 96, din 12 octombrie 1945.

¹¹⁰ D.A.N.I.C., fond Anton Alexandrescu, dosar 75/1945, p. 1.

¹¹¹ Vezi numele tuturor în „Dreptatea Nouă”, I, nr. 96, din 12 octombrie 1945.

¹¹² *Ibidem*, nr. 1, din 21 iunie 1945 și *Ibidem*, nr. 6, din 28 iunie 1945.

¹¹³ *Ibidem*, nr. 20, din 14 iulie 1945.

Adunarea a aprobat componența Biroului însărcinat cu reorganizarea cadrelor P.N.Ț. din Constanța: Constantin Dinu, Mircea Marinescu, G.Cochino, M.Mihail, I.Filipescu, A.Tohăneanu, Anastase Peride, Alex. Stegărescu și C.Filip. Au luat cuvântul Mircea Marinescu și Constantin Dinu. „La Constanța – a spus acesta din urmă – șefii reacțiunii, Vasile Lepădatu și Dan Alecu, având conștiința încărcată de păcate politice, au dezertat de la datorie, lăsând partidul în voia soartei. Generația noastră, care și-a consacrat toată energia și entuziasmul pentru Partidul Național-Țărănesc, nu poate dezerta de la datorie și stă strâns legată de mișcarea d-lui ministru Alexandrescu, care a înțeles, cu un ceas mai devreme, zbuciumul muncitorimii și țărănimii”¹¹⁴.

La sfârșitul adunării, s-au expediat două telegrame către Anton Alexandrescu, în care țărâniștii locali îl asigurau pe acesta de tot devotamentul:

„D-lui ministru Anton Alexandrescu, București.

Comitetul județean al P.N.Ț., organizația Constanța, întrunit pentru a statua asupra organizării P.N.Ț., este alături de dvs. în lupta pentru ridicarea țărănimii și muncitorimii române“ – se arăta în prima telegramă, semnată de toți membrii Biroului nou ales¹¹⁵.

În a doua telegramă, cei 44 de semnatari „și-au manifestat voința de a se alătura acțiunii dusă de d.ministru Anton Alexandrescu și prietenii săi, în vederea reazășării partidului pe adevăratul său drum spre democrație, înțelegând să participe cu toate forțele în vederea realizării planului de ridicare fizică și morală a celor ce muncesc de la sate și orașe”¹¹⁶.

Fiind astfel organizat într-un nucleu, partidul din Constanța și-a ținut cele două congrese în 1946, primul fiind al organizației municipale, iar al doilea al celei județene. Congresul organizației municipale s-a ținut pe 20 ianuarie 1946, în prezența membrilor de frunte ai filialei: Constantin Dinu, Mircea Marinescu, Aurel Tohăneanu, M.Mihail, Anastase Peride, I.Filipescu, G.Cochino, prof. Caragea, Alex. Stegărescu, N.Apostolescu etc. Au luat cuvântul: Mircea Marinescu și Constantin Dinu, care a arătat că „această manifestare, la care dvs. ați răspuns cu atâta însuflețire, este făcută în jurul ideilor național-țărăniște, pe care noi le propagăm cu atâta dărzenie de cel puțin 20 de ani”¹¹⁷.

Congresul a ales Comitetul municipal, format din: dr. Diner, maior C.Badea, ing. Maxim, cpt. Florescu, G.Filipescu, I.Cazacu, N.Apostolescu, Ion Taulea, G. Caraiani, av. A.Peride, ing. G.Cochino, Stere Dului, Aslan Mustafa, Mehmet Ali, av. Cezar Herlescu, Gogu Marinescu ș.a.¹¹⁸. După aceasta, membrii Comitetului i-au trimis iar o telegramă lui Anton Alexandrescu: „Congresul organizației municipale Constanța,

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ *Ibidem*, nr. 25, din 20 iulie 1945.

¹¹⁷ *Ibidem*, II, nr.187, din 2 februarie 1946.

¹¹⁸ *Ibidem*.

întrunit astăzi la Casa partidului, după dezbateri ample, și-a ales Comitetul de conducere care își îndreaptă gândurile și alesele sentimente către Dvs., care întrucați în mod atât de viu aspirațiile muncitorilor de la țară și oraș, și vă urează deplin succes pentru îndeplinirea jeluilor noastre”¹¹⁹.

Congresul anual al organizației Constanța a avut loc pe 19 mai 1946 în Sala Teatrului „Victoria”, în prezența lui Anton Alexandrescu și Aurel Potop, de la Centru, iar din partea filialei: ing. Alex. Stegărescu, inv. Mircea Marinescu, M. Mihail, ing. G.Cochino, av. I.Filipescu, Anastase Peride, Aurel Tohăneanu¹²⁰. Congresul s-a rezumat la cuvântările rostite de unii dintre participanți: Mircea Marinescu (care „mulțumește delegaților organizațiilor comunale pentru modul atât de frumos în care au răspuns convocării și îi asigură că steagul P.N.Ț. va fi purtat cu cinste spre biruință și nu folosit drept mijloc de acoperire pentru dușmanii țărânimii”), Aurel Tohăneanu („Au crezut mulți că noi slujim oameni. S-au înșelat. Noi ne-am înscris într-un partid pentru programul lui și rămânem acolo unde este siguranța îndeplinirii acestui program”), Alex. Stegărescu („amintește condițiile și cauzele care au dus la crearea fostului Partid Țărănesc”), Aurel Potop („Lupta noastră este aceea de a apăra pe oamenii cinstiți de cei necinstiți, de a răsplăti cinstit munca cinstită. Tot astfel cum noi nu dorim gâlceavă între oameni și războaie nenorocite între popoare, ci pace și prietenie între oameni, pace și înțelegere între popoare”) și Anton Alexandrescu („Dușmanii interesați ai regimului nostru, dușmanii guvernului Groza, ne aduc defăimări, profitând de greutățile economice prin care încă trecem. (...) Scopul guvernării noastre, sincer și hotărât, nu este de a lovi în cineva, ci de a crea cele mai bune condiții pentru prosperitatea generală și pentru mulțumirea fiecăruia care contribuie la aceasta și până azi, avem credința că am creat cu prisosință astfel de condiții”)¹²¹.

Organizația de tineret a filialei constănțene s-a constituit tot din rândul cadrelor din partidul lui Maniu. Astfel, în ziua de 31 martie 1946 un grup de tineri țărâniști, în frunte cu Mircea Panaitescu, președinte, și George Grigorescu, secretar al organizației de tineret a P.N.Ț.-Maniu, au trecut la gruparea lui Anton Alexandrescu. Motivația acestei acțiuni o găsim în declarația pe care cei doi au făcut-o ziarului „Dreptatea Nouă”: „Am suferit o serie de dezamăgiri. Munca și lupta tineretului manist este dirijată de liderii P.N.Ț.-Maniu contra intereselor părinților noștri, contra intereselor noastre, fiind întrebuințați ca unelte pentru scopul moșierilor și bancherilor. (...) Ne-am trezit cu 5 minute înainte de a reuși ca acești demagogi de profesie să ne poată folosi munca și elanul de luptă pentru realizarea scopurilor lor de acum și altădată”¹²².

Secția feminină a organizației a apărut foarte târziu, cu aproape 3 luni înainte

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ *Ibidem*, nr. 276, din 26 mai 1946.

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² *Ibidem*, nr. 247, din 13 aprilie 1946.

de desființarea partidului, în octombrie 1947, prin formarea unui Comitet provizoriu, alcătuit din sofiile membrilor marcanți ai filialei conștanțene: Aristița Marinescu, Paraschiva Filip, Maria Maxim, Maria Nicolae, Angela Stegaru, Victoria Cocornea și Constanța Marinescu¹²³. De fapt, în aproape toate organizațiile județene ale P.N.Ț.-Anton Alexandrescu, secțiunile feminine erau compuse, în majoritate, din sofiile membrilor mai importanți ai organizațiilor respective.

Între acțiunile pe care organizația le-a mai întreprins în toamna anului 1946 se înscrie și numirea lui Al.Mâță ca președinte de onoare al P.N.Ț. – Constanța, la 8 septembrie, în cadrul unei vizite pe care acesta – însoțit de Anton Alexandrescu și Aurel Potop – a întreprins-o în localitate¹²⁴. Târziu, în august 1947, la inițiativa lui Constantin Jaleș și cu concursul deputatului Mircea Marinescu, șeful executiv al organizației județene Constanța, a luat ființă la Medgidia o nouă organizație țărănistă, condusă de Mircea Stănilă¹²⁵.

Ultimele acțiuni ale organizației țărăniste din Constanța le-au reprezentat vizitele pe care deputatul Mircea Marinescu le-a întreprins în satele Gura Dobrogii, Cagtalac, Fântânele, Râmnicul de Sus și de Jos, Pantelimon și Ferdinand, în august 1947¹²⁶, și în comunele Adamclisi, Ioan Corvin, Beilic, Oltina, Ostrov, Satu Nou, Băneasa, Cernavodă și orașul Medgidia, în octombrie 1947¹²⁷.

În ianuarie 1948, organizația și-a ținut ultima adunare generală în vederea reorganizării cadrelor, prezidată de Mircea Marinescu. Cu această ocazie, s-a ales un nou Comitet de conducere, format din: Gh.Filipescu – președinte, dr. M.Diner, I.Cazacu și av. V.Sofian – vicepreședinți, C.Filip și Al.Doinaru – secretari generali¹²⁸.

Organizația **Mehedinți** a P.N.Ț.-Anton Alexandrescu s-a format în jurul unui nucleu alcătuit din trei membri: Ștefan Pârligras – inspector școlar general, Dumitru Totir – învățător și Nicolae Stănciulescu – inspector școlar, care, din aprilie 1945, au început acțiunea de propagandă pentru atragerea de noi membri din rândul organizației lui Maniu¹²⁹. Acțiunea a dat rezultate, celor trei alăturându-li-se preoții Ion Medaru (președintele sindicatului preoțesc) și Dimitrie Lupescu, împreună cu industriașul C.Colan, președintele organizației maniste din Turnu Severin.

La scurt timp după aceste adeziuni, fruntașii locali au trecut la organizarea structurilor de conducere ale filialei țărăniste. Astfel, Biroul „partidului” era format din: -Ștefan Pârligras – președinte, Dumitru Totir – vicepreședinte, N. Stănciulescu – secretar general, C. Colan – casier și Ion Medaru – membru. Delegația Permanentă se compunea din membrii Biroului, cărora li s-au alăturat: av. Ilie Oprica, institutor

¹²³ *Ibidem*, III, nr. 675, în text 674, din 18-20 octombrie 1947.

¹²⁴ *Ibidem*, II, nr. 367, din 14 septembrie 1946.

¹²⁵ *Ibidem*, III, nr. 651, din 5-7 septembrie 1947.

¹²⁶ *Ibidem*, nr. 622, din 1-3 august 1947.

¹²⁷ *Ibidem*, nr. 675, în text 674 din 18-20 octombrie 1947.

¹²⁸ *Ibidem*, IV, nr. 774, din 14-16 ianuarie 1948.

¹²⁹ *Ibidem*, I, nr. 21, din 15 iulie 1945.

C.Ghiață, prof. D.Stuparu, învățătorii David Popescu, Ilie Grigore, C.Buteica, Nicu Ungureanu, Ion Gionea, preot Dim. Lupescu¹³⁰. Comitetul județean avea în componență: 3 inspectori școlari, 4 preoți, 20 de învățători, un industriaș, 2 profesori, un avocet, un inginer, agricultori și țărani¹³¹.

Deși organizația nu era constituită decât la nivel central, neavând cadre în comune și sate, totuși pe 15 septembrie 1945 a avut loc, în Sala Teatrului din Turnu Severin, Congresul partidului, la care a participat, din partea Centrului, Anton Alexandrescu, iar din partea partidelor membre ale F.N.D. au salutat lucrările Congresului: prefectul județului, Aurel Popescu (P.S.D.), prof. C. Papacostea-Pajură, primarul orașului Turnu Severin (din partea Uniunii Patrioților), Ion Paicu (P.C.R.), T.Tudorănoiu (Frontul Plugarilor)¹³². Pentru supravegherea desfășurării dezbaterilor au fost aleși doi scrutatori, în persoana lui D.Bunescu și I.Minulescu¹³³.

Secretarul general al organizației, N.Stănciulescu, a prezentat, în cuvântarea sa, începuturile organizării partidului în acest județ: „Semnalul luptei l-am dat imediat după 23 august 1944, la primul Comitet județean din 1 noiembrie 1944, când am arătat fostei conduceri că democrația este cu totul altceva decât bunul plac și teroarea unora(...). În aceste condițiuni am stabilit, de comun acord, să începem lupta pentru clarificarea situației și stabilirea de poziții(...) La 25 martie 1945, după ce anunșasem telegrafic pe Totir, împreună cu C.Popescu-Cozia, avocat I.Oprică și preot C.Iliescu, membrii în Comitetul județean, urmați de toate organizațiile comunale din plasa Cujmir, am aderat la acțiunea de reorganizare a partidului încadrat de dvs.(Anton Alexandrescu - n.n.) în F.N.D.(...) La câteva zile, a urmat și telegrama de adeziune a d-lui Totir (...) urmat de întreaga organizație din plasa Baia de Aramă, în frunte cu avocat Emil Baltag, pr. I. Medaru, Ion Rusu, pr. Gh. Iorga(...) În general, intelectualii satelor, în frunte cu preoții, s-au alăturat cauzei noastre. Învățătorii, de asemenea(...) Azi avem reorganizat întregul județ, cu 72 membri în Comitetul județean, 10 șefi de plasă, 20 șefi de sectoare, cu 120 organizații comunale rurale și 3 organizații urbane. Meritul nu este al nostru, ci al cauzei drepte pentru care ne-am ridicat”¹³⁴.

În continuare, a vorbit Anton Alexandrescu, care a precizat: „Vrem să fim stăpâni în țara noastră, noi toți cei care muncim, și prin muncă ne reclădim țara. Acesta este motivul pentru care ne-am întovărașit în guvernare exponenții tuturor partidelor. Sus, domnește înțelegere deplină. Recunosc că jos mai sunt pe alocuri conflicte personale. Nu acestea ne pot despărți, – este infinit mai prețios scopul care ne-a dus la colaborare(...) Pe noi trebuie să ne preocupe ceea ce ne apropie, nu ceea

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ Vezi numele tuturor în *Ibidem*.

¹³² D.A.N.I.C., fond Anton Alexandrescu, dosar 77/1945, p.1, „Dreptatea Nouă”, I, nr.78, din 21 septembrie 1945.

¹³³ *Ibidem*, nr.78, din 21 septembrie 1945.

¹³⁴ *Ibidem*.

ce ne-ar putea despărți”¹³⁵.

În încheierea Congresului, a fost ales Biroul de conducere al organizației: Dumitru Totir – președinte, C. Colan și Ștefan Pârligras – vicepreședinți, N. Stănciulescu – secretar general, C. Ghiață – casier, D. Bunesu – membru. Comitetul județean, ales cu același prilej, avea 72 de membri¹³⁶.

Cu toate aceste manifestări, chiar liderul partidului, Anton Alexandrescu, era nevoit să recunoască – într-un raport din iulie 1945 – că „manismul era foarte puternic în Mehedinți prin personalitatea șefului: C. Danciu, om vechi și democrat”¹³⁷.

Pentru a reduce din handicap și a câștiga noi aderenți, în ianuarie 1946 cadrele de bază ale organizației au început o campanie puternică în satele județului. Astfel, Dumitru Totir, președintele organizației, a vizitat plasa Broșteni, Ștefan Pârligras, vicepreședinte, plasele Devesel și Ocolu, N. Stănciulescu, secretar general, plasele Cujmir, Vânu Mare și Bălăcița, Dumitru Bunesu și avocatul Baltag – plasa Baia de Aramă, iar preotul Dem. Lupescu și învățătorul Bungețeanu au vizitat plasa Strehaia¹³⁸.

Ca urmare directă a acestor vizite, în luna februarie 1946 au aderat la organizație o serie de fruntași din sectorul Balta, plasa Baia de Aramă: preoții Ilie Gh. Isverceanu și Victor Doman, învățătorii Nicolae Sitaru și C. Ciucur, și sătenii Vasile Popescu, Gh. Unescu, Ion Cornu, Melache Popescu, Petre Verluncu, Aurel Lăschescu¹³⁹. Preotul Ilie Gh. Isverceanu a fost împuternicit să conducă sectorul Balta, în locul fostului titular D. Bunesu, ales secretar general adjunct al organizației județene.

Până la desființarea partidului, organizația Mehedinți nu a mai avut vreo acțiune pe teren, toată activitatea ei reducându-se la ședințe și întruniri ale Biroului județean.

În prima ședință a Biroului județean, din 16 martie 1946, prezidată de Dumitru Totir, N. Stănciulescu – secretarul general al organizației – a prezentat un număr de 40 de noi membri înscrși în organizație, o parte din ei fiind coopțați în Comitetul județean și desemnați ca șefi de plasă, sectoare sau organizații comunale: N. Bucureanu, învățător – Salcia; preot M. Crăciunel – Marga, Ioniță Puicea – Salcia, învățător Sava Moroiu – Izimșa, preot Ion Gh. Pănoiu – Căcoji, Ion Stănică – Turnu Severin, Gh. Puicea – Turnu Severin, învățător D-tru Toporâște – Dragotești¹⁴⁰. Ion Stănică, numit șef al plășii Vânu Mare, a devenit al șaptelea membru al Biroului partidului. Ca șefi ai organizațiilor comunale au fost confirmați: Gh. Căru, Mitu Șerbănoiu, Ion Zorilă, I. Mogoșanu, Gh. Petcu, D. Vulpe, N.M. Udrea¹⁴¹. Peste numai

¹³⁵ *Ibidem*.

¹³⁶ Vezi numele tuturor în *Ibidem*.

¹³⁷ D.A.N.I.C., fond Anton Alexandrescu, dosar 75/1945, p.3.

¹³⁸ „Dreptatea Nouă”, II, nr. 194, din 10 februarie 1946.

¹³⁹ *Ibidem*, nr. 197, din 14 februarie 1946.

¹⁴⁰ *Ibidem*, nr. 226, din 20 martie 1946.

¹⁴¹ *Ibidem*.

o săptămână, pe 23 martie 1946, Biroul partidului s-a întrunit din nou în ședință festivă, cu ocazia primirii în partid a colonelului Gh. Angelescu. „Lupta dvs. pentru cauza țărânimii vă va procura, d-le colonel, satisfacții nebănuite, momente de adevărată înălțare spirituală“, a ținut să-l încurajeze Dumitru Totir pe noul venit în partid¹⁴².

În ședința Biroului județean din 11 aprilie 1946, desfășurată la Turnu Severin, sub președinția lui Dumitru Totir și N. Stănculescu, au fost aleși cei 10 delegați cu drept de vot, desemnați pentru a reprezenta organizația județeană la Congresul general al partidului: Dumitru Totir, C. Colan, N. Stănculescu, Dumitru Bunescu, Petre Draghia, Th. Croitoru, Ilie Isverceanu, P. Rata, Alex. Mircea și Gh. Dascălu¹⁴³. Apoi a fost lărgit Biroul de conducere cu încă doi membri: Al. Mircea și preot Th. Croitoru, și au fost cooptați în Comitetul județean: preot I. Crăciunel, Fănică Ciolan, R. Miulescu și C. Marinaș¹⁴⁴.

Tactica de luptă a organizației în vederea alegerilor a fost dezbătută în ședința Comitetului executiv din 7 iunie 1946, între orele 10-13.30, luând cuvântul Th. Croitoru, Gh. Dascălu, Dumitru Bunescu, Virgil Bungețeanu, prof. Stuparu și Virgil Ispas¹⁴⁵. După alegeri, în urma cărora președintele organizației, Dumitru Totir, a devenit deputat, Comitetul județean al organizației a mai ținut doar două ședințe. În prima ședință, de la sfârșitul lunii ianuarie 1947, s-a făcut înlocuirea celor lipsiți de activitate și s-a lărgit Biroul prin acceptarea a trei noi membri. Au fost excluși din organizație Codin Popescu și Petre Vuescu¹⁴⁶.

Deși, prin slabul rezultat obținut în alegeri, partidul condus de Anton Alexandrescu a fost exclus de la guvernare, totuși a rămas fidel platformei F.N.D. și guvernului Groza. În acest sens, Dumitru Totir, ales deputat, a declarat: „Faptul că nu mai suntem în guvern nu însemnează că nu apărăm cu toată dârzenia și cu toată hotărârea platforma program pe baza căreia ne-am ales“¹⁴⁷.

În ultima ședință a Comitetului județean al P.N.Ț.-Mehedinți, desfășurată pe 16 ianuarie 1948 la Turnu Severin, deputatul Dumitru Totir a făcut „un expozeu asupra instaurării Republicii Populare Române“¹⁴⁸. Acesta a fost ultimul act al organizației mehedintene a P.N.Ț.-Anton Alexandrescu.

Una din cele mai bine structurate filiale ale P.N.Ț. dizident a fost organizația din județul Timiș - **Torontal**. Creierul organizației țărâniștilor în acest județ a fost prof. dr. Aurel H. Golimas, istoric, care a primit – în iulie 1945 – delegație de la Aurel Potop să înceapă organizarea partidului în oraș și în județ. Pe 23 octombrie 1945, Aurel Potop a participat la inaugurarea sediului central al organizației, din str.

¹⁴² *Ibidem*, nr. 236, din 31 martie 1946.

¹⁴³ *Ibidem*, nr. 254, din 26 aprilie 1946.

¹⁴⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁵ *Ibidem*, nr. 289, din 14 iunie 1946.

¹⁴⁶ *Ibidem*, III, nr. 478, din 5 februarie 1947.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

¹⁴⁸ *Ibidem*, IV, nr. 752, din 22-24 ianuarie 1948.

Ungureanu nr. 9, în prezența prefectului județului – prof. dr. V. Novacu¹⁴⁹. Au luat cuvântul, cu acest prilej, Aurel H. Golimas și Aurel Potop.

„Acțiunea d-lui Anton Alexandrescu și a prietenilor săi – a spus Golimas – a salvat partidul, l-a scos din amortiție și, alături de celelalte forțe democratice, apără democrația. Amăgitorii opiniei publice, acei ce fac țărănism în birou, cafenea ori adunări oculte, ne acuză prin șoapte subversive că suntem mai puțin patrioți ca ei, că nu respectăm Coroana și alte elucubrații de soiul acesta. Ce aberație sinistră”¹⁵⁰. Aurel Potop, la rândul lui, s-a lansat într-un atac la adresa lui Maniu și Mihalache: „Programul partidului a fost trădat de către conducători și țărănimea a fost înșelată și jefuită, astfel încât prestigiul partidului a început să decadă. A fost o vreme când d. Maniu a avut pâinea și cuțitul în mână. De ce nu a făcut nimic pentru țărănime și de ce d. Mihalache îi trimetea plugarului scrisori *în loc să-l ferească pe glie*! (subl. ns.). Cum se cheamă acestea, dacă nu trădarea țărănimei?”¹⁵¹.

Mărturisim că nu înțelegem cum ar fi putut Ion Mihalache să-i ferească pe plugari pe glie!!! Tonul demagogic din discursul lui Potop frizează ridicolul: „Bunii țărâniști trebuie să vină repede lângă noi și să nu mai stea cu brațele încrucișate. Vechea conducere vrea să *deslănțuiască un nou măcel și-caută să-l sfătuiască rău pe Suveranul nostru*. Noi suntem servitori buni ai poporului și *sfătuitoari cinstiți și juști ai Tronului*, pe care vrem să-l *apărăm de uneltiri răufăcătoare*”¹⁵². Cât au apărât țărâniștii dizidenți Tronul și pe Suveran s-a văzut clar după 30 decembrie 1947, când au devenit „servitori buni și sfătuitoari cinstiți” ai Republicii Populare Române.

După aceste discursuri ditirambice, s-a trecut la constituirea Biroului de conducere al Comitetului de organizare a partidului: prof. dr. Aurel Potop – președinte, prof. dr. Aurel Golimas – prim-vicepreședinte, cpt. I. Larionescu, fost prefect, și Coriolan Comloșan – vicepreședinti, avocat dr. Gh. Gălușcă – secretar general, I. Pinteș – casier¹⁵³. S-au fixat și responsabilii cu organizarea partidului pe plase: plasa Buziaș – Constantin Voichiță, col. Soltîș; plasa Sănnicolau Mare – ing. Dorin Sidorciuc; plasa Lovrin – învățător Tofan; plasa Vinga – A. Lazarovici; plasa Cenad – învățător I. Mreja. Cu organizarea secției de tineret au fost însărcinați ing. Săndulică și N. Mircea, iar la secția feminină: d-na Stoica și d-ra Mărsan.

Au mai fost aleși ca membri ai Comitetului de organizare a partidului: I. Țăranu, I. Rotaru, Th. Melinte, ing. Gh. Crupenschi, C. Costriki, av. Leonida Harteș, Moise Soare¹⁵⁴.

A doua zi, pe 24 octombrie 1945, s-a inaugurat Cercul de Studii al P.N.Ț. din Timișoara, cu următorul program: luni – propaganda, marți – munca, miercuri –

¹⁴⁹ *Ibidem*, I, nr. 116, din 4 noiembrie 1945.

¹⁵⁰ *Ibidem*.

¹⁵¹ *Ibidem*.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ *Ibidem*.

¹⁵⁴ *Ibidem*.

politica externă, joi – cultele, vineri – școala, sâmbătă – comerțul, cooperația, industria¹⁵⁵. La peste o lună de la această ședință, au început să apară primele adeziuni la noul partid, pe 28 noiembrie 1945 un grup de intelectuali înscriindu-se în organizația locală. Din acest grup făceau parte: av. Octavian Metea, fost secretar general al organizației municipale și director al ziarului „Vestul”, oficiosul bănățean național-jăranist, prof. dr. Nicolae Apostolescu, av. dr. Ion Pepa¹⁵⁶.

Răspunzând întrebării „Cum priviți acțiunea d-lui ministru Anton Alexandrescu?”, Octavian Metea, membru al P.N.Ț. din 1928, preciza – în cadrul unui interviu luat de „Dreptatea Nouă” – următoarele: „Sufletește, am fost de la început alături de d-sa, fiindcă avea dreptate și lupta lui era și a noastră, iar idealurile sale de a regenera partidul și a-l aduce pe linia democrației și a țărănismului erau idealuri nutrite și de noi. Ceea ce d-sa a început curajos, revoluționar, pe țară noi am încercat în cadrul partidului, dar fără rezultat. (...) Acțiunea noastră, aici în Banat, am început-o la 28 februarie 1945, iar la 28 noiembrie 1945, văzând că strădania noastră nu este nici înțeleasă, nici ajutată, am tras consecințele și ne-am unit drumul și lupta cu d. Anton Alexandrescu”¹⁵⁷.

În vederea ținerii congresului organizației – programat pentru 16 decembrie 1945 – Aurel Potop, președintele filialei județene Timiș -Torontal a P.N.Ț.-Anton Alexandrescu, a adresat tuturor simpatizanților următoarea:

„*Chemare*

Duminică, 16 decembrie 1945, ora 9.30, va avea loc, la Sala Cinema «Capitol» din Timișoara, Congresul județean al Partidului Național Țărănesc din județul Timiș -Torontal. Din conducerea centrală a partidului, vor lua parte domnii: Anton Alexandrescu – ministrul Cooperației, av. Ioan Simion – secretar general al Ministerului Cooperației și secretar general al Biroului Central al P.N.Ț. Vor fi prezenți și își vor spune cuvântul lor și delegații celorlalte organizații bănățene.

Din partea organizației locale vor vorbi d-nii: prof. univ. Aurel Potop – ministru subsecretar de Stat la Educația Națională, prof. dr. Nicolae Apostolescu, prof. dr. Aurel Golimas – vicepreședinți organizației, av. dr. Octavian Metea, av. dr. Ioan Pepa, I. Larionescu – fost prefect, preot Eugen Popovici, R. Săndulică – student (...).

Chemăm la acest congres, de istorică însemnătate pentru viața politică a țărănimii bănățene, pe toți membrii și simpatizanții acestui partid.

Timișoara, la 7 decembrie 1945.

Președintele organizației județene:
prof. univ. dr. Aurel Potop

Secretar general:
dr. Ioan Pepa¹⁵⁸

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ *Ibidem*, nr. 143, din 6 decembrie 1945.

¹⁵⁷ *Ibidem*.

¹⁵⁸ *Ibidem*, I, nr. 144, din 7 decembrie 1945.

Totodată, Comitetul județean de reorganizare a partidului a dat publicității următorul manifest:

„Frați Români! Cetățeni!

(...) Din calcule meschine, politicianiste, și dintr-o incapacitate organică dovedită în toate împrejurările, acest partid P.N.Ț.-Maniu a refuzat la 6 martie 1945 să se alăture forțelor democratice ale țării și să dea contribuția lui, care ar fi putut să fie prețioasă, la munca de reconstrucție a țării și de vindecare a rănilor atât de adânci și dureroase ale războiului. Prin acest gest, partidul a lăsat descoperită țărâtimea, în numele căreia există și pe care pretinde că o reprezintă.

În această situație de trădare a țărânimii, un grup de tineri național-țărăniști, în frunte cu d-nii Anton Alexandrescu și prof. univ. Aurel Potop, care în timpul dictaturilor și-au dat tributul de jertfă pentru democrație, au rămas alături de țărâtime, colaborând cu forțele democratice care au constituit guvernul de concentrare democratică dr. Petru Groza (...).

În fața acestor constatări, am hotărât să rupem cu munciuna în care am trăit și am făcut și pe alții să trăiască și să ne alăturăm acelora care luptă cinstit pe linia programului și ideologiei național-țărăniște, pentru ridicarea și ajutorarea poporului. Actul nostru este un act sincer, spontan, firesc și dezinteresat, închinat țărânimii din mijlocul căreia ne-am ridicat și pentru care vrem să muncim.

Chemăm alături de noi și de lupta noastră pe toți de aceeași credință pentru ca, prin forțe unite, să ajutăm, cu un ceas mai devreme, scoaterea țărânimii și a întregului popor din lipsurile și greutățile în cari ne-au adus vechii politicieni (...).

Timișoara, 1 decembrie 1945

ss. prof. dr. Nicolae Apostolescu, Ștefan Bratu,
av. dr. Octavian Metea, av. dr. Ioan Pepa¹⁵⁹.

Manifestul publicat pe 1 decembrie 1945 a avut efect, la mai puțin de o săptămână de la data apariției lui, pe 4 decembrie, având loc prima mare întrunire publică, la Grabați, în sala Căminului Cultural, în prezența delegaților din comunele Gotlob, Lenauheim și Comloșul Mic¹⁶⁰. Au luat cuvântul: cpt. I. Larionescu – președintele F.N.D. din Grabați și șeful sectorului Jimbolia al P.N.Ț., preot Eusebie Rusu, Gh. Moise – primarul comunei, notarul I. Mateici, Melinte Vesa – din partea organizației Lenauheim a P.N.Ț., ing. Dorin Sidorciuc – din partea tineretului, Octavian Metea (care „a stăruit asupra metodelor dictatoriale din partid, prin care se mențin în fruntea organizațiilor persoane compromise și politicieni venali, subliniind acțiunea întreprinsă de tineretul țărănist în frunte cu d. Anton Alexandrescu”), prof. dr. Nicolae Apostolescu (explicând țărănilor “necesitatea ca să-și aibă și ei, cum au clasele muncitoare, partidul lor țărănesc, în care să fie reprezentați prin oameni ridicați din mijlocul lor, sincer iubitori ai poporului și

¹⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁰ *Ibidem*, nr. 147, din 10 decembrie 1945.

cinstiți“), prof. dr. Aurel H. Golimas (care „a lămurit, pe larg și pe înțelesul tuturor, poziția doctrinară a partidului și a fixat liniile lui de organizare și activitate. A făcut un apel la jărani prezenți ca să se înroleze sub cutele steagului național-jărănesc“)¹⁶¹.

Pe 5 decembrie a avut loc o întrunire în plasa Gătaia, pe 6 decembrie în Blajova, pe 7 la Mehalăși pe 8 la Lovrin¹⁶². La Blajova (plasa Buziaz) a luat ființă comitetul local: Gh. Dumitrescu – președinte, Micșa Ioan, Puiu Ioan, Popovici Nicolae, Ciacă Vidu, Mișcu Dumitru – membri.

Congresul organizației a avut loc în ziua de 16 decembrie 1945 în sala cinematografului „Capitol” din Timișoara. Au participat de la Centru: Anton Alexandrescu, Mircea Niculescu, Ioan Simion, Ioan D. Ioan și Vasile Modoran. Aurel Potop, președintele organizației județene, nu a putut participa la lucrări, „întrucât a fost reținut de intemperii în cursul unei inspecții școlare în Moldova“, după cum a precizat Octavian Metea, președintele organizației municipale¹⁶³. Lucrările Congresului au fost salutate de reprezentantul F.N.D. – Pricop, de cpt. Petre Stoicu – în numele organizației jărăniște din Severin, av. Matei – în numele organizației de Caraș, locot. Someșan – în numele armatei și de muncitorul Iosif Matei.

Dezbaterile Congresului s-au rezumat la discursurile rostite de oficialii de la București și de reprezentanții locali ai organizației. Ioan Simion, secretarul general al P.N.Ț.-Anton Alexandrescu a arătat motivele creării partidului: „Noi am inițiat această mișcare tocmai pentru că am vrut ca și partidul nostru să-și spună cuvântul în conducerea treburilor jării. Am început-o pentru că am vrut să terminăm cu tactica veche a conducerii acestui partid, care preconiza a da bir cu fugiții, a accepta fără murmur toate actele care erau pregătite acestui neam și care ne-au dus la dezastrul de care abia am scăpat, dar de pe urmele căruia vom mai suferi încă multă vreme. Unde a fost P.N.Ț. atunci când pentru jară, pentru partid, s-au pus probleme vitale? Ce a făcut partidul nostru condus de vechea generație pentru a împiedica, câtuși de puțin, destinul pe care ni l-au pregătit niște politicieni nemernici?“¹⁶⁴.

În continuare, Ioan Simion s-a lansat într-o dizertație pe tema atașamentului P.N.Ț.-Anton Alexandrescu față de Monarhie: „Partidul nostru și-a dovedit în permanență atașamentul profund pentru ideea monarhică, înconjurând-o de respectul cuvenit și tocmai de aceea situând-o în afară de luptele politice. (...) Reacțiunea nu a înțeles că misiunea Monarhiei, a Coroanei nu este de a se amesteca în treburile interne și de a adopta în problemele externe atitudini ce merg împotriva intereselor naționale. (...) Astăzi însă, oameni politici nedemni de acest nume vor să antreneze Monarhia pe un drum contrar celui apucat la 23 August. Acești oameni politici sunt azi la remorca capitalului liberal, a celui capital condus de Dinuși George Brătianu,

¹⁶¹ *Ibidem*.

¹⁶² *Ibidem*.

¹⁶³ *Ibidem*, nr. 157, din 22 decembrie 1945.

¹⁶⁴ *Ibidem*.

care îl atacă pe regretatul Titulescu pe tema prieteniei pe care acesta o preconiza față de Uniunea Sovietică¹⁶⁵.

Discursuri la fel de ditirambice au rostit și cei doi vicepreședinți ai organizației: prof. dr. Aurel Golimas („Pornim de la această zi de popas, care va rămâne istorică în analele partidului nostru, mai oțeliți, mai plini de avânt și făgăduim solemn că nu vom înceta lupta până când programul partidului nu va fi împlinit. Noi ne vom păstra programul și individualitatea noastră, dar steagul partidului este acum în mâini mai puternice și va fi în curând înfipt în vârful cetății victorioase a partidului, care nu va înceta să lupte pentru o Monarhie constituțională, pentru Biserica strămoșească, pentru proprietatea individuală, pentru primatul muncii, pentru etatizări și cooperatie, dar mai ales pentru liniștea acestui popor”¹⁶⁶) și prof. dr. Nicolae Apostolescu („Noi suntem mandatarii țărânimii. Misiunea noastră este aceea de a lupta pentru refacerea, pentru înfrumusețarea țării și îmbunătățirea soartei tuturor cetățenilor ei și în primul rând a țărânimii, a muncitorilor”¹⁶⁷).

Au mai luat cuvântul: Ioan D. Ioan, secretar general al Ministerului Comunicațiilor („Trebuie să rupem ideea de blazon, să o îndepărtăm pe aceea de distincție socială, de origine etnică, de deosebire materială. În acest sens, un prim exemplu îl dă guvernul țării, unde plugari stau alături de cărturari, muncitori cu brațele alături de liber-profesioniști, și fețe bisericești alături de liber-cugetători. Al doilea exemplu îl dă P.N.Ț. în toate straturile sociale înfrățite pentru realizarea acelui țel comun care este realizarea binelui suprem al țării”¹⁶⁸), Vasile Modoran, care s-a referit la situația economică grea a țării („Singura politică economică care poate duce la ameliorarea situației de azi a țării se bazează pe două principii. Primul este acela al productivității, al doilea al dreptății sociale.(...) Am preconizat ca țărâtimea, cot la cot cu muncitorimea, să-și rezolve problemele ei de bază, curajos și energic. Aceasta este, de altfel, singura cale care va asigura destinul acestui neam”¹⁶⁹).

În încheiere – ca de obicei – a luat cuvântul Anton Alexandrescu, care, la început, s-a referit la condițiile ce au dus la crearea partidului. Cu o imaginație debordantă, el a prezentat discuția avută cu Mihalache: „La 12 noiembrie 1944, mă găscam în biroul d-lui Ion Mihalache. Căzuse guvernul (Sănătescu - n.n.). I-am spus: «Hai să facem un nou guvern de colaborare! Momentan nu ne interesează atât programul, cât o colaborare a tuturor forțelor, prezența partidului nostru printre celelalte la refacerea țării». Dl Mihalache ne-a răspuns: «Nu știm ce să facem». Atunci, prietenul Modoran, care mă întovărășea, a spus: «Hai să încercăm să nu

¹⁶⁵ *Ibidem*.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ *Ibidem*, nr. 158, din 23 decembrie 1945.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

murim politicește». La care d. Mihalache a replicat: «Nu cunoaștem intențiile rușilor». Modoran a răspuns și de această dată: «Să arătăm noi, în fața istoriei, dreptatea noastră, și dacă vom muri să avem cel puțin conștiința că ne-am făcut datoria». Dl. Mihalache n-a răspuns, a plecat la Topoloveni¹⁷⁰.

E greu de crezut că doi simpli membri ai P.N.Ț. s-ar fi putut adresa, pe un asemenea ton familiar și cu asemenea propuneri, lui Ion Mihalache, omul numărul 2 al partidului. Și mai greu e de crezut că cei doi puteau trasa linia politică a partidului și tactica ce trebuia urmată, când chiar Mihalache era în cumpănă în privința formării sau nu a guvernului. Cu asemenea invenții, au înțeles liderii dizidenței țărăniște să-și justifice acțiunea!

Alexandrescu și-a continuat discursul, referindu-se la poziția membrilor P.N.Ț. în guvern: „Am fost puțini la început. Puțini am intrat în guvern. *Trebuie să recunoaștem însă, sus și tare, respectul ce ni s-a arătat de la început. Cuvântul nostru a fost stimat de partidele de stânga și în special de comuniști* (subl. ns.)”¹⁷¹. Am făcut sublinierile de mai sus pentru a marca ipocrizia și falsitatea afirmațiilor lui Alexandrescu. Oare cum se împacă „respectul și stima” arătate de comuniști țărăniștilor, cu numeroasele incidente dintre P.C.R. și P.N.Ț., prezentate – de același Anton Alexandrescu – în rapoartele sale către mai marii F.N.D. (Vasile Luca, Teohari Georgescu)? Unde este adevărul? Desigur, în rapoartele secrete prezentate comuniștilor, în propaganda oficială neputând răzbate asemenea incidente, care să întunece „perfecta colaborare” din cadrul F.N.D.

Totuși, Anton Alexandrescu e nevoit să recunoască existența acestor divergențe între partidele din F.N.D., dar le găsește imediat o explicație: „Au spus unii că ar fi fricțiuni politice între partidele care colaborează (în guvern - n. n.). Nu trebuie exagerat acest lucru, *dar fricțiuni de mică importanță au existat totuși* (subl. ns.). Acest fapt se datorește unor cauze destul de limpezi. În primul rând, în partidele democratice au reușit să se strecoare o serie de elemente reacționare. Trebuie să avem deci grija cadrelor și să nu facem loc ticăloșilor și pungașilor. Fiecare din noi trebuie să măture în fața casei lui și numai așa satul va fi curat. Noi nu vrem să excludem definitiv din viața politică pe cei care au fost de dreapta. Dar dacă vin la noi, să facă mai întâi dovadă de sinceritate și abia mai pe urmă să aibă pretenții la posturi de comandă. În al doilea rând, fricțiunile se datoresc lipsei de experiență. Lipsește multora experiența a 20 de ani de viață democratică parlamentară”¹⁷².

De fapt, „elementele reacționare” de care vorbește Alexandrescu nu s-au „strecurat” în partidele „democratice”, ci au fost primite de bunăvoie, cum a fost cazul legionarilor încadrați masiv în Partidul Comunist în 1945, pe baza acordului Ana Pauker – Nicolae Pătrașcu. În ceea ce privește lipsa de experiență democratică,

¹⁷⁰ *Ibidem.*

¹⁷¹ *Ibidem.*

¹⁷² *Ibidem.*

ea nici nu avea de unde să existe în cazul comuniștilor, de vreme ce ei nu au făcut prea mult timp parte din Parlament și s-au situat totdeauna pe poziții vădit antidemocratice și antinaționale. Ce spirit democratic putea domni în U.R.S.S.-ul acelor ani, de unde veneau toate directivele după care acționau comuniștii români?

Congresul a ales conducerea organizației județene și municipale a P.N.Ț. În Biroul de conducere al organizației județene au intrat: Aurel Potop – președinte, Nicolae Apostolescu, Aurel Golimas și Coriolan Comloșan – vicepreședinți, Octavian Metea – secretar general, ing. Robinson Săndulică – secretar de studii, Traian Păcățian – secretar, Eugen Popovici – casier central, dr. Ștefan Bădescu – șeful Presei și Propagandei¹⁷³.

Au fost aleși și responsabili, pe plase, ai organizației:

- Plasa Centrală – prof. Bucur Golimas; - plasa Buziaș – prof. Nicolae Apostolescu; - plasa Comloșul Mare – Gh. Dumitrescu; - plasa Ciacova – Ion Baloș; - plasa Deta – Octavian Metea; - plasa Gâtaia – Vasile Bogdan și Constantin Voichijă; - plasa Giulvăz – învățător Nicolae Topală; - plasa Jimbolia – Ion Larionescu; - plasa Lipova – Coriolan Comloșan; - plasa Penam – învățător Ion Tofan; - plasa Recaș – prof. Gh. Buzulică; - plasa Sănnicolau Mare – prof. N. Țăranu; - plasa Vinga – învățător Costache Ardarie¹⁷⁴.

În Delegația Permanentă a organizației județene au fost aleși 42 de membri și 6 supleanți.

Conducerea organizației municipale Timișoara a P.N.Ț. – aleasă de Congres – era formată din: av. Octavian Metea – președinte, Ștefan Bratu – vicepreședinte, Ioan Baloș – secretar general, Gh. Dumitrescu – secretar contabil, Iuliu Hering – casier, dr. Mircea Lupea – bibliotecar, Iosif Matei – șeful secției muncitorești, Gh. Buzulică – șeful Tineretului, Maria Tănăsescu – președinte al secției feminine. Delegația Permanentă municipală avea 15 membri și 5 supleanți. Orașul a fost împărțit în 5 sectoare: Sectorul I – Iuliu Hering; Sectorul II – Petru Bogdan; Sectorul III Elisabetin – Teodor Guțu, Sectorul IV Iosefin – Ion Pleșu; Sectorul V Mehala – Ilie Obadă¹⁷⁵.

Congresul a stabilit și conducerea Cercului de studii al partidului: președinți – Nicolae Apostolescu și Aurel Golimas; secretari – Gh. Buzulică și Nic. O. Mircea; bibliotecar – E. Liteanu. Cercul avea opt secții: secția „Doctrină și program” (8 membri), secția „Școala și cultura poporului” (10 membri), secția „Biserica” (3 preoți), secția juridico-administrativă (4 avocați), secția economico-financiară (7 membri), secția „Agricultură și cooperatie” (8 membri), secția „Sănătate și asistență socială” (4 membri), secția „Probleme muncitorești” (5 membri)¹⁷⁶.

Cum anul 1946 a fost an electoral, organizația P.N.Ț. de Timiș-Torontal și-a intensificat acțiunile pe teren, pentru a câștiga noi aderenți. În zilele de 27, 28 și 29 martie 1946, vicepreședinții organizației, Nicolae Apostolescu și Aurel H. Golimas,

¹⁷³ *Ibidem*, nr. 161, din 30 decembrie 1945.

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ *Vezi numele tuturor în Ibidem*.

s-au deplasat în comunele Lovrin, Teremia Mare și Lunga¹⁷⁷. În perioada 3-10 aprilie, s-au ținut întruniri în comunele: Pădureni, Peciu Nou, Ghizela, Denta, Izvin, Herneacova și Recaș¹⁷⁸. La Recaș a ținut o cuvântare Aurel Golimas. În comuna Bazoș s-a constituit un Comitet de inițiativă, în frunte cu: Mișu Trăilă, Barbu Păun, Emil Târnoveanu, Roman Ioan, Nicolae Stoian și Ioan Scorțeanu¹⁷⁹.

Tot în luna aprilie 1946 au mai luat ființă noi organizații în comunele: Sângeorgiu (președinte – Ioan Mares), Moravița (președinte – Vasile Macovei), Dumbrăvița (președinte – G. Magheru) și Freidorf (președinte – V. Bulzan)¹⁸⁰. Vizitele delegaților județeni au continuat, pe 11 aprilie Aurel Golimas având consfătuiri cu țăranii din comuna Șipet, unde G. Radovan, ajutor de primar, a fost însărcinat cu organizarea partidului¹⁸¹. Pe 14 aprilie, în Duminica Floriilor, Nicolae Apostolescu, Aurel Golimas și Octavian Metea au vizitat comuna Ghilad¹⁸².

A doua zi, 15 aprilie 1946, s-a întrunit Biroul de conducere al organizației, care a luat ultimele măsuri pentru ca ziarul „Voința”, oficiul filialei locale, să apară la 1 mai, sub conducerea lui Octavian Metea, președintele organizației municipale¹⁸³. Înscirarea în partid a lui V. Costăchescu, director la „Incoop” – Timișoara, P. Timuș, inspector general și col. dr. V. Borsan a format subiectul ședinței Delegației Permanente din 13 septembrie 1946 și a fost salutată de Aurel Golimas, Octavian Metea și Nicolae Apostolescu¹⁸⁴.

Ultima întrunire publică la care a participat organizația, înainte de alegeri, a avut loc pe 1 septembrie 1946, în comuna Lipova, în prezența lui Ioan D. Ioan, care s-a declarat convins că Blocul Partidelor Democrate va câștiga alegerile: „Numeric și ca forță nu ne îndoim că vom câștiga victoria alegerilor. Cum? Iată cum: B.P.D., care însumează 6 partide, împreună cu Confederația Generală a Muncii, care sprijină guvernul și regimul, alcătuie 6-7 milioane de oameni, luptători încadrați. Ce poate avea opoziția manisto-brățienistă? Sunt oare fostele partide, azi «istorice», rămase intacte, sau rupele și hemoragiile produse de aceste rupturi se țin lanț? În această privință îndoiala nu-și are rost”¹⁸⁵. Într-adevăr, prin falsificarea alegerilor, B.P.D. a câștigat, dar P.N.Ț.-Anton Alexandrescu a obținut cel mai slab rezultat dintre toate formațiunile membre ale coaliției.

După alegeri – în urma cărora președintele organizației, Nicolae Apostolescu, a devenit deputat de Timiș – nu au mai avut loc întruniri, cu excepția vizitelor pe care Ioan Simion – secretarul general al partidului, însoțit de Aurel Golimas și

¹⁷⁷ *Ibidem*, II, nr. 242, din 7 aprilie 1946.

¹⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁷⁹ *Ibidem*, nr. 251, din 18 aprilie 1946.

¹⁸⁰ *Ibidem*.

¹⁸¹ *Ibidem*, nr. 265, din 27 aprilie 1946.

¹⁸² *Ibidem*.

¹⁸³ *Ibidem*.

¹⁸⁴ *Ibidem*, nr. 375, din 23 septembrie 1946.

¹⁸⁵ *Ibidem*, nr. 359, din 6 septembrie 1946.

deputatul Sabin Tomuş, le-a făcut la Timişoara (pe 9 mai 1947) şi în comunele Lovrin, Gotlob, Saravale şi Grabaş (pe 11 mai)¹⁸⁶. În rest, până la desfiinţarea partidului, în ianuarie 1948, activitatea organizaţiei Timiş - Torontal s-a redus la şedinţe ale Comitetului Judeţean (pe 12 august 1947, când s-au discutat măsurile ce trebuie luate pentru organizarea celui de-al doilea Congres¹⁸⁷), ale Biroului Politic (pe 21 octombrie, care a hotărât editarea „Calendarului Țăranului Bănăţean“ şi reparaţia cotidianului „Voinţa“, ca foaie săptămânală¹⁸⁸) şi ale Delegaţiei Permanente (pe 7 noiembrie 1947, dedicată comemorării revoluţiei bolşevice ruse şi fixării datei Congresului¹⁸⁹).

Ultima manifestare publică a organizaţiei timişorene a reprezentat-o al II-lea Congres, care a avut loc pe 7 decembrie 1947, la Timişoara. De la Centru au participat Anton Alexandrescu, Alexandru Măţă şi Ioan D. Ioan. În cuvântările rostite cu acest prilej, Ioan D. Ioan i-a criticat pe liberalii lui Tătărescu, recent înlăturaţi din guvern („După remanierea de la 7 noiembrie 1947, protectorii politicianismului exploatare au fost îndepărtaţi din guvern şi înlocuiţi cu personalităţi care, prin trecutul lor de lupte şi de jertfe, consecvent şi dus până la biruinţă, prin înţelepciunea lor, robită dreptăţii sociale şi progresului poporului, asigură o mai mare unitate în guvern şi siguranţa realizărilor impuse de interesele ţării“¹⁹⁰), iar Anton Alexandrescu a ținut un discurs anost şi demagogic („Ne-am despărţit de politicianismul vechi şi făgămnic nu pentru a continua metodele demagogiei electorale, metodele clicilor de arivişti, mascaţi cu simboluri false în care nu au crezut şi nu cred. Am revenit la programul revoluţionar de clasă al partidului, nu pentru a câştiga fotolii şi onoruri, ci pentru a sluji cu demnitate, dar şi cu hotărâre, o credinţă. Aşa stând lucrurile, nu locul din care dăm aportul nostru interesează, ci rezultatul aportului pe care-l aducem ne preocupă şi trebuie să preocupe deopotrivă pe orice democrat cinstit“¹⁹¹).

Congresul a ales noua conducere a organizaţiei (prof. Nicolae Apostolescu – preşedinte, av. Octavian Metea şi plugar Gh. Savin – vicepreşedinţi, dr. Beba – secretar general¹⁹²) care însă nu a mai avut obiect de lucru, deoarece, la o lună de la alegerea ei, partidul a fost desfiinţat.

Între organizaţiile care s-au constituit cel mai uşor s-a numărat şi cea din **Teleorman**, al cărei Comitet judeţean s-a întrunit pe 17 iunie 1945, la Roşiorii de Vede, sub preşedinţia lui Stelian Constantinescu. Între membrii care au aderat la acţiunea lui Anton Alexandrescu s-au numărat în Teleorman: Stelian Constantinescu –

¹⁸⁶ *Ibidem*, III, nr. 562, din 21 - 23 mai 1947.

¹⁸⁷ *Ibidem*, nr. 647, din 31 august - 2 septembrie 1947.

¹⁸⁸ *Ibidem*, nr. 695, din 11 - 13 noiembrie 1947.

¹⁸⁹ *Ibidem*, nr. 703, din 20 - 22 noiembrie 1947.

¹⁹⁰ *Ibidem*, nr. 724, din 14 - 16 decembrie 1947.

¹⁹¹ *Ibidem*.

¹⁹² *Ibidem*, nr. 721, din 11-13 decembrie 1947.

inspector școlar, fost secretar general al Tineretului țărănist din județ, Nicolae Frumosu – învățător, Ion Z. Florea – subinspector școlar, Marin Dumitrescu – inspector școlar, Alexandru Ionescu și Marin Doncescu – subinspectori școlari, preot George Rădoi, prof. Al. Radovici, Marin Rizica ș.a.¹⁹³

Congresul organizației Teleorman a fost ținut pe 22 iulie 1945, în prezența delegaților de la Centru: Anton Alexandrescu, Aurel Potop și Gogu Mazilescu. Este primul Congres la care un cor a intonat marșul partidului, intitulat „Loc gloatei”, pe versuri de Demostene Botez:

„Loc gloatei – loc gloatei fără nume, fără drepturi,

Căci vin acei ce n-au avut cuvânt

Dar au arat și semănat pământ,

Că vin potop, cu crezul nou în piepturi.

Noi am purtat de veacuri tun și plug

Cu soare-n față și cu roua-n frunte,

Noi am rodit grăunte cu grăunte,

Noi am mânat și noi am tras la plug.

Așa ne vrem în România nouă

*Tot ce muncim să ni se cadă nouă...*¹⁹⁴

În raportul prezentat Congresului, secretarul general al organizației, Marin Dumitrescu, a adus la început laude lui Anton Alexandrescu pentru acțiunea de creare a partidului. „Dvs., d-le ministru Anton Alexandrescu, născut, crescut și oțelit în doctrina țărănismului, v-ați împotrivit la părăsirea programului P.N.Ț. «tocmai în momentul când trebuia să fim prezenți la înfăptuirei». Ne-am alăturat și noi, teleormănenii, luptei începută de dvs. și ne socotim continuatori ai luptelor din trecut. Lângă noi a trecut țărănimea conștientă și dornică de dreptate”¹⁹⁵.

Apoi el a arătat stadiul organizării filialei, precizând că „până în prezent, în județ avem constituite următoarele organizații: 105 organizații comunale rurale, 3 organizații urbane. (...) Majoritatea membrilor organizațiilor noastre o formează țărani și învățătorii. Învățătorimea – sunt înscriși în organizația noastră peste 200 de învățători – a înțeles, ca și în trecut, că are obligația morală să îndrepte satul către lumină și s-a alăturat cu însuflețire luptei pentru cauza țărănească. Dintre membrii noștri, 10 au făcut parte din vechea Delegație Permanentă a partidului, compusă din 16 membri; 13 au fost și sunt șefi de sectoare; 95 organizații comunale s-au alăturat nouă în întregime, iar 13 organizații au fost reorganizate”¹⁹⁶. Cifrele prezentate de secretarul general al organizației sunt cu totul exagerate, el neaducând nici o dovadă care să arate autenticitatea lor.

Au mai luat cuvântul: Ion Z. Florea, în numele învățătorilor („Învățătorimea

¹⁹³ Vezi numele tuturor în „Dreptatea Nouă”, I, nr. 1, din 21 iunie 1945.

¹⁹⁴ D.A.N.I.C., fond Anton Alexandrescu, dosar 30/1945, p. 1.

¹⁹⁵ „Dreptatea Nouă”, I, nr. 32, din 28 iulie 1945.

¹⁹⁶ *Ibidem*.

teleormăneană, strâns unită în jurul steagului P.N.Ț., pășește pe drumul trasat de mării ei înaintași, care – în frunte cu Dobrescu-Argeș – au creat acest organism politic“), preot G. Rădoi („Politica țărănistă de azi este politica preoțimii satelor noastre, preoțime care trebuie să propovăduiască binele, înțelegerea și democrația în viața satelor“), țăranul Petre Zorilă („Înțelegem și suferim greutățile în care ne-au băgat politicienii ticăloși, muncim să ne îndreptăm țara, că țara suntem noi și viața noastră este munca noastră. Nu înțelegem de ce s-au dat cu liberalii domnii cei mari și nu înțelegem de ce vor să ne dea și pe noi cu liberalii lui Brătianu. Cine vrea, ducă-se! Noi mergem înainte cu partidul nostru la reforme“¹⁹⁷).

Congresul s-a încheiat prin alocuțiunea lui Anton Alexandrescu: „Vă mulțumesc din tot sufletul pentru entuziasmul cu care ați răspuns chemării și aceasta înscamnă pentru noi că drumul pe care mergem este drumul maselor, pe umerii cărora se sprijină edificiul statului nostru. Să lăsăm cărțile în tunică și să ducă jalnicul lor destin, iar noi să ne vedem mai departe de munca pentru realizarea integrală a programului nostru. Și pentru această muncă, chem la datorie pe toți țărăniștii conștiinței și cinstiți, pe toți cei ce din munca lor trăiesc“¹⁹⁸.

După Congres, organizația nu s-a mai remarcat prin nici o acțiune, până în aprilie 1946, când au început vizitele în comune, în campania electorală. Marin Dumitrescu, secretarul general al organizației, a vizitat Valea Călmățui (plasa Scheia), iar Stelian Constantinescu, vicepreședinte, și avocatul Mihail Stănuțescu s-au întâlnit cu țăranii din plasele Zimnicea și Turnu Măgurele¹⁹⁹. S-au înregistrat și noi înscrieri în partid: Mihai Stănculescu, proprietarul tipografiei „Lumina Poporului“ din Roșiorii de Vede, prof. Florică Bratu, învățătorii Roman Petre, C. Balmuș, Costică Popescu, prof. Gh. Tănăsescu, av. Cornel Vișinescu²⁰⁰.

Tot în luna aprilie 1946, au avut loc alegeri cooperatiste în județ, țărăniștii obținând mai multe locuri de consilieri: la Banca Învățătorilor din Tr. Măgurele – 4 consilieri (Stelian Constantinescu, M. Dumitrescu, Ion Z. Florea și Mihail Marinescu), la Cooperativa „Isbânda“ – președintele, prin av. Mihai Stănuțescu, și 2 consilieri (profesorii Gh. Tănăsescu și Ion Ghinca), la Federala „Principatele Unite“ – 4 consilieri (Stelian Constantinescu, G. Rădoi, Ion Ștefănescu și Enache Sterian), președintele (Stelian Constantinescu) și vicepreședintele (Ion Ștefănescu), toți aleși pe 7 aprilie 1946, iar pe 15 aprilie la Federala „Cuza Vodă“ din Turnu Măgurele au fost aleși 2 consilieri național-țărăniști: Mihai Stănuțescu și Marin Dumitrescu²⁰¹.

Între manifestările politice ale organizației, care s-au bucurat de prezența delegaților de la Centru, s-a numărat și ședința Comitetului județean din 10 iunie

¹⁹⁷ *Ibidem*.

¹⁹⁸ *Ibidem*, nr. 33, din 29 iulie 1945.

¹⁹⁹ *Ibidem*, II, nr. 257, din 29 aprilie 1946.

²⁰⁰ *Ibidem*.

²⁰¹ *Ibidem*.

1946, la care au participat Anton Alexandrescu și Vasile Modoran. În discursul rostit cu acest prilej, președintele partidului a arătat principiile ce stau la baza P.N.Ț.: „Partid al păturii țărănești, care își justifică avutul prin greaua muncă pe ogoare, partid al intelectualului modest și al producătorului cinstit, noi avem la temelie principiul proprietății particulare, răsplata muncii cinstită în toate domeniile și încurajarea valorilor intelectuale. (...) Noi înțelegem o luptă programatică, oricât de dură, cum e și firesc, dar nu subscriem la acte de inutilă și degradantă violență, încredințați că numai astfel asigurăm o fericită dezvoltare a poporului”²⁰².

Ultima acțiune a organizației a reprezentat-o Congresul din 26 octombrie 1947, desfășurat – în prezența lui Anton Alexandrescu și a lui Ioan D. Ioan – la Turnu Măgurele. Au luat cuvântul: Stelian Constantinescu, ales deputat de Teleorman, prof. Gh. Tănăsescu, prof. Nineta Popescu, preot Mihai Stănescu, învățător M. Marinescu-Brătășan²⁰³. În cuvântarea lui, Ioan D. Ioan s-a lansat într-o vehementă critică a Planului Marshall: „Pe iluzia planurilor Marshall mărșăluiesc numai reacționarii, care își văd periclitate pozițiile de privilegii și de paraziți sociali. Stăpânii și exploataorii de ieri ai poporului speră că printr-un nou război vor putea redobândi pozițiile pierdute. Dar masele muncitoare din toate țările nu vor mai da acest prilej dușmanilor poporului”²⁰⁴.

La rândul său, Anton Alexandrescu a arătat mobilurile prezenței P.N.Ț. în B.P.D.: „Prezența noastră în Bloc nu este rezultatul dorinței noastre de a dobândi poziții privilegiate sau satisfacții efemere, ci este răspunsul nostru, care nu putea fi altfel, la apelul exponenților politici ai clasei muncitoare, cei care au ridicat drapelul și au deschis lupta pentru marile reforme de dreptate socială și democrație economică. La pretenții nu vom incomoda pe nimeni, nici chiar pe foștii camarazi cu diagonală, cărora însă le respingem pretenția de profesori ai democrației”²⁰⁵.

Tot în vara anului 1945, a luat ființă și organizația Iași a P.N.Ț.-Anton Alexandrescu, a cărei conducere a fost preluată – în august – de Aurel Potop, „pentru a se imprima o activitate mai vie și mai cuprinzătoare”²⁰⁶. Conducerea efectivă a organizației a deținut-o, la început, Gh. Negrescu, care însă nu a fost acceptat de Biroul Central al partidului. Astfel, la reuniunea din septembrie 1945 a Comitetului de reorganizare – la care au participat: Aurel Potop, prof. Mircea Mancaș, prof. Benone Constantinescu, prof. N. Bejenaru, prof. I. Tăzlăuanu, prof. Stoica, prof. Vântu – a fost blamată atitudinea exclusivistă a lui Gh. Negrescu, prin următorul *Comunicat*:

„Dat fiind că de la acea reuniune (din august - n.n.) și până azi, d. Gh. Negrescu duce o acțiune separată, împotriva majorității membrilor din conducerea organizației din orașul și județul Iași, intitulându-se președinte al organizației și dând – în această calitate – lămuriri și amănunte în presă, P.N.Ț. face cunoscut că până

²⁰² *Ibidem*, nr. 290, din 15 iunie 1946.

²⁰³ *Ibidem*, III, nr. 687, din 1-3 noiembrie 1947.

²⁰⁴ *Ibidem*.

²⁰⁵ *Ibidem*, nr. 688, din 2-4 noiembrie 1947.

²⁰⁶ *Ibidem*, I, nr. 48, din 16 august 1945.

la ținerea congresului județean, numai d. ministru Aurel Potop are răspunderea conducerii și organizării P.N.Ț. în orașul și județul Iași și numai d-sa poate da delegații altor membri ai organizației. Cine se va abate de aci înainte de la această linie, va fi pur și simplu îndepărtat din partid”²⁰⁷.

Abia în noiembrie 1946, s-a ales Comitetul de reorganizare a P.N.Ț.-Iași, format din: Aurel Potop – președinte, prof. Titus Hotnog și prof. Benone Constantinescu – vicepreședinți, Aurel Hotnog – secretar, prof. I. Tăzlăuanu – casier, membri – av. Ion Rang, prof. Gh. Stoica, prof. N. Zaharia, prof. N. Băran, prof. Titus Vranceanu, prof. N. Vântu, institutor Margareta Hotnog²⁰⁸. Deși s-a format acest Comitet, cu mare întârziere, activitatea organizației a fost modestă, totul rezumându-se la fel de fel de ședințe și planuri de acțiune.

Pe 20 mai 1947, într-o astfel de ședință, s-a expus un utopic program pentru „ridicarea nivelului politic și pentru o cât mai strânsă colaborare între membrii organizației”. „În program se cerea ca” la fiecare ședință plenară, care are loc săptămânal, să se facă:

a) un moment politic, în care să se arate care este linia partidului față de evenimentele externe și interne;

b) citirea unui referat făcut de oamenii cei mai ridicați politicește din organizație și în care să se trateze subiecte din viața țărănească (...);

c) subredacția ziarului «Dreptatea Nouă» va alege articolele cele mai reprezentative din gazeta partidului și le va da citire (...)”²⁰⁹.

Programul – aberant și uniformizator prin conținut – nu a fost aplicat niciodată. O altă inițiativă fără viitor a organizației ieșene a reprezentat-o propunerea de a se forma „echipe de acțiune care să cutureiere comunele din județ și să lămurească în fața țărănimii diferite probleme ca: colectarea cerealelor, ridicarea culturală a păturilor țărănești”²¹⁰.

Ultimele activități ale organizației le-au reprezentat: vizita profesorului Zaharia în comunele Cucuteni și Belcești (pe 8 august 1947)²¹¹, Conferința județeană din octombrie, la care a participat și Aurel Potop, care – în discursul lui – a îndemnat la vigilență („Fiți vigilenți cu cei care până mai ieri făceau pe rezistenții, căci aceștia caută mereu să submineze lupta unită a forțelor democratice din țara noastră și să târască iarăși poporul sub jugul exploatarei și al obscurantismului reacționar... Viitorul e al nostru, al celor care știu ce vor, al celor care luptă dezinteresat pentru binele colectivității. Cei din trecut să piară odată cu trecutul și cu mentalitățile lor”²¹²) și ultima ședință a Comitetului de conducere, din 28 decembrie 1947, în

²⁰⁷ *Ibidem*, nr. 86, din 30 septembrie 1945.

²⁰⁸ *Ibidem*, II, nr. 415, din 9-11 noiembrie 1945.

²⁰⁹ *Ibidem*, III, nr. 569, din 30 mai - 1 iunie 1945.

²¹⁰ *Ibidem*, nr. 625, din 5-7 august 1947.

²¹¹ *Ibidem*, nr. 632, din 13-15 august 1947.

²¹² *Ibidem*, nr. 680, din 24-26 octombrie 1947.

prezența lui Anton Alexandrescu²¹³.

După cum s-a putut observa, organizația a avut o activitate slabă, trăsătură ce va caracteriza și „organizațiile” formate în 1946 (Romanai, Arad, Râmnicu-Sărat, Brașov, Buzău, Brăila, Bihor, Caraș, Covurlui, Dorohoi, Giurgiu, Severin) sau chiar în 1945 (Gorj, Făgăraș, Ilfov, Olt, Prahova, Putna, Vâlcea, Vaslui). Toate acestea nu au reușit să-și formeze o structură bine definită, cu filiale comunale sau orășenești, multe din ele nu au ținut nici un congres, unele formându-se cu puțin timp înaintea alegerilor din noiembrie 1946, iar în anumite județe nici nu a putut fi vorba de organizații, ci doar de grupuri disparate de aderenți, prezentate ca atare de „Dreptatea Nouă”.

Pentru că nu au desfășurat o activitate specială, vom prezenta un tablou sinoptic al tuturor acestor „organizații”, urmărind câteva coordonate din evoluția lor: data înființării, structura de conducere (președinte), activitatea organelor statutare (Birou Central, Comitet județean, Adunare generală sau Congres), data ultimei activități (pentru a vedea dacă a avut sau nu vreo activitate!).

<i>Numele organizației</i>	<i>Data înființării</i>	<i>Structura de conducere</i>	<i>Organele statutare și activitatea lor</i>	<i>Ultimele manifestări</i>
ROMANAȚI	aprilie 1946	prof. N. Mihăescu-Tui - președinte	Congres - mai 1946 Comitet jud. - 10 febr. 1947	5 ian. 1948 ²¹⁴
ARAD	sept. 1946	Sabin Tomuș - președinte	Congres - 20 oct. 1946 Comitet jud. - 17 mai 1947	28 febr. 1946 ²¹⁵
GORJ	iulie 1945	Ion Isac - președinte	Comitet exec. - 23 nov. 1945 Congres - 28 febr. 1946	28 febr. 1946 ²¹⁶
RÂMNICU-SĂRAT	iulie 1945	Ion Măgărdiceanu - președinte	Congres I - 30 sept. 1945 Congres II - 21 sept. 1947	22 sept. 1947 ²¹⁷

²¹³ *Ibidem*, IV, nr. 740, din 9-11 ianuarie 1948.

²¹⁴ *Ibidem*, II, nr. 224, din 10 aprilie 1946; *Ibidem*, nr. 261, din 6 mai 1946; *Ibidem*, III, nr. 489, din 17 februarie 1947; *Ibidem*, IV, nr. 472, din 11-13 ianuarie 1948.

²¹⁵ *Ibidem*, II, nr. 361, din 8 septembrie 1946; *Ibidem*, nr. 402, din 25-27 octombrie 1946; *Ibidem*, III, nr. 563, din 22-24 mai 1947; *Ibidem*, nr. 652, din 6-8 septembrie 1947.

²¹⁶ *Ibidem*, I, nr. 34, din 30 iulie 1945; *Ibidem*, nr. 146, din 9 decembrie 1945; *Ibidem*, II, nr. 213, din 4 martie 1946.

²¹⁷ *Ibidem*, I, nr. 16, din 9 iulie 1945; *Ibidem*, nr. 93, din 8 octombrie 1945; *Ibidem*, III, nr. 655, din 25-27 septembrie 1947; *Ibidem*, nr. 676 [în text: 675], din 19-21 octombrie 1947..

TECUCI	mai 1946	Emil Hâncu - președinte	–	27 nov. 1947 ²¹⁸
BOTOȘANI	august 1945	Mihail Săndulache A. V. Popovici -1947	Congres - 8 nov. 1947	8 nov. 1947 ²¹⁹
BRAȘOV	2 aprilie 1946	Radu Bratosin - președinte	–	octombrie 1947 ²²⁰
BUZĂU	–	–	Congres - 29 sept. 1946 ²²¹	–
BRAILA	21 martie 1946	Grigore Albuleț - președinte	Congres - 29 sept. 1946	23 august 1947 ²²²
BIHOR	–	Virgil Giurcă - președinte	Congres - 2 iunie 1946 Comitet jud. - 16 sept. 1946	16 sept. 1946 ²²³
CARAȘ	25 nov. 1945	Ignatie Matei - președinte	Congres - 2 iunie 1946	dec. 1946 ²²⁴
COVURLUI	14 aug. 1946	Haralambie Șerbănescu	–	oct. 1946 ²²⁵
CLUJ	14 sept. 1945	Aurel David ²²⁶	–	–
DOROHOI	iulie 1947	A. Elefterescu Urzică ²²⁷	–	–
GIURGIU (VLAȘCA)	5 mai 1946	Vasile Modoran - președinte	Comitet jud. - 18 ian. 1948	18 ian. 1948 ²²⁸
FĂGĂRAȘ	11 iulie 1945	Gh. Șerban-Cornilă - președinte	–	oct. 1946 ²²⁹
ILFOV	iulie 1945	–	–	3 febr. 1948 ²³⁰

²¹⁸ *Ibidem*, II, nr. 274, mai 1946; *Ibidem*, III, nr. 715, nr. 4-6 decembrie 1947.

²¹⁹ *Ibidem*, I, nr. 46, din 13 august 1945; *Ibidem*, III, nr. 714, din 3-5 decembrie 1947.

²²⁰ *Ibidem*, II, nr. 243, din 8 aprilie 1946; *Ibidem*, III, nr. 669, din 11-13 octombrie 1947.

²²¹ *Ibidem*, II, nr. 393, din 14 octombrie 1946.

²²² *Ibidem*, nr. 234, din 29 martie 1946; *Ibidem*, nr. 384, din 4 octombrie 1946;

Ibidem, III, nr. 709, din 27-29 noiembrie 1947.

²²³ *Ibidem*, II, nr. 286, din 8 iunie 1946; *Ibidem*, nr. 382, din 1 octombrie 1946.

²²⁴ *Ibidem*, I, nr. 145, din 8 decembrie 1945; *Ibidem*, II, nr. 299, din 26 iunie 1946;

Ibidem, II, nr. 441, din 13 decembrie 1946.

²²⁵ *Ibidem*, nr. 348, din 22 august 1946; *Ibidem*, nr. 386, din 8 octombrie 1946.

²²⁶ *Ibidem*, I, nr. 82, din 26 septembrie 1945.

²²⁷ *Ibidem*, III, nr. 609, din 17-19 iulie 1947.

²²⁸ *Ibidem*, nr. 269, din 18 mai 1946; *Ibidem*, nr. 415, din 9-11 noiembrie 1946; *Ibidem*, IV, nr. 751, din 21-23 ianuarie 1948.

²²⁹ *Ibidem*, I, nr. 80, din 23 septembrie 1945; *Ibidem*, II, nr. 404, din 27 octombrie 1946.

²³⁰ *Ibidem*, I, nr. 30, din 26 iulie 1945; *Ibidem*, IV, nr. 764, din 6-8 februarie 1948.

NEAMȚ	–	Ionel Timofte	Congres - sept. 1946 ²³¹	–
OLT	iulie 1945	Marin Ilinca	Congres - 6 sept. 1945	20 sept. 1947 ²³²
PRAHOVA	16 aug. 1945	Ștefan Popescu-Filușă - președinte	Congres - mai 1946	mai 1946 ²³³
PUTNA	dec. 1945	H. Boss - președinte	Delegație Permanentă - 10 aug. 1947	10 aug. 1947 ²³⁴
SIBIU	sept. 1946	Gh. Cuculescu ²³⁵	–	–
SEVERIN	nov. 1946	–	Delegație Permanentă - 15 aug. 1947	oct. 1947 ²³⁶
SĂLAJ	august 1945	Ion Gheție - președinte	Congres - 22 sept. 1946	sept. 1946 ²³⁷
TUTOVA	dec. 1945	Dan Duda - președinte	Congres - 23 iunie 1946	oct. 1947 ²³⁸
VÂLCEA	febr. 1945	Iosif Andreescu - președinte	Comitet jud. - 15 mart. 1945 Delegație jud. - 28 oct. 1945	oct. 1945 ²³⁹
VASLUI	17 iunie 1945	Aurel Potop - președinte	–	16 nov. 1947 ²⁴⁰

Multe din aceste organizații, după cum se poate observa din tabel, nu au avut o activitate importantă, neputându-se preciza clar data înființării; unele nu au ținut congrese, adunări ale Comitetului județean sau ale Delegației Permanente, totul rezumându-se – așa cum reflectă presa partidului – la simple aderări ale unor grupuri de dizidenți la partidul lui Alexandrescu. În unele cazuri, nu am specificat în dreptul conducătorului organizației – „președinte”, deoarece nu toți au fost aleși de congresele locale în această funcție, ei rămânând doar președinți ai Comitetului județean de reorganizare a partidului, din presă nerezultând că au fost confirmați de

²³¹ *Ibidem*, II, nr. 364, din 11 septembrie 1946.

²³² *Ibidem*, I, nr. 30, din 26 iulie 1945; *Ibidem*, nr. 73, din 15 septembrie 1945; *Ibidem*, III, nr. 661, din 2-4 octombrie 1947.

²³³ *Ibidem*, I, nr. 51, din 19 august 1945; *Ibidem*, II, nr. 266, din 15 mai 1946.

²³⁴ *Ibidem*, I, nr. 154, din 19 decembrie 1945; *Ibidem*, III, nr. 648, din 2-4 septembrie 1947.

²³⁵ *Ibidem*, II, nr. 378, din 27 septembrie 1946.

²³⁶ *Ibidem*, nr. 417, din 11 noiembrie 1946; *Ibidem*, nr. 679, din 23-25 octombrie 1947.

²³⁷ *Ibidem*, I, nr. 39, din 5 august 1945; *Ibidem*, nr. 81, din 24 septembrie 1945; *Ibidem*, II, nr. 376, din 25 septembrie 1946.

²³⁸ *Ibidem*, I, nr. 150, din 14 decembrie 1945; *Ibidem*, II, nr. 302, din 29 iunie 1946; *Ibidem*, III, nr. 655, din 7-9 octombrie 1947.

²³⁹ *Ibidem*, I, nr. 3, din 23 iunie 1945; *Ibidem*, nr. 118, din 7 noiembrie 1945.

²⁴⁰ *Ibidem*, nr. 19, din 13 iulie 1945; *Ibidem*, III, nr. 708, din 26-28 noiembrie 1947.

congres în această funcție (ca președinte statutar al organizației respective).

Sintetizând, observăm că din cele 35 județe în care partidul lui Alexandrescu a reușit să-și facă prozeliți, formând dizidențe locale, doar în 9 cazuri acestea s-au transformat în adevărate organizații politice, cu o structură de conducere bine definită, cu organe statutare alese de congresele locale, cu filiale orășenești și comunale bine structurate. Din cele 9 județe în care P.N.Ț. -Anton Alexandrescu a reușit să-și creeze organizații mai puternice, domină cele din Muntenia (Argeș, Dâmbovița, Ilfov, Teleorman), urmate de Banat (Timiș), Oltenia (Dolj, Mehedinți), Dobrogea (Constanța) și Moldova (Iași). În Ardeal, partidul nu a reușit să-și formeze nici o organizație (cele din Cluj sau Sălaj mărginindu-se la câțiva aderenți și neavând nici o activitate), dovedindu-se că aici adevăratul Partid Național-Țărănesc, cel al lui Iuliu Maniu, a rămas cvasimajoritar, organizațiile urmându-l fidel pe liderul de la Bădăcin.

Care a fost rolul organizațiilor județene ale P.N.Ț. - Anton Alexandrescu? Dacă acestea au avut vreun rol de jucat în viața politică, acesta s-a rezumat la a face propagandă – prin toate mijloacele și cu toate ocaziile – în favoarea guvernului Groza, a F.N.D.-ului și de a-i critica pe liderii partidelor istorice, inventând tot felul de acuze (unele mai aberante și mai absurde decât altele), pentru a-i discredita pe Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, sau – mai precis – ceea ce simbolizau ei: rezistența, opoziția față de instaurarea „democrației populare”, cu tot cortegiul ei de suferințe. Lumea veche, a democrației românești interbelice – reprezentată de cei doi lideri istorici – era calificată de dizidenții țărăniști (la sugestiile F.N.D.-ului, care le dirija activitatea) drept „lume învechită, reacționară, burgheză”, pe care guvernul avea menirea a o înlocui, cu lumea nouă, a democrației populare, în care cei ce muncesc își conduc singuri destinele”.

Rolul organizațiilor țărăniști dizidente a mai fost și acela de a crea breșe în rândul partidelor istorice (respectiv a P.N.Ț.), acolo unde era posibil, și de a îndrepta pe noii dizidenți către partidele membre ale F.N.D.-ului. Au fost cazuri când s-au înscris în organizațiile partidului lui Alexandrescu și liberali dizidenți, și social – democrați, aceste adeziuni „nefirești” ducând la conflicte cu P.N.L.-Tătărescu și cu P.S.D. - aripa Lotar Rădăceanu, care-i revendicau și ei pe dizidenți.

De fapt, organizațiile lui Maniu au rămas strâns unite, fiind greu de penetrat de către propaganda oamenilor lui Alexandrescu. Chiar și în Muntenia, unde P.N.Ț. -Anton Alexandrescu a avut organizații ceva mai puternice, breșele pe care acesta a reușit să le facă în rândul cadrelor maniste au fost cu totul nesemnificative, comparativ cu cele pe care le-au făcut liberalii lui Tătărescu în rândurile partidului lui Dinu Brătianu. Explicația constă, pe de o parte, în structura bine încheiată a organizațiilor lui Maniu, comparativ cu cele ale lui Brătianu, și – pe de altă parte – în forța de penetrare și de convingere a dizidenților: cadrele lui Alexandrescu au fost slabe și puțin numeroase, spre deosebire de cele ale lui Gh. Tătărescu, bine organizate și pregătite și având pe deasupra și experiență administrativă (câpătată în timpul guvernării lui Tătărescu din 1934 - 1937), ceea ce oamenilor lui Alexandrescu le-a lipsit cu desăvârșire.

Correspondența Consulatului rus din București, o importantă sursă documentară în cunoașterea evenimentelor revoluționare de la 1821 în Principatele Române (II)

MARIAN STROIA

Oferim, în cele ce urmează, al doilea segment al investigației realizate de noi în acest extrem de prețios fond documentar pe care îl reprezintă corespondența Consulatului general rus din București referitoare la evenimentele petrecute la 1821 în spațiul românesc. Mărturiile selecționate pentru partea a doua a microcorpusului nostru documentar acoperă intervalul cronologic cuprins între 3/15 martie – 11/23 iulie 1821, conținând informații extrem de interesante despre cele mai tensionate momente ale acestei epoei istorice (intrarea eteriștilor lui Alexandru Ipsilanti în Moldova și declanșarea efectivă a mișcării eteriste, atmosfera din cele două Capitale în perioada menționată, apropierea trupelor lui Vladimirescu de București, fuga boierimii autohtone și a consulilor străini în Transilvania, raporturile Vladimirescu-Ipsilanti în viziunea autorităților ruse, relațiile caimacacilor lui Scarlat Callimachi, Negri și Vogoride cu pașalele din sudul Dunării, modul cum au parvenit informațiile, despre înfrângerea celor două mișcări, în mediul diplomatic refugiat la Sibiu, sau percepute ca atare în Capitala Imperiului Otoman).

Considerăm că pentru o mai bună înțelegere a valorii documentelor în cauză, câteva succinte precizări istorice se impun cu necesitate. Amintim că la 23 februarie/7 martie 1821, secretarul de stat la Ministerul rus al Afacerilor Străine, Ioannis Capodistria, i-a adus la cunoștință consulului general de la București, Alexandru Pini, declarația țarului privind condamnarea fermă a insurecției române, însoțită de măsurile punitive – vizavi de calitățile de ofițer și de sudit rus ale conducătorului acesteia.

În acest document, Pini era felicitat pentru conduita ce o avusese până atunci, mai ales pentru somația slugerului Tudor Vladimirescu de a se prezenta la Consulatul rus din Capitala Țării Românești. Întrucât – se arată în text – „acesta a refuzat, deoarece a conceput proiecte pe care religia tratatelor și loialitatea politicii noastre le condamnă cu tărie”, Pini era autorizat să facă public faptul că „locotenentul Vladimirescu era degradat din calitatea de cavaler al unuia din ordinele Rusiei ... și că el nu mai posedă și nu mai poate poseda nici un titlu la protecția Maiestății sale Imperiale”¹.

¹ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, Editura Academiei, București, 1959, p. 297; vezi și A.Prokesch-Osten, *Geschichte des Abfalls der Griechen vom Türkischen Reiche im Jahre 1821 und der Gründung des Hellenischen Königreiches*, III, Wien, 1867, p. 56-58.

Așadar, această dată a marcat – în opinia noastră – momentul foarte clar și distinct de exprimare a poziției oficiale a Rusiei, la cel mai înalt nivel politic posibil, față de Revoluția română de la 1821 și mai ales față de conducătorul nemijlocit al acesteia. Adăugăm aici și faptul – subînțeles – că documentul în cauză conținea, în egală măsură, și dezavuarea mișcării revoluționare în ansamblul său, căreia Rusia îi opunea cu fermitate reacția sa necruțătoare.

Știm astăzi că, în chip paradoxal, comunicarea oficială a dezavuării sale Tudor o va primi nu de la Pini însuși sau de la vreun alt emisar al Consulatului rus, ci de la secretarul Consulatului austriac de la București, cancelarul Udritzki². Practic, nici nu avea cum să se întâmple altfel, căci ambii consuli (atât cel rus, cât și cel austriac) părăsiseră, speriați, în ajun, orașul, împreună cu un grup de boieri autohtoni, îndreptându-se spre Brașov. În graba și zăpăceala plecării sale intempestive, Pini nu a mai apucat, de altfel, să facă publică dezavuarea țarului, iar imediat după plecarea sa au intrat în București primele unități ale armatei revoluționare conduse de Dimitrie Macedonschi.

Intrucât asupra datei exacte a plecării consulului general rus din București a planat multă vreme confuzia (A. Oțetea, în *Tudor Vladimirescu și revoluția română din 1821*, Editura Științifică, București, 1971, p. 314 și, respectiv, 317, oscilează între 16/28 martie și 17/29 martie), extrem de prețios este cuprinsul documentului nr. 12 din grupajul de față, datat 17/29 martie 1821, în care Alexandru Pini îi comunică superiorului său, ambasadorul Grigori Stroganov, momentul precis al plecării din Capitala munteană. Scrisoarea din 17/29 martie mai are, în plus, și meritul de a ne reda starea de spirit care domnea la București în aceste momente extrem de încordate ale desfășurării evenimentelor.

Legat de contextul în care Alexandru I a adoptat poziția cunoscută față de evenimentele din Țara Românească, merită să fie amintit și un alt episod, puțin cunoscut în istoriografia noastră. Este vorba de faptul că, dornic de a se informa dintr-o sursă sigură despre situația exactă din Principate, monarhul l-a chemat pe consulul general Pini de la Brașov la Laybach, pentru a-i furniza informații mai amănunțite. Datele de care dispunem dovedesc că acesta s-a aflat aproape o lună și jumătate la Laybach în anturajul țarului, plecând pe 3/15 aprilie din Brașov, și întorcându-se de acolo, însă la Sibiu, abia pe 6/18 iunie (vezi, în acest sens, documentul nr. 18).

În acest interval informațiile și relatările despre situația din cele două Principate Românești au fost comunicate Cancelariei imperiale și secretarilor de Stat aflați în capitala Sloveniei austriece de către ceilalți funcționari ai Consulatului rus care au sosit, ulterior lui Pini, la Sibiu și și-au continuat aici atribuțiile de serviciu obișnuite. Din datele oferite de aceștia (vezi documentul

² Ion Nistor, *Tudor Vladimirescu și Sfânta Alianță*, în "Analele Academiei Române. Memoriile secției istorice", seria a III-a, tom XXII (1940), p. 10-13.

nr. 17) aflăm știrile privind moartea lui Vladimirescu, risipirea celei mai mari părți a oastei pandurilor, modul sângeros și devastator în care trupele turcești „au pacificat” Țara Românească.

În selecția de față a fost inclus, plecând de la considerentul lărgirii bazei documentare asupra evenimentelor din anul 1821, și un document provenit din fondurile de microfilme ale Arhivelor Naționale. Materialul în cauză, conținut de documentul nr. 14, reprezintă copia relatării unui informator al autorităților ruse, care descrie evoluția de ansamblu a insurecției naționale grecești, cuprinzând și știri privind desfășurarea evenimentelor la începutul lui aprilie 1821 în Țara Românească și Moldova. Având ca destinatar, aproape sigur, pe guvernatorul militar general al Basarabiei, este indubitabil că a fost trimis (în copie) și celor doi consuli ruși responsabili pentru Principatele române, A.Pini și, respectiv, A.Pisani.

Demersul nostru documentar cuprinde și un scurt extras din Jurnalul Ambasadei ruse de la Constantinopol (documentul nr. 19), ce conține rezumatul evenimentelor din zilele de 17/29 și, respectiv, 18/30 iunie 1821, așa cum au fost ele percepute de diplomații ruși din Capitala osmană. Sunt de reținut, în ceea ce ne privește, mențiunile privind a doua luptă de la Drăgășani (7/19 iunie 1821), fuga lui Alexandru Ipsilanti în Transilvania și unele informații – confuze, e drept, – privind moartea lui Tudor Vladimirescu și eventualele sume de bani care s-ar fi găsit asupra lui.

Deși cele 20 de documente inserate în acest spațiu reprezintă o parte relativ mică, sub raport cantitativ, din arhiva Consulatului general al Rusiei din București, ele constituie, după opinia noastră, mărturii semnificative și extrem de revelatoare asupra evenimentelor anului 1821. Chiar dacă nu răstoarnă din temelii cunoștințele noastre despre epoca amintită, ele o nuanțează și o îmbogățesc cu noi detalii, extrem de vii și de prețioase.

În același timp, grupajul documentar de față își propune a fi, în egală măsură, și o argumentată pledoarie pentru realizarea unui nou volum de documente externe despre anul 1821 în Principate, cu atât mai mult cu cât acesta a fost, incontestabil, un moment de reală cotitură în evoluția societății românești spre modernitate și progres.

ANEXĂ

8. 1821 martie 3/15, București. *Scrisoare secretă a consulului Alexandru Pini către trimisul Rusiei la Constantinopol, baronul Grigori Stroganov, cuprinzând știri referitoare la situația din Capitala Țării Românești, iminenta apropiere a trupelor eteriste și la intențiile lui Tudor Vladimirescu și ale armatei sale revoluționare.*

Secret

Reçu ce 12 Mars 1821 par un Calarache adressée
au Prince Calimaky

Bucarest le 3 Mars 1821

Monsieur l'Envoyé,

Les Caïmacams de l'Hospodar Callimaki ont reçu hier par exprès de Constantinople des firmans qui autorisent les Commandants des forteresses turques de faire entrer dans la petite Valachie des troupes ottomanes pour agir contre Vladimiresko.

Dans ces firmans il est dit, que puisque le Ministre de Russie ne reconnaît point Vladimiresko pour protégé russe, que des troupes turques marchent contre lui avec l'artillerie nécessaire.

La Porte ordonne aux Caïmacams de transmettre les dits firmans aux Pachas.

Les Caïmacams voulant éloigner autant que possible le moment de l'introduction dans la Province de troupes turques, tout en se décidant d'expédier les firmans aux Pachas, les ont accompagnés de lettres de leur part conçues dans des termes à les convaincre de la nécessité de ne se porter avec précipitation aux mesures prises par la Porte qui d'ailleurs n'ont pour objet que Vladimiresko seul.

Ils ont en conséquence adressé aux Pachas les lettres dont je me fais un devoir de soumettre ici à Votre Excellence les traductions qui ont été faites sous mes yeux.

Telles étaient les dispositions qu'avaient prises hier les Caïmacams; mais le Vornik Samourcasse, étant de retour aujourd'hui ici de Crayova, a déclaré que sa négociation a complètement manquée; que Vladimiresko, instruit des événements de Iassy s'est dirigé vers le Nord de la Valachie, à savoir vers les districts du Gordji, Voultsa et Ardjis et qu'il est à présumer qu'il prendra la route de Bucarest.

Cette circonstance et la nouvelle que l'on a reçue aujourd'hui, que les troupes du Général Prince Ipsilanti étaient prêtes à passer les frontières et se rendre en Valachie, ont obligé le Postelnik Negri et le Hetman Vogoridis à se retirer à la forteresse de Giurgiovo et y attendre les ordres de l'Hospodar.

La retraite des Caïmacams, qui paraît être fixée à cette nuit, fera indispensablement désertir de la ville le reste de Boyards qui s'y trouve encore, et les Consuls ne pouvant pas traiter avec le Gouvernement qu'établira le Prince Ipsilanti, se verront obligés de se retirer aussi vers les frontières de l'Autriche.

Je crois de mon devoir d'informer Votre Excellence que malgré la confiance que témoignent les habitants des classes inférieures de Bucarest à l'apparition de la force que commande le Prince Ipsilanti ils ne redoutent pas

moins l'apparition des Turcs. Aussi a-t-on vu arriver hier le désordre à son comble par le bruit qu'un insensé a fait courir que les Turcs venus de Roustchouk avaient déjà commencé à massacrer du monde dans un faubourg de Bucarest.

Je compte quitter la ville demain en laissant le 1er Dragoman Kotoff et deux autres Employés du Consulat pour expédier s'il est possible, les postes et les courriers qui pourraient arriver ici pendant mon absence.

Je suis avec respect

Monsieur l'Envoyé

Le très humble et très obéissant serviteur

A.Pini

Arhiv Vnešnei Politiki Rossiiskoi Imperii Moskva (în continuare AVPRIM), fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/1, dosar 838, p. 230-231.

<Traducere>

Secret

Primit pe 12 martie 1821 printr-un
călăraș adresat prințului Callimachi

București, 3 martie 1821

Domnule Trimis,

Caimacamii domnitorului Callimachi au primit ieri, prin curier expres de la Constantinople, firmanele care autorizează pe comandanții cetăților turcești de a introduce în Oltenia trupe otomane care să acționeze contra lui Vladimirescu.

În aceste firmane se spune că întrucât ministrul Rusiei nu îl mai recunoaște pe Vladimirescu drept supus rus, trupele turcești vor mărșălui împotriva lui împreună cu artileria necesară.

Poarta ordonă caimacamilor să transmită numitele firmane pașalelor.

Caimacamii, dorind să întârzie cât mai mult posibil momentul intrării în această provincie a trupelor turcești, deși s-au decis să expedieze firmanele către pașale, le-au însoțit de scrisori din partea lor concepute în termeni care să-i convingă de necesitatea de a nu recurge cu precipitare la măsurile luate de Poartă care, de altminteri, nu-l au ca obiect decât numai pe Vladimirescu.

În consecință, ei au adresat pașalelor scrisorile, drept care îmi fac o datorie de a supune aici Excelenței voastre traducerile care au fost făcute sub ochii mei.

Acestea erau dispozițiile pe care le luaseră ieri caimacamii; dar vornicul

Samurcaș, întorcându-se azi de la Craiova, a declarat că negocierea sa a eșuat complet; că Vladimirescu, informat asupra evenimentelor de la Iași, s-a îndreptat spre nordul Țării Românești, și anume spre județele Gorj, Vâlcea și Argeș și că este de presupus că va lua drumul Bucureștilor.

Această împrejurare precum și vestea care s-a primit astăzi potrivit căreia trupele generalului prinț Ipsilanti erau gata să treacă frontierele și să intre în Țara Românească i-au obligat pe postelnicul Negri și pe hatmanul Vogoride să se retragă în fortăreața de la Giurgiu și să aștepte acolo ordinele domnitorului.

Retragerea caimacamilor, care părea a fi fixată pentru această noapte, va face aproape cu siguranță ca restul boierilor care se găsesc încă aici să părăsească orașul, iar consulii, neputând trata cu guvernul pe care îl va stabili prințul Ipsilanti, se vor vedea obligați să se retragă de asemenea spre frontierele Austriei.

Cred că este de datoria mea să informez pe Excelența voastră că în ciuda încrederii pe care o manifestă locuitorii din clasele inferioare din București la apariția forței pe care o comandă prințul Ipsilanti, ei se tem totuși de apariția turcilor. De aceea s-a văzut ieri dezordinea ajungând la apogeul său urmare a zvonului pe care un nechibzuit l-a făcut să circule și anume că turcii veniți de la Rusciuk începuseră deja să masacreze lumea într-o mahala a Bucureștiului.

Socotesc să părăsesc orașul mâine lăsând pe primul dragoman Kotov și pe alți doi funcționari ai Consulatului pentru a expedia, dacă este posibil, corespondențele și curierii care ar putea sosi aici în timpul absenței mele.

Sunt cu respect

Domnule Trimis

Prea umilul și prea supusul servitor

A.Pini

9. 1821 martie 3/15, București. *Scrisoare adresată de caimacamii noului domn numit de Poartă în Țara Românească, Scarlat Callimachi, comandanților turci de la sudul Dunării, prin care este prezentată situația din țară și se recomandă pașalelor prudență până la primirea de ordine precise de la Constantinopol.**

Lettre circulaire adressée aux Commandants de
forterres de Danube par les Caïmacams

Trois jours après la nomination du P-ce Charles Calimaki à la Principauté de Valachie la S.Porte ayant reçu la nouvelle de l'insurrection qui avait éclaté à Crayova a bien voulu nous accorder des Firmans Impériaux qui Nous étaient adressés portant l'ordre de nous prêter le secours matériel nécessaire pour étouffer

* Documentul se afla anexat la raportul lui Alexandru Pini din 3/25 martie 1821 (doc. nr. 8 din ediția noastră).

la sédition. A notre arrivée à Bucarest l'assemblée des Boyards nous a fait des représentations tentant à nous démontrer que, comme ils étaient occupés à apaiser ce mouvement par des moyens conciliatoires il était nécessaire de ne tenter aucune autre voie avant que de connaître le résultat bon ou mauvais de la négociation déjà entamée et nous engagé de remettre à un autre temps l'invitation des troupes turques d'entrer en Valachie. Ainsi de peur de ne point donner un prétexte à la dispersion des habitants de la ville et de la Province nous avons cru devoir attendre l'issue de la négociation en question; mais sur ces entrefaites nous avons reçu la nouvelle affligeante, qu'un certain chef d'Albanais qui se trouvait à Galatz s'était jeté à l'improviste sur les négociants Turcs qui se trouvèrent dans ce dernier endroit et qu'il les a fait passer tous au fil de l'épée; que le fils du Pce Ipsilanti à la tête d'une armée de 17000 hommes de troupes russes avait occupé la Moldavie; que le Pce Régnaant de Moldavie avait embrassé la partie de ce dernier, que l'avant-garde de l'armée – composée de quelque centaines d'hommes – s'était déjà avancée jusqu'à Fokchani et que cette armée allait bientôt prendre possession de la Valachie.

Aussi nous sommes nous empressés d'en faire un rapport circonstancié au Pce et nous nous sommes après occupés à retenir à leurs places les habitants de la Province prêts à se disperser de peur de l'apparition des Turcs. Pendant ces occupations nous avons reçu des ordres de la S.Porte, qu'il vous est expressément enjoint d'introduire des troupes turques dans la Province et nous avons l'honneur de vous les faire tenir par cette occasion.

Nous croyons pourtant de notre devoir de vous observer ici que lorsque la S.Porte avait expédié ces ordres Elle ne connaissait pas encore que les mouvements de Crayova. Elle ne savait point alors que les mouvements séditions de ces Provinces étaient devenus si sérieux que deux ou trois mille hommes ne seront certainement pas en état de rien entreprendre. Le Consul de Russie paraît n'avoir aucune notion de tout ce qui se passe. Le langage que tiennent des habitants du pays dans cette circonstance porte substantiellement qu'au cas où des troupes turques entreraient en Valachie ils prendraient tous la fuite et que le résultat d'une pareille démarche serait de voir grossir le nombre des rebelles par l'adhésion à leur parti de 10000 hommes sains qui se trouvent en Valachie. Outre ce prospect effrayant, les insurgés publient que l'armée des rebelles, entrée en Moldavie sera bientôt suivie par une autre armée Russe et nous croyons que si le nombre de l'armée des rebelles de Moldavie est exagéré, elle doit pourtant être forte de 6000 hommes et dans cette dernière supposition on ne peut plus regarder ces associations militaires comme des bandes de rebelles, mais comme des entreprises partielles qui tiennent à un plan beaucoup plus vaste. Or nous croyons que, jusqu'à ce que la S.Porte puisse prendre des mesures

analogues aux circonstances présentées qui ont été soumises à sa connaissance, la mesure la plus urgente à prendre est celle de renforcer les garnisons des places fortes, puis d'attendre de nouveaux ordres de la S. Porte pour agir en conséquence.

Bucarest

3 Mars 1821

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/I, dosar 838, p. 232-233.

<Traducere>

Scrisoare circulară adresată comandanților turci ai fortărețelor de la Dunăre de către caimacami

La trei zile după numirea prințului Scarlat Callimachi la conducerea principatului Țării Românești, Sublima Poartă, primind știrea despre insurecția care izbucnise la Craiova, a binevoit să ne acorde firmele imperiale care ne erau adresate conținând ordinul de a ni se acorda ajutorul material necesar pentru a înăbuși răscoala. La sosirea noastră la București adunarea boierilor ne-a făcut declarații ținând să ne demonstreze că întrucât ei erau preocupați să stingă această mișcare prin mijloace conciliatorii, era necesar să nu se încerce nici o altă cale înainte de a cunoaște rezultatul – bun sau rău – al negocierilor deja inițiate, iar noi ne-am angajat să amânăm invitația adresată trupelor turcești de a intra în Țara Românească. De aceea, temându-ne de a nu oferi un pretext de a se risipi, atât locuitorilor orașului cât și ai provinciei, noi am crezut că trebuie să așteptăm rezultatul negocierilor în discuție; dar în acest interval am primit îngrijorătoarea veste că un oarecare șef de armăuți care se afla la Galați s-a aruncat pe neașteptate asupra negustorilor turci care se găseau în localitatea din urmă și că a făcut să fie trecuți toți prin tăișul sabiei; că fiul domnitorului Ipsilanti, în fruntea unei armate de 17.000 de oameni – trupe rusești – ar fi ocupat Moldova; că prințul domnitor al Moldovei ar fi trecut de partea acestuia din urmă, că avangarda armatei – compusă din câteva sute de oameni – ar fi înaintat deja până la Focșani și că această armată avea în curând să ia în stăpânire Țara Românească.

De aceea noi ne-am grăbit să facem Prințului un raport asupra acestor împrejurări și ne-am ocupat după aceea să reținem la locurile lor pe locuitorii provinciei gata să se risipească de teama apariției turcilor. În timpul acestor ocupații am primit ordine de la Sublima Poartă, undă vă este indicat în mod expres să introduceți trupele turce în provincie și avem onoarea de a le păstra pentru această ocazie.

Credem totuși că e de datoria noastră de a vă atrage atenția că atunci când Sublima Poartă expediasse aceste ordine, ea nu știa decât de mișcările de la Craiova.

Ea nu știa încă atunci că mișcările de revoltă din aceste provincii au devenit atât de serioase încât două sau trei mii de oameni nu vor fi în mod sigur în stare să întreprindă nimic. Consulul Rusiei pare să nu aibă nici un fel de noțiune despre ceea ce se petrece. Limbajul pe care îl adoptă locuitorii țării în această împrejurare arată în mod substanțial că în cazul în care trupele turce vor intra în Țara Românească o vor lua cu toții la fugă și că rezultatul unui asemenea demers ar fi creșterea numărului rebelilor prin aderarea de partea lor a 10.000 de oameni sănătoși care se găsesc în Țara Românească. În afară de această perspectivă înfricoșătoare, insurgenții fac public <faptul> că armata rebelilor, intrată în Moldova va fi în curând urmată de o altă armată rusă și noi credem că dacă numărul armatei rebelilor din Moldova este exagerat, ea trebuie totuși să fie puternică de 6.000 de oameni, iar în această din urmă situație aceste asociații militare nu mai pot fi privite ca niște bande de rebeli, ci ca niște acțiuni parțiale care țin de un plan mult mai vast. Ori, noi credem că până ce Sublima Poartă va putea să ia măsuri potrivite cu împrejurările prezentate care i-au fost aduse spre cunoștință, măsura cea mai urgentă care trebuie luată este aceea de a întări garnizoanele cetăților, apoi de a aștepta noi ordine de la Sublima Poartă pentru a acționa în consecință.

București

3 martie 1821

10. 1821 martie 7/19, București. *Alexandru Pini comunică trimisului rus la Constantinopol, Grigori Stroganov, copia unui raport din Iași al consulului A. Pisani, care conține date despre situația la zi din Capitala Moldovei.*

Reçu le 14 Mars 1821

Bucarest, le 7 Mars 1821

N.40

Monsieur l'Envoyé

. Je me fais un devoir de soumettre ci-joint à votre Excellence la copie d'un rapport secret sub N. 21 que le Consul Pisani vient de m'adresser et qui contient la suite des événements qui ont eu lieu à Iassy.

Je suis avec respect
Monsieur l'Envoyé
De Votre Excellence
Le très humble et très
obéissant serviteur

A. Pini

Copie d'un rapport secret du Consul Pisani au Consul général Pini en date de Iassy du 2 Mars 1821.

N.21

Le prince Ipsilanti est parti hier matin en menant avec lui quatre à cinq-mille hommes tous montés et armés et dirigeant sa marche par Romano.

Dimanche dernier il y a eu une cérémonie religieuse à l'Eglise des Trois Saints pour la bénédiction des drapeaux et la prestation du serment.

Dans les deux derniers jours plusieurs hommes armés ont pris des chevaux dans la ville et sont entrés dans quelques maisons. Ce mouvement ayant alarmé les Boyards et la population j'ai fait verbalement des représentations à l'Hospodar et j'ai su depuis que les chevaux enlevés montaient à une centaine environ et avaient été payés en patrie. Il eut été à désirer qu'on eut pu s'y prendre mieux pour éviter des clameurs par suite desquelles j'ai été assailli des représentations.

La garde de la ville et celle de l'Hospodar sont confiées à des Arnaoutes que le Prince a fait recruter particulièrement. On attend une partie de la milice; il paraît que lorsqu'elle sera venue, ce serait elle qui sera chargée de la garde de la ville et que les Arnaoutes sont pour le Palais.

Les Boyards s'agitent beaucoup pour l'élection de la députation qu'ils veulent adresser à Sa Majesté l'Empereur, même avant qu'il ait été fait une réponse à leur supplique. Il paraît qu'ils diffèrent d'opinions sur ce point avec l'Hospodar et j'ignore s'il l'autorisera. On dit que les Députés seront d'instructions très étendues. Je m'empresserai de communiquer à V.E. tout ce qui me parviendra sur ce objet.

J'ai l'honneur d'être ...

Pour copie conforme A.Pini

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/I, dosar 838, p. 239-240.

<Traducere>

Primit la 14 martie 1821

București, 7 martie 1821

N.40

Domnule Trimis

Îmi fac o datorie în a prezenta alăturat Excelenței voastre copia unui raport secret cu nr. 21 pe care consulul Pisani tocmai mi l-a adresat și care conține urmarea evenimentelor care au avut loc la Iași.

Sunt cu respect

Domnule Trimis

Al Excelenței voastre

Prea umil și foarte supus servitor

A.Pini

Copia unui raport secret al consulului Pisani către consulul general Pini, datat Iași, 2 martie 1821

N. 21.

Prințul Ipsilanti a plecat ieri dimineată împreună cu patru-cinci mii de oameni, toți călare și înarmați, îndreptându-se spre Roman.

Duminica trecută a avut loc o ceremonie religioasă la Biserica celor Trei Sfinți (Trei Ierarhi – n.n. M.S.) pentru binecuvântarea steagurilor și prestarea jurământului.

În ultimele două zile mai mulți oameni înarmați au pus mâna pe caii din oraș și au pătruns și în câteva case. Întrucât această acțiune a alarmat boierii și populația, eu am protestat – verbal – în fața domnitorului și am aflat atunci că numărul cailor răpiți se ridică la aproape o sută și că, în parte, fuseseră plătiți. Ar fi fost de dorit să se acționeze mai bine pentru a se evita rumorile urmare cărora am fost asaltat de proteste.

Paza orașului și cea a domnitorului sunt încredințate unor amăuți pe care prințul i-a recrutat în chip particular. Se așteaptă și o parte a miliției; se pare că atunci când va veni, ea va fi însărcinată cu paza orașului, iar amăuții sunt pentru palat.

Boierii se agită mult pentru alegerea unei deputații pe care vor s-o trimită la Majestatea sa Împăratul, chiar înainte ca acesta să le fi dat un răspuns la petiția lor. Se pare însă că opiniile lor asupra acestui punct sunt diferite de cele ale domnitorului și eu nu știu dacă el o va autoriza (*deputația* – n.n. M.S.). Se spune că deputații vor fi mandatați cu instrucțiuni foarte largi. Mă voi grăbi să comunic Excelenței voastre tot ceea ce îmi va parveni asupra acestui subiect.

Am onoarea de a fi ...

Pentru copie conformă A.Pini.

11. 1821 martie 13/25, București. *Scrisoare neoficială a lui Alexandru Pini către o persoană (neidentificată, probabil, secretarul) din Ambasada Rusiei la Constantinople, prin care dau informații privind starea de spirit în Capitală și în țară și este exprimată intenția consulului de a părăsi cât mai curând Bucureștiul.*

Bucarest, le 13 Mars 1821

à 3 h après midi

Monsieur

L'agent d'Autriche Fleischakl m'envoie dire qu'il va expédier des paquets à Constantinople par un des jannissaires de sa Mission qui se trouvent à Roustchuck. Il m'a offert d'en profiter, mais il ne me donna pour cela que 10 à

15 minutes de temps. Cela n'étant pas suffisant pour écrire à notre Chef le rapport que je dois lui adresser avant mon départ d'ici – je ne veux cependant laisser partir le janissaire Autrichien sans qu'il prenne aussi quelques informations de la part du Consulat.

C'est à vous, Monsieur, que j'adresse ces deux lignes pour vous les communiquer en vous priant de les soumettre à S.E. le Baron. Je garde toujours mon poste avec tous les employés. La ville est presque déserte. Trois ou 4 Boyards qui y sont restés ont été installés dans les fonctions vagues par les Albanais qui commandent dans le pays et y commettent mille désordres. Le Pce Ipsilanti est depuis 4 jours à Fokchani et marche, à ce qu'on dit, vers Bucarest à la tête de 7 ou 8 mille hommes. Les Grecs et les gens sans aveu l'attendent avec impatience et vont arborer la Croix et le Drapeau de la Liberté.

Vladimiresco ayant aussi 7 à 8 mille hommes va se réunir au Pce Ipsilanti. Les deux Caïmacams grecs se trouvent encore ici, mais ils ont déclaré ne pouvoir et ne vouloir exercer de même sur Rayas aucune affaire du gouvernement. Quoique sont prêts à se mettre en route pour Roustchouk ils m'ont assuré qu'il ne partiront pas avant de recevoir les ordres de leur Pce. S'ils le recevaient même, je sais pas comment ils pourraient faire leurs bagages tandis que le temps est si passible et les rivières ont tellement débordé qu'ils n'ont moyen de faire une station de quelque côté qu'on dirigea repos. Cette circonstance gêne encore la prolongation de séjour des Caïmacams, m'oblige aussi de prolonger le mien et met dans la même nécessité l'agent Fleischackl qui est déterminé de partir avec moi. Je garde le janissaire turc Ali pour l'expédier à coup de quelques heures avant mon départ, c'est-à-dire lorsque Ipsilanti sera aux Portes de Bucarest et que les Caïmacams seront partis. Ces Messieurs m'assurent qu'il y a des préparatifs dans toutes les forteresses du Danube, mais que les commandants attendent l'ordre pour marcher. Ils ne répondent point des massacres qui peuvent avoir lieu dans le pays et ne prennent point sur eux de garantir la sûreté du Consulat et des employés. Je finis pour ne pas faire attendre M.Fleischackl.

Agrez, je vous prie, l'assurance de mon sincère attachement ainsi que de la considération la plus distinguée.

Monsieur

Votre très humble et très obéissant serviteur

A.Pini

P.S. Le garde aussi le janissaire Turc venu ici avec la Poste de A. et cherche le moyen possible pour l'expédier (indesciffrable) avec celui de Petersb.

<Traducere>

București, 13/25 martie 1821
la ora 3 după-amiază

Domnule <Secretar>

Agentul <diplomatic> al Austriei, Fleischackl mi-a trimis vorbă că urmează să expedieze niște pachete la Constantinopole printr-unul din ienicerii Misiunii sale, care se găsesc la Rusciuk. El mi-a oferit să profit de această posibilitate, dar nu mi-a acordat pentru aceasta decât 10 sau 15 minute de timp. Aceasta nefiind suficient pentru a scrie șefului nostru raportul pe care trebuie să i-l adresez înaintea plecării mele de aici, nu vreau totuși să las să plece ienicerul austriac fără ca să ia și câteva informații din partea consulatului.

Așadar, dvs., domnule, vă adresez aceste câteva rânduri pentru a vi le comunica rugându-vă să le supuneți atenției E.S. dl. baron S. Eu mențin în permanență postul meu cu toți funcționarii. Orașul este aproape gol. Trei sau patru boieri, câți au mai rămas aici, au fost instalați în funcțiile vacante de către armăuții care comandă în țară și comit aici numeroase dezordini. Prințul Ipsilanti este de circa 4 zile la Focșani și înaintează după cum se zice, către București, în fruntea a 7 sau 8 mii de oameni. Grecii și oamenii fără nici o credință îl așteaptă cu nerăbdare și vor arbora Crucea și Drapelul Libertății.

Vladimirescu, care are de asemenea 7 sau 8 mii de oameni, urmează să se reunească cu Prințul Ipsilanti. Cei doi caimacami greci se găsesc încă aici, dar ei au declarat că nu pot și nici nu vor să exercite asupra raialelor nici o atribuție de guvernământ. Deși ei sunt gata să pornească la drum spre Rusciuk, ei m-au asigurat că nu vor pleca totuși înainte de a primi ordinele prințului lor. Chiar dacă le primesc, eu nu văd totuși cum ar putea să-și facă bagajele, atâta vreme cât timpul este așa de nefavorabil și râurile s-au revărsat într-atâta încât nu există nici un mijloc de a face vreun popas oarecare sau să se odihnească. Această împrejurare care determină prelungirea sejurului caimacamilor mă obligă de asemenea să mi-l prelungesc pe al meu și pune în aceeași situație pe agentul Fleischackl care este hotărât să plece cu mine.

Eu îl păstrez pe ienicerul turc Ali pentru a expedia <ultimul mesaj> cu câteva ore înaintea plecării mele, adică atunci când Ipsilanti va fi la porțile Bucureștiului și când caimacamii vor fi plecați.

Acești domni m-au asigurat că există pregătiri <de invazie – n.n. M.S.> în toate fortărețele de la Dunăre, dar că acești comandanți așteaptă ordinul pentru a porni. Ei nu mai răspund de masacrele care pot avea loc în țară și nu mai pot să-și asume garantarea siguranței Consulatului și a funcționarilor acestuia. Sfârșesc pentru

a nu-l face pe dl. Fleischackl să aștepte.

Vă rog să primiți asigurarea sincerului meu atașament ca și considerația cea mai distinsă.

Domnule

Al dvs. prea umil și supus servitor

A. Pini

P.S. Îl păstrez, de asemenea, pe ienicerul turc venit aici cu poșta austriacă, căutând mijlocul posibil de a-l expedia împreună cu cel de Petersburg.

12. 1821 martie 17/29, București. *Raport al consulului general Alexandru Pini către trimisul Rusiei la Constantinopol, baronul Grigori Stroganov, în care face referiri la degradarea accentuată a situației în Capitală, plecarea precipitată a celor doi caimacami și anunță decizia sa fermă de părăsire, în cursul acelei zile, a Bucureștiului, împreună cu consulul Austriei, pentru a se refugia la Brașov.*

Reçu le 23 Mars 1821
par le retour de Makedontzeff

Bucarest, le 17 Mars 1821

N. 47

Monsieur l'Envoyé

J'ai reçu par le courrier Makedontzeff, arrivée ici dans la matinée d'hier, la dépêche que Excellence m'a fait l'honneur de m'adresser sub No. 30 et la circulaire sub No. 39.

Votre Excellence aura daigné observer par mes précédents rapports la conduite que les Caïmacams de l'Hospodar Callimaki ont tenue dans les circonstances actuelles, les proclamations du Pce Ipsilanti et la terreur panique que les nouvelles qu'il fesait répandre ici leur avaient inspirée par le supposition que des événements malheureux seraient arrivés à Constantinople et que la Prince et leurs propres familles y seraient compromis et risqueraient peut-être de perdre la vie.

Les inquiétudes des Caïmacams avaient considérablement augmenté par la lettre que le Pce Ipsilanti leur avait adresée de Romano et qui fut annexée à mon rapport de 14 de ce mois, expédié avec un calarache du Prince.

Privés de lettres de Constantinople jusqu'au 13 du mois courant ils se sont cru perdus; aussi ne me parlaient-ils que de leur détermination de quitter la ville et de se rendre dans une des forteresses du Danube. Mes exhortations à garder leur poste et les promesses du Caminar Sava, Chef de la Police et créature de Pce Callimaki, de les faire accopagner par un forte escorte jusqu'à Giurgiovo, les a empêchés jusqu'aujourd'hui de mettre leur projet en exécution.

Mais, d'après la nouvelle parvenue avant-hier ici que les troupes d'Ipsilanti se trouvaient à cinq stations de la ville, rien, n'a plus pu dissiper la crainte de Caïmacams d'être arrêtés par les Albanais dont Bucarest fourmille en ce moment et qui tous sont disposés à suivre les drapeaux du Pce Ipsilanti. Ils ont cependant cru devoir encore ajourner leur départ de quelques heures et hier ils s'étaient déjà rendus chez moi pour prendre congé et me prier de leur faciliter leur départ; mais le M. Mekedontzeff étant arrivé dans ces entrefaites je me suis empressé de les faire chercher et leur ai remis la lettre à leur adresse, dont cet exprès était porteur. Deux heures après ils m'ont fait parvenir la lettre du Pce Callimaki que j'ai l'honneur de joindre à ce rapport, et m'ont en même temps déclaré qu'ils allaient quitter Bucarest.

Leur départ a en effet eu lieu hier au soir et d'autant plus à propos qu'un corps de troupes de Vladimiresko entrait dans le même moment dans la ville et aurait augmenté les embarras et les anxiétés des Caïmacams. A l'heure qu'il est ils doivent se trouver à Giurgiovo.

Votre Excellence me permettra d'observer ici que la conduite des Caïmacams depuis leur arrivée à Bucarest ne m'a fournie le moindre soupçon sur la sincérité de leurs sentiments envers leur Pce et que si les rapports qu'ils lui ont adressés ont présenté quelque idée obscure ou louche, ce n'a été que l'effet de la terreur, dont ils étaient constamment saisis à cause des événements qui se passaient sous leurs yeux.

Quant aux Boyards Valaques, tous ont quitté la ville à l'exception de ceux mentionnés dans mon rapport du 14 de ce mois et ceux-ci encore n'ont donné jusqu'aujourd'hui aucun motif de les soupçonner de connivence avec les insurgés. Il est même possible que le Métropolitte, le Spathar et le Vistier desiraient de se retirer de Bucarest mais ils n'osent pas porter à une pareille démarche sans s'exposer à l'adversion et aux insultes d'une quantité d'Albanais qui les obsèdent journellement pour leur demander de l'argent et des provisions.

L'anarchie et le désordre qui règnent dans la ville et qui sont déjà parvenus à leur comble, joints à l'apparition des troupes de Vladimiresko et à l'approche de celles du Pce Ipsilanti, m'obligent aussi à quitter aujourd'hui Bucarest avec l'Agent de l'Autriche et me rendre à Constadt où j'attendrai les ordres de Votre Excellence. Le 1er Dragoman Kotoff, le conseiller de Cons. Spiridoff, Mr. Korneeff et Krijaroff me suivront de près.

Je suis avec respect

Monsieur l'Envoyé

De Votre Excellence

Le très humble et très obéissant serviteur

A.Pini

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Kostantinople, opis 517/I, dosar 838, p. 274-276.

<Traducere>

Primită la 23 martie 1821
odată cu întoarcerea lui Makedonțev

București, 17 martie (s.v.) 1821

N.47

Domnule Trimis

Am primit prin curierul Makedonțev, sosit aici ieri dimineață, depeșa pe care Excelența voastră mi-a făcut onoarea de a mi-o adresa sub nr. 30, precum și circulara sub nr. 39.

Excelența voastră va binevoi să remarce din rapoartele mele precedente conduita pe care caimacamii domnitorului Callimachi au adoptat-o în împrejurările actuale, proclamațiile prințului Ipsilanti ca și teroarea și panica pe care le inspiraseră știrile pe care el le răspândise aici, prin presupunerea că la Constantinopol s-ar fi întâmplat evenimente nefericite și că prințul și propriile lor familii ar fi compromise acolo și că ar risca poate să-și piardă chiar viața.

Neliniștile caimacamlor fuseseră considerabil sporite de scrisoarea pe care prințul Ipsilanti le-o adresase din Roman și care a fost anexată la raportul meu din data de 14 luna aceasta, expediat cu un călăreț al Domnului.

Lipsiți de scrisori din Constantinopol până la data de 13 a lunii curente, ei s-au crezut pierduți; în același timp ei nu vorbeau decât de hotărârea lor de a părăsi orașul și a se duce într-una din fortărețele de la Dunăre. Cererile mele de a-și menține postul ca și promisiunile căminarului Sava, șef al poliției și acolit al prințului Callimachi de a-i însoți de o puternică escortă până la Giurgiu i-au împiedicat până acum de a-și pune proiectul în aplicare.

Dar, după știrea sosită aici alaltăieri că trupele lui Ipsilanti se găseau la cinci stații <de poștă - n.n.> de oraș, nimic n-a mai putut risipi teama caimacamlor de a fi arestați de armănișii care mișună prin București în acest moment și care sunt dispuși cu toții să urmeze drapelul prințului Ipsilanti. Ei au crezut totuși că trebuie să-și mai amâne plecarea cu câteva ore și ieri au venit deja la mine pentru a-și lua rămas bun și pentru a mă ruga să le ușrez plecarea; dar dl. Makedonțev sosind tocmai în acest interval, m-am grăbit să-i caut și le-am remis scrisoarea ce le era destinată, adusă de acest curier expres. Două ore după aceea ei au făcut să-mi parvină răspunsul la scrisoarea prințului Callimachi, pe care am onoarea să-l anexez la acest raport și mi-au declarat în același timp că aveau să părăsească Bucureștiul.

Plecarea lor a avut loc într-adevăr ieri seară și cu atât mai mult cu cât un corp din trupele lui Vladimirescu intra în același moment în oraș și <aceasta> ar fi mărit stânjeneala și neliniștile caimacamlor. La această oră ei trebuie deja să se găsească la Giurgiu.

Exceleța voastră îmi va permite să remarc aici că, conduita caimacamilor de la sosirea lor la București nu mi-a furnizat nici cea mai mică bănuială asupra sincerității sentimentelor lor față de Domnul lor și că dacă rapoartele care i le-au adresat au prezentat câteva idei obscure sau ambigue aceasta nu a fost decât efectul terorii de care erau permanent cuprinși datorită evenimentelor care se petreceau sub ochii lor.

Cât despre boierii munteni, toți au părăsit orașul cu excepția celor menționați în raportul meu din 14 a acestei luni, iar aceștia nu au dat până azi nici un motiv de a-i bănuși de conivență cu insurgenții. Este de asemenea posibil ca mitropolitul, spătarul și <marele> vistier să dorească să se retragă din București însă ei nu îndrăznesc să întreprindă un asemenea demers fără a se expune la ostilitatea și insultele unui număr de arnăuți care îi sâcâie zilnic pentru a le cere bani și provizii.

Anarhia și dezordinea care domnesc în oraș și care deja au ajuns la apogeu, la care se adaugă apariția trupelor lui Vladimirescu și apropierea celor ale prințului Ipsilanti, mă obligă, de asemenea, să părăsesc Bucureștiul împreună cu agentul Austriei și să mă duc la Brașov unde voi aștepta ordinele Exceleței voastre. Primul dragoman Kotov, consilierul de curte Spiridov, domni Korneev și Krijanov mă vor urma în curând.

Rămân cu respect
Domnule Trimis
Al Exceleței voastre
Prea umil și prea supus servitor
A. Pini

13. 1821 aprilie 3/15, Sibiu. *Raport al consulului general Alexandru Pini către trimisul Rusiei la Constantinopol, baronul Grigori Stroganov, care oferă informații despre evenimentele din Țara Românească, raporturile dintre Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti și anunță convocarea sa la Laybach de către împăratul Alexandru I.*

Reçu ce 5 May 1821

Hermannstadt, le 3 Avril 1821

Monsieur l'Envoyé

Par mes rapports du 17 Mars dernier, expédiés par le Janissaire de la Mission Usum-Ali, Votre Excellence a été informé de l'état de choses en Valachie jusqu'à cette époque et des motifs qui m'engageaient de quitter enfin Bucarest pour me rendre en Transylvanie.

Depuis lors les nouvelles parvenues ici de la Valachie ont donné avec plus ou moins d'exactitude, des informations sur les suites des événements déjà

connus. Peu de jours après que j'eus quitté Bucarest, les chefs des insurgés plantèrent chacun de son côté des drapeaux différents et paraissaient ou feignaient de paraître divisés d'opinions et dirigés par des intérêts contraires. Vladimiresko prétend surtout à ce qu'on assure, ne pas prendre part aux projets du Pce Ypsilanti, à qui il ne veut permettre qu'un passage pour lui et son armée par le territoire valaque. Il persiste à déclarer qu'il ne vise à aucun autre but qu'à celui de garantir ses compatriotes des vexations commises jusqu'ici par le Hospodar et les Boyards, sans toutefois prétendre soustraire sa patrie à la domination Ottomane. Aussi pour donner un air de vraisemblance aux sentiments qu'il manifeste, Vladimiresko, ayant appris que le Pce Ypsilanti s'approchait de Bucarest, s'est-il retiré avec les siens à Cotrochani, monastère situé à une demie heure de cette Capitale.

Je suis d'autant plus porté à croire peu probable une différence d'opinions parmi les Chefs des insurgés, qu'il règne, à ce qu'on dit, parmi eux une intimité constante. Leur prétendre distanciation me semble par conséquent une ruse inventée pour faire croire à la Porte qu'ils finiront par s'entredétruire eux mêmes, et en retardant par là une attaque de la part de Turcs, gagner du temps et organiser dans cet intervalle leur armée. On prétend cependant que l'enthousiasme se refroidit à mesure que l'on acquiert la conviction qu'on ne peut pas compter sur la protection de la Russie. En attendant les insurgés font approvisionner avec beaucoup de hâte tous les monastères situés au Nord de la Valachie. Cet état de choses ne peut que répandre de nouvelles alarmes dans la Province et on craint à Bucarest qu'à l'approche d'une force armée turque les insurgés ne se retirent dans les monastères et dans un pareil cas il n'y aura point d'excès auxquels ne se livre une soldatesque féroce qui en combattant les révolutionnaires confondra certainement avec eux l'innocent et paisible habitant des villes et de la campagne.

C'est dans cette triste et affligeante position où se trouvait la Valachie jusqu'au 30 Mars que le Pce Ypsilanti a fait son entrée à Bucarest accompagné d'un Corps d'environ 2000 hommes. Nous manquons de nouvelle plus récente sur ce qui s'y est passé depuis.

Je me fais un devoir d'informer Votre Excellence que le 28 du mois dernier j'ai reçu par estafette expédiée de Laybach des Dépêches du Ministère Impérial dans lesquelles S.E. Mr. le Secrétaire d'Etat, Comte de Nesselrode, en m'annonçant que Sa Majesté l'Empereur a daigné approuver la conduite que j'ai tenue pendant les derniers événements survenus dans les Provinces, me prescrit par ordre suprême de me rendre à Laybach. Je me mis en conséquence en route aujourd'hui après avoir ordonné aux Employés du Consulat Général qui m'ont suivis jusqu'aux frontières autrichiennes de m'attendre à Hermanstadt et à ceux qui sont restés à Bucarest, de rejoindre leurs collègues lorsqu'ils se verront exposés à un danger inévitable. Je n'ai pas manqué de prescrire aux uns et aux autres d'informer Votre Excellence par toutes les occasions qui leur seront

offertes des nouvelles qui pourraient leur parvenir de Valachie ou de Moldavie.

Je suis avec respect

Monsieur l'Envoyé

de Votre Excellence

le très humble et très obéissant serviteur

A.Pini

P.S. Au moment du départ de la présente expédition, j'ai eu occasion de voir Mr.l'Agent de l'Autriche, Fleischackl. Il me dit avoir reçu une estafette de son substitut à Bucarest, par laquelle on l'informe qu'à l'arrivée de la gazette de Vienne, „l'Observateur Autrichien” du 29 Mars, contenait les résolutions prises à Laybach à l'égard de l'entreprise du Pce Ypsilanti; cette nouvelle s'est répandue dans un instant et a fait sur le public une impression extraordinaire. Mais que le Pce Ypsilanti a mis tout en oeuvre pour rassurer les esprits en déclarant que cette nouvelle, fondée sur un article de gazette ne devait inspirer aucune confiance et devait être considérée comme dictée dans un esprit purement politique, que lui, Pce Ypsilanti, ne cessait pas d'être Général au service de Russie et toujours soumis aux ordres de Sa Majesté l'Empereur.

Ut in litteris

A.Pini

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/1, dosar 838, p. 295-297.

<Traducere>

Primită pe 5 mai 1821

Sibiu, 3 aprilie 1821

Domnule Trimis

Prin rapoartele mele din 17 martie trecut, expediate cu ienicerul Misiunii Usum-Ali, Excelența voastră a fost informată despre starea de lucruri din Țara Românească până în acest moment, precum și despre motivele care m-au determinat să părăsesc, în fine, Bucureștiul pentru a mă duce în Transilvania.

De atunci, știrile care ne-au parvenit aici din Țara Românească ne-au dat, cu mai multă sau mai puțină exactitate, informații privind cursul evenimentelor deja cunoscute. La puține zile după ce eu părăsisem Bucureștiul, șefii răsculaților au instalat fiecare în partea sa drapele diferite și păreau, sau cel puțin se străduiau să pară, divizați în opinii și mânați de interese contrare. După cum suntem asigurați, Vladimirescu, mai ales, pretinde că el nu ia parte la proiectele prințului Ipsilanti,

căruia nu vrea să-i permită, pentru el și armata lui, decât o trecere prin teritoriul românesc. El persistă în a declara că nu vizează nici un alt scop decât acela de a garanta compatrioților săi <înlăturarea> vexațiunilor comise până acum de către domnitor și boieri, fără a pretinde totuși că <intenționează> să sustragă patria sa dominației otomane. De aceea, pentru a da un aer de verosimilitate sentimentelor pe care le manifestă, Vladimirescu, aflând că prințul Ipsilanti se apropia de București, s-a retras cu ai săi la Cotroceni, mănăstire situată la o jumătate de oră de această Capitală.

Eu sunt cu atât mai mult înclinat să cred că <este> puțin probabilă o diferență de opinii între șefii insurgenților cu cât, după cum se spune, domnește între ei o intimitate constantă. Pretinsa lor distanțare mi se pare în consecință un șiretlic inventat pentru a face Poarta să creadă că vor sfârși prin a se distruge între ei, și pentru ca, întârziind prin aceasta un atac din partea turcilor, să câștige timp și să-și organizeze armata în acest interval. Se pretinde totuși că entuziasmul se răcește pe măsură ce se dobândește convingerea că nu se poate conta pe protecția Rusiei. În așteptare, insurgenții procedează la aprovizionarea cu multă grabă a mănăstirilor situate în nordul Țării Românești. Această stare de lucruri nu poate decât să răspândească noi alarme în provincie, iar la București există temerea că la apropierea unei forțe armate turcești răsculații se vor retrage în mănăstiri și, într-un asemenea caz, nu va exista o limită a exceselor la care se va deda o soldăime feroce care, combătând pe revoluționari, va confunda în mod sigur cu ei pe inocentul și pașnicul locuitor de la oraș și de la țară.

Așadar, în această tristă și alarmantă poziție se găsea Țara Românească până în pragul datei de 30 martie când prințul Ipsilanti și-a făcut intrarea în București însoțit de un corp de aproape 2000 de oameni. Nu dispunem de date mai recente asupra a ceea ce s-a petrecut de atunci.

Îmi fac o datorie în a informa pe Excelența voastră că pe 28 ale lunii trecute am primit printr-o ștafetă expedită din Laybach scrisori ale Ministerului imperial în care E<xcelența> S<a>, dl. secretar de Stat, conte de Nesselrode, anunțându-mă că Majestatea Sa Împăratul a binevoit să apoe conduita pe care am adoptat-o în cursul ultimelor evenimente petrecute în aceste provincii, mi-a prescris prin ordin suprem să mă duc la Laybach. În consecință am pormit la drum astăzi, după ce am ordonat funcționarilor Consulatului general, care m-au urmat până la frontierele austriece, să mă aștepte la Sibiu, iar celor care au rămas la București de a-și urma colegii atunci când se vor vedea expuși unui pericol inevitabil. Nu am încetat de a le solicita atât unora cât și altora, de a informa pe Excelența voastră, cu toate ocaziile care le vor avea la îndemână, asupra noutăților care ar putea să le parvină din Țara Românească sau din Moldova.

Sunt cu respect

Domnule Trimis

Al Excelenței voastre prea umil și supus servitor

A. Pini

P.S. Chiar în momentul plecării prezentei expediții am avut ocazia de a-l vedea pe agentul Austriei, dl. Fleischackl. El mi-a spus că primise o ștafetă de la locțiitorul său de la București prin care era informat că la sosirea ziarului din Viena „Observatorul austriac” („Osterreichischer Beobachter”-n.n.), din 29 martie (s.n.) <acesta> conținea hotărârile adoptate la Laybach cu privire la acțiunea prințului Ipsilanti; această știre s-a răspândit într-o clipă și a făcut asupra opiniei publice o impresie extraordinară. Cu toate acestea prințul Ipsilanti a pus totul în mișcare pentru a liniști spiritele declarând că această știre, bazată pe un articol de ziar, nu trebuia să inspire nici o încredere și trebuia să fie considerată ca dictată într-un spirit pur politic, că el, prințul Ipsilanti, nu înceta de a fi general în serviciul Rusiei și supus întotdeauna ordinelor Majestății Sale Împăratul.

Ut in litteris

A.Pini

14. 1821 aprilie 16/28, Odessa. *Raportul unui informator (Pulkiej), adresat guvernatorului Basarabiei și, în copie, consulului Alexandru Pini, care conține amănunte privind situația din Moldova la acea dată.*

N. 81

16 Avril 1821

Note

Un bâtiment arrivée de C-ple à Odessa le 8 de ce mois nous apporta nouvelles suivantes:

Le 25 de Mars il eut un soulèvement général dans la Morée. Colokotroni (frère de celui qui est dans l'armée d'Ipsilanti) et Ulif se chargent de soumettre toute cette partie de la Grèce. Les Turcs ont été à Patra[s], où ils sont très peu nombreux.

Il eut quelques têtes de trancher à Constantinople, parmi lesquelles on compte celui du Prince Morouzi. La Porte a donné ordres de ne plus visiter les vaisseaux russes. Le Ministre de cette Puissance jouit d'un respect particulier.

On s'attendrait à un massacre dans la Capitale pour le jour de Pâques; vaisseaux turcs gardent le Bosphore.

Ipsilanti quitta Bucarest le 1er de ce mois; il est actuellement à Jorganeschty (?) il y a des bruits qu'il s'y fortifie, mais ceci n'est pas très sûr ...

Quelques boyards de Iassy lesquels sont Balch, Stourdza et autres ont adressé une lettre au général Inzoff avec une requête au nom de S.M. qui contient une plainte contre le prince Suzzo; ... ces messieurs réclament cette somme (150/m piastres) et

assurent que les vexations qu'a toujours exercé sur le pays le prince Suzzo les mettront dans un mécontentement général, et ils demandent de payer ses dettes.

Je suis

Votre très humble et très obéissant serviteur

Poultchiej

Tsentralnyj Gosudarstvenyj voenno-istoriceskij arhiv, Moskva, fond 14057, opis 11/1821; cf. Arhivele Naționale, col. Microfilme Rusia, rola 105, c. 451-453.

<Traducere>

N. 81

16 aprilie 1821

Notă

Un vas sosit de la Constantinopole la Odessa în ziua de 8 a acestei luni ne-a adus următoarele știri:

Pe 25 martie a avut loc o ridicare generală <la luptă> în Moreea. Colocotroni (frate al celui care servește acum în armata lui Ipsilanti) și Ulif (?) se străduiesc să cucerească toată această parte a Greciei. Turcii au fost bătuți la Patra <s> unde ei sunt foarte puțin numeroși.

Au mai căzut câteva capete la Constantinopole, printre care se numără cel al prințului Moruzi. Poarta a dat ordin să nu mai fie inspectate vasele rusești. Ministrul acestei puteri se bucură de un respect deosebit.

Ne așteptam la un masacru în capitală în ziua de Paști; vasele turcești păzesc Bosforul.

Ipsilanti a părăsit Bucureștiul la 1 ale acestei luni; el se află actualmente la Iorgănești (?), circulă zvonuri că se fortifică acolo, dar aceasta nu este foarte sigur ...

Câțiva boieri din Iași, între care Balș, Sturdza și alții, au adresat o scrisoare generalului Inzov cu o petiție în numele Maiestății sale, care conține o plângere contra prințului Suțu, ... acești domni reclamă această sumă (150 de mii de piaștri) și asigură că vexațiunile pe care domnitorul Suțu le-a exercitat permanent asupra țării vor duce la o nemulțumire generală și ei cer <acestuia> să-și plătească datoriile.

Sunt al dvs. foarte umil și foarte supus servitor

Pulkiej

15. 1821 mai 15/27, București. Traducere a scrisorii comandantului trupelor turcești din Țara Românească, Bachi Hadji Mehmet (locțiitorul pașei de Silistra) către reprezentanții Consulatelor rus și austriac, prin care se confirmă respectarea tratatelor în vigoare între Poartă și puterile respective, iar populația pașnică este asigurată că nu va avea de suferit.

Traduction

Chers amis messieurs Cotoff et Udritz

Nous avons reçu votre lettre contenant l'avis que les insurgés de Bukarest saisis de frayeur commencent à s'enfuir dans des lieux qui ne vous sont point connus et qu'il est urgent qu'assistance et secours soit donnés à vos sujets d'après les traités existants entre les trois grandes Puissances.

Mon devoir et mon but est d'expulser et de faire disparaître tous les malfaiteurs en Valachie et d'appliquer toute mon attention et mes efforts pour le rétablissement de la tranquillité et la sécurité des Boyards fidèles, des négociants et autres habitants, sans qu'il soit fait le moindre préjudice au peuple raya soumis.

L'amitié qui existe entre la Russie, l'Autriche et la Porte nous fait un nouveau devoir de protéger et de défendre, en tant qu'il qest en notre pouvoir, les sujets Russes et Autrichiens. Vous voudrez bien, Messieurs, seulement leur ordonner de votre coté qu'ils n'aient point à se meler à la frontière et à Bukarest avec les rebelles, mais que chacun d'eux ait à voyer à ses affaires.

Salut.

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/I, dosar 838, p. 341.

<Traducere>

Stimați domni Kotov și Udrișky

Noi am primit scrisoarea dvs. conținând știrea că răsculații din București cuprinși de teamă încep să fugă în locuri care nu vă sunt deloc cunoscute și că este urgent ca asistența și ajutorul să fie acordate supușilor voștri potrivit tratatelor existente între cele trei Mari Puteri.

Datoria și scopul meu sunt de a expulza și a face să dispară pe toți răufăcătorii din Țara Românească și de a acorda întreaga mea atenție și eforturile mele pentru restabilirea liniștei și securității boierilor credincioși, a negustorilor și a altor locuitori, fără ca să se aducă cel mai mic prejudiciu poporului supus (raia).

Prietenia care există între Rusia, Austria și Poartă ne obligă în a ne face o nouă datorie din a proteja și apăra, atât cât este în puterea noastră, pe supușii ruși și austrieci. Veți binevoi, Domnilor, a le ordona numai din partea dvs. ca ei să nu se amestece nici la frontieră și nici la București, cu răsculații, ci ca fiecare din ei să-și vadă de treburile sale.

Salut!

16. 1821 mai 25/iunie 6, Sibiu. *Copia unui raport adresat secretarului de Stat pentru Afaceri Externe al Rusiei, contele K.V. Nesselrode, de către funcționarii Consulatului general din București, refugiați la Sibiu, care conține informații imprecise despre situația din Țara Românească.*

Hermannstadt
le 25 Mai/6 Juin 1821

Votre Excellence

Nous avons l'honneur de soumettre ci-joint à V.E. copie d'une office que nous venons de recevoir de la part du 1er Dragoman Cotoff de Bucarest et qui est relatif aux mouvements de l'armée turque en Valachie.

On mande de la petite Valachie qu'un corps d'environ 2000 Turcs ont pris possession de Crayova et de Slatina le 16 Mai. Un détachement a déjà passé la rivière de l'Olt et a pris, à ce qu'on prétend, la direction sur Pitesti.

Le Pce Ypsilanti garde toujours sa position à Tergoviste. Une partie de ses troupes occupent les monastères du Nord de la petite Valachie et la ville de Pitesti.

On assure que Vladimiresko, que les Pandours ont abandonné et qui s'était retiré à Pitesti avec environ 70 hommes de ses affidés, a été arrêté par ordre du Pce Ypsilanti et expédié sous escorte à Tergoviste. On attribue son arrestation à une correspondance secrète qu'il entretenait avec les Turcs et que le Pce Ypsilanti a intercepté.

Le Métropolite de Valachie, le Vornik Slatiniano et le Logothète Alexandre Philipesco, membres du gouvernement provisoire établi à Bucarest pendant l'occupation de cette ville par les insurgés, viennent de se réfugier à Cronstadt.

Mr. le Consul Gl est attendu ici dans 5 ou 6 jours.

P. copie conforme

Cl. Consulat gl. (indescifrabil)

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/I, dosar 838, p. 346.

<Traducere>

Sibiu
25 mai/6 iunie 1821

Exelența Voastră

Avem onoarea de a supune alăturat Excelenței voastre copia unei note pe care tocmai am primit-o din partea primului dragoman Kotov, de la București, și care este referitoare la mișcările armatei turcești în Țara Românească.

Ni se transmite din Oltenia că un corp <de trupe> de circa 2000 de turci au pus stăpânire la 16 mai (s.v. - n.n) pe Craiova și pe Slatina. Un detașament a trecut deja râul Olt și a luat, după cum se pretinde, direcția spre Pitești.

Prințul Ipsilanti menține permanent poziția sa la Târgoviște. O parte din trupele sale ocupă mănăstirile din nordul Olteniei și orașul Pitești.

Ni se spune că Vladimirescu, pe care pandurii l-au părăsit și care s-a retras la Pitești cu circa 70 de oameni din cei care i-au rămas credincioși, a fost arestat

din ordinul prințului Ipsilanti și expedit sub escortă la Târgoviște. Arestarea sa este atribuită unei corespondențe secrete pe care el o întreținea cu turcii și pe care prințul Ipsilanti a interceptat-o.

Mitropolitul Țării Românești, vornicul Slătineanu și logofătul Alexandru Filipescu, membri ai guvernului provizoriu¹ stabilit la București în timpul ocupării acestui oraș de către răsculați, tocmai s-au refugiat la Brașov.

Domnul Consul G<enera>l este așteptat aici peste cinci sau șase zile.

Conform cu originalul².

ss. indescifrabil.

17. 1821 iunie 1/13, Sibiu. *Copia raportului adresat secretarului de Stat pentru afaceri externe K.V.Nesselrode de către funcționarii Consulatului general al Rusiei în Țara Românească, aflați în refugiu, oferind știri despre arestarea și executarea lui Tudor Vladimirescu de către eteriști, precum și relatări privind devastarea Țării Românești de către trupele turcești de represiune.*

Votre Excellence

La nouvelle de l'arrestation de Vladimiresko, dont nous avons eu l'honneur de rendre compte à V.E. par notre rapport du 25 Mai/6 Juin, vient d'être confirmée.

On mande Cronstadt, qu'à l'arrivée de Vladimiresko à Târgoviste, le Pce Ypsilanti a nommé une commission militaire pour le juger, que cette commission l'a condamné à mort pour avoir entretenu une intelligence secrète avec les Turcs et qu'immédiatement après il a été décapité. La communication avec la Valachie par la voie de la poste ayant été interrompue depuis l'entrée des Turcs à Bucarest, nous n'avons reçu de nouvelles officielles du 1er Dragoman Cotoff, que celles que nous avons soumis à V.E. par notre rapport susmentionné.

Des emigrés qui ont quitté la petite Valachie le 24 et 25 Mai racontent qu'à Slatina un détachement de Turcs fort d'environ 70 hommes s'est battu avec une centaine d'insurgés qui ont massacré les premiers. La ville de Slatina qui comptait à peu près 1200 maisons a été à cette occasion réduite en cendres.

Si l'on ajoute foi au récit de ces mêmes emigrés, les Turcs se livrent aux plus grands excès dans les districts de la petite Valachie qu'ils occupent. La petite ville de Dragachani a été livrée aux flammes sans qu'il y eut aucun insurgé. Plus de mille paisibles paysans habitants du district de Mehedintzi ont été massacrés. On s'est emparé de leurs femmes et de leurs enfants qu'on a

¹ Numele oficial al acestuia era însă Comitetul de Oblăduire (n.n. - M.S.).

² Copia este scrisă pe hârtie cu antetul Consulatului.

transporté au delà du Danube. À cette nouvelle tous les pandours qui avaient abandonné Vladimiresko et qui étaient rentrés dans leurs foyers, sont allés volontairement se ranger sous le drapeau des insurgés pour éviter la férocity de leurs prétendus libérateurs. Tous les chefs des insurgés qui occupaient la petite Valachie se sont par ordre du Pce Ypsilanti réunis à Rymnik dans le district de Voultscha avec leurs troupes qui se composent de 2000 Albanais et d'environ 3000 Pandours. Ces derniers viennent de reconnaître pour leur Chef le Pce Ypsilanti. Or prétend qu'ils se dirigeront sur Crayova à la recontre de l'armée turque.

Un chef des insurgés, nommé Solomon est arrivé, dit-on, à la quarantaine de Rottenthurm, près de Hermannstadt, et a demandé à se rendre aux bains de Méhadie étant malade depuis quelque temps: le gouvernement autrichien vient de lui accorder les passeports nécessaires à ce voyage.

Nous regrettons de ne pouvoir donner aucune nouvelle de la Moldavie, la communication étant entièrement interrompue avec cette Province. C'est de Vienne ou de Kicheneff que nous apprenons ce qui se passe en Moldavie.

Pour copie conforme le Service du Consulat
Hermannstadt

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/I, dosar 838, p. 335.

<Traducere>

Excelența voastră

Știrea arestării lui Vladimirescu, despre care am avut onoarea să informăm pe E<xcelența> v<oastră> prin raportul nostru din 25 mai/6 iunie, tocmai a fost confirmată.

Se transmite din Brașov că, la sosirea lui Vladimirescu la Târgoviște, prințul Ipsilanti a numit o comisie militară pentru a-l judeca, că această comisie l-a condamnat la moarte pentru a fi întreținut o complicitate secretă cu turcii și că imediat după aceasta el a fost decapitat. Comunicațiile cu Țara Românească pe calea poștei fiind întrerupte de la intrarea turcilor în București, noi nu am mai primit alte știri oficiale de la primul dragoman Kotov decât cele pe care le-am supus E<xcelenței> v<oastre> prin raportul nostru sus-menționat.

Emigranții care au părăsit Oltenia la 24 și 25 mai povestesc că la Slatina un detașament de turci, puternic de circa 70 de oameni, s-a bătut cu o șută de răsculași care i-au masacrat pe cei dintâi. Orașul Slatina, care număra aproape 1200 de case, a fost, cu această ocazie, transformat în cenușă.

Dacă se dă crezare unei relatări a acelorași refugiați, turcii se dedau la cele mai mari excese în județele din Oltenia pe care le ocupă. Micul oraș Drăgășani a fost dat pradă flăcărilor fără ca să aibă vreun răsculat. Peste o mie de țărani, mesnici locuitori ai județului Mehedinți, au fost masacrați. Soțiile și copiii lor au

fost ridicați și transportați dincolo de Dunăre. La această veste toți pandurii care îl părăsiseră pe Vladimirescu și care reveniseră la căminele lor, au plecat din proprie voință să se adune sub steagurile răsculaților (*greci* - n.n.) pentru a evita ferocitatea pretenșilor lor eliberatori. Toți șefii răsculaților care ocupau Oltenia, din ordinul prințului Ipsilanti s-au adunat la Râmnic, în județul Vâlcea, împreună cu trupele lor care cuprindeau 2000 de arnăuți și în jur de 3000 de panduri. Aceștia din urmă l-au recunoscut drept șef pe prințul Ipsilanti. Se spune că ei se vor îndrepta spre Craiova în întâmpinarea armatei turce.

Unul din șefii răsculaților, numit slugerul Solomon, a sosit, se spune, la Carantina de la Turnu Roșu, aproape de Sibiu, și a cerut să se ducă la băile de la Mehadia, fiind bolnav de câțeva vreme: guvernul austriac tocmai i-a acordat pașapoartele necesare acestei călătorii.

Regretăm că nu putem să vă dăm nici o știre din Moldova, comunicațiile fiind în întregime întrerupte cu această provincie. Noi aflăm ceea ce se întâmplă în Moldova de la Viena sau de la Chișinău.

Pentru exactitatea copiei
Secretarul Consulatului
Sibiu

18. 1821 iunie 9/21, Sibiu. *Copia raportului consulului general Alexandru Pini către secretarul de Stat al Rusiei, contele K.V. Nesselrode, cu referiri la situația boierilor munteni emigrați la Brașov.*

Copie d'un rapport adressée à S.E. Mr. le secrétaire
d'Etat Comte de Nesselrode par le Consul-général Pini
en date de Hermannstadt du 9/21 Juin 1821

J'ai l'honneur d'informer V.E. que je suis arrivé à Hermannstadt le 6 de ce mois v. st.

Les Employés du Consulat-général ayant reçu avant mon arrivée en cette ville de la part du 1er Dragoman Kotoff deux offices, dont l'un en date du 28 et l'autre du 31 Mai v.st., je me fais un devoir d'en transmettre ci-joint extrait à V.E.

D'après les nouvelles en date du 5 de ce mois parvenues de Cronstadt les Boyards Valaques y avaient reçu l'invitation formelle de la part du Postelnik Negri, Caimacam de l'hospodar Callimaki, de rentrer dans leur patrie. On assure cependant qu'aucun Boyard n'est intentionné de quitter la Transylvanie que lorsque la tranquillité sera entièrement rétablie en Valachie et que les armées turques auront repassé le Danube.

La nouvelle de la défection du Caminar Sava est confirmée. Cet individu conjointement avec les Capitaines Ghentsch et Mihaly se sont déclarés neutres.

Ils occupent avec leur troupe qui s'élève à environ mille hommes le bourg de Kimpina dans le district de Prahova.

On assure que le Pce Ipsilanti s'est retiré avec ses troupes à Rymnik, sur la rivière Olt, dans le district de Voultscha. Plusieurs de ses partisans l'ont abandonné et se sont réfugiés en Transylvanie où le Gouvernement Autrichien leur a accordé asile.

Pour copie conforme A.Pini.

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/I, dosar 838, p. 351-352.

Copia unui raport adresat E<xceleŃei> s<ale>
dl. secretar de Stat conte de Nesselrode de cãtre
Consulul general Pini, din Sibiu, din data de 9/21 iunie 1821

Am onoarea de a informa pe E<xceleŃa> v<oastrã> cã am sosit la Sibiu pe data de 6 a acestei luni, stilul vechi.

FuncŃionarii Consulatului general, primind încă înainte de sosirea mea în acest oraş din partea primului dragoman Kotov două rapoarte, dintre care unul din data de 28 şi altul din data de 31 mai (stilul vechi), îmi fac o datorie de a trimite alãturat extrasele E<xceleŃei> v<oastre>.

Potrivit ştirilor din data de 5 a acestei luni, sosite de la Braşov, boierii munteni au primit acolo invitaŃia formalã din partea postelnicului Negri, caimacam al domnitorului Callimachi, de a se întoarce în patria lor. Suntem asiguraŃi totuşi cã nici un boier nu intenŃioneazã sã pãrãseascã Transilvania decãt atunci când liniştea va fi pe de-a-ntregul restabilitã în Ţara Româneascã şi când armatele turce vor trece dincolo de Dunãre.

Ştirea dezertãrii cãminarului Sava s-a confirmat. Acest individ împreună cu cãpitania Ghencea şi Mihaly s-au declarat neutri. Ei ocupã cu trupele lor, care se ridicã la aproape o mie de oameni, oraşelul Câmpina, aflat în judeţul Prahova.

Se dã ca sigur cã prinţul Ipsilanti s-a retras cu trupele sale la Râmnic, pe râul Olt, în judeţul Vâlcea. Mai mulŃi dintre partizanii sãi l-au abandonat şi s-au refugiat în Transilvania unde Guvernul austriac le-a acordat azil.

Pentru copie conform cu originalul

A.Pini

19. 1821 iunie. Extras din jurnalul întocmit de Ambasada Imperiului Rus din Constantinopol privind evenimentele petrecute acolo şi noutãŃi din Imperiu pentru perioada 16-23 iunie 1821, cu scurte menŃiuni privind moartea lui Tudor Vladimirescu, a doua luptã de la Drãgãşani şi fuga lui Alexandru Ipsilanti în Transilvania.

Journal
des événements de Constantinople et des
nouvelles de l'intérieur depuis le 16 Juin jusqu'au 23 Juin 1821

Le 17

Le bruit des succès remportés par les troupes turcs sur celles du prince Ipsilanti se confirme: on a apporté aujourd'hui et exposé à la porte du Sérail six sacs d'oreilles et quelques têtes envoyées par le Pacha de Silistrie, en trophées de cette victoire. On répand aussi la nouvelle d'une victoire navale remportée sur les insurgés dans les parages de Candia par une escadre de pacha d'Egypte, réunie à quelques vaisseaux Algériens: de quinze bâtiments dont la division Grecque était composée, huit doivent avoir été coulés à fond et le reste tombé entre les mains des vainqueurs.

Le 18

Ce matin deux vaisseaux de ligne, une frégate et un brick, stationnés dans le canal, devant le Palais de Bechik-Pascha ont mis à voile pour aller rejoindre la flotte turque, retournée aux Dardanelles. Des avis reçus directement de Bucarest de la part d'un Employé du Consulat Russe qui y est resté contiennent la confirmation des revers d'Ipsilanti, mais sans citer des détails, et annoncent aussi que les partisans de celui-ci ont assassiné Vladimiresko et enlevé sa caisse que l'on évalue à 700/m piastres.

AVPRIM, fond 180, opis 517/I, dosar 89, Addenda nr. 71, p. 710-711.

<Traducere>

Jurnal
al evenimentelor de la Constantinopole și al
știrilor din interior de la 16 iunie până la 23 iunie 1821

17 iunie

Zvonul privind succesele raportate de trupele turce asupra celor ale prințului Ipsilanti se confirmă: au fost aduși astăzi și expuși la poarta Seraiului șase saci de urechi și câteva capete trimise de pașa de Silistra ca trofee ale acestei victorii. Se răspândește de asemenea știrea unei victorii navale raportate asupra răsculașilor în apropierea țărmurilor <insulei> Candia de către o escadră a pașei din Egipt, la care s-au alăturat câteva vase algeriene: din cincisprezece nave din care era compusă escadra greacă, opt ar fi fost scufundate, iar restul căzut în mâinile învingătorilor.

18 iunie

În această dimineață două vase de linie, o fregată și un bric, staționate în canal, în fața palatului lui Beşik-Paşa, şi-au ridicat pânzele pentru a merge să se alătore flotei turce, revenită în <strâmtoarea> Dardanele. Ştiri primite direct de la Bucureşti, din partea unui funcţionar al Consulatului rus care a rămas acolo, conţin confirmarea înfrângerii lui Ipsilanti, dar fără a da amănunte şi anunţă, de asemenea, că partizanii acestuia l-au asasinat pe Vladimirescu şi au pus mâna pe casa sa de bani, care este evaluată la 700 de mii piaştri.

20. 1821 iulie 11/23, Sibiu. *Raport al consulului general al Rusiei în Țara Românească, Alexandru Pini, către trimisul Rusiei la Constantinopol, Grigori Siroganov, cuprinzând date amănunțite privind atmosfera în rândul boierilor munteni refugiați la Brașov și Sibiu, înfrângerea eteriștilor și refugiarea acestora în Transilvania, comportarea autorităților turcești în Muntenia.*

Polucari, 25 Juillet 1821

Hermannstadt, le 11/23 Juillet 1821

Monsieur l'Envoyé

Votre Excellence a été informé par mon dernier rapport du 14/26 Juin et par celui que lui a postérieurement soumis le premier Dragoman Kotoff par la même occasion de l'état dans lequel se trouvait la Valachie à cette époque.

Depuis cette expédition ayant entr'autres adressé le 25 Juin un rapport à S.E. Monsieur le secrétaire d'Etat Comte de Nesselrode, contenant des détails sur les divers excès commis par les Turcs en Valachie détails qui m'ont été fournis par une personne de confiance ayant des relations avec plusieurs individus répandus dans cette Province, je me fais un devoir d'en présenter ici un extrait à Votre Excellence.

Le Caimacam Negri, qui avait invité les Boyards réfugiés à Cronstadt de rentrer dans leur patrie, voyant le peu de succès de sa démarche, vu la détermination de ces derniers à ne pas quitter la Transylvanie avant l'évacuation de leur pays par l'armée turque, a employé une ruse qui lui a réussi. Il est parvenu par le moyen du Postelnik Mano, Grec attaché au service de l'Hospodar Callimachi et d'un emissaire turc qu'il a expédié à Cronstadt à faire signer sous le plus grand secret à une partie du Clergé et des Boyards une adresse¹ à la Porte, par laquelle ces derniers jettent sur le compte des insurgés toutes les cruautés et les dévastations que leur pays vient d'essayer par les Turcs, remercient le Sultan de l'envoi de l'armée libératrice et finissent par supplier Sa Hautesse de leur envoyer un moment plus tôt leur Prince, sans la présence duquel la plus grande partie de leurs compatriotes craignent de quitter leur asile. Cette adresse a été

remise à l'émissaire turc, qui après l'avoir reçue est immédiatement parti pour Bucarest.

À bien examiner cette intrigue artistement ourdie et dirigée par le Postelnik Mano, on croit y entrevoir, indépendamment du but de justifier la conduite des Turcs en Valachie, celui d'obliger la Porte à envoyer le Hospodar Callimaký à Bucarest. Cette supposition est d'autant plus fondée que l'on m'assure que le Postelnik Mano avait déclaré secrètement aux Boyards qu'aussitôt qu'ils auraient signé l'adresse il pourraient rester tranquillement à Cronstadt jusqu'à l'arrivée en Valachie de l'Hospodar. Il paraît donc que ce Prince ne pouvant obtenir de la Porte l'autorisation de se rendre à son poste, autorisation que la position dangeureuse dans laquelle il se trouve à Constantinople lui fait certainement désirer, a provoqué la démarche des Boyards en sa faveur en la faisant coïncider à un acte agréable à son gouvernement: celui de mettre à la charge des insurgés tous les maux causés par les Turcs en Valachie, acte que Callimaký ne manquera pas de présenter au Ministère Ottoman comme une arme propre à être victorieusement apposée aux réclamations de Votre Excellence sur l'article des Provinces.

L'aveuglement des Boyards qui ont signé l'adresse semble d'autant plus incompréhensible que les terres de la plupart d'entre eux ont été ravagées par ces mêmes Turcs, auxquels ils n'hésitent pas de prodiguer des éloges. Parmi ces Boyards le Vornik Mataka Racovitza avait même pendant son absence à Laybach fait parvenir aux Employés du Consulat général à Hermanstadt une requête par laquelle en se plaignant de ce que le Pacha de Braila lui avait fait enlever un haras de 500 chevaux il sollicitait l'intervention du Consulat général pour recouvrer sa propriété. Cette requête a été par les dits Employés transmise en original à Votre Excellence, accompagnée de leur rapport en date du 21 Mai 1821.

Je dois cependant à la vérité de dire qu'une grande partie du corps de Boyards s'est refusée à signer la dite adresse et qu'ils ont hautement désapprouvé la conduite de leurs collègues. A peine instruit de la rédaction d'une pareille pièce je n'ai pas manqué de faire sentir aux Boyards que quiconque oserait y apposer sa signature devrait un jour rendre compte à qui de droit de cet acte de perfidie qui tend à trahir les intérêts de son pays. Je viens d'apprendre qu'à la suite de cette représentation énergique quelques Boyards ont manifesté le désir de désavouer hautement la démarche inconsidérée et perfide de leurs compatriotes dans un mémoire qu'ils se proposent d'adresser à Sa Majesté l'Empereur et dans lequel, après avoir exposé les maux que souffre leur patrie par le fait des Turcs, ils imploreront la clémence de cet Auguste Monarque. J'ignore toutefois si le nombre des signataires de cette supplique sera considérable, vu la crainte qu'a conçue non sans raison peut-être la noblesse Valaque que si

l'existence d'un pareil acte parvient à la connaissance des Turcs, ceux-ci se vengeront cruellement sur celles de leurs propriétés qui ont jusqu'ici échappé à la ruine. Quelque soit le résultat des intentions qu'a manifesté la saine partie des Boyards Valaques je ne manquerai pas d'en rendre compte à Votre Excellence.

Votre Excellence est instruite par mon rapport du 14 Juin du contenu de la lettre que j'avais adressée au Caimacam Negri sur la conduite inhumaine des Turcs. Cette lettre a motivé de la part de Mr. Negri la réponse dont j'ai l'honneur de transmettre ci-joint la-copie à Votre Excellence. Les justifications dont Mr. Negri tâche de se prévaloir semblent denuées de tout fondement. J'aurai toutefois l'honneur d'observer ici qu'en remettant la dite lettre au 1er Drogman Cotoff, Mr. Negri lui a avoué en même temps qu'elle était rédigée de manière à être communiquée au Pacha de Silistre, et lui a promis de faire tout son possible pour porter les Turcs à renoncer aux cruautés qu'ils commettent en Valachie. Cependant comme les derniers rapports de Mr. Cotoff et des lettres particulières ne cessent de faire mention, des vexations et exactions de tout genre que les Turcs commettent dans le pays, j'ai enjoint à cet Employé de renouveler ses représentations à Mr. Negri de vive voix, sans entrer dans des communications par écrit que je me réserve de diriger moi-même afin d'éviter, s'il est possible, les inconvénients et inexactitudes dans lesquels Mr. Cotoff peut être tombé involontairement dans sa Note de 28 Juin, connue à Votre Excellence par les rapports de cet Employé.

Après la défaite que le Pce Ypsilanti a essayée le 7 Juin près de Dragachani, la plus grande partie de ses troupes s'est débandée. Les Albanais et les Grecs se sont réfugiés en Transylvanie où ils ont été accueillis après avoir déposé les armes.

A la suite de cette défection le Pce Ypsilanti s'est retiré à Rymnik. Ayant fait des démarches auprès du Gouvernement Autrichien pour obtenir la permission de se rendre avec ses deux frères à Hermanstadt, des passeports leur furent immédiatement envoyés mais il n'y était question que du nom de Paléologue et ses neveux. Avant leur entrée à la quarantaine il leur fut expédié d'autres passeports où l'on avait changé le nom de Paléologue en celui de Valéoghenis. C'est sous ces dénominations qu'Ypsilanti et ses frères sont entrés sans déposer les armes à la quarantaine de Rothenthurm le 16/28 Juin au soir et ont immédiatement continué leur route sur Arad en Hongrie où, à ce qu'on assure, ils devront attendre la décision de la Cour d'Autriche. Le bruit de l'apparition en Transylvanie du Pce Ypsilanti s'était répandu immédiatement après son entrée à la quarantaine; mais ce bruit a été formellement contredit par le Commandant-général, Baron de Schustek, résidant à Hermannstadt.

Le Pce Ypsilanti, au moment de partir de Rymnik, a adressé à ces troupes la proclamation, dont j'ai l'honneur de joindre ici la traduction.

Les dernières nouvelles parvenues de Cronstadt font mention d'un combat qui doit avoir eu lieu le 7 de ce mois près de la quarantaine de Tömösl, à 3 lieues de Cronstadt, entre 700 Turcs et 300 insurgés. Ces derniers après avoir été battus se sont réfugiés sur le territoire autrichien. On assure que le Turcs en poursuivant les insurgés ont franchi la frontière, que les sentinelles ont par conséquent été obligés de faire feu sur eux et qu'à cette occasion une vingtaine de soldats Autrichiens ont été tués ou blessés par les Turcs. Le gouvernement nie pourtant ce dernier fait.

Je n'ai encore reçu aucune nouvelle de la part du Consul Pisani, qui comme il est connu à Votre Excellence par mon dernier rapport, a eu ordre d'expédier un Employé à Iassy pour nous rendre compte de ce qui se passe en Moldavie.

Une personne digne de foi arrivée ces jours-ci de la Bessarabie, raconte qu'une action a eu lieu le 12/24 Juin sur la rive droite du Pruth entre 12000 Turcs et 600 Grecs, vis-à-vis de la quarantaine de Sculenî. Cette action a duré 8 heures sans interruption. Les Grecs qui s'étaient concentrés dans des retranchements qu'ils ont formés à la hâte se sont battus avec une rare intrépidité. Forcés cependant de céder à la supériorité du nombre ils ont cherché un asile sur le territoire russe où ils ont passé en traversant le Pruth à la nage, ayant perdu plus de 300 de leur compagnons. La même personne ajoute que la Pce Cantacuzène, qui devait commander les Grecs, s'est retiré en Bessarabie avant même qu'on en vint aux mains et que cette journée a coûté la vie à plus de 3000 Turcs.

Quoique le nombre des insurgés qui ont passé la frontière autrichienne soit considérable on fait pourtant monter à plus de 2000 individus ceux qui se trouvent encore disséminés en petites bandes dans les montagnes du Nord de la Valachie indépendamment d'un détachement d'environ 600 Albanais, qui sous les ordres du Capitaine Yorgaki, est parvenu à passer en Moldavie.

Je viens d'apprendre d'une source certaine la nouvelle parvenue hier ici, que Miloch ayant été informé qu'un corps d'environ 20000 Turcs de la Bosnie, commandé par un Pacha, se dirigeait sur la Serbie, s'est adressé au pacha de Belgrad pour lui demander des explications sur le but de cette expédition. Le Pacha lui ayant répandu qu'il n'en avait aucune connaissance, le Chef serbien lui déclara que si le Commandant de ce corps n'était pas muni d'un Firman de la Porte qui l'autorise d'entrer en Serbie il le regarderait comme rebelle et le repousserait par la force. Le Pacha consentit à cette proposition de Miloch qui fit immédiatement partir un corps de 8000 Serviens vers les frontières à la rencontre des Turcs. Dans cet intervalle les Serviens arrêterent un courrier expédié par le Pacha Commandant du corps des Bosniaks au Pacha de Belgrade et s'étant emparé des dépêches dont il était porteur ils ont acquis la conviction que l'entrée en Serbie du corps d'armée, concertée entre les deux Pachas est autorisée par la

Porte et avait pour but de désarmer les Serviens. On ignore jusqu'ici quelles ont été les suites de cet événement mais on a tout lieu de croire que des troubles vont éclater sous peu en Servie.

Le nombre de Turcs en Valachie argumente de jour en jour par l'arrivée de nouvelles troupes. On assure même qu'on construit des fortifications considérables à Kalarache. L'approvisionnement des forteresses du Danube se poursuit avec activité. Une grande quantité de vivres et de bestiaux, de sel et de bois de construction qu'on enlève de vive force aux malheureux Valaques est transportée sur la rive droite du Danube.

Le gouvernement Autrichien fait renforcer les garnisons des places fortes. On évalue à 25 ou 30000 hommes le corps d'observation qui occupe la Transylvanie et la partie méridionale de la Bucovine.

Je suis avec respect

Monsieur l'Envoyé

De Votre Excellence

Le très humble et très obéissant serviteur

A.Pini

AVPRIM, fond 180, Posolistvo v Konstantinople, opis 517/I, dosar 838, p. 367-372.

<Traducere>

Polucari, 25 iulie 1821

Sibiu, 11/23 iulie 1821

Domnule Trimis

Excelența voastră a fost informată prin ultimul meu raport din 14/26 iunie și prin cel care ulterior v-a fost supus de către primul dragoman Kotov cu aceeași ocazie despre starea în care se găsea Țara Românească la acea dată.

De la această expediție, întrucât a mai fost, între altele, trimis la 25 iunie un raport E<xcelenței> s<ale> domnului secretar de Stat conte de Nesselrode, conținând detalii asupra diverselor excесе comise de turci în Țara Românească, detalii care mi-au fost furnizate de către o persoană de încredere având relații cu mai mulți indivizi răspândiți în această provincie, îmi fac o datorie în a prezenta aici un extras Excelenței voastre.

După înfrângerea pe care prințul Ipsilanti a suferit-o la 7 iunie, în apropiere de Drăgășani, cea mai mare parte a trupelor sale s-a dispersat.

* Fragmentul situat între p. 368-370 a fost omis în chip deliberat de editor. Omisiunea este motivată în accepția noastră, recunoaștem mai puțin obișnuită în asemenea cazuri, caracterului nesemnificativ al informațiilor conținute aici (certurile intestinale dintre boierii munteni refugiați la Sibiu și Brașov).

Albanezii și grecii s-au refugiat în Transilvania, unde au fost primiți după ce au depus armele.

Ca urmare a acestei dezertări, prințul Ipsilanti s-a retras la Râmnic. Făcând demersuri pe lângă Guvernul austriac pentru a obține permisiunea de a se duce cu frații săi la Sibiu, le-au fost trimise imediat pașapoarte, dar nu era problema decât a numelui: Paleologu și nepoții săi. Înaintea intrării lor în carantină le-au fost expediate alte pașapoarte unde numele de Paleologu a fost schimbat cu cel de Valeoghenis. Și sub această denumire Ipsilanti și frații săi au intrat fără să depună armele în carantina de la Turnu Roșu pe 16/28 iunie seara și și-au continuat imediat drumul spre Arad și Ungaria unde, după cum suntem asigurați, ei vor trebui să aștepte decizia Curții austriece. Zvonul venirii prințului Ipsilanti în Transilvania s-a răspândit imediat după intrarea sa în carantină; dar acest zvon a fost dezavuat formal de către comandantul general, baronul Schusteck, cu reședința la Sibiu.

Prințul Ipsilanti, în momentul plecării din Râmnic, a adresat trupelor sale proclamația a cărei traducere am onoarea s-o anexas alăturat.

Ultimele știri parvenite de la Brașov menționează o luptă care trebuie să fi avut loc pe <data de> 7 a acestei luni lângă carantina de la Tömöș, la trei leghe de Brașov, între 700 de turci și 300 de răsculați. Aceștia din urmă, după ce au fost înfrânți, s-au refugiat pe teritoriul austriac. Suntem asigurați că turcii, urmărind pe răsculați, au trecut frontiera, că sentinelele au fost în consecință obligate să deschidă focul asupra lor și că vreo douăzeci de soldați austriecei au fost uciși sau răniți de către turci cu această ocazie. Guvernul neagă totuși acest din urmă fapt.

Nu am primit încă nici o știre din partea consulului Pisani care, după cum este cunoscut Excelenței voastre din ultimul meu raport, a avut ordinul de a expedia un funcționar la Iași pentru a ne raporta despre ceea ce se întâmplă în Moldova.

O persoană demnă de încredere, sosită în aceste zile din Basarabia, povestește că o confruntare a avut loc la 12/24 iunie pe malul drept al Prutului, între 12000 de turci și 600 de greci, vizavi de carantina de la Sculeni. Această acțiune a durat opt ore fără întrerupere. Grecii, care s-au retras în întăriturile pe care le-au înjghebat în pripă, s-au bătut cu o rară temeritate. Forțați totuși să cedeze superiorității numărului, ei au căutat un refugiu pe teritoriul rus, unde au trecut traversând Prutul înot, și pierzând peste 300 din tovarășii lor. Aceeași persoană adaugă că prințul Cantacuzino, care trebuia să-i comande pe greci, s-a retras în Basarabia înainte chiar ca să le cadă în mână <turcilor>, și că această zi a costat viața a mai mult de 3000 de turci.

Deși numărul insurgenților care au trecut frontiera austriacă pare să fie considerabil, se apreciază totuși că ar mai fi peste 2000 de indivizi care se găsesc încă risipiți în mici bande în munții din nordul Țării Românești, <asta> separat

de un detașament de circa 600 de arnăuți care sub ordinele căpitanului Iordache <Olimpiotul> au reușit să treacă în Moldova.

Tocmai am aflat dintr-o sursă sigură știrea sosită ieri aici că Miloș, fiind informat că un corp de aproape 20000 de turci din Bosnia, comandați de un pașă, se îndrepta spre Serbia, s-a adresat pașei de Belgrad spre a-i cere explicații asupra scopului acestei expediții. Întrucât pașa <de Belgrad> i-a răspuns că nu avea nici o cunoștință <despre aceasta>, șeful sârb i-a declarat că dacă comandantul acestui corp nu dispune de un firman din partea Porții care să-l autorizeze să intre în Serbia, el îl va privi ca pe un rebel și-l va respinge prin forță. Pașa a consimțit la această propunere a lui Miloș, care a pus imediat în mișcare un corp de 8000 de sârbi spre frontiere, în întâmpinarea turcilor. În acest interval, sârbii au arestat un curier expedit de <acel> pașă care comanda corpul de bosniaci către pașa din Belgrad și punând mâna pe scrisorile al căror purtător era, au ajuns la convingerea că intrarea în Serbia a corpului de armată – de comun acord între cele două pașale – este autorizată de Poartă și avea drept scop dezarmarea sârbilor. Nu se cunoaște până în prezent care au fost urmările acestui eveniment dar există toate motivele să credem că vor izbucni tulburări peste puțin [timp] în Serbia.

Numărul turcilor în Țara Românească crește din zi în zi, odată cu sosirea de noi trupe. Suntem asigurați chiar că se construiesc fortificații considerabile la Călărași. Aprovizionarea cetăților de la Dunăre continuă în ritm susținut. O mare cantitate de provizii și de animale <vite>, de sare și de lemn de construcție, ridicată cu forța de la nefericiții români, este transportată pe malul drept al Dunării.

Guvernul austriac întărește garnizoanele din locurile fortificate. Se evaluează la 25-30000 de oameni corpul de observație care ocupă Transilvania și partea sudică a Bucovinei.

Sunt cu respect
Domnule Trimis
Al Excelenței voastre foarte umil și
prea supus servitor
A.Pini

Protocoloalele adunărilor boierești din vara anului 1827 privind reorganizarea internă a Țării Românești

NICOLAE ISAR,
MIHAI SORIN RĂDULESCU

Așa cum se știe, în condițiile existenței suzeranității Porții, a unui statut politic internațional precar, elita politică din Principatele Române a pus în centrul preocupărilor sale reorganizarea internă, pe baza recunoașterii de către cele două Mari Puteri – suzerană și protectoare – a unei autonomii cât mai largi¹.

Numeroase proiecte de reforme din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea – începând cu cele din 1772 și sfârșind cu cele din anii 1821-1822² –, precum și Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, au pus din plin în lumină această tendință a factorilor politici din Principate.

Împrejurările au făcut ca elaborarea unor regulamente de organizare internă a Principatelor – exprimând cu prioritate interesele unei boierimi din rândurile căreia se recruta elita conducătoare a societății – să fie stipulată în Convenția de la Akkerman, din 25 septembrie/7 octombrie 1826, act cu valoare internațională care punea capăt, pentru moment, stării de încordare dintre cele două Mari Puteri, Rusia și Turcia, restabilind legăturile diplomatice dintre ele, întrerupte în vara anului 1821.

Prin textul Convenției³ se prevedea, între altele, obligația domnilor de a lua măsurile necesare pentru îmbunătățirea organizării Principatelor.

Imediat după primirea hătișerifului privind executarea prevederilor Convenției – sosit la București abia în primăvara anului 1827⁴ – domnul Țării Românești, Grigore Dimitrie Ghica, prin pitacul din 10 mai 1827 st.v., invita pe marii boieri să se întrunească de două ori pe săptămână pentru a discuta problema reorganizării interne a țării și pentru a elabora, așa cum cerea hătișeriful⁵, un

¹ Vezi, în acest sens, Anastase Iordache, Apostol Stan, *Apărarea autonomiei Principatelor Române, 1821-1859*, București, 1987.

² Pentru o privire asupra acestora, vezi Vlad Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines, 1769-1830*, București, 1970.

³ D.A. Sturza și C.Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. I, București, 1900, p. 310-318.

⁴ Sosit la București la 19 mai, el este făcut cunoscut boierilor a doua zi și publicat la 27 mai. Cf. Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 605, nota 4; I.C.Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828*, București, 1932, p. 140.

⁵ Textul hătișerifului, la N.Iorga, *Studii și documente*, vol. XXI, p. 36-60, sub titlul „Hatul” din 1826 al Țării Românești. Alte referințe privind acest act, la același, *Istoria Românilor*, vol. VIII, București, 1938, p. 306, 311.

proiect general de reforme.

Dând urmare pitacului domnesc⁶, adunați la Curtea domnească, la 24 mai, boierii, pentru început, propuneau măsuri de „analoghisire” a scăderii birului pentru Poartă, pe termen de doi ani⁷, în conformitate cu dispozițiile Convenției. Era aceasta prima întrunire a boierilor, din seria celor șapte întruniri desemnate sub numele de „adunări” în protocoalele încheiate cu aceste prilejuri. Cu mult timp în urmă, istoricul I.C.Filitti – neîntrecutul exeget al epocii la care ne referim – căutase aceste protocoale în diferite fonduri de arhivă⁸, presupunând o anumită însemnătate a lor, de natură să aducă noi lămuriri privind geneza Regulamentelor Organice⁹.

Cu cca de-a doua adunare – din 30 iunie 1827 st.v. – începeau dezbaterile propriu-zise ale marilor boieri, prima reformă dezbătută vizând sistemul fiscal. Protocoalele celor șase adunări, întrunite începând cu această dată și până la 11 august 1827 st.v. – protocoale întocmite de Alecu Vilara, „șeful protocolului”, și pe care le publicăm aici –, sunt documente valoroase, prin conținutul lor, dar departe de importanța la care ne-am fi așteptat și pe care o presupunea I.C.Filitti.

Este vorba de documente interesante, mai ales pentru înțelegerea mentalității marilor boieri munteni de la această dată, unele din intervențiile lor, în problema reorganizării sistemului fiscal, relevând și idei reformatoare, de esență iluministă, dar care se înscriu pe linia intereselor specifice acestei categorii sociale.

Așa cum arată adunarea din 30 iunie 1827 st.v., în problema pusă în discuție – reorganizarea sistemului fiscal – pozițiile majorității boierilor rămân, în esență, conservatoare. Preocupările lor nu se îndreaptă spre soluții radicale; nici nu se gândesc măcar să pună în discuție situația masei birmicilor. Hotărârea lor de a amâna fondul discuției până la efectuarea de către vistierie a unei catagrafii a stărilor locuitorilor țării¹⁰ exprima, mai degrabă, dorința lor de a relua această discuție în împrejurări politice mai favorabile lor.

Următoarele cinci adunări ale boierilor, având ca obiect „pricina lefilor”, vădesc, în general, aceleași vederi. Exceptând unele intervenții ce manifestă, între altele, tendința de a se pune capăt, cu ajutorul lefurilor, a „relilor luări ce <sa> urma dă cătră dregătorile pământului, socotindu-se atunci ca niște venituri legiuite”¹¹, așa cum spune, de pildă, Iordache Golescu, sau de a limita abuzurile familiei domnitorului – aceasta, și din interese de opoziție politică – gândurile

⁶ Vezi acest document în *Analele parlamentare ale României*, vol. I, partea I, p. 55-56.

⁷ Cf. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.). *Documente istorice*, DCXVI/281 b.

⁸ Vezi, în acest sens, I.C.Filitti, *Încercări de reforme în Muntenia sub Grigore Iodă Ghica, 1822-1827*, în „Convorbiri literare”, an XV (1906), nr. 10, p. 921, nota 3. De asemenea, idem, *Frământările politice și sociale...*, p. 140.

⁹ Pentru încadrarea corectă în context a acestor documente, vezi și studiul lui A. Oștea, *Geneza Regulamentului Organic*, în *Scrieri istorice alese*, Cluj-Napoca, 1980.

¹⁰ Doc. nr. 1.

¹¹ Doc. nr. 3.

boierilor se limitează la cadrul intereselor personale. Pentru un Barbu Văcărescu, de pildă, soarta boieroaicelor văduve, care trebuie îndulcită prin acordarea de ajutoare bănești pe seama birnicilor, este mult mai importantă decât cea a masei birnicilor înșiși¹².

Cu tot conservatorismul boierilor, pe care aceste documente îl afișează, interesul lor istoric nu este mai puțin important. El constă tocmai în răspunsul pe care ni-l oferă la întrebarea: care era, în linii generale, nivelul de gândire și mentalitatea marilor boieri români contemporani cu Tudor Vladimirescu? Evident, o apreciere privind conservatorismul marilor boieri, așa cum reiese el din aceste documente, trebuie să aibă în vedere faptul că el se raportează la aspectul renașterii relațiilor dintre clasele sociale, iar nu la situația externă a țării; de asemenea, când se face această apreciere este necesar să se țină cont de caracterul însuși al documentelor: sunt protocoale – primele, din câte cunoaștem, ale unor adunări boierești de revizie – care nu reproduc decât în mod sumar discuțiile și, deci, nu oferă garanții privind consemnarea integrală a sensului opiniilor. Dar mai ales trebuie avut în vedere faptul că aceste dezbateri aveau un caracter mai mult sau mai puțin improvizat, cât timp marii boieri – în general, bine informați asupra situației externe – erau conștienți că o reformă autentică nu putea fi dezbătută și adoptată decât după sfârșitul apropiatului – și așteptatului – nou război ruso-turc, a cărui izbucnire plutea în aer.

În orice caz, o concluzie mai exactă în privința conținutului ideologiei social-politice a marilor boieri s-ar fi putut trage dacă dezbaterile pe marginea reorganizării țării ar fi continuat, în vara anului 1827, și cu alte probleme decât cele la care se referă protocoalele și nu s-ar fi întrerupt, în așteptarea declanșării evenimentelor politice.

Interesul documentelor pe care le publicăm vizează, însă, și un alt aspect decât cel privind ideologia marilor boieri, la care ne-am referit, și anume ne oferă date prețioase privind viața politică și mai ales situația financiară a Țării Românești la sfârșitul domniei lui Grigore Dimitrie Ghica.

PROTOCOALELE

1. 1827 iunie 30, joi, <București>. Zisele și hotărârea adunării.

S-au citit pitacul g< o>sp< o>d¹³ scris de la 19 iunie 1827, cu coprire că chibzuindu-să dă către obștească adunare a preaosfinților părinților arhărei și a

¹² Doc. nr. 4.

¹³ Oficial, domnesc, al Statului.

dumnealor velișilor¹⁴ boeri, halea¹⁵ și mazăli¹⁶, care cisluire¹⁷ și împlinire a legiuitelor dăjdăi poate fi mai bune și cu orânduială după alcătuirea domnescului pitac ce s-au dat de la 10 ale trecutului maiu; să să arate Mării sale lui Vodă;

- Dumnealui biv vel dvornic Grigore Filipescu¹⁸, în lucrare vel postelnic:

„Are visteria dășăvârșită luminare dă toate stările tuturor acelor lăcuitori, câți să află supt răspundere dă dajdie, ca să poată face o chibzuire asupra totalului banilor celor legiuți, ca după aceasta să să vorbească dă chipul cisluirii și a mijlocului împlinirii <?>.

- Dumnealui biv vel ban Grigore Brâncoveanu¹⁹, în lucrare vel vistier:

„Nu poate Visteria să aibă nici o credință asupra cataștilor dă feliurimea lăcuitorilor țării, care să află acum în Visterie, pentru că le cunoaște în mare osebite cu catagrafia din leat 1820, și găsește întră adăvăr firească această osebite, căci dă la acel leat și până acum, mijlocind știutele întâmplări într-această țară mulți din lăcuitori s-au strămutat de la un loc la altul, mulți urmează să fi și murit, și alții iarăși să fi intrat la feliuri dă orândueli și mai vartos că dă la acel leat și până acum nu s-au mai făcut altă catagrafie. De aceia și chibzuește vrednic dă lucrare a face mai întâiu, în vreme cuviincioasă, obștească și pă cât să va putea mai lămurită catagrafie arătătoare în toate stările, dă fruntași, mijlocași și coadă, după care dând în luminare ființa stării fieșcăruia dajnic, să arate dinpreună cu ale sale păreri temeul pă care s-ar putea clădi o dreaptă cumpănire și înlesnitoare răspundere pentru lăcuitori”.

- Dumnealui biv vel ban Costandin Bălăceanul²⁰:

„Nu este îndoială că mai naite dăn toate să cuvine a să face dă cătră Visterie dăslușită și bine alcătuită catagrafie (la a căriia lucrare povăduindu-mă și un chip dă izvod²¹ ce s-ar cuveni a să da în alcătuirea celor cătră isprăvnicaturi instrucții),

¹⁴ Boieri mari.

¹⁵ Dregătorie în funcție.

¹⁶ Boieri scoși din funcție; categorii de boieriași scutiți de anumite dări.

¹⁷ A hotări plata birului.

¹⁸ Grigore Filipescu (1779-1838) era fiul marelui ban Constantin Filipescu și al Zoei Ghica. A fost căsătorit cu Ecaterina Obedeauu (Crețeanu) și apoi cu Tarsia Manu, cu care a avut ca fiu pe viitorul revoluționar Dimitrie (Mitiță) Filipescu. A avut dregătoriile de agă (1812), vornic (1813), mare spătar (1823), deputat și mare ban (1837).

¹⁹ Marele ban Grigore Brâncoveanu (1771-1832) era fiul marelui ban Manolache Brâncoveanu și al Zoei Sturdza. Ultim descendent pe linie bărbătească al domnitorului Constantin Brâncoveanu, Grigore Brâncoveanu a fost căsătorit cu Safta Balș. Boier cultivat, el a făcut parte din Societatea literară greco-dacică (1810-1812).

²⁰ Constantin Bălăceanu (1764-1831) era fiul clucerului Constantin Bălăceanu și al Ecaterinei Comăneanu. Pitar, paharnic, mare clucer, mare logofăt și mare ban, Constantin Bălăceanu a fost membru al Eforiei Școalelor în timpul lui Ioan Vodă Caragea, putând fi considerat ca unul dintre protectorii lui Gheorghe Lazăr. A ctitorit bisericile de la Stolnici și Coslegi. A fost căsătorit de două ori, cu Smaranda – al cărei nume de familie nu este cunoscut – și apoi cu Sultana Pârșcoveanu. Era bunicul viitorului diplomat și om politic Iancu Bălăceanu.

²¹ Manuscris, copie, condică, listă.

dar că temeiul alcătuirii aceştii lucrări fiind următor glasului împărătescului hătişerif ot leat 1802 şi statornicită pã legiuirea aşăzării ot leat 1818 (intocmiri sprijinită pã voinţa şi hotărârea amândurora împărăteştilor Curţi) să cuvine a să face mare băgare dă seamă, ca orice rele urmări va fi intrat într-această legiuire să să scoaţă cu totul, şi de acum înainte să să pue în bună orânduială toate mijloacele câte privesc întru statornicirea acei legiuii, spre a să păzi fără sminteală întregimea sa”.

- Dumnealui vel ban Barbu Văcărescul²²:

„Asemenea, şi cu adaos încă, că fiind această pricină cea mai delicată pentru că priveşte la dreptatea obştii lăcuitorilor şi care dreptate nu să poate păzi într-alt chip decât numai prin cea mai dăşăvărşită dreapta cumpănire a fieşteacăruia dajnic. De aceea să cuvine a nu să grăbi nici Visteriia, nici stăpânirea întru săvărşirea aceştii lucrări, ci cu bune măsuri şi cât să va putea păsui cumpăt, să dovedească în vreme cuviincioasă fiinţa adăvărului care are a să socoti temeiul obşteştii chibzuiri”.

- Dumnealui biv vel dvornic Gheorghe Goleşcul²³ şi alţi boeri dinpreună:

„Asemenea”.

- Dumnealui biv vel vornic Grigorie Băleanu²⁴:

„Că cu toate că acest temei de a să face mai întâiu dăsluşite catagrafii şi apoi să se chibzuiască chipul cisluii şi mijlocul împlinirii, este cel mai lăudat, pentru că dintr-această lucrare este a să da în lumină înfiinţarea adăvărului şi dă numărul şi dă starea fieşteacăruia dajnic, dar de a să zice şi mai nainte părerea fieşteacăruia nefiind lucru vătămător întru chibzuirea obştii, socoteşte că ar fi foarte dă trebuinţă să se facă cu totul reformă întru cel de astăzi urmat izvod şi al cisluii şi al împlinirii banilor dăjdiilor, pentru că este văzută năpăstuirea ce să urmează între sate, nu numai întru cele ce cad cu dăpărtare unul de cătră altul, ci şi întru cele alăturate şi mai cu seamă că nici o naţie nu să oblăduşte într-această pricină după acest chip de aici, din care s-au izvodit şi necumpănirea şi reaoa

²² Barbu Văcărescu era fiul lui Radu Văcărescu şi al Veneţianei. A ocupat dregătoriile de mare logofăt (1795), mare vornic (1803), mare vistiier (1819) şi mare ban (1820). A fost căsătorit mai întâi cu Stanca Slătineanu şi apoi cu Zoe Guliano (Paleolog).

²³ Gheorghe (Iordache) Goleşcu (1768-1848) era fiul marelui ban Radu Goleşcu şi al Zoi Florescu. Mare stolnic, mare logofăt şi mare vornic, Iordache Goleşcu a fost şi membru al Eforiei Şcoalelor, desfăşurând o bogată activitate cărturărească. Autor dramatic, de satire politice şi lucrări lexicografice, culegător de folclor, traducător, Iordache Goleşcu a publicat o singură lucrare în timpul vieţii, *Băgări de seamă asupra canoanelor grămăteşti* (1840). Din căsătoria sa cu Maria Bălăceanu s-au născut mai mulţi copii, între care viitorul revoluţionar paşoptist Alexandru G. Goleşcu Negru (Arăpila).

²⁴ Grigore (III) Băleanu (1770-1842) era fiul marelui vornic Grigore (II) Băleanu. Stolnic, clucer, mare logofăt, mare vornic, mare ban, mare spătar, deputat şi preşedinte al Înalţului Divan, Grigore (III) Băleanu a cătorit biserica de la Băleni (jud. Dâmboviţa), în care a fost înmormântat, şi a refăcut schitul Nucet. A fost căsătorit cu Maria Brâncoveanu, sora marelui ban Grigore Brâncoveanu.

năravire a chear sătenilor de a să năpăstui unul pre altul pentru în parte folosiri”.

- Dumnealui vel logofăt dă streini Iancul Văcărescul²⁵ și alți boeri:

„Asemenea”.

- Dumnealui vel logofăt dă Țara dă Jos, Nestor²⁶:

„Că orice reformă să poate socoti vătămătoare pentru că dintru-nceput făcându-să feliuri dă chibzuiri după vremi într-această pricină, s-au stricat ceia ce să vorbește acum a să clădi (adecă după asemănarea celorlalte nații) și s-au găsit dă mai statornică cea de acum urmare. Zic adecă, au fost dajdie pă sate și s-au rădicat pentru multe pricini dă nedreptăți ce să urma. S-au făcut dajdie pă cap șapte, la care mai în urmă s-au dat și peceți anume spre mai bună siguranță și iarăși s-au stricat pentru că ȧșându-să lăcuiitorii satelor de la un loc până la altul niciodată nu să putea sigurepsi²⁷. Visteria de dreptul său, și așa în cele după urmă s-au găsit mijlocul numirii liudelor²⁸ cu a să înpreuna la un nume mai mulți oameni, carii cu toții să plătească drept un liude, adecă drept un om dajdia cea rânduită dă peste ani, și abia cu acest mijloc să ține întregimea satelor pă cât este prin putință a să ținea într-această țară dă sănt acum ani 52, adică dă la leat 1775”.

Obștească gă sire cu cale:

Să facă mai întâiu Visteria dăslușită catagrafie dă toate stările lăcuiitorilor țării, în care să să arate numărul, avutul fieșcăruia în trei stări; și cumpănirea cea de acum și cu aceste catagrafii, gătindu-să din toate, să dea pliroforie²⁹ dă iznoavă³⁰ obștii părinților arhieriei, și dumnealor veliților boieri, ca atunci văzându-să toate aceste dăslușiri să să chibzuiască ceia ce să va găsi cu cale că este înspre binele și folosul obștii și spre încetarea dă orice mișcare și lucrare va fi mijlocit până acum, după care să să facă cunoscut Mării sale lui Vodă, ca chibzuindu-să și dă către părerea Mării Sale să să pue în lucrare.

După accastă obștească hotărare, arătându-să înaintea Mării Sale Preaosfânția sa părintele mitropolit i dumnealui biv vel ban Grigorie Brâncoveanu i dumnealui vel ban Barbu Văcărescul i dumnealui biv vel ban Costandin Bălăceanul i dumnealui biv vel vistiernic Grigorie Băleanul i dumnealui biv vel dvornic Gheorghe Goleseul i

²⁵ Iancu Văcărescu (1792-1863) era fiul boierului poet Alecu Văcărescu și al Elenei Dudescu. Mare vornic și apoi mare logofăt, Iancu Văcărescu a prezidat “Asociația literară” din Țara Românească (1845). A publicat volumele *Poesii alese* (1830) și *Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt Iancu Văcărescu* (1848). A fost căsătorit cu Ecaterina Cantacuzino-Pășcanu.

²⁶ Născut la Craiova în 1766, Nestor făcea parte dintr-o familie boierească având patronimul Predescu. Membru al Eforiei Școalelor sub Ioan Vodă Caragea, Nestor a fost logofăt, vel logofăt al Principilor Străine (1822) și vel logofăt al Țării de Jos (1825) (I.C. Filitti, *Juristul Nestor*, în “Revista Arhivelor”, 4/1927, p. 234).

²⁷ A sigurepsi = a asigura, a pune în siguranță.

²⁸ Individ, persoană; = și unitate fiscală.

²⁹ Informație, lămurire.

³⁰ Din nou.

dumnealui vel logofăt Nestor au făcut cunoscute Înălțimii Sale cele urmate și s-au găsit cu cale și dă cătră Măriia Sa a să face urmare întocmai după această obștească hotărâre.

Alexandru Vilara³¹ biv vel hatman

D.A.N.I.C., *Documente istorice*, DCXVI/281 g.

2. 1827 iulie 9, sâmbătă, <București>. Zisele și hotărârea Adunării.

S-au citit pitac gospod, scris de la 5 ale următorului iulie și cu coprire ca Obșteasca Adunare a părinților arhăerei și a dumnealor veliților boeri halea și mazăli, văzând cele în pricina lefilor urmate de la leat 1818 și până acum, asemenea și cel de acum catastih al lefilor și făcând chibzuire și pentru aceasta să o facă cunoscută Mării Sale după chipul ce o dată s-au întocmit:

- Dumnealui biv vel ban și în lucrare vel vistier Grigorie Brâncoveanu:

„Începându-să această băgare dă seamă³² din leat 1818, urmează să chibzuiască Adunarea pă temeul aşzării acelu leat. Și fiindcă coprirea acei aşzări legiuiește ca banii lefilor ce să vor împlini din țară să socotește numai pă 17000 liude și po³³ taleri 10, bani 60, dă liude, carii fac într-un an taleri 1071000, iar nu po taleri 12 bani 60, precum urmează împlinirea dă la o vreme încoace, adică cu adaos dă taleri 2 pentru legiure supt cuvânt dă lefi ale pandurilor ce să orânduieră pentru nizamul³⁴ făcătorilor dă rele și care acum nu să află în slujbă. Dă aceia cea întâiu chibzuire să cuvine a fi, să să scază din împlinirea banilor dajnicilor acel adaos dă taleri doi dă liude și să rămâie po taleri 10, bani 60, dă liude la o diminie³⁵, pentru că numai într-acest chip să poate zice că să păzește legiurea aşzării din leat 1818 și să face văzut că după cuviință să statornicesc cele ce s-au întocmit spre odihna și ușurarea lăcuiitorilor birnici.

(S-au cerut aici anaforoa aşzării din leat 1818 și găsindu-să în condica Visterii, s-au citit cele legiuite pentru împlinirea banilor lefilor, după care s-au dat încredințare că așa s-au întocmit prin obșteasca găsiere cu cale, adică po taleri 10, bani 60, dă liude, socotindu-să pă liude 17000).”

- Dumnealui biv vel ban Costandin Bălăceanul:

„Asemenea întru o glăsuire cu dumnealui banul Brâncoveanu și că după socoteala ce s-au făcut aci înaintea Adunării văzându-să că acești câte taleri 10,

³¹ Alexandru Vilara a deținut dregătoriile de mare agă și mare hatman (1827). Era ginerele marelui boier Isac Ralet.

³² Socoteală, cont.

³³ Câte.

³⁴ Ordin, lege, regulament.

³⁵ Bimestru.

bani 60, dă liude, socotindu-se pă 17000 liude tae într-un an taleri 1071000, după a dumisale părere zice că acești bani sânt îndăstul spre îndăstularea slujbașilor și a lefașilor”.

- Dumnealui biv vel logofăt Costandin Cămpineanul³⁶:

„Dă sânt trebuincioase lefile ce să dau, cum poate să se scoată”(?)

- Iarăși dumnealui biv vel ban și vel vistier Grigorie Brâncoveanul:

„Dă va fi trebuință, pă urmă să va chibzui și cu altă anafora să va arăta. Iar temeiul cei de acum chibzuiri să cuvine a fi scăderea, ca să să păzească legiuirea din leat 1818 și cu aceasta să se mântuiască și obștea adunări dă blestemul ce coprinde alcătuirea acei așăzări”.

- Dumnealui biv vel dvornic și în lucrare vel postelnic Grigorie Filipescu:

„Pă vremea când s-au întocmit așăzarea, adecă la leat 1818, era mare osebie la cursul banilor dă acum”.

- Dumnealui biv vel logofăt și în lucrare vel spătar Alecu Ghica³⁷:

„Însuși Poarta, obicinuitele dări ce sânt întocmite a să da din țară după legiuirea din leat 1802 le priimește tot după acea prețuire cu toată scăderea banilor”.

- Dumnealui vel vornic Gheorghe Golescu:

„Să să vază întâiu catastihul lefilor și dă să vor ajunge banii atunce să să scază”.

- Iarăși dumnealui biv vel ban și vel vistier Grigorie Brâncoveanul:

„După legiuirea așăzării din leat 1818 să să scază cei câte taleri 2 dă liude pentru 10 și 60 ce s-au întocmit, fiindcă aceștia s-au adăogat după alt cuvânt, adică pentru ținerea pandurilor, precum s-au zis, și carii acum nu sânt și apoi dă va fi trebuință iarăși după alt cuvânt atunci să va chibzui și să va adăoga”.

- Dumnealui biv vel ban Costandin Bălăceanul; d-lui biv vel vornic Grigore Băleanul:

„Asemenea”.

- Iarăși dumnealui biv vel logofăt Costandin Cămpineanul:

„Să nu să scază până nu să vor vedea mai întâiu catastihile lefilor”.

- Dumnealui vel vornic Gheorghe Golescu:

„Asemenea”.

Obștească gă sire cu cale

În viitoarea joi, la 14 ale următorului iulie, să se aducă înaintea Adunării părinților arhieriei și a obștii dumnealor velișilor boeri halea și mazăli trei catastișă dă lefi, unul cel din începerea așăzării ot leat 1818, altul din domnia

³⁶ Fiu al vel vornicului Scarlat Cămpineanu (+ 1808) și al Luxandrei Cândescu, Constantin Cămpineanu (1782-1832) era fratele mai mare al lui Ion Cămpineanu. Constantin Cămpineanu a avut rangurile de vel logofăt al Pricinilor Străine (1822), caimacam al Craiovei (1822), vel logofăt al Țării de Sus (1823), vel vornic al patrulea.

³⁷ Alexandru Ghica (zis “Barbă roșie”) era fiul marelui ban Scarlat Ghica și al Mariei Dudescu. Căminar, mare logofăt, mare spătar, mare vornic, Alexandru Ghica a fost căsătorit de două ori: cu Caterina Năsturel-Herescu și apoi cu Smaranda Polizu.

răposatului domn Șuful și altul cel dă acum, ca să se potrivească unul cu altul și să se chibzuiască întocmai lefilor”.

Alex. Vilara, biv vel hatman

D.A.N.I.C., *Documente istorice*, DCXVII 281 i.

**3. 1827 iulie 21, joi, <București>. A 4-a Adunare tot într-această pricină.
Zisele și hotărârea Adunării**

Din porunca Obșteștii Adunări a părinților arhieriei și a d-lor velișilor boeri s-au făcut socoteală cât este catastih dă acum al lefilor, cât este venitul pă 17000 liude po taleri 10, bani 60, dă liude, după coprinderea aşăzării din leat 1818 dă o diminie și s-au văzut lipsă dintr-acest venit aş aşăzării în sumă de taleri 41097, bani 20, după socoteala ce mai jos să arată ... însă:

taleri	bani	
219597	20	- suma catastihului lefilor ce s-au rânduit pă iunie-iulie, leat 1827
178500		- să scade suma venitului aşăzării din leat 1818, socotindu-să la 17000 liude, po taleri 10, 60, dă liude
41097	20	- rămân carii lipsesc din venitul aşăzării la o diminie.

- Dumnealui biv vel hatman Aleco Vilara și țiitor al protocolului:

„Pă care temeu are a să face alegerea acestui catastih, adică dă suma care coprinde, acum, sau pă venitul aşăzării din leat 1818[?], ca după hotărârea ce se va da asupra aceștii întrebări să să poată pune în lucrare cele vorbite și găsite cu cale în adunarea cea din naintea aceștii”.

- Dumnealui vel vistiernic Gheorghe Goleșcul și alți boeri:

„După trebuința de astăzi, căci lefile s-au înmulțit, spre încetarea relilor luări ce să urma dă către dregătoriile pământului, socotindu-să atunci ca niște venituri legiuite”.

- Dumnealui vel ban Barbu Văcărescul:

„Înmulțirea lefilor și dă s-au făcut la dregătorii, dar catastih de acum tot trebue ales și alcătuit într-o sumă numai cât poate să fie venitul dă taleri 10, bani 60, dă liude la o diminie pă liude 17000, pentru că acest venit este legiuit prin aşăzarea din leat 1818”.

- Dumnealui vornicu Bibescu³⁸:

„Când s-au alcătuit aşăzarea, s-au vorbit într-însa şi da veniturile dregătorilor, căci acele venituri fiind acum scăzute, urmează a fi lefile mai mari din cele ce atunci să urma”.

- Dumnealui vornicu Ioniţă Ştirbeiu³⁹ şi alţi boeri:

„Asemenea”.

- Preasfântia Sa părintele mitropolitul⁴⁰:

„Obştea adunării să chibzuiască cu luare dă seamă mai bună, că întocmirea aşăzării dintr-acel leat este nu numai statornicită pă obştească legiuire, dar şi legată cu groaznice blesteme şi afurisanie dă mulţime dă arhăerei şi după aceasta să judece dă poate rădica acel blestem dă asupra fără dă a păzi mai întâiu cele odată întocmite într-acel chip. Iar că dă nu va da ascultare, nevinovat este preaosfinţia sa”.

- Dumnealui vel logofăt Alecu Filipescu⁴¹:

„Suma de taleri 41097,20 carii lipsesc din suma venitului aşăzării din leatul 1818 să se scază din catastih, dă acum şi pă căţi vor rămânea într-acest catastih bez⁴² această sumă dă taleri 41097, bani 20, pă aceia să să facă îndreptarea ce să va găsi cu cale şi să să alcătuiască catastihul dă lefi”.

Pă această găsiere cu cale mulţămindu-i obştea adunării, au hotărât să să facă alegere catastihului dă acum prin osebirea slujbaşilor dintre lefaşi.

- Dumnealui vornicul Alexandru Nenciulescu⁴³:

„Că ar fi bine săvârşindu-să o asemenea alegere şi întocmindu-să lefile ce să vor hotără cătră fieştecare persoană, anume să să facă obiceiul ca totdeauna să să alcătuiască dooa catastişă, unul arătător dă numele slujbaşilor ţării şi altul dă a lefaşilor, adică celor ce au pensionuri, după alte cuvinte, iar nu spre îndăstulare dă slujbă”.

³⁸ Fiu al paharnicului Ştefan Bibescu şi al Mariei Golumbeanu, Dumitrache Bibescu a deţinut următoarele dregătorii: şetrar, stolnic, clucer, medelnicer, visier, vel logofăt, vel vornic. A ctitorit biserica din Stăneşti (jud. Gorj). Din căsătoria sa cu Ecaterina Văcărescu s-au născut viitorii domni Gheorghe Bibescu şi Barbu Ştirbei.

³⁹ Vornicul Ioniţă Ştirbei (+1837) era fiul vel vornicului Badea Ştirbei şi al Aniţei Ghica. Descindea din ramura "Drăgănescu" a vechii familii Ştirbei.

⁴⁰ Grigorie IV Dascălul (1765-1834) a ocupat scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei între 11 ianuarie 1823 - 24 ianuarie 1829 şi 22 august 1833 - 22 iunie 1834; între 1829-1833 a fost exilat de ruşi la Chişinău şi apoi la Buzău.

⁴¹ Alecu Filipescu "Vulpe" (1776-1856) era fiul vel stolnicului Radu Filipescu şi al Mariei Văcărescu. Cariera sa cuprinde următoarele ranguri şi funcţii: stolnic (1804), vel clucer (1813), vel comis (1815), vel logofăt (1817), vel logofăt al Ţării de Sus (1827), deputat (1831-1832), candidat la tronul Ţării Româneşti (1842), vel ban (1843), preşedinte al Înalţului Divan (1846). Necăsătorit, Alecu Filipescu „Vulpe” l-a avut ca fiu natural pe Ioan (Iancu) Al. Filipescu, zis „Vulpache”.

⁴² Adăugând şi, afară de.

⁴³ Vel vornicul şi apoi vel vistierul Alexandru Nenciulescu (1769-1843) era fiul stolnicului Constantin Nenciulescu.

Obștească găsim cu cale:

S-au dăspărțit sumele catastihului dă acum și s-au găsit lefile slujbașilor în sumă dă taleri 179646, bani 100, la o diminie, adică cu taleri 1146, bani 100, mai mult pentru taleri 178500 ai venitului așăzării din leatul 1818, iarăși la o diminea.

Asemenea s-au dăspărțit și sumele lefașilor, adunându-să în sumă dă taleri 39950 și carii lipsesc cu totul din suma venitului așăzării și s-au hotărât ca la altă adunare să să facă mai întâiu alegerea cu de-a-măruntul la lefile slujbașilor ca să să mai scază pă alocuri și dintr-acelea.

Asemenea să să facă băgare dă seamă și la lefile lefașilor, precum și alegerea sau îndreptarea ce să va cuveni și asupra acestui condeiu, și apoi să să dea dăsavârșită hotărâre prin alcătuire dă un izvod dă catastih, carele să va arăta Mării Sale lui Vodă.

Alecui Vilara vel hatman

D.A.N.I.C., *Documente istorice*, DCXVII/ 281 j.

4. 1827 iulie 28, joi, <București>. A 5-a Adunare tot într-această pricină.

S-au arătat înainte Obștești Adunări a părinților arhieriei și a dumnealor velișilor boeri alegerea ce s-au făcut asupra catastihului lefilor dă iunie și iulie a acestui următor an cu leat 1827. După coprinderea cei dinaintea aceștii adunări găsim cu cale, adică, că s-au dăspărțit slujbașilor dintr-ale lefașilor, adunându-să a acelora dintăi, în sumă dă taleri 179646,100, și a celor de al doilea, în sumă de taleri 39950, și că scăzându-să suma venitului așăzării, care va să zică cei câte taleri 10, bani 60, dă liude (economisindu-să la 17000 liude pă o diminie) taleri 178500 dintr-această sumă dă taleri 179646,100 ai lefilor slujbașilor, mai lipsesc taleri 1146,100.

Zisele și hotărârea Adunării

- Dumnealui biv vel ban Const.Bălăceanu:

„Că să cuvine a să socoti lipsa nu dă taleri 1146, ci dă taleri 15146, adică cu taleri 14000 la o diminie carii să văd trecuți în suma lefașilor pă obrazul lumnatelor beizadele, pentru că acești bani nu trebuie a să scădea dă vreme ce din vechime au fost obiceiiu ca beizadelilor să să dea lefi din țară, și mai vartos chibzuindu-să mai cu adâncime, trebuie să să judece în ce rând să socotesc aceste persoane. Adică de sunt beizadele să fie după toate căderile și fiind după toate căderile să li să urmeze toate obiceiurile, iar dă să socotesc în rândul celorlalte persoane a boerilor pământeni, trebuie să fie împărțășiți dă dregătorile pământului”.

- Dumnealui biv vel vornic Gheorghe Goleșcu; dumnealui vel logofăt

Iancul Văcărescu, dumnealui vornic Scarlat Grădișteanu⁴⁴, și mulți alți din boeri ce au fost la această adunare:

„Asemenea”.

- Dumnealui biv vel vornic Gheorghe Filipescu⁴⁵:

„Că nu să cuvine să căutăm obiceiurile dă mai nainte și mai vărtos cele clădite dă domni greci, fiindcă aceia pârținea la asemenea înalte folosuri poate și după mai osebite trebuințe cum domniia dă acum nu le are, iar mai vărtos că domnealui crede și poate fi încredințat (*el, vorbitorul* - n.n.), că însuși Măriia Sa Vodă nu va priumi darea acestor bani numai după un obicei pus în lucrare fără dăstoinic cuvânt”.

- Dumnealui biv vel ban și în lucrare vel vistier Grigorie Brâncoveanu:

„De va voi cinevași să năzuiască la asemenea obiceiuri vechi, s-ar cuveni a să face îngrijire ca să să găsească și catastișă vechi din care să poată da o luminare, dar că cel mai temeinic cuvânt al chibzuirii este să să hotărască împlinirea banilor pă ce bani să să facă, adică po taleri 12, bani 60, precum au urmat până la sfârșitul următorului iulie, pentru că au sosit vremea ca să să scoată dajdiia Visterii ce urmează pă avgust și septembrie și că împreună cu acești bani ai Visterii sunt obicinuite satele să răspunză și banii lefilor carii urmează tot pe aceste luni și trebuie negreșit a să da porunci în care cu toată dăslușirea spre a nu să întâmpla încurcături poate și cu paguba lăcuiitorilor pă alocurea”.

- Dumnealui vel ban Barbu Văcărescu:

„Câte taleri 12,60, dă liude, însă nesocotindu-să acei câte taleri doi peste așăzare pentru panduri, precum s-au adăogot, ci pentru alt cuvânt pe care și căderea și datoriia cinstei neamului o cere”.

- Cei mai mulți din toată adunarea:

„Să să îplinească câte taleri 12,60, precum au urmat și până acum, fiindcă adaosul ce s-au făcut la lefile dregătorilor din a căruia pricină este trebuință să nu să scază împlinirea din țară, privește la folosul obștii lăcuiitorilor încetând relele luări ce avea dregătoriile mai nainte și pentru care să mulțămia fieșcare boeriu pă puțină leafă.

- Iarăși dumnealui vel ban Barbul Văcărescu:

„Nu este dăstoinic acēst temciu ca să să legiuiască adaosul dă taleri doi dă liude pentru 10,60 ai așăzării, ci să cuvine să chibzuim așa: cei câte taleri 10,60 dă liude și carii împreună la o diminie <fac> taleri 178500 să să împărțescă cu bună analoghie, ori toți sau și mai puțin dă să va putea, în lefile slujbașilor țării;

⁴⁴ Fiu al marelui vornic Manolache Grădișteanu și al Mariei Hrisoscoleu, Scarlat Grădișteanu (1769-1841) a fost serdar (1803), clucer (1806), mare logofăt (1813), mare vornic (1820), membru al Curții de Apel (1836) și al Înalțului Divan (1837). A fost căsătorit mai întâi cu Ecaterina Hagi Moscu și apoi cu Ruxandra Ghica.

⁴⁵ Gheorghe (Iordache) Filipescu (1782-1854) era fiul marelui ban Constantin (Dinu) Filipescu și al Zoei Ghica. El a deținut următoarele ranguri: căminar (1803), vel logofăt (1809), vel comis (1810), deputat (1831, 1837-1843), președinte al Înalțului Divan (1839), vel ban (1840), candidat la tronul Țării Românești (1842), baș-boier (1843), ministru al Afacerilor Dinlăuntru (1851). A fost căsătorit cu Catinca Balș (+1842).

și cei câte taleri doi ce s-au adăugat pă urmă pentru lefile pandurilor să să socotească ca niște scăzuți dă vreme ce pandurii lipsesc din slujbă. Fiindcă au apucat dă s-au obicinuit împlinirea lor în țară, nefiind și vreo sarcină simțitoare pentru lăcutori, să să urmeze și de aici înainte până la o mai dăsavârșită îndreptare ce s-ar putea face la toate lefile, dar să să împărțească numai la cocoane văduve, socotindu-să nu drept milă, ci drept cădere și datorie părintească din partea țării către acele văduve, a căroră răposai soți s-au aflat în slujba țării”.

- Dumnealui biv vel vornic Grigore Băleanu; dumnealui biv vel vornic Gheorghe Filipescu și cei mai mulți boeri ai Adunării:

„Asemenea”.

Urmarea Obșteștii Adunări

S-au pus înainte alegerea lefilor slujbașilor și adunându-să în sumă dă taleri 179646, precum s-au zis, și asupra aceștii sume s-au citit din cuvânt în cuvânt lefile ce s-au dat până acum la fieșcare persoană, după care, prin obștească găsim cu cale, s-au scăzut condeele ce mai jos să arată, anume ... însă:

Pă o lună taleri:

- 4000 - din taleri 5000, a cinci capuchehele du pă la serhaturi⁴⁶, cu cuvânt a li să da leafa de la Casa Lefilor numai po taleri 200 pă lună fieșcăriia, iar ceilalți câte taleri 800 până la 1000 să li să plătească dă la Visterie, fiindcă sânt pentru cheltuielile ce fac și care cheltueli după vechiul obicei sunt așazate a să da din banii semilor Visterii.
- 60 - topcii⁴⁷ Armășii, cu cuvânt că acum nu mai sânt tunuri la Armășie.
- 200 - un Mihalache grămăticul ce să găsește la ... gospod fără nici o slujbă după trebuință, fiindcă este și alt grămătic al Cărnii trecut.
- 100 - vâtaful dă Curte, fiindcă este între zapcii Hătmăanii, avându-și venitu de acolo, ca și ceilalți zapcii hătmânești.
- 200 - din 250 ai lui baș ciohodar⁴⁸, fiindcă toți baș ciohodarii după vremi au avut numai câte taleri 50 pă lună.
- 100 - șătrar Scarlat, având osebit și leafa Șătrării.
- 1134 - dascălii beizadelilor, fiind datorie în parte a Mării Sale lui Vodă.
- 300 - grămăticul casii gospod, fiindcă obiceiul este a să da lefi la cei ce slujăsc la casa gospod din banii ce să strâng pă seama veniturilor Domnii.
- 350 - din taleri 1350, ai corispondentului.

⁴⁶ Cetate turcească de la hotar.

⁴⁷ Tunar.

⁴⁸ Șeful lacheilor care îngrijeau de încălțăminte domnului.

340 - dvornic dă harem⁴⁹ cu dvorniceasa i toate fetile, din taleri 1340, pentru că cu taleri 1000 să găsește trecut la catastișele dă mai nainte.

6784

2618 - din taleri 5618, bani 90, ai dumnealui divan efendisii, cu cuvânt a i să da această scădere din banii visterii, fiind orânduți pentru tainaturi, chirie dă care și altele, pentru că așa urma obiceiul și mai nainte.

675 - pentru tainatul dă pâine și carne la beșlii din București și să să dea din banii Visterii după acest cuvânt.

10077 - să adună, carii îndoindu-să la o diminie și împreunând taleri 20154, s-au scăzut din suma alegerii catastihului ce s-au făcut asupra lefilor slujbașilor și au rămas acele lefi în taleri 159452, bani 100, carii și aceștia scăzându-să din suma venitului așăzării ot leat 1818, s-au văzut că mai prisosesc taleri 19007, bani 20, precum mai jos prin socoteală să arată, însă:

taleri	bani	
179646	100	- alegerea catastihului asupra lefilor slujbașilor.
20154		- să scad, scăderea condeilor dă mai sus.
159492	100	- rămân; și iarăși:
178500		- este venitul așăzării ot leat 1818, socotindu-să la o diminie pă taleri 17000 liude și po taleri 10, bani 60, dă liude.
159492	100	- să scade alegerea ce s-au făcut după chipul dă mai sus.
19007	20	- rămân, și pentru aceștia s-au hotărât ca la altă adunare să să chibzuiască și după ce să va săvârși și această chibzuire, apoi să să vorbească asupra condeului lefașilor ce să găsește în catastih dă iunie și iulie a acestui leat, în sumă dă taleri 39950. Asemenea să hotărască și împărțea a acestor câte taleri doi dă liude ce mai prisosesc după împlinirea ce s-au găsit cu cale a să face din țară, adică po taleri 12, bani 60, dă liude la o diminie și carii fac întru diminie taleri 34000.

Alecu Vilara biv vel hatman

D.A.N.I.C., *Documente istorice*, DCXVI/ 281 l.

5.1827 iulie 30, sâmbătă, <București>. A 6-a Adunare.

S-au citit înaintea Obșteștii Adunări, dă iznoavă⁵⁰, alegerea catastihului slujbașilor precum și scăderea ce s-au chibzuit a să face dă taleri 10077 pă lună, precum în joia trecută s-au așternut prin socoteală anume. Și dovedindu-să

⁴⁹ Intendent al apartamentului Doamnei.

⁵⁰ Din nou.

dintr-această socoteală un prisos dă taleri 19007, bani 20, la o diminie până la împlinirea venitului aşezării ot leat 1818, adică până la taleri 178500, au început a să face vorba mai întâiu pentru acest prisos şi apoi pentru banii lefaşilor i pentru cei câte taleri doi dă liude ce mai prisosesc la diminie pentru venitul aşezării, precum mai jos să arată:

Zisele şi hotărârea Adunării

- Dumnealui vel ban Barbu Văcărescu:

„După ce s-au chibzuit întocmirea catastihului slujbaşilor să să facă numai în taleri 159492, bani 100, iar aceşti taleri 19007, bani 20, să rămâe plătind la Casa Lefilor, pentru că nu este spre paguba Casii a prisosi banii, iar acei câte taleri doi dă liude la o diminie peste taleri 10,60 ai aşezării este bine să să împărtaşcă numai la cocoane văduve precum s-au vorbit şi mai nainte”.

- Dumnealui biv vel logofăt Dimitrie Ralet⁵¹:

„Sunt multe obraze nu numai pântre văduve, ci şi pântre bărbaţi carii să cuvine să ia leafă, atât pentru scăpătăciune cât şi pentru că au slujit patrii lor în vreme dă trebuinţă, mulţi poate şi cu primejdie dă viaţă”.

- Dumnealui vel logofăt Alecu Filipescu:

„Bun este cuvântul dă a să da lefi la cocoane văduve, dar că sunt mulţi şi din boeri scăpătaţi, cătră carii şi cuvinţa şi iubirea dă omenie cere a nu rămânea neîmpărtaşii dă o asemenea bunătate a Patrii, dă vreme ce totdeauna s-au urmat şi ca un ce bine urmat putem să numim că s-au făcut obiceiul legiuit, iar că dă să socotesc unii ca aceştii vrednici dă împărtaşiri milostivnice să să înbogăţască veniturile Cutii Milosteniei ca să să împărtaşască de acolo şi să nu rămâe întru dăznădăjduire”.

- Iarăşi dumnealui vel ban Barbu Văcărescu:

„Toate acestea sunt bune, dar trebuie să să facă numai bună orânduială acum asupra aşternerii catastihului pā banii venitului aşezării ot leat 1818, adecă pā cei câte taleri 10,60, dă liude la o diminie, carii fac pā dooă luni taleri 178500, să cuvine să să vorbească numai pentru lefile slujbaşilor, precum şi cei ce mai prisosesc peste acest venit din cei câte taleri doi dă liude iarăşi la diminie, carii fac taleri 34000, să să împărtaşcă numai la cocoane văduve pentru toate cuvenitele câte s-au vorbit la Adunarea cei dinaintea aceştii”.

- Dumnealui biv vel vornic Grigorie Băleanu:

„Pentru asemenea obraze, care cu adevărat să cuvine a nu rămânea neîmpărtaşii de bunătăţile Patrii, dă să va socoti să rămâe a să chibzui în vreme mai cuviincioasă, adecă când să va face vreo obştească şi mai dāsăvărşită întocmire pentru toate lefile ce

⁵¹ Dimitrie Ralet (1787-1858) era fiul marelui ban Isac Ralet şi al Nastasiei Ghica. A fost mare vornic (1818), mare hatman, cămăcăr al Craiovei (1824), vel logofăt al Ţării de Jos (1826).

se vor hotărâ a să răspunde din țară sau și din alte venituri ale cutii dă milostenie, să să hotărască și pentru asemenea obraze spre a nu rămânea neîmpărtași”.

- Dumnealui vel logofăt Alecu Ghica:

„Cum este prin puțină să înceteze darea lefilor hotărâte o dată prin hrisoave, precum a lui Beizade Costache Caragea⁵², și a altor obraze asemenea”.

- Iarăși dumnealui vel ban Barbu Văcărescul:

„Nu s-ar cuveni acum să amestecăm într-acest catastih și asemenea hrisoave, ci din venitul aşăzării ot leat 1818, să chibzuim lefi numai pentru slujbașii țării și prisosul dă taleri doi să să îndăstuleze cocoanele văduve după cum s-au zis”.

Aci încetând vorba lefilor slujbașilor și a văduvilor, au început a să citi condeele lefașilor ce s-au găsit în catastihul dă iunie și iulie a următorului an cu leat 1827 și arătate cu numirile dă mai jos, însă:

la o diminnie taleri

600	- paharnicului Hafta ⁵³
21350	- la vreo câteva obraze și boeri și cocoane
14000	- lumenatelor beizadele a Mării Sale lui Vodă
2000	- doamnii Roxandri Hangeri ⁵⁴
1000	- domniții Marioara Hangeri ⁵⁵
1000	- domniții Helenco Hangeri ⁵⁶
39950	- să adună, și dă cătră cei mai mulți boeri ai Adunării s-au găsit cu cale ca toate aceste condee să lipsească din catastih ce să poate face pă suma venitului aşăzării ot leat 1818, supt cuvânt că acest venit urmează a să da numai în lefi dă slujbași, iar asupra condeului dă taleri 14000 a lumenatelor beizadele care să coprind tot într-această sumă, s-au vorbit cele mai jos arătate:

- Dumnealui biv vel logofăt Costache Câmpineanul:

„S-au găsit cu cale a să scădea lefile beizadelilor sau nu? Pentru că acest condeiu trebue să să dăslușască”.

- Dumnealui biv vel dvornic Gheorghe Filipescu; dumnealui vel logofăt Dimitrie Ralet:

„Nu să cuvinc să să strice, dă vreme ce din vechime au fost obiceiul să se

⁵² Beizadea Costache Caragea era fiul domnitorului fanariot Nicolae Caragea și al soției sale Tarsia. A fost căsătorit cu Ralu Moruzi.

⁵³ Născut în 1776 la București, ca fiu al lui Nicolae Hafta, Ianache Hafta a deținut rangurile de logofăt za obiceiuri și de vel paharnic (1823).

⁵⁴ Doamna Roxandra Hangerli, soția lui Constantin Vodă Hangerli, era fiica domnitorului Alexandru Scarlat Ghica și a Mariei Rizu.

⁵⁵ Domnița Marioara Hangerli (1779-1871), fiică a lui Constantin Vodă Hangerli și a Roxandrei Ghica, s-a căsătorit în 1803 cu viitorul domn Grigore al IV-lea Ghica (s-au despărțit în 1821).

⁵⁶ Domnița Helenco Hangerli (+1883), o altă fiică a lui Constantin Vodă Hangerli și a Roxandrei Ghica, s-a căsătorit cu aga Paul Negroponte (1800-1862).

dea lefi la beizadelile domnilor și mai vărtos că și însuși au osebită chiltuială”.

- Dumnealui biv vel dvornic Grigorie Filipescu și în lucrare vel logofăt; dumnealui vel logofăt lantul Văcărescul:

„Asemenea”.

- Dumnealui biv vel logofăt Mihai Racoviță⁵⁷:

„Să să strice, căci nu să cuvine păzirea relilor obiceiuri să să socotească drept pravilă”.

-Dumnealui biv vel dvornic Nicolae Golescul⁵⁸; dumnealui biv vel logofăt Dimitrie Hrisosholeu⁵⁹; dumnealui biv vel hatman Mihai Filipescu⁶⁰; dumnealui biv vel agă Manolache Florescul⁶¹:

„Asemenea”.

- Dumnealui biv vel dvornic Gheorghie Golescul:

„De vreme ce la mulți domni după vremi s-au urmat acest obicei, trebuie să să urmeze și dă acum înainte, pentru că darea acestor lefi să dă ca la niște beizadele, iar rămâind boeri să nu li să mai dea”.

- Dumnelui biv vel hatman Mihai Filipescu:

„Dă vom voi să luăm drept temei urmarea ce s-au făcut la mulți domni după vremi, statornicim relile obiceiuri, și Măriia Sa Vodă nu să îndatorează, de aceia noi trebuie să chibzuim pentru cele din urmă și pă acest drum urmând cât vom putea să scădem acest feliu dă sarcine pentru țară, iar nu să le adăogăm”.

- Dumnealui biv vel vornic Ioan Cocorăscu⁶²; dumnealui biv vel logofăt Mihai Racoviță:

⁵⁷ Mihai (Mihalache) Racoviță (1773-1857) era fiul lui Dimitrie D. Racoviță și al Smarandei Rosetti. A fost căsătorit cu Ana Golescu, sora lui Iordache și a lui Dinicu Golescu. A avut următoarele ranguri: mare paharnic (1804), mare clucer (1806, 1810), mare logofăt al Țării de Sus (1815, 1824), mare logofăt al Țării de Jos (1816), mare logofăt (1818, 1821), mare spătar (1822), mare logofăt în Obșteasca Adunare Extraordinară de revizie a Regulamentului Organic (1831-1832), mare logofăt în Obșteasca Adunare (1832-1836), efor și ctitor al spitalelor Eforiei (1832-1847), candidat la domnie (1842), mare vornic (general M.Racoviță-Cehan, *Familia Racoviță-Cehan. Genealogie și istoric*, București, 1942, p. 84-86).

⁵⁸ Nicolae Golescu zis “Deli-aga”, vel vornic și apoi vel logofăt, era – alături de Iordache și de Dinicu Golescu – unul dintre fiii marelui ban Radu Golescu și ai Zoi Florescu.

⁵⁹ Fiu al clucerului Grigore Hrisoscoleu și al Mariei Topliceanu, Dimitrie Hrisoscoleu a fost căsătorit cu Sultana Caragea. A deținut rangurile de vel căminar (1815), vel logofăt (1819), vel agă (1826), vel logofăt za obiceiuri.

⁶⁰ Mihai (Mihăiță) Filipescu (1779-1844) era fiul vistierului Constantin (Dinu) Filipescu zis “Buzatul” și al Smarandei Guliano. A fost căsătorit cu Elena Ralet. A avut următoarele ranguri: vel clucer (1814), vel agă (1822), vel vornic de poliție (1824), vel hatman (1825), deputat (1832-1844), vel logofăt (1839).

⁶¹ Vel agă Manolache Florescu era fiul vel paharnicului Constantin Florescu și al Arghirei Merișanu-Bucșanu.

„Asemenea”.

- Dumnealui biv vel logofăt Mihalache Cornescu⁶³:

„Acest obicei s-au urmat în zilele domnilor greci, carii firește avea feliuri dă trebuințe să cheltuiască bani la Țarigrad, iar domnii pământeni acum s-au izbăvit dă asemenea cheltuieli și de aceia să cuvine a să izbăvi și țara dă asemenea lefi”.

- Dumnealui biv vel log[ofăt] Dimitrache Hrisoholeu:

„Asemenea”.

- Dumnealui biv vel vornic Grigorie Băleanul:

„Dă să va socoti, să să chibzuiască mai bine dă să cuvine să ia toți beizadelile tot o leafă, sau unii mai mult și alții mai puțin”.

- Dumnealui vornic Scarlat Grădișteanu:

„Asemenea”.

- Dumnealui vel ban Barbu Văcărescul:

„Cuvântul nu este dă mai mult sau mai puțin, noi nu intrăm în ceia ce s-au dat până acum, ca să facem și o asemenea chibzuire, zicem de aci înainte să înceteze o acest felu dă dare, pentru că niciodată nu s-au urmat decât numai după un rău obicei”.

- Dumnealui biv vel logofăt și în lucrare vel spătar Alecu Ghica:

„Beizadelile să cuvine să ia lefi ca niște slujbași, pentru că, după datorie, să află la toate vremurile și cu această aflare socotită drept o slujbă, adică cinste țării”.

- Dumnealui logofăt Iancul Văcărescul:

„Asemenea”.

- Dumnealui biv vel logofăt Costache Câmpineanul:

„Asemenea, și că după acest temei să cuvine a să așăza lefile beizadelilor în catastihul lefilor slujbașilor”.

Nesăvârșită rămâind obșteasca găsim cu cale dă la această adunare dă sămbătă, rămâne ca la cea după aceasta să să mai vorbească pentru taleri 19007 la o diminie cei ce prisosesc din lefile slujbașilor până la venitul dă taleri 178500 ai așăzării ot leat 1818. Asemenea să se hotărască și împărțirea acelor câte taleri dă liude pentru 10,60 ai așăzării și care s-au vorbit a să da la cocoane văduve. Așijderea să să dăslușească cu totul și condeiu dă taleri 14000 ai lefilor beizadelilor și apoi pentru toate să-i facă cunoscut Mării Sale lui Vodă.

Alecu Vilara biv vel hatman

D.A.N.I.C., *Documente istorice*, DCXVI, 281 m.

⁶² Ioan Cocorăscu (1779-1847) era fiul vel paharnicului Alecu Cocorăscu și al Catinăi Silivriano. A fost căsătorit cu Smaranda Cantacuzino (1784-1858). Cariera sa cuprinde următoarele ranguri: căminar (1818), vel postelnic (1822), vel vornic de poliție (1826), logofăt al Credinței (1840), deputat în Obșteasca Adunare (1831-1840), în divan (1837).

⁶³ Mihalache Cornescu (1784-1863) era fiul vornicului Scarlat Cornescu și al Saftei Slătineanu. Apare ca vel vornic, vel agă (1824), vel logofăt la Pricini Străine (1825).

6. 1827 august 11, joi, <București>. A 7-a Adunare. Zisele și hotărârea Adunării

- Dumnealui vel ban Barbu Văcărescu:

„Din taleri 19007 ce prisosesc din venitul așazării ot leat 1818 urmează să-i adaoge la lefile divaniților Craiovii, banii ce prin pitacul Mării Sale lui Vodă s-au hotărât a să da și carii să aseamănă chibzuiri dă mai nainte, pentru că numiții să numără între slujbașii țării, iar pentru câți vor mai prisosi, cu toate că s-au zis la trecuta adunare să plătească la Casa Lefilor, neaducând nici o pagubă. Dar dă vreme ce mulți boeri au găsit cu cale a să împărtași și unii din boeri ce să află întrebunțați, până ce să vor găsi mijloace dă a să înbogăți Cutia dă Milostenie, de aceea bine este dă să va socoti să să înbrace acest prisos pe vreo câtevași obraze care întru adevăr să vor cunoaște că să află în trebuință”. După aceasta, spre a să vedea prisosul ce să face la lefile divaniților Craiovii să însemnă la vale anume toate lefile și persoanele primite la toată adunarea după temeiul domnescului pitac ce s-au zis mai sus, și să dovedească că să adună la o diminic în sumă dă taleri 4200, după socoteala dă mai jos, însă: Pă o lună taleri

500 - dumnealui clucer Dincă Brăiloiu⁶⁴

500 - dumnealui clucer Nicolae Glogoveanu⁶⁵

500 - dumnealui căminar Costandin Buzescu⁶⁶

400 - dumnealui paharnic Stan Jăianul⁶⁷

400 - dumnealui stolnic Costandin Brăiloiu

400 - dumnealui stolnic Costandin Zătreanu⁶⁸

2700. - să adună

600 - să scade ce au fost mai nainte la trei divaniți numai pe taleri
200, fieșcare pă lună

2100 - rămân prisos, carii la o diminie fac taleri 4200”.

- Dumnealui biv vel ban și în lucrare vel vistier Grigorie Brâncoveanul:

⁶⁴ Despre clucerul Dincă Brăiloiu, vezi Ioan C. Filitti, *Catagrafie oficială de toți boerii Țării Românești*, București, 1929, p. 49, “Constantin Brăiloiu, n. Craiova, 65 ani, vel clucer, al stolnicului Brăiloiu, șade în Craiova, are moșii, case în Craiova, Țigani”.

⁶⁵ Clucerul Nicolae Glogoveanu, protectorul lui Tudor Vladimirescu, era fiul lui Ioan Glogoveanu și al Mariei Kretzulescu. A fost căsătorit cu Elena Ghica, nepoată de frate a domnitorilor Grigore al IV-lea și Alexandru Ghica.

⁶⁶ Căminarul Costandin Buzescu (+1833), fiu al lui Ilie Buzescu, descindea pe linie feminină din vechii boieri Buzești. A fost căsătorit cu Ecaterina Vlădăianu.

⁶⁷ Paharnicul Stan (Stănuș) Jianu a fost căsătorit mai întâi cu Bălașa Bibescu și apoi cu Smaranda Samurcaș. Ascendența sa este controversată.

⁶⁸ Constantin Zătreanu (n. 1787), medelnicer și apoi stolnic, era fiul clucerului Iordache Zătreanu și al Mariei Brăiloiu. Avea ca frate pe Nicolae Zătreanu adoptat Brăiloiu, tatăl viitorului om politic conservator Constantin N. Brăiloiu.

„De vreme ce s-au zis că într-acești taleri 19007 ce prisosesc din venitul aşazării ot leat 1818, după ce să vor orându banii prisosului la lefile divanişilor Craiovii, să să orânduiască şi alte lefi dă boeri întrebuinţaşi, pentru cuvintele ce s-au arătat până a nu intra în altă cercetare dă asemenea persoane, să facem o băgare dă seamă asupra condeiului dă taleri 21350 ce să coprinde în catastihul dă iunie-iulie, pentru că sunt într-această sumă multe obraze care, întru adevăr, au trebuinţă dă a fi ajutaşi”.

- Dumnealui biv vel ban Barbu Văcărescul; dumnealui biv vel ban Costandin Bălăceanu; dumnealui biv vel vornic Iordache Golescu şi alţi boeri:

„Asemenea”.

După aceasta s-au citit suma catastihului dă taleri 21350 şi scoţându-să mai întâiu câte persoane fâmeeşti s-au găsit, cu cuvânt că pentru persoane fâmeeşti are să să facă osebit catastih, s-au ales, prin obştească seglăsuire, din persoane bărbăteşti cei mai jos arătaşi, lângă carii s-au adăogat şi alte persoane dă boeri, iarăşi după cuvânt de întrebuinţare şi carii să arată cu osebită sumă, însă:

Pe o lună taleri

- 500 - beizade Mihăiţă Ghica⁶⁹
- 500 - beizade Costache Caragea
- 1000 - dumnealui vornic Costandin Dudescu⁷⁰, cu adaos dă alţi taleri 500, pă lună, pă lângă 500 ce au avut pentru marea lipsă întru carea să află
- 500 - dumnealui vornicului Mihalache Manul⁷¹
- 500 - dumnealui postelnicului Dumitrache Manul⁷²
- 200 - dumnealui spătar Aleco Rosset⁷³
- 200 - Dumitrache sin (fiu) răposatu vornic Florescul, cu adaos dă taleri 100, peste 100 ce au avut după trebuinţa stării întru care să află

⁶⁹ Nu a existat o “beizadea” cu acest nume. Mihalache Ghica (+1850) era fiul marelui ban Dumitrache Ghica şi al Elenei Razu. Vel vornic (1820), vel vistier (1823) şi vel ban (1837), Mihalache Ghica era posesorul unei colecţii de obiecte antice care a stat la baza înfiinţării, în 1862, a Muzeului Naţional de Antichităţi. A fost căsătorit cu Catina Faca, sora scriitorului Costache Faca.

⁷⁰ Vel vornic Costandin Dudescu era fiul marelui ban Nicolae Dudescu şi al Anişei Ştirbei. A fost căsătorit cu Ruxandra Manu şi apoi cu Maria Cantacuzino.

⁷¹ Vel vornicul Mihalache Manu (1762-1838) era fiul marelui postelnic Gheorghe Manu şi al Roxanei Sutz. Din căsătoria sa cu Smaranda Văcărescu (1778-1859) a avut, între alţi copii, pe viitorul mare boier Ioan (Iancu) Manu. A construit biserica şi conacul din Popeşti-Leordeni. A făcut carieră în Moldova (mare postelnic în 1800) şi în Ţara Românească (caimacam al Craiovei, mare vistier, mare logofăt, mare vornic de Ţara de Jos).

⁷² Dumitrache Manu (+1828) era fiul lui Nicolae Manu şi al Eufrosinei Ghica. A primit ranguri atât în Ţara Românească (mare comis, mare spătar, mare postelnic), cât şi în Moldova (mare postelnic, caimacam în 1821). A fost căsătorit cu domniţa Marioara Caragea.

⁷³ Alexandru Rosetti (Alecu Roset) (1759 - post 1829) l-a avut, din căsătoria sa cu Elena Obedeianu, pe C.A. Rosetti. Născut la Constantinopol, Alexandru Rosetti a fost vel spătar, clucer (1808) şi ispravnic de Muscel (Generalul R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. II, *Celelalte ramuri*, Bucureşti, 1940, p. 67-68).

200	- Dohtorul Silivestru ⁷⁴
200	- portarul Bogoz
200	- paharnicul Iordache chiatipul
4000	- să adună din cei ce au fost și până acum
3000	- cei ce să adaogă acum, însă:
1000	- dumnealui vornicul Nicolae Goleșcul, aflând întrebuițat și cu familie grea
1000	- dumnealui logofăt Costandin Goleșcul ⁷⁵ , întrebuițat și fără chiverniseală de mulți ani
500	- dumnealui logofăt Ioniță Fălcoianul ⁷⁶
500	- hatmanu Tache Ghica ⁷⁷ , asemenea și cu familie grea
7000	- să adună, care la o diminie fac... 14000
	18200

- Dumnealui biv vel ban și în lucrare vel vistier Grigore Brâncoveanu:

„De vreme ce cu această sumă tot nu să înbracă dă tot suma prisosului dă taleri 19007, pentru care să vorbește acum, dă să va găsi cu cale să se facă un puțin adaos la lefile logofeții Visterii, ca să îplinească suma dă taleri 1200 pă lună ce era orânduită și mai nainte, căci acum să gălesc în catastișă numai taleri 880 pă lună și nu să ajung”.

- Dumnealui vel ban Barbu Văcărescu:

„Să să adaoge negreșit, pentru că sunt multe trebuințe dă scris în Visterie și să cuvine a fi și lefile acestor logofeți mai bune”.

- Dumnealui biv vel ban Costandin Bălăceanul:

„Asemenea”.

Făcându-să dar și socoteala acestui adaos, s-au văzut că este la o diminie

⁷⁴ Silvestru Filitti (1759-1828) era fiul lui Constantin zis Costea Cremidi (+1762) din Zița (Epir) și al Ioanei Filitti. Era frate cu Costandie Filitti, episcop de Buzău (1793-1819). După studii medicale la Göttingen, a practicat medicina la București. A fost căsătorit cu Smaranda Mănescu (+1841).

⁷⁵ Fiu al marelui ban Radu Goleșcu și al Zoei Florescu, marele logofăt Dinicu Goleșcu (1777-1830) era frate cu cărturarul Iordache Goleșcu. A fost căsătorit cu Zinca Farfara, descendentă pe linie maternă din familia boierească Pârșcoveanu. Era tatăl viitorilor revoluționari pașoptiști Alexandru C., Nicolae și Ștefan Goleșcu. Lucrarea sa cea mai cunoscută o constituie *Însemnare a călătoriei mele Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826* (1826). A fondat o școală în limba română la Golești, în 1826, și s-a numărat printre inițiatorii “Societății literare” din Țara Românească.

⁷⁶ Fiu al paharnicului Constantin Fălcoianu și al Zoiței Lehliu, Ioniță Fălcoianu a deținut rangurile de serdar (1794, 1824), paharnic (1806), vel logofăt de Obiceiri (1824). A fost căsătorit cu Ilinca Cornescu-Greceanu.

⁷⁷ Fiu al marelui ban Scarlat Ghica și al Mariei Dudescu, hatmanul Dimitrie (Tache) Ghica a avut ca fiu, din căsătoria sa cu Maria Câmpineanu, una dintre surorile lui Ion Câmpineanu, pe viitorul scriitor și om politic Ion Ghica.

taleri 640, după cum mai jos să arată, însă

Pă o lună taleri

1200 - cât s-au chibzuit pă o lună

880 - să scad cei ce să găesc în catastihul iunie și iulie a următorului leat 1827

320 - rămân prisos cari la o diminie fac taleri... 640

18840

Acești dar taleri 18840 scăzându-să din taleri 19004 ce prisosea din venitul aşazării ot leat 1818, mai rămân pă seama lefilor un puțin prisos dă taleri 167 la o diminie și cu acest mijloc să înbracă tot venitul aşazării dă taleri 178500, cari sânt din cei câte taleri 10,60, dă liude la o diminie, socotindu-se dă liude 17000.

- Dumnealui vel ban Barbu Văcărescul:

„Acum săvârșind dăslușirea prisosului dă taleri 19007, rămâne ca să hotărâm împărțirea acelor câte taleri 2 dă liude pentru 10,60, adică a taleri 34000 la diminie, numai pe la cocoane văduve precum s-a zis. Asemenea să săvârșim și vorba a taleri patrusprezece mii la o diminie ce era trecuți în catastih dă iunie și iulie pe obrazul beizadelilor și într-acest chip să ia sfârșit chibzuirea lefilor ce s-au făcut deocamdată după pitacul Mării Sale lui Vodă”.

- Dumnealui biv vel ban și în lucrare vel vistier Grigore Brâncoveanul:

„Pentru acești taleri 34000 la o diminie, din cei câte taleri 2 dă liude pentru 10,60 ai aşazării, să se facă osebită foae, anume și prin înfățișarea a unora din noi să să dea Mării Sale lui Vodă”.

- Dumnealui biv vel ban Costandin Bălăceanul și alți boeri:

„Asemenea”.

- Dumnealui biv vel vornic Gheorghe Filipescu:

„Condeiu dă taleri 14000 al lefilor beizadelilor să coprindă în suma dă taleri 39950 a lefașilor și acea sumă s-au scos cu totul în adunările trecute. Asemenea și condeiu prisosului dă taleri 19007 înbrăcându-să cu alte numiri, precum în dos cu socoteală să arată, firește acest condeiu al beizadelilor rămâne pă din afară cu totul”.

Găsire cu cale:

Să să întocmească două cataștișă dă lefi, unul coprinzătoriu dă suma venitului aşazării ot leat 1818, adică dă taleri 178500, căți împreună [dă] împlinirea dă taleri 10,60 dă liude la o diminie, socotindu-să pă 17000 liude, și întocmirea acestui catastih să aibă osebite la o diminie din catastihul dă iunie și iulie ce s-au arătat la Adunare, cu scăzământ dă taleri 39950 a lefașilor i cu taleri 20154 ce s-au mai scăzut din lefile slujbașilor și cu adaos dă taleri 18840 la obrazile ce l-au chibzuit, și altul coprinzător dă venitul dă taleri 2 dă liude, pentru 10,60, adică dă taleri 34000 la o diminie, socotindu-să pă 17000 liude și arătător dă lefile ce anume să vor împărți pă la văduve după foaia ce s-au zis că să va da Mării Sale lui Vodă.

Alec Vilara biv vel hatman

D.A.N.I.C., *Documente istorice*, DCXVI/ 281 n.

Correspondența poetului Tudor Arghezi cu Constantin Șaban Făgețel, redactorul-șef al revistei „Ramuri” (1921-1947)

CONSTANTIN DECA

Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale deține în patrimoniul său un inestimabil fond de arhivă, Redacția revistei „Ramuri”, ce se constituie din peste 1300 de scrisori și cărți poștale care alcătuiesc corespondența redacției, în cea mai mare parte adresată lui Constantin Șaban Făgețel, redactorul-șef al revistei între anii 1906-1947, cu peste 300 de colaboratori: scriitori, artiști, profesori, oameni de știință din Oltenia și din întreaga țară.

Fondul arhivistic creat de redacția revistei „Ramuri” a intrat în depozitele Direcției Județene Dolj a Arhivelor Naționale prin achizițiile efectuate în anul 1968 de la Dumitru Ianculescu din Craiova, colaborator apropiat al lui Constantin Șaban Făgețel și executor testamentar al acestuia, în anul 1969 de la Viorica Ștefănescu-Vulcănescu din București și prin acțiunea de întregire a fondului întreprinsă în anul 1972 de Direcția Generală a Arhivelor Statului, care preluase, la 15 mai 1969, tot de la Dumitru Ianculescu, 1172 scrisori ale acestei redacții cu diferiți colaboratori. Documentele create între anii 1906-1947 se constituie în 1322 u.a., însumând 0,15 m.l. arhivă.

Correspondența poetului Tudor Arghezi cu redacția revistei „Ramuri” se întinde, cu unele intermitențe, pe aproape trei decenii, 1921-1947, și cuprinde un număr de 27 scrisori, cărți poștale și o telegramă¹, suprapunându-se, ca perioadă, cu apariția volumelor sale de versuri: *Cuvinte potrivite* - 1927, *Flori de mucigai* - 1931, *Cărticica de seară* - 1935, *Versuri* - 1936, *Hore* - 1939, *O sută una poeme* - 1947.

Cărțile poștale și scrisorile lui Tudor Arghezi, adresate în exclusivitate lui Constantin Șaban Făgețel, ne oferă informații prețioase, de natură biografică sau istorico-literară, cu privire la activitatea poetului și la colaborarea sa cu revista „Ramuri” din Craiova și sunt expediate din București, Brașov și Lagărul de deținuți politici din Târgu-Jiu.

Scrisorile și cărțile poștale, scrise extrem de îngrijit, citeț, cu o caligrafie, ortografie și punctuație impecabile, cu o grafie a literelor mărunță, ca la Nicolae Iorga, minuțios datate și semnate, sunt importante, în afara informațiilor pe care le conțin, și pentru stilul și valoarea lor intrinsecă, ele putând fi considerate documente

¹ Documentele au fost publicate de Fl. Firan în volumul *Correspondența „Ramuri”. Documente literare*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1973, ediție îngrijită și prefăcută de Fl. Firan.

literare de referință pentru estetica argheziană. Pentru aceste motive, și nu numai, considerăm că publicarea lor integrală ar fi cea mai utilă pentru cercetarea istorico-literară a vieții și activității scriitorului. În continuare, ne-am propus să punctăm informațiile și datele pe care le conțin aceste scrisori.

Prima scrisoare, din 26 septembrie 1921, București (cu antetul „Cronica“, director I.N. Theodorescu-Arghezi, redacția și administrația Bulevardul Elisabeta 62, București), adresată lui Făgețel: „să nu te mire scrisoarea mea, cea dintâi pe care ți-o trimit și totuși cu o cerere de servicii”². Scrisoarea cuprinde rugămintea adresată lui Făgețel de a reînnoi inițiativa acestuia pe lângă primul procuror al Tribunalului din Craiova și pe lângă dl. Rioșianu, decanul Baroului din Craiova, pentru eliberarea din închisoare a socialistului evreu Emanuel Zalmanovici: „Reia, te rog îndeaproape, inițiativa dumitale. Din toate penitenciarele borfașii de rând sunt puși în libertate – și au scăpat un șir întreg de socialiști. Conștiința dumitale de naționalist nu se poate opune să ușurezi eliberarea unui socialist – un socialist cu adevărat sui generis, căci n-a făcut bietul băiat nimic și s-a trezit osândit. Cazul lui mi-e în detaliu cunoscut încă din temniță, de-acum doi ani ... Textul legii e clar și cazul socialistului Emanuel Zalmanovici, care a avut nenorocirea să se nască evreu, intră cu drepturi în lege”³.

Scrisoarea se referă la detenția lui Tudor Arghezi din 1919, la relațiile cu Nicolae Iorga, la prima sa soție, decedată, și constituie o dovadă elocventă privind caracterul omului Arghezi, altruismul și solidaritatea sa umană cu cei urgisiți de soartă și de puternicii zilei. Arghezi își motiva cererea astfel: „Când preoții și medicii au dat definitiv uitării pe cei închiși, este datoria intelectualilor să se îngrijească de dânsii; căci dacă nici atât nu suntem în stare să facem, zadarnică e toată poezia cerurilor și a pământului, zadarnică toată literatura și toată cartea scrisă și învățată până azi”⁴. Și, mai departe, odată cu indemnul adresat lui Făgețel, parcă se explică: „Poate că am căpătat și o sensibilitate specială ca să-ți vorbesc așa, din experiența închisorii mele. Dar fă și d-ta pentru Zalmanovici ceea ce a făcut Nicolae Iorga pentru mine, care l-am înjurat politicește timp de 10 ani. Ceea ce a fost permis lui Iorga te onorează și pe d-ta, n-avea nici o grijă în această privință. Fii bun și răspunde-mi: s-a făcut – și vei avea toată recunoștința mea, dacă acest sentiment din partea unui semen al dumitale te atinge și te mișcă. Al dumitale devotat T. Arghezi”⁵. Iar din post-scriptum aflăm un detaliu biografic însemnat: „I-am trimis o scrisoare și d-lui Rioșianu, decanul Baroului din Craiova, cu care m-am înrudit înaintea decesului primei mele neveste, soră cu actuala sa soție. Dacă sunteți în termeni buni fă-i o vizită și aranjați împreună punerea în libertate a lui Emanuel Zalmanovici”⁶.

² Direcția Județeană Dolj a Arhivelor Naționale, fond Redacția revistei „Ramuri”, I/22.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

1/23
 bilete
 de papagal

Foarte zălucă
 Director: T. AROHEZI
 București.

31 Martie 1919. București. Pastile

Scurse Domnule Făgetel,

Ne am regăsit niciun moment că îmbilirea din Craiova
 o să poată avea consecințe, după cum ne m'am așteptat, când
 am plecat din București, mănânat de o inexplicabilă vechi rimpărie,
 la un eveniment moral. Oamenii sunt ca și cărțile, care pot să
 stea o mie de ani alături într'un raft, fără să știe una de alta.
 Pe demnitatea, mă gândeam să te respoare din când în când,
 pentru plăcerea mea de singurătate, și să te tol: mărturisire
 pentru mărțurisire.

Gândul Ț-tale de a întorepe monotona împietrire a tim-
 pelui cu acte vi mi provoacă bucuria. Mi place propoziția
 Ț-tale; mi și flosoște: îți multumesc. Dar, oare, Ramureila
 apar chiar de 12 ori pe an, ca să pot merita un salariu re-
 gulat? Ținează te rog data lunară a manuscrisului meu.

Un recent lucru nou. Bontonul Supra mi-a propus să în-
 part cu el direcția unui ziari politic, pe care îl va susține în tin-
 dul lunii viitoare și am primit, ca să-mi desplay osteneala, și
 nu mai dorm nici cele patru ore pe care le dorm. Aș fi preferat
 să găsesc până în Paste imprimeurul pentru care m'am îndrăguit
 toate prietela trei luni ale anului, ca să pui în picioare gospodă-
 ria mea de grădinar, de scriitor și de tipograf: nu l-am găsit
 și mă îndoișc foarte mult că-l voi găsi în primele zece zile ale
 lui April. Numai el m'ar fi putut împiedica de neafragiul proces
 cotidian: în fiecare săptămână am avut câte o casă propo-
 nere, succesiv refuzate. Tănuiau după un răgaz de 4-5 ani
 ca să-mi scrie cărțile care mă chinău: altă amănare?
 altă așteptare? Până când? Împlinirea nărailor tale cu opale
 necunoscute, chiar atunci când poate te aduce inevitabil să te
 amesteci cu ele, au perspectiva oceanului amar, în care își schimbă
 apă dulcea gustul și densitatea.

Te rog răspunde-mi.

Tribul meu salută de departe turelul dănilale și vîinte
 familiile dulceață de continentele într'un borsan unitat.

Al dănilale cu vî multumiri

T. Arohezi

Cu a doua scrisoare, datată 31 martie 1929, București⁷ (fig. 1) (cu antetul „Bilete de papagal” – Foaie zilnică. Director T. Arghezi, București), adresată lui Făgețel, în urma întâlnirii lor de la Craiova, din martie, începe, de fapt, colaborarea lui T. Arghezi la revista „Ramuri”. Arghezi acceptă cu mare bucurie propunerea lui Făgețel de a colabora permanent la revistă și mărturisește că nu se aștepta „la un eveniment moral” și ca întâlnirea lor să aibă consecințe: «Gândul d-tale de a întrerupe monotona împietrire a timpului cu acte vii îmi provoacă bucurie. Îmi place propunerea d-tale; îmi și folosește: îți mulțumesc. Dar, oare, „Ramurile” apar chiar de 12 ori pe an, ca să pot merita un salariu regulat? Fixează, te rog, data lunară a manuscrisului meu»⁸. Iar despre surpriza acestei colaborări neașteptate, scriitorul spune: „Oamenii sunt ca și cărțile, care pot să stea o mie de ani alături într-un raft, fără să știe una de alta. Pe dumneata, mă gândeam să te răsfoiesc, din când în când, pentru plăcerea mea de singurătate și atâtă tot: mărturisire pentru mărturisire”⁹. În continuare, Arghezi îi spune că a acceptat propunerea doctorului Lupu de a împărți cu el direcția unui ziar politic pe care îl va scoate luna viitoare: „ca să-mi decuplez osteneala și să nu mai dorm nici cele patru ore pe care le dorm”¹⁰. Îi vorbește despre un împrumut pe care-l spera de trei luni de zile, ca să pună pe picioare gospodăria sa de grădinar, de scriitor și de tipograf (de la Mărțișor), dar pe care nu l-a găsit, fapt ce l-ar fi scutit de naufragiul în presa cotidiană, la care în fiecare săptămână a avut câte „o nouă propunere, succesiv refuzată”. După care adaugă: „Tânjeam după un răgaz de 4-5 ani ca să-mi scriu cărțile care mă chinuiesc: altă amânare? altă așteptare? Până când? Împletirea pâraielor tale cu apele necunoscute, chiar atunci când panta te aduce inevitabil să te amesteci cu ele, au perspectiva oceanului amar, în care își schimbă apa dulce gustul și densitatea”¹¹, și încheie grațios: „Tribul meu salută de departe turnul dumatăle și trimite familiei dulceață de sentimente într-un borcan mititel. T. Arghezi”¹².

Scrisoarea din 25 aprilie 1929 se referă la debutul propriu-zis al poetului Tudor Arghezi în revista „Ramuri” și la greutatea inerentă începutului: „intrarea într-o casă nouă cere un costum și o încălțăminte adecvată. Nimic nu mi s-a părut niciodată mai penibil ca primul articol. Iartă, prin urmare, mediocritatea celui dintâi manuscris, făcut cu sfieli inexplicabile și cu ochiuri forțate: trebuie să mă obișnuiesc”¹³. În continuare, îl roagă să-i trimită corectura pe care o va face ca un om de litere, dar și ca un tipograf: „ca să pot scurta câteva speteze și pune câteva

⁷ *Ibidem*, I/23.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, I/24.

accente absente din manuscris”¹⁴, mărturisind că dintr-o practică veche, neputincios să copieze un articol, s-a învățat să-și clarifice manuscrisele exclusiv pe corecturi.

Mai multe scrisori din anul 1929 (25 iulie, 1 august, 19 august, 10 septembrie, 12 septembrie și 17 noiembrie)¹⁵ se referă la colaborarea lui Tudor Arghezi cu Făgețel, prin intermediul biroului revistei „Ramuri” din București, la editarea și tipărirea numărului festiv al revistei, din anul 1929, în patru părți, într-un tiraj al volumului definitiv de 8000 de exemplare. Arghezi aprecia că lucrarea se va cifra la peste 1 milion lei. Se arată încântat că Făgețel se va ocupa personal de revistă, apreciind că fără supravegherea sa lucrarea nu merge bine și adaugă: „E suferința noastră constantă de-a trebui să împlinim rolurile tuturor oamenilor cu care lucrăm și în care ne încredem”¹⁶. În continuare, Arghezi se referă la: pregătirea primelor două părți ale publicației, din care 500 de exemplare se vor broșa separat și expedia, pentru restul de 7500 de exemplare rămânând a li se atașa alte două părți, întârzierea paginilor pentru corectură, necesitatea unui om de legătură; își manifesta grija de a nu se pierde al doilea manuscris ce se afla la „Ramuri”, la Bănescu, și promite că-i va da un mare număr de fotografii pentru clișee. Pentru biroul din București al redacției revistei „Ramuri” îi recomandă pe dl. Luca, un colaborator serios al său la tipografie și-i solicită urgent câte două exemplare din lucrare, pentru a le expedia la Barcelona, unde i se cereau insistent. Ocupându-se de reparațiile capitale ce se făceau la mașina lui Făgețel din București, un Berliot vechi, Arghezi dovedea amănunțite cunoștințe de mecanică auto, pe care le relata pe două pagini din scrisoare. În finalul uneia dintre scrisori, Arghezi își exprima stima și afecțiunea ce-o purta lui Făgețel în cuvinte pline de simțire: „Nu știu dacă mă crezi, dar mi-e dor de d-ta cel puțin o dată pe săptămână. Simt la d-ta, de când te cunosc nițel, o bunătate irezistibilă, care mă atrage spre dumneata ca spre un mare medicament sufletească”¹⁷.

Prin scrisoarea din 19 august 1929¹⁸ de la Brașov (str. Furfii, nr. 10), Tudor Arghezi îi trimite lui Făgețel al patrulea articol din serie, ceva mai lung decât celelalte, și-l invită la Brașov. Îi mai scrie că se afla în fierbințeala lucrului, manuscrisul e aproape gata, urmând a-l da lui Ciornei și că-i va trimite „Bilete” pentru notele de la urmă ale revistei. În scrisoarea din 12 septembrie 1929¹⁹, Brașov, Tudor Arghezi îi propunea lui Făgețel o afacere profitabilă pentru Institutul de Arte Grafice „Ramuri” (să cumpere tipografia Societății „Cartea

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, I/25; I/26; I/27; I/28; I/29; I/30.

¹⁶ *Ibidem*, I/25.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, I/26.

¹⁹ *Ibidem*, I/28.

Medicală“ și a Băncii Minelor din București, al cărei director fusese Arghezi, având încă pe cinci ani închiriat localul, cu prețul de 1 milion și un sfert, care, plătitibil în 40 de rate lunare, fără dobândă, constituia o afacere bună) și-l sfătuia în acest sens să ia legătura, dacă va-fi nevoie, prin Argetoianu, cu Colibășianu, „actualul președinte al Societății «Cartea Medicală»“. În continuare, Arghezi își argumenta demersul astfel: „Banca Minelor mă luase în întreprindere și robie, ea încasând beneficiile și eu suportând povară de patron... Cumpără tipografia cu ochii închiși: ne vom descurca pe urmă. Dacă vor aștepta 1 februarie, demontarea, transportul, mutarea în cine știe ce local depărtat, însemnează un dezastru pentru tipografie, pusă perfect la punct de diversele mele aporturi, necunoscute de imbeciliile Băncii, căci am iubit tipografia și nu-ți ascund că mi-este dragă și acum“²⁰. În post-scriptum întreba dacă a apărut numărul așteptat al revistei „Ramuri“ și să-i fixeze aproximativ data la care să-i trimită articolul despre Eminescu.

În telegrama din 8 iulie 1930, Tudor Arghezi, aflat în criză de inspirație, îi scria lui Făgețel: „m-am tâmpit, fiind incapabil să scriu ceva. Arghezi“²¹.

În scrisoarea din 4 decembrie 1930²², București, Tudor Arghezi îl informează pe Constantin Șaban Făgețel despre motivele care l-au determinat să suspende apariția cotidianului său „Bilete de papagal“, arătându-și dezolarea profundă și, în același timp, speranța de a scoate împreună o foaie cu totul nouă, independentă. Proiectul lui Făgețel îi părea viabil, cu condiția să nu aștepte prea mult: „Iar m-am gândit o noapte la cele ce mi-ai spus și iarăși de-a surda. Știi că sunt destul de sărac și că un salariu cum ar fi al meu mi-ar împlini multe nevoi, dacă ar rămâne vorba pe avantajii, de care n-am știut niciodată să mă folosesc. Ce dau eu însă în schimb, cu o stare morală, căzută dintre flori în scuipători? Pentru întâia oară, în meserie, îmi plăcea și m-a entuziasmat împrejurarea. Mi se propusese, am primit: mă angajam cu tot ce era mai vibrant și mai fraged în mine: d-ta știi că în unii oameni se leagă totdeauna un copil și un surâs. La rândul meu, angajasem o serie de speranțe de-ale altora și le-am grupat către un răsărit. O gazetă bună se face întâi cu altceva decât cu bugete, cu acel fir imperceptibil de inspirație, fără care nici Beethoven nu și-ar fi putut descifra «Eroica» din întunericul insonor.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, I/31.

²² *Ibidem*, I/32.

T/37

Iubile Domnule Fagetal,

Am avut să fii scandalizat. Ti-am prezentat un manuscris și, solemn, mi-ai spus că nu te-am răsunat că nu ti-ai mai trimis. Ca în romanele, auz sperat.

Odată pe zi m-am încumutat la mine și mi-am spus să-ți fac un articol, potrivit cu trăsăturile, cu abilități și cu atmosfera, iar dale sonice înfiorătoare din simțurile ultime răsună, m-am simțit din răsunet.

Ai spus o vorbă: « Nu știu ce să cred ». ~~De~~ Credeai că este ceva de răsunet.

Cazul e mai simplu: m-am așezat în capul mării, m-am așezat în inocență. Mult mai des decât poate bănuși un om cunoscut, mi-ai spus că găsesc, care ar trebui să funcționeze cu o calitate literară de răsunet, să nu vrea niciodată. Dar mai gravă pentru mine este lipsa morală, cu care, după ce am trecut peste termen, am înțeles din interjecție și lipsa de punctuație față de 8-te, dreptul de a răsunet pe poziție și perseverență.

Vezi, iubile Domnule Fagetal, nu poți găsi din nou o combinație năpăstioasă avantajosă, ce te scapăm, eu de un articol și 8-te de un colaborator la numărul ce să-ți apară? Nu este jureat de situație să se repete la toate numerele viitoare.

Sufără-te foarte dar dă-mi-o să-ți-o strâng.
Măna.

T. Arghezi

26 April 1954. București.

Ridicul, băteam măsura în dreptul lunii, cu o baghetă încurcată în parfum de liliac – și am primit undeva, pe neașteptate, piciorul, pe care ți l-am mai pomenit... Pot să-mi reiau eu atitudinea? Te întreb ca pe un om întreg la cuget și simțire. Pe de altă parte, morții nu înviază nici atunci când sunt de hârtie. Toată lumea crede în învierea lor, afară de medicii care i-au omorât. În medicina specialității noastre, nici gazetele nu pot să învieze, cu nici un efort. Se vor cheltui bani mulți și în gura încheștată a cadavrului nu va putea intra murmurul nici unei adieri. Foiaia nu mai reprezintă și nu va mai izbuti să reprezinte nimic. Poate că sunt fatalități pe care nici intențiile cele mai generoase nu le pot birui... Apoi înțelegi să stăpânești puternic luntrea ce ți se încredințează și să nu te lași stăpânit de brotaci. S-a dus la fund: ducă-se²³.

Prin scrisorile din 14 iulie și 9 octombrie 1931²⁴, Tudor Arghezi insistă ca Făgețel să-i dea măcar 20000 lei, întrucât are mare nevoie de ei, pentru că, bazându-se pe siguranța acontului a făcut o serie de plăți și mai are de făcut, lucrătorilor. Arghezi spune: „sunt în ajunul ploilor și al iernii cu lucrările începute și materialele comandate. Pentru mine situația e gravă; aș vrea să-ți fie sensibilă această calificare... Pe sfoara dumitale întinsă am încălecat câteva iluzii certe și parcă pauzele lungi uneori mă cam deconcertează”²⁵. Arghezi își înjgheba acum gospodăria de la Mărțișor.

Prin scrisoarea din 2 iunie 1932²⁶, Tudor Arghezi îl anunță pe Făgețel că îi trimite mai multe manuscrise pentru revistă și-i solicită 5000 lei de care avea mare nevoie. În scrisoarea din 20 septembrie 1932²⁷, București, Arghezi se arată indignat că Făgețel nu-l contactează direct pentru precizii și pentru a hotărî împreună, așa cum s-a întâmplat cu apariția revistei „Secolul”, și că nu l-a consultat nici la apariția, nici la suspendarea și nici la reapariția gazetei: „N-am fost de părere să iasă «Secolul», așa cum a ieșit și d-ta l-ai scos, forțând datele și publicitatea. Am fost de părere să fie suspendat la timp și acest lucru s-a petrecut prea târziu, după ce l-ai refuzat fără să te pronunți. Acum trebuia să stăm de vorbă, dacă mai poate să apară și d-ta mă încunoștiințezi, tot prin servitor că aștepti de urgență de la mine un articol pentru numărul pus la tipar ... E și un gen, dar și un sistem. Dă-mi voie să nu le accept, nici pe ele, nici rolul pe care mi l-ai rezervat în colegialitatea d-tale. Înțelegi că explicațiile ar fi cu atât mai tardive cu cât le-am așteptat aproape un an”²⁸.

În scrisoarea din 26 aprilie 1934, București, (fig. 2), Tudor Arghezi se scuză față de Făgețel pentru faptul că, lipsit total de inspirație, nu i-a putut scrie și trimite

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, I/33; I/34.

²⁵ *Ibidem*, I/34.

²⁶ *Ibidem*, I/35.

²⁷ *Ibidem*, I/36.

²⁸ *Ibidem*.

manuscrisul promis pentru revistă: „Ai cuvânt să fii scandalizat. Ți-am făgăduit un manuscris și solemn nici nu ți l-am trimis, nici nu te-am înștiințat că nu ți-l mai trimit. Ca în romanță, am sperat. Odată pe zi m-am încruntat la mine și mi-am impus să-ți fac un articol, potrivit cu troița, cu alțița și cu atmosfera, iar de la sosirea înfiorătorului d-tale ultim răvaș m-am silit din răspuțeri. Ai acolo o vorbă: «Nu știu ce să cred». Credeai că este ceva de crezut? Cazul e mai simplu: n-am avut în cap nimic, mă spovedesc cu inocență. Mult mai des decât poate bănuî un om cumsecade, mi se întâmplă că glanda care ar trebui să funcționeze cu o culență literară de robinet, să nu vrea nicidecum. Dar mai gravă pentru mine este liniștea morală, cu care, după ce am trecut peste termen, îmi înființez din întârzierea și lipsa de punctualitate față de d-ta, dreptul de a rămâne pe poziție și persevera. Vezi, iubite d-le Făgețel, nu poți găsi d-ta o combinație sufletească avantajoasă, ca să scăpăm, eu de un articol și d-ta de un colaborator la numărul ce stă să apară? Nu este jurat ca situația să se repete la toate numerele viitoare. Supără-te foc, dar dă-mi-o să ți-o strâng. Mâna. T. Arghezi»²⁹.

În scrisorile din 28 decembrie 1936 și 4 ianuarie 1937³⁰, Tudor Arghezi îi împărtășea lui Făgețel ideea de a înființa o editură proprie și a scoate câte o carte pe lună, de 96 pagini, cu o literă mai mare, într-un tiraj de 2-4000 exemplare, cărțile să fie tipărite la Institutul de Arte Grafice „Ramuri” din Craiova, primul volum fiind deja gata la 15 ianuarie 1937, posibil și al doilea volum imediat după primul, încât să apară în librărie odată cu două volume, restul eșalonându-se lunar, solicitându-i un model de literă mare și frumoasă și de hârtie: „și dacă din 96 pagini din colecția de așa-zise poeme în proză putem realiza 128 pagini cu o literă mai mare, frumoasă, ... așa prefera”³¹.

Într-o scrisoare afectuoasă din 11 aprilie 1937³², adresată de Tudor Arghezi doamnei Făgețel, ca răspuns la cartea poștală pe care Făgețel o trimisese doamnei Arghezi, cei doi suspectându-se reciproc că ar fi supărați unul pe altul, Arghezi îi amintește că i-a expediat o telegramă de ziua scriitorilor „juveți”, din „tonul căreia se putea vedea o atitudine din cele mai îngerești” și că crezuse că Făgețel este supărat pe el, dedusă din tăcerea din ianuarie: „De ce și cum, e-o chestiune în afară de discuție. Când îți intră în cap că cineva e supărat, motivarea e inutilă. Binevoii, vă rog, și mijlocii o împăcare, ca să nu sufere nici o parte bărbătească și hotărâți pe dl Făgețel să mai dea și pe la mine, nu numai pe la nevastă-mea. Despre secretele grave bănuiei pe care le-am suspendat ca o sabie înfiorătoare deasupra capului d-sale, vă rog să nu-i dați să înțeleagă nimic ca să-l pot prinde și

²⁹ *Ibidem*, I/37.

³⁰ *Ibidem*, I/38; I/39; I/40.

³¹ *Ibidem*, I/40.

³² *Ibidem*, I/41.

să-l tai în bucăți. Sănătate și voie bună etc. Tudor Arghezi³³.

În scrisoarea din 30 aprilie 1937, Tudor Arghezi îl roagă pe Făgețel să-l radieze de pe lista membrilor Societății Scriitorilor Olteni și că, la invitația lui Făgețel de a face parte, a crezut că un refuz l-ar fi jignit pe acesta personal³⁴.

În scrisoarea din 12 februarie 1940³⁵, București (Prelungirea Mărțișor 37) Tudor Arghezi, motivându-și tăcerea în care stă cufundat de atâta amar de vreme, îi făcea cunoscut că de vreo 12 luni (din martie 1939) a fost grav bolnav. În urma unei operații bine făcute, suspectat de cancer, în loc de nevrîtă, și tratat cu doze violente de morfină, luni de zile a fost ținut amorțit, „într-o tâmpenie progresivă“, doze care l-au intoxicat profund și i-au „suprimat radical apetitul ... Socoteala era, ajuns în stare de schelet, că nefiind cancerul curabil să fiu trecut de-a dreptul din pat în pământ, în stare de inconștiență ... De vreo 12 luni sunt absent, nu numai din sufletul meu și din dragostile mele, dar fizic, din spațiul planetei“³⁶. Medicul care l-a scos la lumină era un oltean, doctorul Grigoriu-Argeș, calomniat de confracți: „E aproape ca în literatură, unde taina unui crâmpiei de har, dat gratuit de Dumnezeu, scoate din fire pe nebuni și pizmași“³⁷ – spune Arghezi. La invitația de a participa la șezătoarea scriitorilor olteni, ar veni cu dragă inimă pentru Făgețel și Nicolaie Condiescu, dar nu poate ieși din cauza frigului, având o sensibilitate la rece care, în ianuarie, i-a dat o recrudescență a bolii.

În sfârșit, două cărți poștale, din 6 octombrie și 27 octombrie 1943³⁸, cu ștampila Lagărului de deținuți politici Târgu-Jiu, „cenzurat“, din perioada când Tudor Arghezi se afla internat în lagăr (de la 1 octombrie 1943): „Trecând prin gara Craiova, m-am gândit la d-ta. Devenind, fără voia mea, vecini, mă gândesc pe linia munților și pe drumul Jiului, pe care l-am văzut odinioară împreună, din nou la d-ta ... Sunt în acest aer viu și spirtos de la zintâi: am călcat odată cu calendarul: orice bun angajament începe cu dată bună. Dacă nu mi-ar fi copiii și nevasta la depărtarea unde se găsesc, nu m-aș resimiți între atâtea flori, ceruri și stele și mi s-ar părea zilele mai puțin lungi. Am *Biblia* cu mine și o recitesc cu un adaos de sentiment: acasă nu mai aveam timp să o răsfoiesc. Dar am și altceva, mai viu, de acasă: vrăbiile de la fereastră îmi bat și-aci în geam. Am impresia că s-au luat stolurile după tren să nu-și lase prietenul singur“³⁹. Îi scrie câteva „slove“ și-l roagă, când apare revista „Ramuri“, să i-o trimită acolo, pe adresa de pe cartea poștală. În scrisoarea din 27 octombrie 1943, miercuri, Tudor Arghezi îi mulțumea lui Făgețel pentru serviciile pe care acesta i le-a făcut fără să-i spună:

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, I/42.

³⁵ *Ibidem*, I/43.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, I/44; I/45.

³⁹ *Ibidem*, I/44.

„Am aflat și pentru cavalerismul d-tale de aristocrație dă-le voie să te îmbrățișeze și filozofia și Socrate și prietenul dumitale recunoscător. Ești în plină săptămână a Olteniei; atât de aproape de aci și atât de departe”⁴⁰. Îl roagă pe Făgețel să-i ajute familia, trimițându-i săptămânal prin cineva, dacă bunăvoința câte unui oltenaș de-ai noștri nu lipsește, un pachet de carne de vită și de porc, observând că piața cărnii la Târgu-Jiu e liberă și mult mai ieftină ca-n București, la Craiova e și mai bugată, „... ai mei nu mai găsesc nimic și am buni mâncăi acasă ... Ceva din el (*pachetul-n.n.*) va face calea întoarsă spre Tg. Jiu, prin Barău, care mă vizitează din când în când ... De Sf. Paraschiva au fost nevastă-mea și fata la mine”⁴¹.

L-a așteptat și pe dl Calotescu-Neicu, dar nu a venit: „Tare aș fi vrut să văd pe cineva din anturajul d-tale ca să-mi dea detalii și să-i precizez și eu altele”⁴².

În ultima scrisoare, din 29 ianuarie 1947⁴³ (str. Mărtișor, 26-37, București), Tudor Arghezi îi scria lui Făgețel cu creionul, motivându-se: „de acum opt ani, de când am zăcut anul în morfină, nu mai stăpânesc mâna și penița alunecă greu”⁴⁴; face aprecieri asupra numărului 1/1947 al revistei „Ramuri”, apărută în forma nouă, îi propune o broșură în formula de 16 pagini săptămânal, în loc de 100 pagini pe lună, îi prezintă mica sa tipografie, greutățile vieții și muncii sale, și-i cere 100 kg literă de corp 10-12, întrucât voia să scoată volume mici, ca-n timpul Revoluției din 1789, îi prezintă familia sa, într-un ton de voieșie și seninătate, cu proiecte ambițioase de viitor și acceptul de a colabora la „Ramuri”, lunar, cu un manuscris: „Nu ți-am trimis nimic pentru numărul 1 al revistei ... Am fost și sunt asaltat de manuscrise și corecturi – viața e mai grea ca totdeauna, precum știi, și pentru viața decentă a copiilor mei, obișnuiți cu un standard de viață diametral opus boemei, sunt nevoit să lucrez 20 de ore pe zi, la o vârstă la care confrății noștri sunt pensionari de cu 30 de ani mai devreme. Evident că nici demonul nu-mi lasă vacanță.

Pe de altă parte, credeam că înainte de apariția «Ramurilor» în formă nouă ne putem vedea la București, ca să iau cunoștință de programul ei și să-i cunosc marginile, dictate de cenzura relațiilor, cea mai rea și mai nedeterminată dintre cenzuri”⁴⁵. Arghezi făcea aprecieri asupra revistei: „Fără îndoială, firma Fundației nu e făcută să aducă oxigenul necesar cititorului dezabuzat și obosit de publicitatea cu teză, reticență și lipsită de sinceritate. Răsfoind numărul primit, mi-am dat seama de dificultățile cu care va avea de luptat revista, abătută de la

⁴⁰ *Ibidem*, I/45.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, I/46.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

rostul ei și de la o individualitate oltenească, de către rigiditatea oficioasă. Sumarul greoi strivește, subț lespezi didactice înghețate și colaborări masive, mutate prin toate revistele, ca boarfele de chiriaș plâpânda văpaie locală, care ar putea da, în absența unanimă de focare, și în Capitală și în toate celelalte regiuni ale țării, un jar al Banatului Craiovei. Reviste pentru colecții necitite și arhive apar destule: viața lipsește din toate. Eu vreau să-ți propui ceva ce știu că nu se poate în formula în care apare broșura: în loc de 100 pagini pe lună, 16 pe săptămână, bogate în scurtimi și într-un stil polemic, între pamflet și reverie. Craiova merită această ofrandă, cu care ar lua locul Iașilor și Bucureștilor, unde nu se face nimic. Dar măcar vocea de catedră și condeiul de terfelog să dispară. Cred că nu ne deosebim prea mult în această opinie ... Poate că vei izbuti să selecționezi un număr de colaboratori mai nervoși, în stare să-și reducă articolele la câte 2 pagini și să puie la finalul revistei foarte multe note, care interesează îndeosebi pe cititor⁴⁶. Deci informații relevante pentru istoricul Fundației revistei „Ramuri”. Vorbindu-i de mica sa tipografie, Argezi îi relatează în amănunt despre mașinile și materialele tipografice pe care le avea, îi spunea ce îi lipsește și-l ruga să-i dea 100 kg literă corp 10-12, un corp mai mic pentru note, plus cursive, asigurându-l: „Dă-mi un răspuns și eu îți garantez că totul, trecând prin mâinile Tatălui și Fiului, va fi păstrat cu ajutorul Sf. Duh, intact. Ar veni Barutzul la Craiova să însoțească transportul o dată, de două ori, de câte ori ar fi nevoie. În același timp, dacă ai avea să trimiți pentru conservare și la rigoare pentru o asociație împreună, orice mașini și materiale, avem loc. În ce privește comenzile strict tipografice, nici n-am început să lucrăm și ne năpădesc. Pentru nevoile mele de acum, am multă nădejde că tipografia le va completa satisfăcător cu produsul ei ... Vreau, acum când totul se dă peste ochi, să fac cărțile mici, însă ireproșabile măcar în ce privește tiparul. Litera d-tale este incomparabilă și de-o suverană eleganță”⁴⁷.

Cu umor și bună dispoziție, Tudor Argezi își prezenta familia astfel: „Barutzul și-a luat bacalaureatul și se face tipograf și editor cu taică-su. Ne-am gândit ce meserie să îmbrățișeze, medicina, dreptul, ingineria? Pierdere de vreme, de prosperitate, de viață și slugărit la profesori și politici. De comun acord am optat pentru cel mai simpatic meșteșug al strămoșului Gutenberg. În ultimele 6 luni și-a perfecționat cunoștințele căpătate în mai multe ateliere și a pus instalația noastră pe picioare. La scurtă vreme înscriem firma și ne apucăm de lucru, fără lucrători. Am așteptat destul 8 ani cu prăvălia închisă”⁴⁸. Și, mai departe: „Toți suntem pe șantier: nevastă-mea deține, cu oboseli cumplite, singură în toată gospodăria, departamentul găinilor, porceilor, porumbeilor, câinilor, pisicilor și

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

bucătăria; dar voioasă. Mitzura face pictură și balet, cu predispoziții pentru amândouă (îi plac aplauzele). Barutzu rânește zăpada care ne-a blocat, fără spor, e murdar de cerneală și pe nas și a terminat un roman polițist. Eu, cum vezi ... Laolaltă și pe rând, ne prezentăm doamnei și domnului Făgețel, facem un compliment și o metanie și le urăm numai bine și noroace. Te îmbrățișez, iubite d-le dragă. T. Arghezi, 26-37, str. Mărțișor, București, 29 ianuarie 1947⁴⁹.

Documentele prezentate, fiind inedite, vin să completeze cu noi date biografice și de istorie literară cunoștințele noastre privind viața și activitatea poetului Tudor Arghezi, constituindu-se în valoroase contribuții monografice în ceea ce-l privește pe autorul „Cuvintelor potrivite”.

⁴⁹ *Ibidem.*

Correspondența sculptorului Romul Ladea cu orăvițenii (1932-1933)

CONSTANTIN BRĂTESCU

La mijlocul anului 1931, Guvernul condus de Nicolae Iorga l-a numit ca prefect al județului Caraș, cu reședința la Oravița, pe scriitorul Ion D. Dongorozi, cunoscut în literatura română prin prozele scurte, pe care le-a adunat în mai multe volume publicate mai ales în Editura „Scrisul Românesc” din Craiova.

Numit în această importantă funcție administrativă și politică într-unul din cele mai tinere județe ale României Mari¹, Ion D. Dongorozi își lasă numele înscris în istoria Oraviței prin câteva realizări notabile. El este cel care a pus, împreună cu Sim. Sam. Moldovan, bazele Muzeului județean și ale Bibliotecii publice din Oravița, inițiative abandonate în anii care au urmat înlocuirii sale.

Tot Ion D. Dongorozi a gândit și a dat viață proiectului de transformare a pieței din fața palatului Prefecturii din Oravița, creația Henriettei Delavrancea-Gibory, în parc, loc destinat și pentru amplasarea unor busturi care să reprezinte personalități marcante ale țării în plan politic și cultural. Proiectul său este împărțit de intelectualitatea locală, constituită într-un comitet de inițiativă, care l-a avut ca președinte pe Ion D. Dongorozi.

Comitetul, în prima sa ședință, din 25 ianuarie 1932, a hotărât să amplaseze în centrul parcului busturile în bronz ale regelui Ferdinand I și poetului Mihai Eminescu, pentru cel de al treilea bust urmând să decidă ulterior, prin alegerea unei personalități bănățene.

În convocatorul adresat personalităților locale, prefectul Ion D. Dongorozi își anunță astfel demersul său: „*Piața din fața Palatului Administrativ urmează ca în curând să fie amenajată și transformată de prefectură și primărie într-un scuar.*

Socot că ar trebui să se așeze atunci la mijloc bustul regelui Ferdinand I. întregitorul hotarelor, în dreapta, al poetului Mihail Eminescu, podoabă a întregului neam românesc, a cărui strălucire sporește pe măsură ce trece timpul, iar în stânga a(l) unui cărturar mai reprezentativ din cuprinsul Carașului”².

Conform uzanțelor, pentru bustul regelui Ferdinand I s-a cerut acceptul Casei Regale a României, acesta fiind deja primit, la începutul lunii februarie³.

La 2 februarie 1932, comitetul – redus la un număr de 11 membri – a hotărât ca Damaschin Bojincă (1801-1866), fiu al Carașului, jurist ilustru al Moldovei și profesor

¹ Județul Caraș a existat ca unitate administrativă distinctă între anii 1926-1950.

² Direcția Județeană Caraș-Severin a Arhivelor Naționale (mai departe: D.J.Caraș-Severin A.N.), fond Prefectura județului Caraș, inv. 115, dosar 47/1932, f. 1-2.

³ *Ibidem*, f. 6.

la Academia Mihăileană din Iași, să fie personalitatea eternizată prin cel de al treilea bust ce urma să fie amplasat în parcul care primise numele regelui Ferdinand⁴.

Sub îndrumarea prefectului, comitetul de inițiativă a lucrat cu febrilitate pentru rezolvarea, în paralel, a mai multor probleme: sistematizarea și extinderea parcului, strângerea fondurilor necesare unei asemenea opere, aceasta, în plină criză economică, și desemnarea sculptorului pentru executarea celor trei busturi.

Împreună cu Primăria orașului Oravița s-a reușit extinderea parcului, iar sistematizarea lui, precum și stabilirea arbuștilor ce urmau să fie plantați au fost încredințate Serviciului de horticultură al Primăriei municipiului Timișoara.

Problemele de ordin financiar, bine gândite și demarate la începutul anului 1932, și-au găsit rezolvarea parțială prin donarea de fonduri din bugetul județului Caraș, al Primăriei orașului Oravița și chiar al unor primării comunale mai bogate. Fondurile strânse în prima parte a anului 1932 nu au fost însă suficiente pentru a acoperi mai ales cheltuielile suportate de Romul Ladea cu transportul busturilor modelate la București, în vederea turnării lor în atelierele V.V. Rășcanu. Lipsa acută de fonduri, resimțită în anul 1933, duce la situația nefericită ca definitivarea lucrărilor și amplasarea busturilor să se facă în toamna anului 1932, dezvelirea acestora are loc în ziua de 3 iunie 1933, în prezența regelui Carol II⁵, cele trei busturi fiind recepționate abia în ziua de 22 septembrie 1933⁶.

Același comitet a hotărât ca cele trei busturi să fie încredințate unui sculptor, fără licitație. În ședința din 11 februarie 1932, comitetul s-a oprit asupra sculptorului Romul Ladea⁷ (1901-1910), născut în localitatea cărășeană Jitin. Acesta, considerat de orăvițeni „artist cu reputația făcută“, era profesor la Școala de Arte Frumoase din Cluj⁸.

Romul Ladea făcuse studiile gimnaziale la Oravița și cele de sculptură la București și Paris. La întoarcerea în țară, artistul a fost profesor la școlile de arte frumoase din Timișoara și Cluj. A fost un artist prolific, fapt care l-a determinat pe scriitorul și ziaristul Petru Vintilă, și el un fiu al Banatului, să scrie că „ne-a dat o grădină de busturi și statui“⁹.

Se pare că pentru realizarea celor trei busturi a prezentat interes și Oscar Han, unul dintre artiștii de marcă ai genului din acea perioadă, fapt dovedit de scrisoarea lui Romul Ladea către Ion D. Dongoroz, din 16 martie 1932¹⁰.

La 20 februarie 1932, prefectul județului Caraș s-a adresat oficial sculptorului

⁴ *Ibidem*, f. 8.

⁵ „Roata“ (Oravița), an IV, nr. 20, din 18 iunie 1933.

⁶ D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 219.

⁷ *Ibidem*, f. 12.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, colecția Petru Vintilă, dosar C3.

¹⁰ *Ibidem*, fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 49.

și profesorului Romul Ladea, solicitându-i să primească oferta de executare a celor trei busturi, precizându-se că motivele erau: reputația artistică și originea cărășeană¹¹.

Între cele două personalități se va purta o intensă corespondență, pe tot parcursul anului 1932, până la înlocuirea lui Ion D. Dongorozi din funcția de prefect, continuând, pe un ton mai dur, în anul 1933, cu prefectul Maxim Radovan, datorită neachitării sumelor datorate artistului.

Romul Ladea a primit cu satisfacție comanda de executare a busturilor pentru suma totală de 160.000 lei. La începutul lunii iunie 1932, cele trei busturi erau gata și au fost încredințate, pentru recepționare provizorie, unei comisii create din trei personalități ale Clujului interbelic: Sextil Pușcariu, Florian Ștefănescu-Goangă și I. Grimm¹².

Correspondența pe care o publicăm în continuare, pe lângă faptul că dezvăluie – parcă – o eternă problemă a spațiului și timpului românesc: lipsa banilor pentru cultură și, respectiv, rolul artistului, permanent dependent de venituri modeste, ridică în sine și alte probleme, de ordin cultural, pentru spațiul cărășean și anume:

1. Prefectul – scriitor Ion D. Dongorozi – se identifică cu aspirațiile mai vechi ale românilor cărășeni, acelea de a pune bazele unor noi instituții durabile: muzee și bibliotecă publică.

2. Romul Ladea se dovedește a fi și un intermediar între Dongorozi, pe de o parte, și Ion Agârbiceanu și Gheorghe Bogdan-Duică, pe de altă parte, pentru realizarea unor colaborări și proiecte inițiate de Dongorozi¹³.

3. Demersurile lui Dongorozi de a amenaja parcul din centrul Oraviței, denumit, între anii 1932-1947, parcul „Regele Ferdinand I”, și de a-l înfrumuseța cu opere realizate de sculptorul Romul Ladea rămân singulare pentru întreg Banatul de sud, căci numai acest oraș, Oravița, a fost îmbogățit într-o singură zi cu cele trei busturi, subliniind datoria morală a marelui artist, care îi declara lui Dongorozi: „Țin să fac cu lucrările acestea pentru orașul în care m-am crescut”¹⁴.

Monumentul regelui Ferdinand I din parcul central al Oraviței a fost distrus la începutul anului 1948, păstrându-se doar fotografia lui.

Redăm istoriei noastre culturale din acest zbuciumat secol o parte din corespondența lui Romul Ladea cu autoritățile din Oravița anilor 1932-1933, acestea văzând acum, pentru prima dată, lumina tiparului.

¹¹ *Ibidem*, f. 13.

¹² *Ibidem*, f. 111.

¹³ *Ibidem*, f. 74.

¹⁴ *Ibidem*, f. 49.

ANEXĂ

I

Regatul României
Prefectura județului Caraș
Cabinetul Prefectului
1932 luna februarie 20

Domnule Profesor,

Comitetul de 11, desemnat de către comitetul definitiv, pentru ridicarea în piața din fața Prefecturii a unui bust Regelui Ferdinand I, având în dreapta bustul poetului M. Eminescu, iar în stânga pe al cărturarului cărășean Damaschin Bojincă, în ședința sa de la 11 februar 1932, s-a oprit în principiu la D-voastră. (Și pentru reputația artistică pe care o aveți, dar și pentru faptul că sunteți cărășean).

Vă rog să binevoiți a ne răspunde *de urgență* dacă acceptați să luați lucrarea; cam cât ar costa cele trei busturi turnate în bronz; în cât timp le-ați putea executa și în sfârșit cum s-ar face achitarea lor.

Dacă răspunsul primit de la D-voastră este favorabil, ar rămânea să executați și macheta, spre a lua apoi o hotărâre definitivă.

Pentru orientarea D-voastră, vă anexăm o schiță a pieței Regelui Ferdinand I.
Președintele comitetului,

Prefect

Ion D. Dongorozi

Domnului
Romulus Ladea

Profesor la Școala de Arte Frumoase din Cluj

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 13.

II

Regatul României
Prefectura județului Caraș
Cabinetul Prefectului
1932 luna martie 1

Stimate domnule Ladea,

Ca urmare la cele discutate și hotărâte în ședința de aseară a comitetului, vă rog să binevoiți a ne răspunde neîntârziat:

1. Cu cât puteți reduce suma de 180.000 (una sută optzeci mii) lei pretinsă pentru executarea celor trei busturi?

2. Care vor fi proporțiile soclurilor și care ale busturilor? (Cel al Regelui Ferdinand trebuie să fie mai mare ...)

3. Cam în cât timp ați putea executa macheta?

4. Cam în cât timp ați putea executa și când preda busturile?

5. Cum se va face achitarea lucrării?

Președintele comitetului

Prefect

Ion D. Dongorozi

Domniei sale

Domnului Romulus Ladea

Profesor la Școala de Arte Frumoase, Cluj

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 22.

III

Stimate Domnule Prefect,

Am rămas surprins de telegrama D-voastră, eu încă săptămâna trecută v-am răspuns și așteptam deja o vorbă din partea D-voastră.

Am fixat pentru busturi o sumă minimală și am ținut în vedere tocmai bugetul redus al județului când v-am propus construirea soclurilor în regie proprie.

Portretul Regelui nu să poate face mai mare, având în vedere că este pus lângă alte două busturi. Să poate – și trebuie chiar – să aibă un soclu mai înalt.

Un bust ar fi aproape de două ori mărimea naturală. Soclurile ar fi, al Regelui de 3-3,20 m înălțime plus cam 1,20 înălțimea bustului, total 4,40, iar celelalte două socluri ar fi cu 30-40 cm mai scunde. Terenul pe care să construiesc este destul de larg ca să ne permită dimensiunile acestea. Macheta aș putea-o face în 10 zile.

Pentru executarea busturilor aș avea nevoie de vreo două luni. Nu știu însă dacă turnătoria de bronz să angajează să mi le toarne într-o lună-două.

Aș avea lipsă de un avans la începerea lucrului, iar peste două luni când duc la turnătorie busturile am lipsă de altă sumă pentru transporturi și avans turnătoriei și la preluarea lucrărilor de la turnătorie achitarea lor.

Dacă lucrarea este grabnică, ar fi mai bine să încep acuma, iar planul soclurilor să îl trimit între timp, soclurile și așa să pot ciopli și construi în șase săptămâni de minune.

Primiți, vă rog, domnule Prefect, salutul meu cel mai respectuos.

Cluj, 9 martie 1932

R. Ladea

Școala de Arte Frumoase

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 35.

IV

Telegramă

D[lui] Prefect Dongorozi

Oravița

Cluj, 11 [martie] ora 11 [1932]

Primesc lucrarea pentru una sută șase zeci mii lei.

Ladea

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 37.

V

Proces-verbal

Dresat azi, 14 martie 1932

Subsemnații, întruniți la Prefectură, am hotărât:

1. Să se înainteze imediat d-lui Romul Ladea, spre semnare sau eventual modificare, modelul de contract întocmit de domnul avocat Novacovici.
2. Să se întrebe domnul Romul Ladea dacă din punct de vedere artistic și arhitectural s-ar putea mări cu ceva dimensiunile fixate prin scrisoare de domnia sa la bustul Regelui Ferdinand.

3. Să se ceară domnului Ladea să răspundă neîntârziat.

D.c.m.s.

Președinte

Ion D. Dongorozi

Membrii

Com[itetului] de direcție
ss. indescifrabil

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 45.

VI

Stimate domnule Prefect,*

La telegrama mea nu am primit nici un răspuns și cum am auzit că la lucrările din Oravița concurează și sculptorul Han, vă încunoștiințez că și eu mă angajez să fac lucrările în aceleași condiții și pentru aceeași sumă ca domnul

* La 22 martie 1932, Ion D. Dongorozi menționa pe scrisoare: „I se va comunica în scris că i s-a trimis spre semnare contractul“.

Han. Țin să fac eu lucrările acestea pentru orașul în care m-am crescut. De altcum, la-nceputul săptămânii viitoare am treabă în Banat și aş trece și pe la Oravița, dacă aveți bunăvoința să mă anunțați când sunteți acas.

Primiți, domnule Prefect, asigurarea stimei mele

Cluj, la 16 martie 1932

R. Ladea

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura jud. Caraș, dosar 47/1932, f. 49.

VII

«23 martie 1932»

Încunoștiințare

În vederea semnării contractului definitiv și fiindcă sculptorul R. Ladea se află în localitate, vă rog să binevoiți a vă întruni negreșit mâine, 24 martie 1932, orele 9 și jumătate, în cabinetul subsemnatului.

Președinte

Ion D. Dongorozi

Vice-președinte: V. Musta

Casier: Ștefan Popescu - administrator financiar

Secretar: Iancu Vițian

Membri:

Dr. Petre Corneanu, absent

Dr. Ioan Nedelcu, M. Bogdan

Gheorghe Jianu, călătorit

Iosif Engelhardt, sunt împiedecat

Directorul Liceului, M. Drugărin

Primarul orașului, Novacovici

Adolf Sittner, semnat

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 50.

VIII

Contract de lucrări,

intervenit astăzi, 24 martie 1932, între Comitetul pentru ridicarea busturilor Reg[elui] Ferdinand I, Mihail Eminescu și Damaschin Bojincă în Oravița, reprezentat prin Ion D. Dongorozi, prefectul jud[etului] Caraș, ca președinte al Comitetului, și Romul Ladea, profesor sculptor la Școala de arte frumoase Cluj, după cum urmează:

1. Comitetul pentru ridicarea busturilor Reg[elui] Ferdinand I, Mihail Eminescu și Damaschin Bojincă dă, iar dl. Romul Ladea ia în întreprindere

executarea lucrărilor mai jos specificate:

a) executarea busturilor Reg[elui] Ferdinand I, Mihail Eminescu și Damaschin Bojincă;

b) executarea schiței cotate a soclurilor pe care urmează a se așeza busturile, cu indicarea dimensiunilor, decorurilor, materialelor corespunzătoare, precum și desemnarea locului pe teren unde se va așeza fiecare;

c) turnarea busturilor în bronz, transportul pe riscul sculptorului și așezarea pe soclurile ce vor fi ridicate de Comitet conform indicațiunilor de sub b).

2. La executarea lucrării se va avea în vedere atât scopul patriotic, cât și interesul artistic.

3. Costul lucrării se stipulează de comun acord în suma de 160.000 (una sută șasezeci mii) lei.

4. Plata prețului se va face în patru rate și anume:

Prima rată în sumă de lei 20000 (douăzeci mii) la semnarea contractului.

A doua rată în sumă de 90000 lei (nouăzeci mii) se va plăti turnătoriei, în urma avizului d-lui Ladea, la terminarea turnătoriei (diferența ce eventual ar rezulta sculptorului).

A treia rată în sumă de 10000 lei (zece mii) pentru transportul busturilor turnate de la București la Oravița.

A patra rată în sumă de 15000 lei (cincisprezece mii) la sosirea busturilor turnate în Oravița.

A cincea rată în sumă de 25000 lei (douăzeci și cinci mii) la recepționarea definitivă a lucrării.

5. Dimensiunile busturilor se stabilesc în de două ori mărimea naturală.

6. Termenul executării se stipulează în trei luni de la data semnării contractului.

7. Pentru caz de întârziere se fixează o amendă convențională zilnică în sumă de lei 300 în sarcina părții în întârziere.

Punerea în întârziere se face prin o notificare scrisă, recomandată expediată cu cel puțin opt zile înaintea termenului.

8. Busturile definitive vor fi prezentate pentru aviz juriului desemnat de comitet. Prezentarea se face cel mai târziu în termen de 2 luni de la data semnării contractului.

Sculptorul este obligat a anunța Comitetul din Oravița data terminării busturilor cu cel puțin opt zile înainte, iar juriul desemnat de comitet își dă avizul în cel mai târziu opt zile de la data terminării busturilor, contrar avizul se consideră favorabil.

Avizarea Comitetului sculptorul o face prin scrisoare recomandată. – Avizul juriului are caracter obligatoriu pentru artistul sculptor.

9. Neobservarea și neconformarea la avizul juriului constituie motiv pentru refuzarea recepționării lucrării și rezilierea contractului. Rezilierea se notifică

prin o simplă scrisoare recomandată, cu indicarea motivelor.

10. Pentru caz de judecată părțile stipulează de comun acord competența Judecătorei de Ocol Oravița.

11. Taxele de contract privesc jumătate comitetul, iar jumătate pe sculptorul R. Ladea.

După cetire și espicare, prezentul contract s-a aprobat și semnat.

Oravița, 24 martie 1932

În prezența noastră ca martori:

ss. indescifrabil

ss. Ion D. Dongorozi

ss. R. Ladea

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 53-54.

IX

Telegramă

30 martie 1932

Romul Ladea, profesor

Cluj

Școala de arte frumoase

Rugăm trimiteți urgent planurile soclurilor și amplasamentul statuelor.

Prefect

ss. indescifrabil

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 59.

X

Stimate domnule Prefect,

Acum v-am trimis planurile soclurilor și vă rog să aveți bunăvoință a dispune ca să se execute precis. Scara este 1:10. Emblema o voi trimite la timp, tot așa și modelul literilor. M-am apucat de lucru, portretul Regelui este destul de avansat. Am fost la părintele Agârbiceanu, mi-a promis articolul, pe domnul Gh. B[ogdan] Duică nu l-am găsit acas. Este la București. Vă rog, domnule Prefect, să-mi trimiteți exemplarul meu de contract.

Vă salută cu tot respectul

R. Ladea

6 apr. 1932, Cluj

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 74.

XI

Mult stimate domnule Prefect,

Referitor la telegrama Domniei voastre am onoare a vă încunoștiința că portretul Regelui este gata și portretul lui D. Bojincă va fi gata peste câteva zile. M-am rezervat mai multă vreme pentru portretul lui Eminescu, de care doresc să mă ocup mai mult.

La data fixată am să fiu gata cu toate.

Primiți, vă rog, domnule Prefect, asigurarea stimei ce vă păstrez.

R. Ladea

Cluj, la 19 apr. 1932

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 89.

XII

<Ante 23 mai 1932>

Mult stimate domnule Prefect,

Vă anunț că juriul poate prelua lucrările pe data de 1 iunie în localul Școalei de Arte Frumoase. Pentru întârziere vă rog să mă iertați, am întâmpinat greutăți de cari nu am putut să-mi dau seama. Lucrul merge bine, două busturi sunt isprăvite și toți cari le-au văzut au rămas mulțumiți.

Primiți, vă rog, domnule Prefect, asigurarea deosebitului respect ce vă păstrez.

R. Ladea

D. J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 101.

XIII

Regatul României
Prefectura județului Caraș
Cabinetul Prefectului
1932 luna mai 26

Stimate domn,

Comisiunea pentru recepționarea busturilor este alcătuită din d-nii profesori universitari: Sextil Pușcariu, Fl[orian] Ștefănescu-Goangă și I. Grimm.

Noi i-am înștiințat; rămâne să luați D-voastră contact, ori să-i încunoștiințați.

M.S. Regele a fost invitat pentru dezvelire, care va avea loc, probabil, către sfârșitul lunei iunie a.c.

Vă rugăm să luați toate măsurile ca să avem busturile cât mai din timp la Oravița.

Nu se poate admite nici o întârziere.

Prefect și președinte al comitetului

Ion D. Dongorozi

Domniei sale

Domnului profesor Romulus Ladea

Școala de Arte Frumoase

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 111.

XIV

Stimate domnule Prefect,

Am primit telegrama D-voastră și vă rog să aveți bunăvoință și puțină răbdare, nici turnătorul nu știe să-mi spună ceva precis, până nu vede de ce este vorba. Eu i-am scris, dar nu am primit nici un răspuns, așa că trebuie să așteptăm până ajung eu la București cu lucrările, de unde vă telegrafiez toate ce vă interesează. Dacă juriul recepționează lucrările, în 1 iunie eu pot pleca imediat.

Vă rog încă o dată să-mi trimiteți 10000 lei ca să am cu ce pleca.

Cu tot respectul

R. Ladea

26 mai 1932, Cluj

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 120.

XV

Regatul României

Prefectura județului Caraș

Cabinetul Prefectului

Nr. 18290

1932 luna septembrie 17

Domnule profesor,

Cu onoare vă comunicăm că M.S. Regele va veni la Oravița la dezvelirea busturilor.

Binevoiți a interveni ca busturile să fie transportate la Oravița, cel mai târziu până la data de 25 septembrie.

Din suma de 160000 lei costul busturilor s-a plătit D-voastră și turnătoriei până în prezent suma de lei 70000 și d-l prefect personal a mai plătit încă 20000

turnătoriei Rășcanu, deci ar mai fi de plătit suma de lei 70000, care sumă o plătim conform ratelor stipulate în contract.

Prefect,
Președintele comitetului
ss. indescifrabil

Secretar,
Vițian

Domniei sale
Domnului Romul Ladea
Profesor Cluj
Școala de Arte Frumoase

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 164.

XVI

Telegramă

Urgent Prefect Radovan
Cluj <19 septembrie 1932>

Trimiteți telegrafic suma pentru achitarea totală a turnătorului și spese de transport ca să mă pot conforma adresei D-voastră,

Ladea

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 172.

XVII

Domnule Prefect,

Deja suntem în luna noiembrie și D-voastră tot nu ați avut bunătatea să aranjați cu mine chestia busturilor. Am așteptat destul și am avut destulă răbdare, numai Dumnezeu știe câte am îndurat de pe urma nepăsării D-voastră. Vă rog, binevoiți a-mi preciza data când puteți achita ce mi se cuvine.

Cluj, la 2 nov. 1932

Cu deosebită stimă
R. Ladea

D. J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 194.

XVIII

Stimate domnule Prefect,

Referitor la adresa domniei voastre din 10 noiembrie a.c., am onoare a vă răspunde că atât pretenziunile mele, cât și îndatoririle domniilor voastre sunt precizate în contractul încheiat între noi. Dacă actele cari vă stau la îndemână nu sunt destul de lămuritoare, voi fi nevoit ca în decurs de opt zile de la data scrisorii acesteia să recurg la forurile competente pentru o mai bună lămurire.

Primiți, vă rog, domnule Prefect, asigurarea deosebitei mele stime ce vă păstrez.

Cluj, la 12 noiembrie 1932

R. Ladea
Școala de Arte Frumoase
Cluj

D-sale D-lui
Prefect al jud. Caraș, Oravița

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 200.

XIX

Urgent

D-sale d-lui Romul Ladea,
profesor la Școala de Arte Frumoase Cluj

Referitor la scrisoarea D-voastră, cu onoare vă comunicăm că ne-am adresat Dv. numai pentru a face o confruntare în actele ce le avem noi pentru diferite chestiuni angajate în legătură cu busturile. Și nu ne așteptam la răspunsul amenințător al D-voastră.

Din suma cât avem încasată vă trimitem încă zece mii lei.

Oravița, 17 noiembrie 1932

p. Prefect,
Vițian

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 200 verso:

XX

Domnule Prefect,

Subsemnatul Romul Ladea, sculptor, încredințat fiind din partea comitetului aranjator cu ridicarea a trei busturi în parcul Regele Ferdinand din Oravița, cu onoare vin a vă ruga să binevoiți a dispune ordonanțarea competenței

mele ce mai am de primit din partea Prefecturii pentru efectuarea acestor lucrări în sumă de 34000 lei. Conform contractului încheiat, 25000 lei îmi revin la recepționarea definitivă a lucrării, iar suma de 9000 lei ar fi scadentă acum.

Rog, domnule Prefect, să binevoiți a deschide un credit suplimentar pentru achitarea sumelor ce-mi compet.

Oravița, la 22 aprilie 1933

Cu deosebită stimă,
Romul Ladea

D-sale D-lui Prefect al județului Caraș
Oravița

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 208.

XXI

Onorat comitet

Subsemnatul, având în vedere că busturile sunt deja de mult terminate și chiar dezvelite, că termenul pentru plata costului acestora asemenea a expirat de mult, că am mare și urgentă nevoie de bani, înainte de a păși la aplicarea stipulațiunilor din contract pentru caz de întârziere, vă rog din nou și pentru cea din urmă dată să faceți tot posibilul ca să intru fără întârziere în posesia restanței de 25000 lei ce mai am de primit din costul lucrărilor.

Primiți asigurarea stimei mele
Ticvaniu Mare, 28 august 1933

R. Ladea

Către

On[or]. Comitet pentru ridicarea busturilor Reg[elui] Ferdinand, Eminescu,
Bojincă
Oravița

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 210.

XXII

Domnule Prefect,

Am onoare a vă transpune cererea D-lui Ladea, rugându-vă să binevoiți a dispune achitarea pretenziunii din fondul „Opere culturale“, deoarece Comitetul

nu dispune în prezent de nici un ban în numerar.

Oravița, 29 august 1933

Vițian

Dir[ectorul] Comit[etului] pt. așezarea busturilor

D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 211.

XXIII

Proces-verbal de recepție definitivă

pentru busturile ridicate în parcul Regele Ferdinand I din Oravița.

Anul una mie nouă sute treizeci și trei în septembrie douăzeci și doi.

Subsemnații membri desiguați de Comitetul de direcție pentru așezarea busturilor din piața Regele Ferdinand I, deplasându-se pentru a examina busturile executate de dl. profesor sculptor R. Ladea, am constatat că busturile sunt conform condițiilor din contract și se pot primi definitiv.

Pentru care s-a încheiat acest proces-verbal

La 22 septembrie 1933.

Membrii Com[itetului] de recepție:

Gheorghe Jianu

Ion Nedelcu

Ing. A. Sittner

Ilie Rusmir

Ioan Vițian

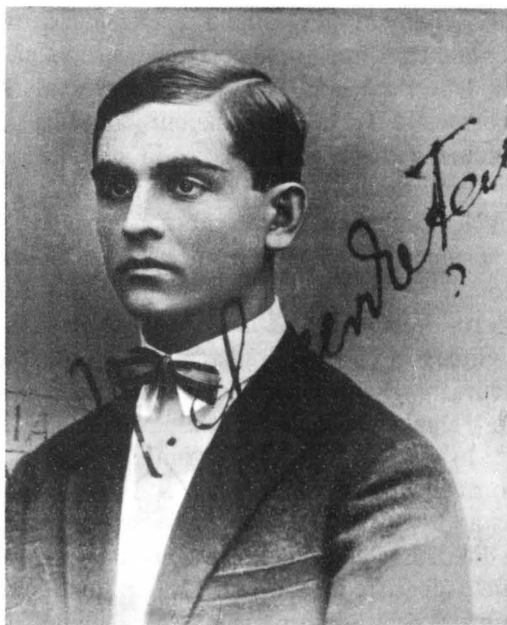
D.J. Caraș-Severin A.N., fond Prefectura județului Caraș, dosar 47/1932, f. 219.

Din corespondența profesorului Aurelian Sacerdoțeanu – director general al Arhivelor Statului (1938-1953)

ELENA ISTRĂȚESCU

Arhivele Naționale ale României conservă în fondurile lor un variat și prețios tezaur de documente adunate de profesorul Aurelian Sacerdoțeanu, istoric și arhivist de excepție, de la nașterea căruia se vor împlini, în anul următor, 95 de ani și care s-a aflat la cârma instituției noastre în perioada anilor 1938-1953.

Absolvent al Facultății de Filozofie și Litere a Universității București și al Școlii Superioare de Arhivistică și Paleografie, ambele finalizate în anul 1927, desăvârșindu-și studiile la Paris, cu sprijinul savantului Nicolae Iorga, unde a dobândit titlul de doctor în istorie cu „Magna cum laude” (1930), profesorul Aurelian Sacerdoțeanu¹ a format generații de specialiști care au frecventat cursurile Școlii Superioare de Arhivistică din București, ale Institutului de Arhivistică, Bibliologie și Muzeografie, pe care l-a înființat în anul 1948 sau ai Facultății de Istorie a Universității bucureștene (1950-1970).

Mărturiile rămase, tot atâtea dovezi ale numeroaselor studii elaborate, cu tematică predilectă, istorie medievală și științe auxiliare, însumând peste 1000 de titluri, au fost publicate în cele două reviste al căror colaborator, animator și coordonator a fost, „Revista Arhivelor” (1939-1947) și „Hrisovul” (1941-1947), și nu numai; sunt completate de cursurile privind: *Științe auxiliare al istoriei*²;

¹ *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, colectiv de autori coordonat de Ionel Gal, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 203-204.

² Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.), fond Aurelian Sacerdoțeanu, dosar 584.

*Arhivistica*³; *Cronologia*⁴; *Diplomatica*⁵; *Heraldica*⁶; *Sigilografia*⁷ și *Introducerea în genealogie*⁸ și prima sinteză a științelor arhivistice, *Arhivistica*⁹.

Arhivele Statului au cunoscut, odată cu numirea profesorului universitar Aurelian Sacerdoțeanu ca director general¹⁰, prin Decizia cu nr. 176790 a Ministerului Educației Naționale, începând cu 1 octombrie 1938, cu delegație, și definitiv, prin Decretul Regal nr. 314/1939 de la 1 februarie 1939, o perioadă de maximă strălucire, fiind elaborate metodologia muncii arhiviștilor, normele unitare de lucru în Arhive și realizate instrumente de lucru specifice: inventarul general de arhivă, inventarul arhivistic, indicele cronologic¹¹.

Toate acestea au fost posibile datorită noii atitudini promovate în organizarea activităților, mai ales că, după cum remarca Aurelian Sacerdoțeanu, „în Arhive nu era ordine și nu era nici dorința de muncă arhivistică. Fiecare considera materialul ca o proprietate personală și serviciul o activitate generală”¹².

Investigarea valorosului fond creat de Aurelian Sacerdoțeanu ne permite cunoașterea adevăratei dimensiuni științifice și didactice atinse, acesta reușind să îngemăneze istoria cu arhivistica în întreaga sa activitate publicistică.

Preocupările sale științifice sunt evidențiate și de corespondența păstrată în Arhivele Naționale, care însumează circa 5000 de scrisori, din care rețin atenția cele primite de la oameni de seamă, politici, cărturari sau distinși istorici, arheologi, arhiviști, genealogiști, precum: Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu, Theodor Bălan, Gala Galaction, Radu Rosetti, Alexandru Lapedatu, N.Bănescu, C.C.Giurescu, Nicolae Grămadă, Ioan Lupaș, Ștefan Meteș, Nicolae Cartojan, Emil Condurachi, Radu Vulpe, P.P.Panaiteanu, Constantin Daicoviciu, Constantin Moisil, Dimitre Onciul, Paul Cernovodeanu și Dan Cernovodeanu.

În cele ce urmează ne vom opri asupra corespondenței semnate de Ștefan S.Gorovei¹³, student eminent al Facultății de Istorie-Filozofie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, care avea preocupări în domeniul genealogiei încă din anii de liceu, așa după cum se va vedea, și care și-a ales ca obiect de studiu științele auxiliare ale istoriei, devenind unul din specialiștii de marcă. Viul interes manifestat pentru genealogie, această știință specială a istoriei a cărei menire este

³ *Ibidem*, dosar 632.

⁴ *Ibidem*, dosar 645.

⁵ *Ibidem*, dosar 654.

⁶ *Ibidem*, dosar 684.

⁷ *Ibidem*, dosar 693.

⁸ *Ibidem*, dosar 727.

⁹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Arhivistica*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.

¹⁰ D.A.N.I.C., inventar Aurelian Sacerdoțeanu, nr. 1715, f. 2.

¹¹ Ioana Burlacu, *Aurelian Sacerdoțeanu, director general al Arhivelor Statului*, în „Revista Arhivelor”, 1/1992, p. 34.

¹² D.A.N.I.C., inventar Aurelian Sacerdoțeanu, nr. 1715, f. 2.

¹³ D.A.N.I.C., fond Aurelian Sacerdoțeanu, dosar 817, f. 210-218.

să studieze „nașterea și evoluția neamurilor și familiilor, înrudirile care se stabilesc între persoanele unei epoci date, precum și rolul pe care aceste înrudiri îl joacă în desfășurarea unor evenimente istorice”¹⁴, definiție formulată de prof. Ștefan S. Gorovei, la numai doi ani de la absolvirea studiilor, ca șef de promoție, se desprinde încă din prima scrisoare¹⁵ adresată directorului Arhivelor Statului, la cumpăna dintre anii 1969-1970, din orașul natal, Fălticeni. Pasiunea cercetării istorice, în special genealogice, o moștenise de la bunicul său, folcloristul Artur Gorovei, și a fost întreținută de studiile lui Sever Zotta, un adevărat „profesor spiritual”, și ale lui Aurelian Sacerdoțeanu, devenite „îndreptar și sprijin moral” pentru viitorul specialist, care încerca să demonstreze modul practic de utilizare și a altor informații în stabilirea unei filiațiuni. Rezultatele nu au încetat să apară, așa cum o probează titlurile menționate de emitent, unele au fost ulterior definitive¹⁶ și pentru care-l consiliază pe distinsul profesor universitar Aurelian Sacerdoțeanu, Ștefan S. Gorovei având ferma convingere că utilizarea genealogiei va aduce mari foloase studiului istoriei noastre, ca de altfel și celelalte discipline ale științelor auxiliare.

Scrisoarea de răspuns a profesorului Aurelian Sacerdoțeanu¹⁷, datată 27 februarie 1970, cuprinde aprecierea deosebită față de preocupările tânărului Ștefan S. Gorovei, care se încumeta să se aplece, în condițiile dificile existente, asupra problemelor de genealogie, „în care aduce prospețime de gândire și de interpretare”.

Încurajat de îndemnul magistrului, Ștefan S. Gorovei îi va aduce la cunoștință, prin intermediul corespondenței¹⁸ din 4 martie 1970, stadiul în care se găsesc cercetările sale genealogice, dificultățile întâmpinate, generate de „greutatea de informare”, stabilind unele principii de urmat, „prețioase pentru genealogist”, după cum remarcă în răspunsul¹⁹ său Aurelian Sacerdoțeanu, la 11 martie, același an. Totodată a reținut și ideea de a se referi, în cadrul emisiunilor radio, și la genealogie, considerând că încă nu este momentul potrivit, deși Aurelian Sacerdoțeanu subliniasă că „genealogia este una dintre cele mai sociale științe auxiliare ale istoriei”²⁰.

Peste zece zile, o nouă scrisoare²¹, datată 21 martie 1970, va fi primită din Fălticeni de Aurelian Sacerdoțeanu, prin care erau exprimate simțămintele de

¹⁴ Ștefan S. Gorovei, *Cu privire la metodologia cercetărilor de genealogie medievală moldovenească*, în „Revista Arhivelor”, an L, vol. XXXV, nr. 2, 1973, p. 286.

¹⁵ D.A.N.I.C., fond Aurelian Sacerdoțeanu, dosar 817, f. 211-212.

¹⁶ Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, București, Editura Albatros, 1976.

¹⁷ D.A.N.I.C., fond Aurelian Sacerdoțeanu, dosar 817, f. 213.

¹⁸ *Ibidem*, f. 215.

¹⁹ *Ibidem*, f. 216.

²⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Sarcinile științelor auxiliare ale istoriei*, în „Revista Arhivelor”, an IX, nr. 1, 1966, p. 40.

²¹ D.A.N.I.C., fond Aurelian Sacerdoțeanu, dosar 817, f. 218.

bucurie ale emitentului, prilejuite de primirea unui extras, care-l mișcase în mod deosebit și care-l va mobiliza pentru a finaliza lucrarea închinată marelui logofăt Tăutu, de la curtea domnitorului Ștefan cel Mare.

Din păcate, Arhivele Naționale ale României nu posedă și răspunsul lui Aurelian Sacerdoțeanu la această scrisoare, dar putem intui că el conține cuvinte de susținere a demersului genealogistului Ștefan S. Gorovei.

Crezul care l-a călăuzit pe autorul acestor trei scrisori – al căror conținut îl redăm integral, împreună cu cele două răspunsuri semnate de destinatar – s-a materializat, în cele trei decenii care s-au scurs, în numeroasele studii și lucrări elaborate de Ștefan S. Gorovei, profesor universitar și cercetător remarcabil, cunoscut în țară și străinătate, inițiator și organizator al Simpozionului tematic „Genealogie și istorie” încă din vara anului 1989, precum și coordonator al revistei „Arhiva Genealogică”, reapărută după 81 de ani de întrerupere (1994). Această revistă, sublinia academicianul Dan Berindei²², „are menirea de a contribui la afirmarea genealogiei în România ca o știință respectată, de a o apăra de tentații și rătăcirii”, ca o „știință întregitoare a istoriei”, dovedindu-și utilitatea în cultura românească drept „secundantă devotată a istoriografiei” mai ales că genealogia este deosebit de apreciată în multe țări. Această revistă reunește în numerele sale rezultatele cele mai spectaculoase, la care au ajuns genealogiștii români și cei din alte țări.

Pentru toate îndrumările, dar mai ales pentru sprijinul moral pe care
l-au aflat în lucrările S-voastre, răsună în mine cu remuștință și o
încercare de înțelegere mea prefurcă și admirativ.

Și vă rog să mă reamintiți că acum, la un sfârșit de an, am redobândit și
îmi trezesc, pentru a vă scrie toate acestea.

Prin urmare, vă rog, stimate Doamnelor Profesor, încercarea
de înțelegere morală rămâne doar o încercare.

La mulți ani!

Ștefan S. Gorovei.

Teoretic;

31 decembrie 1969.

²² „Arhiva Genealogică”, I (VI), 1994, Iași, Editura Academiei Române, p. XV-XVI.

ANEXĂ

1. 1969 decembrie 31, Fălticeni. *Scrisoarea adresată de studentul Ștefan S. Gorovei profesorului Aurelian Sacerdoțeanu, prin care îi face cunoscute rezultatele cercetărilor genealogice întreprinse de el asupra boierimii din Moldova, cât și preocupările sale publicistice.*

Mult stimate Domnule Profesor,

V-am auzit urarea transmisă prin Radio și vă mulțumesc, rugându-vă să primiți, și din partea mea, tradiționalul „La mulți ani!”

N-am avut onoarea să vă cunosc personal, dar vă cunosc bine din scrierile D. Voastre. Permiteți, dar, să mă recomand: mă numesc Ștefan Gorovei și sunt nepotul de fiu al scriitorului și folcloristului Artur Gorovei. Am moștenit de la bunicul meu, odată cu o sumă de documente familiale, și pasiunea cercetărilor istorice, în special a celor genealogice. De aproape opt ani întreprind ample cercetări genealogice asupra boierimii Moldovei. Am găsit, în studiile și lucrările D. Voastre, îndrumări dintre cele mai prețioase, dar mai ales sprijin moral, care mi-a lipsit de multe ori din partea celor din jur. Am fost – și încă mai sunt – rău privit pentru faptul că fac cercetări genealogice.

În afara cercetărilor propriu-zise, practice, ca să le zic așa, în cadrul cărora am atacat subiecte foarte diferite, am aprofundat și *teoria genealogică*, citind puținele pagini care s-au publicat în românește de către Sever de Zotta (profesorul meu spiritual) și de D. Voastră, dar mai ales cele străine. M-a preocupat să codific *principiile* care stau la baza științei genealogice românești, căci genealogia noastră e foarte diferită de știința genealogică franceză. Așa cum foarte bine ați remarcat în finalul studiului din „Revista Arhivelor” 1/1966, din manualele și tratatele străine se poate desprinde numai „ceea ce este *general*, ceea ce trebuie cunoscut ca *teorie*”. M-am silit să aprofundez aceste chestiuni teoretice *generale*, dar și cele *speciale*, privind numai genealogia noastră. Cum v-am spus, am căutat să codific toate principiile pe baza cărora se pot întreprinde cercetări genealogice în țara noastră; am căutat să formulez și să enunț toate principiile *folosite* de genealogiștii români, mai ales de marele Zotta, în a cărui operă le-am găsit pe toate, *dar reformulate*. Am urmărit, prin urmare, sintetizarea acestei teorii a genealogiei românești.

Aceste principii permit stabilirea unei filiațiuni, chiar în lipsa documentelor care să o probeze *în mod direct*. Citind cuiva acest articol al meu, persoana aceea a făcut o remarcă foarte inteligentă: așa cum Mendeleev, pe baza principiilor sale, a putut prevedea existența multor elemente chimice, înscrise mult mai târziu în

Trebuie să mărturisesc că eu am fost cel dintâi care am tras foloase de pe urma acestei sistematizări, căci aplicând principiile formulate, am văzut că, dintr-o dată, cercetările mele au avansat într-un ritm extraordinar, acumulând și interpretând materialul – cum spune basmul – într-un an cât alții în șapte.

Vă rog să-mi permiteți să vă rețin atenția cu enumerarea câtorva titluri, ale unor studii terminate, sau încă în lucru:

- *Începuturile genealogice ale Mușatinilor*;
- *Ioan Tăutu, mare logofăt al Moldovei* (un fragment a apărut în „Mitropolia Moldovei”, 9-10/1968, sub forma unui articol independent, intitulat *Mănăstirea Trestiana*);

- *Găneștii și Arbureștii. Conjurația de la Suceava (1538-1541)*;
- *Vechi neamuri de boieri moldoveni (1393-1450)*;
- *Contribuții la genealogia familiei domnitorului Tomșa* (trimis la „Revista Arhivelor”, trebuie refăcut, deoarece am adunat material nou);

- *Înrudirile cronicarului Grigore Țreche*;
- *Destinele unui neam (Nădăbaico-Dabija)*;
- *Movileștii și neamurile lor*;
- *Contribuții la genealogia Cantemireștilor*;
- *Contribuții la genealogia familiei Gorovei din Moldova* (scris la cererea celor care se ocupă cu studiul vieții și activității bunicului meu) și altele.

Sunt ferm convinși că utilizarea genealogiei va aduce mari foloase studiului istoriei noastre, ca de altfel și celelalte științe și discipline auxiliare. Călăuzit de această convingere, mă zbat să popularizez știința genealogică, din păcate așa de compromisă la noi. Unele articole pe această temă vor fi publicate, sper, în curând.

Sunt într-un tot de acord cu D. Voastră în privința necesității unor manuale românești de științe auxiliare, eventual după modelul celui apărut anul acesta în Franța, sau după modelul excelentei culegeri „L'Histoire et ses méthodes”.

Este o prejudecată care trebuie învinsă, anume că cele două științe surori – genealogia și heraldica – sunt apanajul organizărilor nobiliare. Nimic mai fals! În „Îndrumări în cercetările istorice”, D. Voastră ați dat exemplul Germaniei sau Danemarcei, unde genealogia se poate urmări pînă în sec. XIV-XV. Dar Islanda întrece aceste exemple, căci acolo fiecare cetățean își are genealogia timp de 28-29 generații, ceea ce înseamnă cam din secolul XI sau XII, ceea ce e extraordinar! Și doar acolo nu toți sunt nobili!

Pentru toate îndrumările, dar mai ales pentru sprijinul moral pe care l-am aflat în lucrările D. Voastre, vă mulțumesc cu recunoștință și vă încredințez de întreaga mea prețuire și admirație.

Și vă rog să mă iertați că acum, la un sfârșit de an, am îndrăznit să iau tocul, pentru a vă scrie toate acestea.

Primiți, vă rog, stimate Domnule Profesor, încredințarea distinsei mele considerațiuni.

La mulți ani!
Ștefan S.Gorovei

Folticeni,
31 decembrie 1969

2. 1970 februarie 27, București. *Scrisoarea de răspuns a profesorului Aurelian Sacerdoțeanu prin care își exprimă satisfacția pentru faptul că Ștefan S.Gorovei abordează probleme de genealogie, „în condițiile grele care se lucrează la noi ..., fiind multe probleme din trecutul nostru care nu se pot lămuri decât pe această cale”.*

Mult Stimat Domnule Gorovei,

Vă mărturisesc deschis că scrisoarea Dv. mi-a făcut o deosebită plăcere, atât prin neașteptata „mulțumire pentru urare” cât și pentru conținutul ei în ansamblu. Pe de altă parte, vă pot arăta că numele bunicului, pe care l-am cunoscut cândva, fiind dintre cele mai plăcute sufletului meu, se înțelege că l-am privit cu simpatie și pe al Dv. întâlnindu-l în presă. Acum sunt bucuros și de cunoașterea încă indirectă prin corepondență. Nu-mi luați însă în nume de rău întârzierea cu care răspund, întârziere datorită unor motive personale și în parte tulburătoare pentru cuget.

Faptul că atacați probleme de genealogie, în condițiile grele în care se lucrează la noi, este îmbucurător. Sunt multe probleme din trecutul nostru care, după părerea mea, nu se pot lămuri decât pe această cale, succesiunea nașterilor odată stabilită putând da cheia rezolvării lor. Se pot fixa *principii* în această materie? Sunt sceptic. Materialele documentare cunoscute sunt susceptibile de *interpretare* și nu totdeauna pot merge până la concretizare în *legi*. Totuși este bine de încercat. Temele pe care îmi comunicați că le-ați abordat sunt sigur că v-au arătat dificultăți numeroase. Mă refer chiar la interpretarea ce dați înruderii titularilor mormintelor de la Rădăuți („Mitrop. Mold.“, 1969, p. 369) de care, precum știți, m-am ocupat și eu. Poate voi avea prilejul să reiau discuția.

Vă îndemn să continuați cercetările Dv., în care aduceți prospețime de gândire și de interpretare. Și v-o doresc într-un mulți ani.

Cu sinceră prețuire al Dv.

A. S<acerdoțeanu>

București, 27 februarie 1970

3. 1970 martie 4, Fălticeni. *Scrisoarea lui Ștefan S. Gorovei prin care îi mulțumește profesorului universitar Aurelian Sacerdoțeanu pentru aprecierile referitoare la activitatea sa științifică. Amintește de studiul său dedicat familiei Tomșa, propus pentru sumarul „Revistei Arhivelor”, de nota referitoare la mormintele de la Rădăuți, ce urmează a fi trimisă spre publicare în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”. Emitentul este încrezător în principiile genealogiei românești, pe care le va folosi în cercetările sale.*

Mult stimate Domnule Profesor,

E inutil să vă spun cu câtă emoție și bucurie am primit ieri scrisoarea D. Voastră. Vă mulțumesc pentru aprecierea ce ați dat modestei mele activități publicistice de până acum. Ceea ce încredințez tiparului este o foarte mică parte din ceea ce aștern pe hârtie și, în tot cazul, e nesemnificativ pentru activitatea mea de bază, ca să zic așa, care rămâne cercetarea genealogică. Un studiu despre familia Tomșa stă la „Revista Arhivelor” de vreo doi ani! Acum l-am propus din nou, dar într-o formă întregită.

În scurt timp voi preda o nouă notă pentru „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, tot în problema mormintelor de la Rădăuți. Ordinea acestor morminte mă intrigă foarte mult și am căutat o rezolvare – evident, prin deducții, căci o rezolvare definitivă ar putea-o aduce, *poate*, numai ridicarea lespezilor. Aceste două note sunt rezultate ale unor vechi preocupări pentru descălcirea perioadei 1359-1400. De curând am terminat de redactat un studiu pe această temă, un studiu de analiză și interpretare a izvoarelor privind genealogia, succesiunea și cronologia voievozilor moldoveni din perioada amintită. Deocamdată nu mă gândesc prea insistent la publicarea lui, date fiind și dimensiunile greu de acceptat pentru vreo revistă (cca 50 pagini), dar nici prea mult nu-l voi putea ține ad usum Delphini!

În adevăr, în toate cercetările genealogice pe care le întreprind – ca o luptă pe toate fronturile! – mă lovesc de nenumărate dificultăți, și în fruntea tuturor stă greutatea de informare. Unele chestiuni rămân nerezolvate multă vreme, luni în șir, uneori chiar un an sau doi, pentru ca apoi o întâmplare să-mi aducă dovada peremptorie de care aveam nevoie în demonstrarea unei filiațiuni, presupusă deja. Așa am pățit, recent de tot, cu strămoșii lui Cantemir: de luni de zile mă lupt cu ei, și tot n-am scos-o la capăt, dar, de Crăciun, am găsit o asemenea probă care-mi dovedea filiația presupusă, lărgind, totodată, aria cunoștințelor despre strămoșii lui D. Cantemir.

Aveți dreptate: sunt foarte multe probleme care se vor putea rezolva numai prin cercetări genealogice. Am auzit că la Institutul „N. Iorga” s-ar fi alcătuit un colectiv de genealogie; *e adevărat?* Ar fi un fapt îmbucurător. În ceea ce mă privește promit să-mi continui cercetările care mă pasionează așa de mult, indiferent de opiniile de moment.

Principiile genealogiei românești m-au preocupat mult. Desigur că pe baza materialului documentar existent nu se pot formula *legi*; dar câteva principii, care

să orienteze înaintarea în hățișurile documentelor, se pot totuși formula. De pildă, când spunem că genealogistul trebuie să urmărească scurgerea proprietății pe diferitele moșii sau părți de moșii pentru a stabili unele filiații; este deja un principiu; când demonstrăm că prenumele se repetă în linie directă sau colaterală, este un alt principiu care ajută la fixarea unei filiații bănuite; când arătăm că, în general, generațiile masculine se succed la 25-30 de ani, iar cele feminine la 20 de ani, iată un principiu prin care se pot controla vechile spițe, care sar adesea câte o generație sau două. Și așa mai departe.

De altfel, și Robert Delart vorbește de principiile genealogiei, dar pune aici tabla ascendenților și a descendenților, care sunt, de fapt, metode de cercetare a materialului genealogic.

Anul trecut ați vorbit la Radio despre Heraldică, despre Sfragistică etc.; când veți vorbi și despre Genealogie?

Încă o dată vă mulțumesc și vă rog să primiți încredințarea celor mai distinse sentimente.

Ștefan S. Gorovei

Folticeni,
4 martie 1970

4. 1970 martie 11, București. *Scrisoarea profesorului Aurelian Sacerdoțeanu în care remarcă informațiile noi pe care le aduce Ștefan S. Gorovei în cercetările sale genealogice, ca și principiile pe care le propune, considerându-le deosebit de „prețioase pentru genealogist“.*

Mult Stimat Domnule Gorovei,

Scrisoarea Dv. din 4 martie îmi aduce o seamă de informații noi care lămuresc direcția în care mergeți cu cercetările genealogice. *Principiile* pe care le amintiți sunt prețioase pentru genealogist. Numai că la noi lipsesc studiile premergătoare necesare documentării în direcțiile la care vă referiți. Greutăți întâmpinăm în cunoașterea transmisibilității posesiunilor, în individualizarea omonimilor ca și în succesiunea în caz de descendență, ca și în alte chestiuni. Sunt acestea metode de cercetare dar ele cer un volum uriaș de muncă informativă.

Teoria seculară de trei generații a lui Ottokar Lorenț rămâne încă valabilă, dar ce greutate întâmpinăm pentru stabilirea lor, mai ales la generațiile feminine cu neîncetată schimbare de nume!

Poate voi avea prilejul să vorbesc la Radio și despre genealogie. Deocamdată nu.

Nu am auzit de existența unui colectiv de genealogie la Institutul de Istorie

„N.Iorga“. Când se lucra la indicele antroponimic al colecțiilor de documente s-au făcut asemenea cercetări, dar nu știm de cine și cu ce rezultat.

Cu cele mai bune sentimente al Dv.

Prof. A. S<acerdoțeanu>

11 martie 1970, București

5. 1970 martie 21, Fălticeni. *Scrisoarea de mulțumire adresată de Ștefan S. Gorovei profesorului universitar Aurelian Sacerdoțeanu în urma primirii unui extras care a constituit un sprijin și un îndemn pentru desăvârșirea lucrărilor începute de tânărul studios, în primul rând pentru cea consacrată familiei logofătului Tăutu.*

Mult Stimat Domnule Profesor,

Vă mulțumesc pentru extrasul trimis – este un semn de atenție care mă onorează în chip deosebit. Iar scrisoarea D.Voastră din 11 martie constituie, pentru mine, un îndemn la desăvârșirea lucrării începute. Într-adevăr, am întâmpinat greutăți mari în punctele indicate de D.Voastră.

Prima și marea mea pasiune genealogică a fost neamul logofătului Tăutu, a cărui genealogie am alcătuit-o anii trecuți – o imensă spiță de vreo 17-18 generații, cu peste 300 persoane, și încă e incompletă! Adun în continuare material pentru o monografie a acestei familii, care poate fi un exemplu de ramificare, de păstrare a numelui și a tradițiilor. Pe lângă asta, e un neam de vestiți cărturari, începând cu marele logofăt al lui Ștefan cel Mare. Bineînțeles, m-am ocupat îndeaproape și de figura logofătului; i-am studiat personalitatea din toate punctele.

Ieri am condus la mormânt pe profesorul Stino – cred că ați auzit de el – un cărturar de înaltă rasă, distrus, în mai puțin de două luni, de cancer.

Încă o dată vă mulțumesc pentru extras și pentru rândurile D.Voastră și vă rog să primiți, mult stimat Domnule Profesor, expresia respectuoasei mele considerațiuni și a sentimentelor distinse ce că păstrez.

Ștefan S.Gorovei

Fălticeni, 21 martie 1970

Fondul Prefectura Brașov. Scurt istoric

ALEXANDRU POTROVIȚĂ

Începând din secolul al XV-lea, Magistratul orașului Brașov a devenit autoritatea administrativă și judecătorească supremă, atât pentru orașul, cât și pentru districtul Brașov. Districtul Brașov era compus din târgurile Râșnov, Codlea, Feldioara și Prejmer ca și din satele Cristian, Vulcan, Ghimbav, Hălchiu, Rotbav, Măieruș, Bod, Sânpetru, Hărman, constituite ca unitate administrativă distinctă în cadrul comitatului Brașov, care a existat în secolele XIII-XV. Magistratul orașului Brașov, începând din secolul al XV-lea, era competent și pentru posesiunile nobiliare ale Brașovului, care constituiau domeniul Bran (hotarul cetății Bran, cele șapte sate săcelene, plus localitățile Apata și Crizbav) și posesiunile Tohan și Zărnești, Satu Nou și Vlădeni, altele fiind pierdute de orașul Brașov în secolul al XVII-lea.

Înfrângerea Revoluției de la 1848/1849 a dus la mari perturbații și schimbări în viața politico-administrativă a Transilvaniei, însemnând, de fapt, reintroducerea brutală a absolutismului. Începutul se va face prin revocarea concesiilor făcute, de teama maselor, în timpul revoluției, de către Curtea imperială, prin reintroducerea cenzurii, întărirea aparatului de constrângere, prin mărirea unităților polițienești și ale jandarmeriei.

Aristocrația austriacă și cea mai mare parte a aristocrației maghiare, rămasă credincioasă împăratului în timpul revoluției, formau pe mai departe baza socială a imperiului. Burghezia va accepta și ea regimul absolutist, deoarece acesta îi asigura o vastă piață de desfacere a mărfurilor create de industria austriacă și, totodată, un teren propice pentru expansiunea financiară a comitatului austriac. Întreaga putere a imperiului se afla concentrată la Viena, iar limba germană a fost introdusă ca limbă de Stat în toate provinciile imperiului.

Unitatea imperiului va fi asigurată prin birocrăție, armată, poliție și jandarmerie. De un real sprijin se va bucura regimul habsburgic din partea clerului catolic, biserica romano-catolică dobândind în această perioadă o poziție precumpănitoare în învățământ și viața culturală. Presa, atât cea centrală, cât și cea locală, va fi și ea supusă regimului absolutist. Principatul Transilvaniei va deveni o provincie care depindea direct de Guvernul de la Viena, în fruntea lui aflându-se un guvernator, numit de împărat și care își va avea reședința la Sibiu.

Ca o primă măsură luată în Transilvania, după înfrângerea Revoluției de la 1848/1849, a fost schimbarea vechii administrații, care a fost înlocuită mai întâi cu o organizare militară. Astfel, în 1849, Transilvania este împărțită în șase districte militare cu sediul la: Sibiu, Alba-Iulia, Cluj, Odorhei, Reteag și Făgăraș.

Districtul Sibiu cuprindea cele 11 scaune și districte săsești, la care s-au adăugat localitățile săsești din fostele comitate Târnava, Alba de Jos, Turda, Dăbâca, Cluj și o parte a fostului comitat Alba de Sus. Districtul a fost împărțit în 12 cercuri: Orăștie, Sebeș, Miercurea, Sibiu, Mediaș, Sighișoara, Rupea, Cincu Mare, Nocih, Brașov, Bistrița și Reghin.

Tot atunci au mai fost organizate: provincia Voivodina Sârbească, aceasta incluzând și Banatul Timișoarei, în timp ce Aradul, Bihorul și Maramureșul vor ține, în continuare, de Ungaria. Prin aceste măsuri, Guvernul imperial căuta să împiedice închegarea unor state naționale. Orice mișcare națională este urmărită și persecutată, aceasta, cu atât mai mult cu cât revoluționarii de la 1848 ridicaseră pe Câmpia Libertății de lângă Blaj problema unității depline a poporului român – „Vrem să ne unim cu țara“.

După instituirea administrației militare, Guvernul imperial va dispune organizarea separată a autorităților administrative de cele judecătorești.

În cadrul administrației civile, mai întâi s-au înființat noile instanțe judecătorești cezaro-crăiești, la 1 noiembrie 1852.

Începând cu 1 ianuarie 1853 și-au început activitatea Oficiul Cercual sau Prefectura Brașov și oficiile de plasă (preturile): Bran-Râșnov, Feldioara, Brașov și Satulung, pe teritoriul vechiului district și al posesiunilor. Magistratul orașului a fost asimilat cu un oficiu de plasă, rămânându-i numai competențe administrative și economice pe teritoriul orașului.

Prefectura Brașov era una dintre cele zece cercuri sau prefecturi ale Transilvaniei: I – Sibiu; II – Brașov; III – Odorhei; IV – Tg. Mureș; V – Bistrița; VI – Dej; VII – Șimleul Silvaniei; VIII – Cluj; IX – Alba-Iulia; X – Orăștie.

Prefectura Brașov era împărțită, la rândul ei, în zece preturi: 1. Pretura Rupea, cu 25 localități; 2. Pretura Făgăraș, cu 31 localități; 3. Pretura Șercaia, cu 21 localități; 4. Pretura Bran, cu 6 localități; 5. Pretura Feldioara, cu 9 localități; 6. Pretura Brașov, cu 11 localități; 7. Pretura Satulung, cu 11 localități; 8. Pretura Sf. Gheorghe, cu 37 localități; 9. Pretura Brateș, cu 30 localități; 10. Pretura Tg. Secuiesc, cu 34 localități.

Prefectura Brașov a funcționat în forma aceasta până la sfârșitul regimului absolutist, sfârșit declanșat prin *Diploma din octombrie* (20 oct. 1860) și de *Patenta din februarie* (26 febr. 1861), prin care se deschide epoca așa-numitului „regim liberal“ (1860-1867) pentru Transilvania.

În urma acestor acte normative s-a revenit, în principiu, la vechile instituții dinaintea Revoluției din 1848.

La 30 aprilie 1861, s-a reconstituit Magistratul orașului și districtului Brașov, cu vechea competență dinainte de 1852, care a preluat și activitatea instituțiilor cezaro-crăiești desființate, inclusiv arhivele lor.

Din arhiva Prefecturii au fost separate, în parte, documentele referitoare la unitățile administrativ-teritoriale reînființate.

Fondul Prefectura Cezaro-Crăiască Brașov, 1853-1861, cuprinde registre și acte.

Registrele au fost inventariate în repertoriul de bază al registrelor la grupa IV N. Sunt registre de intrare pe anii 1854-1860, apoi indici alfabetici generali, indici alfabetici pentru clasele tematice din perioada 1856-1861.

Cele 13 clase tematice au următoarele denumiri: I. Curtea și Imperiul; II. Privilegii; III. Comunitatea; IV. Cetățenie; V. Religie; VI. Învățământ, educație; VII. Sanitare; VIII. Poliție (pașapoarte, certificate, permise); IX. Asigurări, construcții, incendii; X. Instituții de binefacere, fundații; XI. Agricultură-industrie; XII. Financiare; XIII. Militare.

Alte registre ajutătoare sunt registrele sociale, care arată unde poate fi găsit un act cu număr de înregistrare cunoscut.

Documentele create în primii doi ani de activitate, 1854-1855, s-au păstrat în ordinea înregistrării lor potrivit registrului de intrare-ieșire, care, în acest caz, constituie și registrul de evidență și informare.

Începând cu anul 1856, în constituirea și păstrarea documentelor s-a aplicat sistemul claselor. Clasele indică cele 13 teme mari, iar în cadrul claselor, documentele sunt păstrate pe probleme.

Prin desființarea Prefecturii (1861), toate atribuțiile ei din teritoriul districtului Brașov au trecut asupra Magistratului Brașov, astfel că nu este o continuitate între aceste instituții și comitatele reînființate în anul 1876, în baza Legii XXXIII.

În anul 1867, în urma compromisului dualist, Principatul Transilvaniei a fost încorporat la Ungaria, pierzându-și astfel multiseculara sa autonomie. Acest eveniment politic va avea puternice repercusiuni și în organizarea politico-administrativă. Administrația statului maghiar din vremea dualismului se baza pe sistemul administrației descentralizate, administrația locală ducând la îndeplinire măsurile puterii de stat pe plan administrativ.

Prin Legea XXXIII din 1876 se înființează în Transilvania 16 comitate, printre care și comitatul Brașov, cu reședința la Brașov, format din fostul district Brașov și orașul Brașov. Comitatul Brașov era împărțit în trei plăși: Plasa de Jos, cu reședința la Feldioara; Plasa de Sus, cu reședința la Codlea și Plasa Săcele, cu reședința la Cernatu.

După făurirea statului național unitar, în urma actului Unirii de la 1 Decembrie 1918, comitatele își vor înceta activitatea, în această formă, transformându-se în județe. Legea administrativă din 1876 va fi completată cu Decretele II și XXII ale Consiliului Dirigent. Constituția votată în anul 1923 a marcat încheierea procesului vast al unirii teritoriilor Transilvaniei și integrarea întregii vieți de aici organismului de Stat unic. Pe linie administrativă însă trebuie menționată Legea pentru unificare administrativă din anul 1925 (Decretul nr. 1972, din 13 iunie 1925), publicată în „Monitorul Oficial” nr.128, din 14 iunie 1925. Potrivit acestei legi, județul Brașov cuprindea patru plăși: Bârsa de Sus, cu

reședința la Codlea; Bârsa de Jos, cu reședința la Feldioara; Săcele, cu reședința la Cernatu; Zărnești, cu reședința la Zărnești.

Ulterior, se va înființa și plasa Buzăul Ardelean, cu reședința la Întorsura Buzăului, pentru ca după anul 1930, numărul plășilor să fie redus la trei, și anume: plasa Bran; plasa Săcele; plasa Buzăul Ardelean.

La ordonarea documentelor s-a păstrat vechea formă de organizare a arhivei. Până în anul 1902, documentele au fost create pe probleme, iar în cadrul problemelor după numărul dat în cadrul fiecărei probleme. În cadrul comisiei administrative însă numărătoarea în cadrul problemei se face în ordinea numărului de înregistrare.

Sistemul claselor nu s-a aplicat și în cadrul documentelor create de comitele suprem, documente care s-au păstrat în ordinea numărului de înregistrare.

În urma aplicării regulamentului de funcționare a comitatelor, din anul 1902, se introduce sistemul numerelor de bază, dar acest sistem nu s-a aplicat și în cadrul comisiei administrative. După Legea pentru unificare administrativă a teritoriului patriei, din 1925, documentele create în cadrul Prefecturii se păstrează după următoarele criterii:

- cel al numerelor de bază, pentru documentele create de subprefect și comisia administrativă;
- cel al numerelor de înregistrare, pentru documentele prezidiale create de cabinetul prefectului;
- și sistemul dosarelor, pentru documentele create de următoarele părți structurale (unele create după evenimentele din anul 1944): 1. Serviciul Administrativ; 2. Serviciul Financiar; 3. Serviciul Tehnic; 4. Serviciul Sanitar; 5. I.O.V.R.; 6. C.A.R.S.; 7. Garda Națională; 8. Subinspectoratul de pregătire premilitară; 9. Consiliul de Patronaj; 10. M.O.N.T.; 11. Comisia de reformă agrară; 12. Grupul Etnic German; 13. Armistițiu; 14. C.A.S.B.I.

În marea lor majoritate, instrumentele de evidență și îndrumare se păstrează din 1876, lipsesc cele din anii 1913-1918 și, parțial, după 1921. Pentru perioada în care lipsesc instrumentele de evidență și îndrumare, documentele au fost inventariate, păstrându-se ordonarea dată de creator.

Fondul Prefectura Brașov a fost prelucrat începând cu anul 1881, când au intrat în arhiva orașului documentele create de Prefectură și de preturile din județul Brașov în perioada 1853-1861. Restul documentelor au fost preluate de Arhivele Statului în perioada 1943-1961. Fondul conține documente din anii 1853-1950, în cantitate totală de 325 m.l. și, potrivit reglementărilor din anul 1902, documentele urmau să fie selecționate, stabilindu-se în acest sens și un fel de indicator.

În perioada 1910-1918, s-a efectuat selecționarea prin eliminarea celor considerate nefolositoare, actele eliminate fiind menționate în registrele de intrare-ieșire.

Documentele din fondul Prefectura Brașov se referă la diverse aspecte ale

vieții social-politice, economice și culturale, la organizarea și dezvoltarea mișcărilor diverselor clase și pătri sociale. O categorie aparte o formează situațiile statistice referitoare la mișcarea populației, la organizarea comună, alegeri de primari, activitatea președintilor, probleme de urbanistică.

Un loc aparte îl ocupă documentele privitoare la lupta pentru eliberare socială și națională a românilor din Transilvania, pentru făurirea statului național unitar român, precum și la principalele momente ale luptei comune a poporului român și a naționalităților conlocuitoare împotriva exploatării, pentru unitate și independență națională.

În documentele create în perioada 1944-1950 se găsesc date prețioase referitoare la situația reală din țară după evenimentele din august 1944, la spolierea de către „trupele eliberatoare” a populației, persecuțiile la care au fost supuși etnicii germani, precum și la sovietizarea economiei românești, atât în industrie, cât mai ales în agricultură, prin cooperativizarea forțată (în majoritatea cazurilor) a agriculturii.

Documentele ce fac parte din fondul Prefectura Brașov constituie un bogat și prețios izvor pe baza căruia pot fi reconstituite principalele aspecte ale vieții politice și social-economice din județul Brașov, oferind, totodată, posibilitatea de documentare tuturor celor dornici să cunoască istoria acestei părți de țară.

Prin mărimea sa, valoarea documentară, bogăția și varietatea datelor puse la dispoziția cercetătorului, fondul Prefectura Brașov constituie una dintre valorile certe deținute de Direcția Județeană Brașov a Arhivelor Naționale.

350 m.l.

Anii extremi: 1853-1950

Fondul Ministerul Agriculturii. Comisia operativă pentru lichidarea bunurilor din Vest

BRÂNDUȘA LĂLUCIU

Preluarea puterii în România de către Partidul Comunist a fost urmată de o susținută activitate ce viza transformarea structurilor politice, sociale și economice ale țării, în vederea anihilării oricăror rezistențe față de noul regim.

În rândul acestor acțiuni s-au înscris și dislocările de populație. Regiunile care au cunoscut, în iunie 1951, un astfel de proces au fost Banatul și vestul Olteniei. Era vizată populația de la granița Iugoslaviei, țară ce își manifestase deschis opoziția față de modelul sovietic de construire a comunismului și care, din această cauză, fusese socotită deopotrivă cu „statele imperialiste”. Banatul, zonă cu țărănime înstărită ce se opunea colectivizării, era și un mozaic din punct de vedere etnic sau confesional. Localnicilor români, șvabi și sârbi li se adăugau refugiații din Basarabia și Cadrilater. Toate acestea confereau zonei un potențial ridicat de instabilitate socială și motivau, pentru autoritățile comuniste, organizarea dislocărilor.

Cu acest scop, prin H.C.M. nr. 326/1951, a fost înființată o Comisie centrală interministerială compusă din delegați ai: Președinției Consiliului de Miniștri, Ministerului Agriculturii și Ministerului Afacerilor Interne. Atribuțiile sale erau: verificarea și aprobarea dislocării persoanelor nominalizate în tabelele Miliției și Securității, stabilirea necesarului de trupe și mijloace de transport, întărirea pazei la frontieră, constituirea colectivelor de dislocare la nivel local, camuflarea întregii acțiuni prin manevre și exerciții militare în zona de frontieră.

Reprezenții Ministerului Agriculturii erau abilitați să supravegheze: inventarierea, răscumpărarea și preluarea bunurilor de la persoanele dislocate, distribuirea sau vânzarea acestor bunuri către diferite instituții sau gospodării, parcelarea terenurilor și construirea caselor ce urmau să fie atribuite dislocaților în regiunile Ialomița și Galați¹.

Comisia interministerială își înceta activitatea oficial la 30 iunie 1952, în conformitate cu H.C.M. nr. 184/6 februarie 1952². Informații despre pregătirea și desfășurarea strămutărilor de populație, precum și privind consecințele sociale generate de acestea se pot regăsi în articolul: *Drama dislocaților*, publicat de Constantin Aioanei și Cristian Troncotă în „Magazin istoric”, nr. 5-6/1994.

Arhivele Naționale Istorice Centrale dețin acte referitoare la aspectele economice ale dislocării populației din regiunile Timișoara, Severin, Gorj și Dolj.

¹ D.A.N.I.C., fond Ministerul Agriculturii. Comisia operativă pentru lichidarea bunurilor din Vest, dosar 1/1951, f. 4-6.

² *Ibidem*, dosar 8/1952, f. 38.

Ele sunt grupate sub denumirea: Comisia operativă pentru lichidarea bunurilor din Vest, parte structurală a fondului nr. 396, Ministerul Agriculturii. Menționăm că în procesele-verbale de preluare a fondului, Comisia operativă nu este amintită ca atare, documentele grupate sub acest titlu rezultând în urma prelucrărilor succesive ale arhivei Ministerului Agriculturii.

Din punct de vedere temporal, actele sunt cuprinse în perioada iunie 1951 - august 1952. Cantitativ, ele reprezintă 0,60 m.l., respectiv 49 u.a., a căror evidență este cuprinsă în inventarul nr. 2334.

Materialul documentar, format din: H.C.M. nr. 326/1951, instrucțiuni, procese-verbale, rapoarte, referate, cereri, tabele, corespondență, este ordonat cronologic pe probleme. La început au fost așezate documentele privind înființarea, organizarea și activitatea Comisiei operative. Urmează procesele-verbale prin care s-a făcut repartizarea către gostaturi a bunurilor luate de la dislocați și tabele, pe localități, cu numele strămutaților și situația despăgubirilor plătite acestora. În final, se găsesc documente referitoare la situația financiară, școlară și profesională a dislocaților ajunși în regiunile Ialomița și Galați.

Deși redus ca dimensiuni, acest fond documentar are meritul de a oferi cercetătorilor informații despre evenimente mai puțin cunoscute din istoria recentă a românilor, despre dimensiunea economică a tragediei dislocaților.

49 u.a.; 0,60 m.l.

Anii extremi: 1951-1952

Nr. inv. 2334.

ANEXĂ

LISTA LOCALITĂȚILOR PENTRU CARE EXISTĂ TABELE CU NUMELE ȘI BUNURILE PERSOANELOR DISLOCATE

Regiunea Gorj

Bălvănești	Fântâna	Malovăț
Bistrețul	Domnească	Marga
Brazința	Flămânda	Nicolae Bălcescu
Broscani	Ghelnegioaia	Ostrovul Mare
Căzănești	Gogoși	Padina Mare
Cerneți	Gruia	Pârloage
Cireșu	Hinova	Pătule
Corlățelul	Husnicioara	Petra
Cravulești	Idostița	Podeni
Crivina	Ilovăț	Poroina Mare
Degerați	Izvoarele	Pristolu
Devesel	Izvorul Berzei	Rogova
Erghevița	Izvorelu	Scopau

Severinești
Sisești
Slasoma

Stignița
Turnu Severin
Vânjuleț

Vânju Mare
Vârciorova

Banloc
Ciclova Română
Ciuchici
Checea
Comoriște
Dachiu
Forația
Goruia
Ilidina

Regiunea Dolj
Jetof
Jupalnic
Maidan
Măureni
Mehadia
Mercina
Milcoveni
Nardaș
Oravița

Orșova
Planisavița
Răcăjdia
Sasca Montană
Săcășeni
Svinița
Tirol
Topleț
Vrarei

Regiunea Timișoara

Balta
Beba Veche
Becicherecul Mic
Berecsăul Mare
Beșenova Nouă
Beșenova Veche
Biled
Birda
Broșteni
Cărpiniș
Ceacova
Cebza
Cenadul Mare
Cenei
Chegleviciu
Clopodia
Comloșul Mare
Cruceni
Diniaș
Deta
Denta
Forotic
Ferendia

Gătaia
Ghilad
Grabai
Iecea Mare
Igrăș
Ionel
Ivanda
Jamul Mare
Jimbolia
Lenaueheim
Lovrin
Moravița
Nicolinț
Omor
Otelec
Peciul Nou
Percosova
Periam
Pesac
Rudna
Rusova Nouă
Ruptura
Săcălaz

Saravale
Satchinez
Sânmartinul
Sârbesc
Sânmihai
Sânnicolaul Mare
Sânpetrul Mare
Sânpetrul Mic
Semlacul Mare
Semlacul Mic
Siera
Stamora Germană
Șandra
Teremia Mare
Ticvaniul Mare
Ticvaniul Mic
Tolvadia
Tomnatic
Uivar
Variaș
Vărădia
Valcani
Voitec

Contribuții privind studiul sigiliilor breslelor brașovene

MONICA CINCU

Brașovul medieval s-a dovedit a fi un puternic centru economic, politic și cultural, un important factor în procesul extinderii și adâncirii legăturilor dintre cele trei țări române.

Situat în centrul spațiului românesc, precum și la întretăierea drumurilor comerciale dintre Orient și Apusul Europei, Brașovul s-a dezvoltat ca unul dintre marile centre urbane, meșteșugărești și comerciale din Transilvania, devenind un element constitutiv de seamă în procesul de formare a pieței interne.

Meșteșugarii brașoveni, organizați după sistemul breslelor, au deținut o însemnată pondere în viața social-economică a orașului. Astfel, breslele, asociații de tip profesional, au avut un rol deosebit în reglementarea producției meșteșugărești, a desfacerii produselor și, implicit, a calității acestora, a procurării materiilor prime și a înlăturării concurenței nebreslare.

La aceste funcții economice se adăugau și cele sociale, politice și militare, breslele având și rol de întrajutorare a membrilor săi, precum și de participare la conducerea și apărarea orașului.

Deci intensă activitate a breslelor brașovene a avut drept urmare firească, pe de o parte, crearea de către acestea a unui însemnat număr de documente reflectând importanța lor economică și aspecte din viața profesională și socială, iar pe de altă parte, acordarea, de către domnii Țării Românești și ai Moldovei, a numeroase privilegii pentru înlesnirea comerțului, ca de exemplu: dreptul exclusiv de achiziționare a materiilor prime, de prelucrare a lor, sau de desfacere a produselor meșteșugărești.

Autenticitatea documentelor de breaslă era conferită de sigilii, valoroase mărturii ale trecutului istoric, importante izvoare de informații cu privire la evoluția uneltelor, a tehnicilor și a metodelor de lucru în cadrul producției meșteșugărești. Deci, apariția sigiliilor de breaslă este nemijlocit legată de dezvoltarea breslelor, putându-se astfel presupune că în Transilvania primele sigilii de breaslă au fost confecționate la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea.

Participarea activă și intensă a breslelor la întreaga viață social-economică și politică a orașelor transilvănene, respectiv a Brașovului, a făcut ca dreptul de a folosi sigilii să nu constituie o problemă pentru ele, sigiliile reprezentând un semn distinctiv de confirmare a autorității juridice de care se bucurau breslele. De aceea, sigiliile de breaslă erau păstrate cu deosebită grijă, aceeași pecete putând fi folosită veacuri de-a rândul. De exemplu, croitorii brașoveni mai

foloseau încă în anul 1843 vechiul lor sigiliu¹.

Există, însă, cazuri când sigiliile de breaslă au cunoscut, în timp, modificări în elementele componente ale emblemelor. Astfel, un document din anul 1472 este validat printr-un sigiliu al breslei cizmarilor din Brașov, sigiliu rotund, aplicat în ceară galbenă, cu diametrul de 24 mm, având în embleună, într-un scut, un pantof și două unelte de cizmărie². Tot un sigiliu al breslei cizmarilor din Brașov, având în câmp gravat anul 1510, conține, de data aceasta în embleună, stema orașului Brașov și două unelte de cizmărie³.

O mare varietate a elementelor componente ale emblemei se observă în cazul sigiliilor breslei pânzarilor din Brașov. Dacă pe un document din anul 1750 apare aplicat, în ceară roșie, un sigiliu al breslei pânzarilor brașoveni, având în embleună stema orașului și două suveici⁴, în colecția de matrice sigilare a Muzeului Județean de Istorie Brașov se găsesc două matrice sigilare aparținând aceleiași bresle, dar în a căror embleună apare stema Marelui Principat al Transilvaniei (acvila și cele șapte turnuri stilizate), anii confecționării fiind 1733 și 1776⁵.

Și din punct de vedere artistic, respectiv calitativ, se observă modificări, pe măsura trecerii timpului, căci, dacă la începutul apariției matricelor sigilare de breaslă, acestea erau confecționate cu grijă și simț artistic, cu cât ne îndepărtăm de această perioadă, cu atât mai mult (cu câteva excepții) aceste calități se pierd.

Toate aceste modificări, calitative și de conținut, s-au petrecut pe fundalul dezvoltării forțelor de producție, al ascuțirii contradicțiilor din sânul breslelor, al luptei continue dintre breslași și nebreslași, ajungându-se, în secolul al XVIII-lea, la o stare de decădere economică a breslelor, de intensificare a concurenței negustorilor, care, prin comerțul lor, aduceau prejudicii acestora. Ca urmare a acestei situații, breslele brașovene au înaintat diferite memorii Magistratului orașului, prin care cereau respectarea vechilor lor privilegii.

Un astfel de document, datat 1750, este și cel din fondul Primăria orașului Brașov, seria Actele Magistratului Brașov, document ce conține memoriul breslelor și negustorilor din Brașov înaintat Magistratului orașului, prin care se plâng de concurența negustorilor armeni⁶. În afara faptului că acest document, scris în limba germană, prezintă, prin conținutul său, un aspect din viața social-

¹ Albert Eichhorn, *Siebenbürgische Zunftsigel*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, nr. 2, București, 1969, p. 73.

² Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale, fond Primăria Bistrița, Grupa I, Documente, anul 1472, nr. 114.

³ Albert Eichhorn, *op. cit.* și Direcția Județeană Brașov a Arhivelor Naționale, fond Primăria orașului Brașov, seria Actele Magistratului Brașov, doc. 114 a/1750 (în continuare, D.J. Brașov A.N., Primăria).

⁴ D.J. Brașov A.N., Primăria.

⁵ Radu Ștefănescu, *Sigilii din colecția Muzeului Județean Brașov*, în „Cumidava”, XII - 1, Brașov, 1979-1980, p. 459-460.

⁶ D.J. Brașov A.N., Primăria.

economică a Brașovului din secolul al XVIII-lea, el interesează și din punct de vedere sigilografic, deoarece este validat prin zece sigilii aplicate în ceară roșie, bine conservate, dintre care șapte aparțin unor bresle brașovene și anume: breasla cojocarilor sau blănarilor, fierarilor, cizmarilor, pânzarilor, postăvarilor, curelarilor și tăbăcarilor.

În genere, elementele componente ale emblemelor sunt reprezentări sugestive ale uneltelor folosite (cuțit de cizmărie, calapod, suveică și răzuitoare pentru tăbăcărie), ale produselor de breaslă (cojoc din piei, potcoave și ham, sau căpăstru), precum și ale stemei orașului Brașov.

Stema orașului Brașov este redată printr-o coroană deschisă din care iese o tulpină cu rădăcini. Existența acestui element în componența emblemelor subliniază originea breslelor care foloseau sigiliile respective, precum și puternica lor ancorare în viața economică și socială a orașului.

Ca element aparte, total diferit, prin reprezentare și semnificație, de celelalte simboluri din emblemele sigiliilor de breaslă, este lebăda. Aceasta apare în emblema sigiliului breslei postăvarilor din Brașov și, după cum se știe, semnifică eleganță și frumusețe.

Alături de emblemă și legenda oferă informații asupra posesorului sigiliului, precum și asupra localității în care a fost creat sigiliul, respectiv orașul Brașov, contribuind, de asemenea, la îmbogățirea cunoștințelor de ortografie și de istorie a limbii. Astfel, cu excepția sigiliului breslei postăvarilor, lipsit de legendă, toate celelalte sigilii aplicate pe documentul menționat au în conținutul legendelor denumirea breslei respective. Legendele sunt scrise în limbile latină și germană, înconjurând circular câmpul, excepție făcând legenda sigiliului breslei cojocarilor (blănarilor), care este dispusă între două semicercuri. Un element deosebit de important se remarcă în cazul sigiliilor aparținând breslelor cizmarilor și fierarilor și anume, anul gravat în câmp (1510, 1643), ca factor de datare a apariției acestor sigilii.

Pentru o mai bună exemplificare a celor mai sus menționate, considerăm necesară o descriere a acestor șapte sigilii de breaslă reunite pe un singur document, articolul de față neavând pretenția de a epuiza subiectul tratat, ci doar de a puncta unele idei, care ar putea fi dezvoltate pe viitor.

Sigiliul breslei cojocarilor sau blănarilor din Brașov: rotund, 28 mm, aplicat în ceară roșie.

Emblema: bustul unui înger având în partea inferioară un cojoc confecționat din mai multe piei. În exergă, între două semicercuri, legenda în limba latină: „SIG: PEL: CEH[AE C]ORONEN“. SIG<ILLUM> PEL<LIONUM> CEH<AE> <C>ORONEN<SIUM> (Sigiliul breslei blănarilor din Brașov).

Sigiliul breslei fierarilor din Brașov: rotund, 28 mm, aplicat în ceară roșie.

Emblema: în scut, două coase încrucișate, între vârfurile lor stema orașului Brașov, iar de o parte și de cealaltă câte o potcoavă. În partea superioară a câmpului este gravat anul 1643. În exergă, între două cercuri perlate, legenda în

limba germană: „+INSIGIL DER ERLICHEN SCHMIT ZECH CRON“ (Sigiliul cinstitei bresle a fierarilor din Brașov).

Sigiliul breslei cizmarilor din Brașov: rotund, 26 mm, aplicat în ceară roșie.

Emblema: stema orașului Brașov, având în dextra un cuțit de cizmărie, iar în senestra un calapod. În partea superioară a câmpului este gravat anul 1510. În exergă, între două cercuri, legenda, în limba germană, „+CRONER SCHVSTER[CZ]ECH -SIGIL+“ (Sigiliul breslei cizmarilor brașoveni).

Sigiliul breslei pânzarilor din Brașov: rotund, 27 mm, aplicat în ceară roșie.

Emblema: stema orașului Brașov, de o parte și de cealaltă câte o suveică. În exergă, între două cercuri perlate, legenda, în limbile latină și germană: „+SIGIL: CIVITATIS: KRON: LEN WABER“ + SIGIL<LUM> CIVITATIS KRON LE<I>N WABER [sic!] (Sigiliul pânzarilor orașului Brașov).

Sigiliul breslei postăvarilor din Brașov: oval, 20/18 mm, aplicat în ceară roșie.

Emblema: în scut oval, timbrat de o coroană, o lebădă. Lipsit de legendă.

Sigiliul breslei curelarilor din Brașov: oval, 22/20 mm, aplicat în ceară roșie.

Emblema: în scut oval, timbrat de o coroană, un căpăstru. Legenda în limba latină: „SIGILLUM LORARIORUM CORONEN“ (Sigiliul curelarilor orașului Brașov).

Sigiliul breslei tăbăcarilor din Brașov: oval, 21/20 mm, aplicat în ceară roșie.

Emblema: în scut oval, timbrat probabil de o coroană, o putină, însoțită de două răzuitoare încrucișate. În exergă, între două cercuri, legenda în limba latină: „SIGIL CORIARIORVM CORON“. SIGIL<LUM> CORIARIORVM CORON<ENSIUM> (Sigiliul pielarilor sau tăbăcarilor brașoveni).

Acest sigiliu este asemănător cu cel al breslei pielarilor din Mediaș, datat 1654⁷.

⁷ Albert Eichhorn, *op. cit.*, p. 80.

Simboluri heraldice arborate de pavilioanele navelor militare și comerciale românești până în secolul al XIX-lea

ILEANA CĂZAN, VALERIU STAN

În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm preluarea și continuarea, în pavilioanele flotei militare și comerciale românești, a unor imagini și culori heraldice, devenite, în plină epocă a renașterii naționale, la începutul secolului al XIX-lea, imagini-simbol ale ideilor de libertate națională, dar și formă de concretizare a noțiunii de patrie, de care cel aflat în larg trebuia să rămână legat, cu tot spiritul de sacrificiu și sentimentul datoriei ce o implicau.

Mai întâi, să urmărim semnificația culorilor pavilioanelor marinei militare și comerciale.

Culorile, ca și însemnele naționale arborate, în 1834, de flotila militară și de cea comercială a Țării Românești și a Moldovei, au fost îndelung dezbătute de heraldiști și istorici, preluările de la drapelul național la pavilion fiind evidente. În ceea ce privește originea tricolorului modern (roșu-galben-albastru), cu siguranță că semnificația în sine a acestor culori coboară mult în timp. Având în vedere conotațiile mitico-simbolice acordate simbolurilor în epocile străvechi și persistența lor, fie în vestimentație, fie în decorarea locuințelor la sate, este clară perpetuarea unor culori purtătoare de noroc, care proclamau virtuți, în conformitate cu întreaga mitologie indo-europeană, fără a ne hazarda să le considerăm, în mod forțat, ca simboluri ale Daciei Traiane, cum deja s-a afirmat, nu o dată. Cert este doar un lucru. La origine, aceste culori nu au avut o semnificație strict politică, națională. În timpurile străvechi ele erau asociate cu însușirile unor divinități sau forțe supranaturale, însușiri preluate, în mare parte, și în evul mediu, când religiosul cu politicul se împleteau, completându-se sub raport ideologic¹.

Astfel, la noi roșul și galbenul apar drept culori dinastice ale primilor Basarabi, la începutul secolului al XIV-lea, iar albastrul se va adăuga la sfârșitul aceluiași veac². În același timp, coexistă drept culori dinastice, cu forță de simbol politic – atât pentru Moldova, cât și pentru Țara Românească – albul și verdele³. Dacă în Moldova, după Mușatini, verdele dispare treptat, în Țara Românească el va fi

¹ Ileana Căzan, *Ideologice und sozial-kulturelle Gegebenheiten im heraldischen Symbol, spezifische Betrachtungen für den Rumänischen Raum*, în *Récueil d'études généalogiques Roumaines*, Bucarest, 1988, p. 48-49.

² Dan Cernovodeanu, *Les émissions monétaires armoriées des princes de Valachie de XIV-e et XVI-e siècle*, în *Récueil de IX-e Congrès International de numismatique de Berne*, 1979, p. 463.

³ M. Berza, *Stema Moldovei în timpul lui Ștefan cel Mare*, în „Studii și Cercetări de Istoria Artei”, II, 1955, nr. 1-2, p. 85-86.

înlocuit integral, de la jumătatea secolului al XVII-lea, cu albastrul, așa cum arată *Pravila de la Govora* (1640), ce descrie steagul țării având câmpul albastru⁴.

În ceea ce privește existența unei flote militare și comerciale a Țărilor Române, informațiile sunt incontestabile și nu este necesar să ne referim decât la câteva date. La Chilia și Cetatea Albă, șantiere navale genoveze pentru nave de tonaj mediu sunt menționate în registrele notariale ale lui Antonio de Ponzo, pentru anul 1360⁵. O asemenea tradiție de construcție s-a păstrat și după trecerea în stăpânirea domnilor români a celor două cetăți-porturi, fapt demonstrat de reproducerea, în frescele de la Sucevița, Voroneț, Humor, Râșca, a unor tipuri de nave folosite în epoca lui Ștefan cel Mare („pânzarele“)⁶. În 1456, se acorda, de către Mehmet al II-lea, privilegiul comercial negustorilor din Cetatea Albă, pentru a merge la Constantinopol cu navele lor⁷. În 1462, în Mediterana sunt menționate „nave del Valacho“, iar în 1472, la Lvov, „mercatores transmarini Walachiae“ (Valahia fiind aici, probabil, Moldova). În 1484 și 1485, flota moldovenească o înfrunta pe cea turcă, iar cronicarul Ibn-Kemal vorbea despre un „kapudan“ (șef naval) moldovean la Chilia⁸.

Pentru Țara Românească, pomenirea explicită a flotei militare și a șantierelor navale apare în secolul al XVII-lea, cea mai clară mențiune fiind în *Condica de venituri și de cheltuieli a vistieriei*, pe anii 1694-1704⁹.

În toate aceste cazuri nu sunt menționate clar pavilioanele arborate de navele militare și comerciale, pavilioane care, în conformitate cu reguli străvechi de navigație, au existat, fără îndoială. Având, însă, în vedere similitudinea dintre steagul domniei și steagul cel mare al oștirii din evul mediu românesc, considerăm, de asemenea în conformitate cu uzanțele epocii, că pavilionul arborat de primele nave de război sau comerciale va fi fost inspirat din compoziția heraldică și smalturile drapelurilor militare. Dacă pânzarul reprodus de Gheorghe Asachi, după o stampă de epocă, este tipul de navă folosit în vremea lui Ștefan cel Mare, pavilionul de la pupa, în câmp roșu, și capul de bour de argint (alb) sunt un adaos de secol XIX, corespunzător proiectelor contemporane pentru adoptarea unui pavilion al marinei moldave. Tipul ce ar fi putut fi arborat de pânzarele lui Ștefan cel Mare ar fi fost mai degrabă asemănător cu gonfalonul reprodus, în 1483, de *Cronica* lui Ioan de Thüröczy drept steag al oștirii moldovene, care se aseamănă, ca formă și culoare, întrucâtva și cu reprezentările din frescele mănăstirilor: pavilion vertical, despicat în coadă de

⁴ C. Crăciunoiu, *Corăbii străbune*, București, 1983, p. 103.

⁵ M. Balard, *Les ports du Bas-Danube du XIV-e siècle*, în *Le pouvoir central et les villes en Europe de l'Est et du Sud-Est du XIV-e siècle au débuts de la révolution industrielle – Les villes portuaires*, Sofia, 1985, p. 153.

⁶ C. Crăciunoiu, *op. cit.*, p. 99-102.

⁷ Șerban Papacostea, *Relațiile internaționale în Răsăritul și Sud-Estul Europei în secolele XIV-XV*, în vol. *Geneza statului în Evul Mediu românesc*, Cluj, 1988, p. 256.

⁸ R. Manolescu, *L'importance économique et militaire des villes portuaires de la Valachie et de la Moldavie aux XV-XVI-e siècles*, în *Les villes ...*, p. 174-178.

⁹ C. Ciuchi, *Istoria marinei române*, Constanța, 1906, p. 387.

rândunică, striat cu dungi alternate (paralel sau perpendicular cu hampa, ca la Sucevița și Voroneț)¹⁰, peste tot broșând un cap de bour văzut din față¹¹. Din vremea lui Ștefan mai datează și un alt steag militar, sub formă de prapur, de dimensiuni mai mari, înfățișând, pe față, pe Sfântul Gheorghe, iar pe spate, capul de bour însoțit de aștri; câmpul este roșu, iar figura centrală de argint¹². Din toate acestea este de reținut că într-o reprezentare steagul oștirii coincide cu forma (flamură) pavilioanelor reprezentate în fresca de la Sucevița și Voroneț, iar în ambele apar smalturile Moldovei, roșu, argint (alb) și verde, prezente și în picturile murale menționate.

Pentru Țara Românească, caicele brâncovenești au arborat, cu siguranță, steagul domniei, care îmbina, pentru prima dată, cele trei culori – roșu, galben și albastru. Aceste smalturi fuseseră folosite încă de Mihnea al III-lea, în 1659¹³ și, ulterior, preluate de Constantin Brâncoveanu. Harta Țării Românești, publicată în 1700, la Padova, de stolnicul Constantin Cantacuzino, reproduce stema, cu următoarele culori: câmpul vexilar format din opt benzi orizontale (roșii și galbene), peste care broșează, în unghiul superior, lângă hampă, un medalion circular albastru, cu pasărea heraldică de culoare neagră¹⁴.

Făcând un salt peste timp, în secolul al XIX-lea, pavilioanele folosite până atunci de vasele comerciale și militare ale Moldovei și Țării Românești au fost înlocuite cu pavilionul tricolor. Prin Tratatul de la Adrianopol din 1829, s-a desființat monopolul otoman asupra comerțului exterior al celor două țări române, iar navigația pe Dunăre și Marea Neagră, ca și prin strâmtorile Bosfor și Dardanele a fost declarată liberă, locuitorii Principatelor bucurându-se de deplina libertate a comerțului pentru toate produsele pământului și industriei lor. S-au creat astfel condițiile necesare pentru înființarea unei marine comerciale și militare moderne, pentru dezvoltarea porturilor de pe malul Dunării și a șantierelor navale. Pe lângă navigația sub pavilion străin, pe Dunăre și Marea Neagră a început să se desfășoare și un trafic naval românesc. Descătușarea energiilor în această direcție a avut loc îndeosebi după 1834, când Poarta otomană, puterea suzerană, a confirmat guvernelor de la Iași și București dreptul de navigație sub pavilion propriu. Negustorii români, care până atunci, în lipsa unor pavilioane ale Principatelor, fuseseră nevoiți să arboreze pavilioanele altor țări, s-au grăbit să renunțe la acestea și să adopte pe cele românești nou înființate. La această dezvoltare a comerțului și navigației au contribuit, în mod substanțial, și scutirile vamale de care beneficiau negustorii români sau străini prin decretarea, în

¹⁰ C. Crăciunoiu, *op. cit.*, p. 102.

¹¹ J.N. Mănescu, *Stema Moldovei*, în „Magazin istoric”, 1972, nr. 5, p. 37-58.

¹² T. Burada, *O călătorie la Muntele Athos*, București, 1894. Cf. P.V. Năsturel, *Steagul, stema română, însemnele domnesci, trofee*, București, 1903, p. 2-3.

¹³ N. Iorga, *Steagul lui Mihnea Vodă Radul în Muzeul istoric din Belgrad*, extras din „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, tom XXXVI, București, 1914, p. 1-3.

¹⁴ Dan Cernovodeanu, *L'évolution de drapeau tricolore Roumaine de 1834-1881*, în „Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg”, 1982, p. 250.

1834 și 1836, a regimului de porto-franco la Galați și Brăila¹⁵.

Prin firmanul sultanului Mahmud al II-lea, din 7-16 august 1834, obținut la cererea domnului muntean Alexandru Dimitrie Ghica, se preciza că pentru corăbiile negustorești se prevedea „steag cu fața galbenă și roșie, având pe dânsul stele și la mijloc pasăre albastră cu cap“, în timp ce flotila de război urma să aibă pavilion tricolor cu culorile roșu, galben și albastru, dispuse orizontal, ca și steagul unităților armate terestre¹⁶. Cu astfel de steaguri, vasele Țării Românești puteau pătrunde în toate limanele și schelele împărăției, precum și în „bogazul Țarigradului“, adică în Cornul de Aur. Observăm, deci, că, deși prin Regulamentul Organic din 1831 se atribuiseră drapelurilor Țării Românești culorile galben și albastru, prin firmanul din 1834 acestea sunt înlocuite, pentru navele de comerț, cu roșu și galben¹⁷.

În secolul al XIX-lea, în evoluția sa, pavilionul marinei militare, începând cu anul 1834, a preluat tradiția heraldică, nu numai prin funcția de simbol politic, operându-se și aici, ca în întreaga heraldică românească, transformări interesante din punctul de vedere al ideologiei daco-româniste a secolului al XIX-lea. Pasărea cruciată a Țării Românești este redată, de acum, cu multă maiestate și fără puțință de tăgadă drept vultur, fiind însoțită de toate atributele suveranității, ce aminteau de tradiția politică reprezentată atât de sugestiv de acvila imperială romană. Renașterea națională își găsea expresia și în heraldică, fapt consemnat de Ienăchișă Văcărescu astfel: „și când acest corb sărman/ iar acvila s-o face/ orice român va fi roman/ mare-n război și pace./“ (*Odă la pecetea țării* – 1818).

Tot în 1834, la cererea domnitorului Moldovei Mihail Sturdza, au obținut dreptul de navigație pe Dunăre și Marea Neagră și navele sub pavilion moldovenesc. Evenimentul este făcut cunoscut prin ofisul domnesc din 31 august 1834, precum și prin hățșeriful transmis în acest scop de la Poartă domnitorului și tuturor dregătorilor otomani. Prin hățșeriful respectiv se precizează și pavilionul pe care aceste vase va trebui să-l poarte și anume: „steag cu stele și cap de bour, vopsea roșie și vânăta“¹⁸. După informațiile furnizate cu acest prilej de ziarul „Albina Românească“, rezultă că pavilionul comercial al Moldovei urma a fi alcătuit „din două laturi roșu și vânăț, purtând pe acea dintâi închipuit cap de zimbru cu trei stele argintoase“¹⁹. Din aceste sumare date se poate deduce doar că primul stindard al navelor de comerț moldovenești nu era identic cu pavilionul flotei militare, ale cărui modele le cunoaștem bine. Flotila militară fluvială, cu sediul la Galați, era dotată cu 8 ambarcațiuni, unele înzestrate cu tunuri. Pavilionul acestei flote militare fluviale era

¹⁵ „Buletinul. Gazetă oficială a Țării Românești“, nr. 34/14 octombrie 1834, p. 144. Vezi și M. Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, București, 1960, p. 540; D.A.N.I.C., fond Alexandru D. Ghica, dosar 300, f. 1, dosar 301, f. 1.

¹⁶ Arh. M.A.E. (Arhiva istorică), vol. 57, f. 4.

¹⁷ C. Ciuchi, *op. cit.*, p. 72.

¹⁸ *Ibidem*, p. 77.

¹⁹ „Albina Românească“, V-VI, 1833-1834, p. 337.

identic cu drapelul armatei. În plus, se constată și tendința de uniformizare a culorilor Moldovei cu cele ale Țării Românești. Pânza pavilionului era albastră, încărcată cu 4 cantoane roșii, prevăzute, la rândul lor, cu câte o stea albă cu 8 raze. În centru, broșa capul de bour, cu o stea albă între coame, timbrată de boneta princiară, totul însoțit de două ramuri de măsline verde²⁰. Și în acest caz compoziția heraldică făcea aluzie atât la tradiția politică de Stat, cât și la străvechea culoare dinastică – verdele. În plus, un element specific heraldic, boneta princiară, ce timbrează capul de bour, declara, prin imagine, statutul politic de autonomie, precum și ideea suveranității. În 1837, un nou firman al sultanului fixa și culorile pavilionului marinei comerciale a Moldovei. Se prevedea steag roșu și albastru, împodobit cu stele și cu cap de bour²¹. Constantin Ciuchi, în lucrarea sa dedicată istoriei marinei românești, consideră că noul pavilion a fost identic cu cel al marinei militare²².

În perioada imediat premergătoare Revoluției de la 1848, pavilioanele flotilei militare muntene și moldovene suferă noi schimbări. La 8 iunie 1845, colonelul Bucov, șeful Statului Major al domnitorului Gheorghe Bibescu, elaborează un nou proiect de pavilion pentru flota militară, pavilion cu care au fost dotate șalupele canoniere care circulau pe Dunăre. Acest pavilion avea următoarea compoziție: flamura, divizată în trei culori, era ocupată, în proporție de 2/3, de culoarea galbenă, restul fiind bicolor. Porțiunea galbenă se afla lângă hampă, iar bicolorul, orizontal roșu-albastru, se afla în partea liberă. Vulturul, albastru deschis, broșa peste smaltul galben²³. Din punct de vedere heraldic, și de această dată, pasărea, simbol al Țării Românești, era reprezentată, ca idee a suveranității și independenței, cu aripile larg deschise, încoronată și cruciată.

În Moldova, steagul armatei și cel al marinei comerciale, devenite, se pare, identice din 1837, suferă noi schimbări. Se menținea îmbinarea cromatică din 1834, dar se operau modificări de stemă, din dorința de a exprima cu mai mult fast ideea independenței. În centrul pavilionului, *capul de bizon*, de argint, este înscris într-un scut cu bordură de aur și câmp de azur. Stema este timbrată cu boneta princiară, scutul fiind flancat de doi delfini aflați, de argint. Totul este însoțit de două ramuri verzi, la rândul lor, simbol al perenității, gloriei și biruinței (dextra - laur; senestra - stejar).

Anul revoluționar 1848 a adus în Țara Românească legiferarea binecunoscutului tricolor vertical, având albastrul lângă hampă, galbenul la mijloc și roșul în partea liberă, tricolor ce a devenit atât drapelul ostirii, cât și pavilionul flotei militare.

Evident, domnia lui Barbu Știrbei a însemnat nu numai restaurarea „ordinii” în

²⁰ Dan Cernovodeanu, *Les pavillons de la marine militaire et de la marine de commerce de Valachie et de la Moldavie, puis des Principautés Unies, enfin de Roumanie au XIX-e siècle*, în „Vexilla Belgica”, 1983, p. 103.

²¹ C. Ciuchi, *op. cit.*, p. 77-78.

²² *Ibidem*, p. 80.

²³ Dan Cernovodeanu, *Les Pavillons ...*, p. 104.

țară, sub presiunea turcilor și a Rusiei țariste, ci și o revenire la simbolurile vexilare, mai puțin „incendiare” decât tricolorul revoluției. În *Album der unter Donau Gegenden*, tipărit de Carl Begenau la Berlin, între 1848-1859, perioadă în care a fost și căpitan al armatei române, pavilionul flotei militare muntene se aseamănă, cu unele modificări, cu tipul arborat în 1845. Culorile sunt inversate – galbenul este în partea liberă, iar bicolorul orizontal, roșu-albastru, lângă hampă; stema, vulturul cu aripile deschise, „amputat” de atributele suveranității, ca urmare a înfrângerii revoluției, este plasată pe galben, perpendicular pe hampă, nu paralel, ca în 1845.

Trecând peste alte modele intermediare de pavilioane ale flotei militare și comerciale adoptate de Principatele române, în deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea, considerăm foarte important momentul unificării însemnelor vexilare, după Unirea din 1859.

În 1860, era trimis, de către căpitania portului Brăila, autorităților centrale, modelul pavilionului mării comerciale. Pentru cel al Moldovei se mențin culorile inițiale, dar dispar cele patru cantoane existente la fiecare colț, fiind înlocuite, ca și la pavilionul flotei comerciale muntene, cu un dreptunghi de culoare roșie, conținând trei stele, cu cinci raze, plasat în colțul din dreapta, sus, lângă hampă. Acest element indica tendința de unificare a culorilor și a modului de dispunere a însemnelor heraldice ale pavilionului Moldovei cu cel al Țării Românești. De asemenea, din dorința de a se exprima mai pregnant ideea independenței, în centrul pavilionului, capul de bizon, de argint, este înscris într-un scut cu bordură de aur și câmp de azur. Stema este timbrată de aceeași bonetă princiară, iar scutul este susținut de doi delfini afrontați, de argint²⁴.

La 16 iulie 1860, printr-o adresă a Prefecturii Brăila, către I.I. Filipescu, ministrul de Externe al Țării Românești, se trimiteau modelele pavilioanelor folosite atunci în Principatele Unite, menționându-se că: „bastimentele moldo-române poartă până astăzi tot pavilioanele cele vechi, afară de câteva vase care au pus bandera tricoloră, primindu-se acest drept aici, iar cele ce vin din Constantinopol port tot pavilioanele cele vechi”²⁵. Din documentul citat rezultă deci că în primii ani după Unirea Principatelor, înainte de a se fi adoptat oficial pavilionul tricolor, unele vase comerciale românești primiseră dreptul de a arbora acest steag, care avea, în plus, ca semn distinctiv, o banderolă albastră, așa cum se stabilise prin Convenția de la Paris, din 7/19 august 1858. Credem că este vorba de navele ce efectuau traficul comercial între porturile românești de pe Dunăre, căci acelea care veneau de la Constantinopol sau din Arhipelag trebuia să arboreze vechile pavilioane, singurele recunoscute de autoritățile imperiale otomane și, implicit, și de alte țări. Aceasta, cu atât mai mult cu cât până la Unirea Principatelor, diplomele sau certificatele de înmatriculare pentru vasele comerciale – acte care indică naționalitatea vasului și

²⁴ Arh. M.A.E., vol. 57, f. 4.

²⁵ *Ibidem*, f. 3.

dreptul său de a naviga sub steagul respectivului Stat – erau acordate de capuchehaiele Moldovei și Țării Românești la Poartă²⁶. Or, aceștia nu-și puteau permite să încalce dispozițiile firmanelor otomane din 1834 și 1837, care stabileau precis culorile și însemnele heraldice ale pavilioanelor celor două Principate române. Dintr-un alt document rezultă că aceste capuchehaie, greci de origine, întrucât tot ei erau aceia care încasau taxele fixate de ei înșiși, pentru acordarea certificatelor de înmatriculare, se dedau la numeroase abuzuri, acordând unor căpitani de vase grecești dreptul de a purta culorile Moldovei sau ale Țării Românești²⁷.

După 1859, pentru a se pune capăt acestor abuzuri și pentru a se șterge confuzia născută din existența a două pavilioane diferite pentru marina aceleiași țări, recunoscută deja ca atare în plan internațional, s-a simțit nevoia stabilirii unui pavilion unic. Drapelul țării, al oștirii și al marinei militare era: tricolorul orizontal, împărțit în trei fascii (benzi) – roșu, galben și albastru – purtând simbolurile heraldice reunite ale celor două Principate, acvila și capul de bour²⁸.

În ceea ce privește flota comercială, Consiliul de Miniștri al Țării Românești hotărâ adoptarea aceluiași tricolor, dar purtând banderola albastră stabilită de Convenție, „fără marcă deocamdată”, adică fără stema țării, „rămânând a se pune și aceasta după fixarea armelor Principatelor Unite de către Corpurile legiuitoare, cărora se află înaintat cuviinciosul proiect”²⁹. De fapt, pentru pavilioanele marinei comerciale nici nu era nevoie de stema țării, care, potrivit legii din 1867, avea să figureze numai pe pavilioanele bastimentelor de război.

Prin decretul domnesc din 22 iunie/4 iulie 1861, se menționa că agentul diplomatic al Principatelor Unite la Constantinopol, C. Negri, era autorizat „să aducă la cunoștință guvernului Înaltei Porți modelul de pavilion încuviințat pentru navele de comerț ale ambelor țări și să ceară recunoașterea lui”. Ca de fiecare dată când trebuia să recunoască vreun drept al Principatelor Unite, Poarta otomană tergiversa să ia vreo hotărâre. Pe de altă parte, nu trebuie pierdut din vedere că eforturile principale ale lui C. Negri și ale domnitorului Cuza, ca și preocupările cercurilor diplomatice din capitala otomană erau îndreptate, în a doua jumătate a anului 1861, spre recunoașterea unirii depline, pe plan politic și administrativ, a celor două Principate, față de care chestiunea pavilionului tricolor prezenta o importanță secundară.

Datorită opoziției manifestate constant și direct de Poartă în primăvara anului 1862, cu toate demersurile întreprinse de C. Negri, chestiunea recunoașterii pavilionului tricolor nu-și găsisese încă rezolvarea. De aceea, spre a urgenta

²⁶ G.G. Florescu, *Some aspects of the struggle for the formation for the modern south-eastern European states. Rumanian-Turkish relations*, în „Revue des études sud-est Européennes”, II, 1964, nr. 1-2, p. 201-203.

²⁷ D.A.N.I.C., colecția Microfilme Franța, r. 9, vol. 22, f. 131-132.

²⁸ Dan Cernovodeanu, *L'évolution du drapeau ...*, p. 258-259.

²⁹ *Documente privind domnia lui Alexandru Ioan Cuza*, vol. I (1859-1861), întocmit de Dan Berindei (responsabil), Elisabeta Oprescu, Valeriu Stan, București, 1989, p. 262-263.

soluționarea acestei probleme, care crea vaselor comerciale românești destule greutate din partea autorităților marinei imperiale otomane, ministrul de Externe din acel timp, Apostol Arsaki, a adresat, la 24 martie/5 aprilie 1862, o notă circulară agenților Puterilor Garante la București, solicitând Marilor Puteri recunoașterea tricolorului ca pavilion al marinei comerciale a Țării³⁰. De fapt, după cum remarcă consulul francez Henri Tillos, în raportul său către Ed. Thouvenel din 7 aprilie 1862, prin circulara respectivă Apostol Arsaki urmărea să determine guvernele Marilor Puteri să intervină la Poartă, pentru a da o grabnică soluționare unor negocieri care durau de aproape 11 luni. Totodată, referindu-se la modelul de pavilion adoptat pentru marina comercială română, consulul francez atrăgea atenția că banderola albastră ce însoțea acest pavilion era un atribut al bastimentelor de război, care nu putea fi tolerat pentru vasele comerciale ale Principatelor Unite³¹. Probabil că demersurile lui Apostol Arsaki nu au rămas fără urmări, deoarece, la scurt timp, Poarta și Puterile Garante au recunoscut noul pavilion ca însemn oficial al țării. La 8/20 și 15/27 aprilie 1862, C. Negri comunica domnitorului Cuza că „marea afacere a pavilionului nostru tricolor a fost, în sfârșit, terminată”³². Ulterior, în august același an, după intrarea în vigoare a noului Regulament de navigație, s-a renunțat la banderola albastră, atașată conform prevederilor Convenției de la Paris, Țara impunându-și și în acest fel voința în ceea ce privea adoptarea acestui însemn național³³.

Adoptarea pavilionului tricolor pentru navele comerciale românești a dat naștere și unui mic incident diplomatic cu Olanda, întrucât pavilionul românesc nu se distingea de cel olandez decât prin culoarea albă intermediară, care putea fi ușor confundată cu galbenul auriu al stindardului românesc, mai ales când acesta se decolora din cauza intemperiei. De aceea, contele Billandt, ministrul plenipotențiar al Olandei la Poartă, a trimis o notă de protest Agenției Principatelor Unite. N. Bordeanu, locțiitorul lui C. Negri la conducerea Agenției, dând curs instrucțiunilor primite din partea ministrului de Externe al Principatelor Unite, în răspunsul său adresat diplomatului olandez a relevat că „guvernul Principelui Alexandru Ioan Cuza nu poate face nici o modificare pavilionului nostru național, recunoscut de toate puterile”³⁴. Pentru a evita, însă, orice confuzie între steagul olandez și cel românesc, s-a cerut căpitanilor bastimentelor comerciale române „să fie îndatorați a veghea ca culoarea galbenă, ce distinge pavilionul lor, să-și conserve toată a sa intensitate”, în care scop a fost adresată și o circulară prefeților de pe malul Dunării, publicată în „Monitorul Oficial” din 12 decembrie 1863. Înștiințat de această dispoziție, Billandt,

³⁰ D.A.N.I.C., colecția Microfilme Franța, r. 9, vol. 22, f. 134-134 r.

³¹ *Ibidem*, f. 131-133.

³² Arh. M.A.E., vol. 296, f. 14-15: C. Negri către A.I. Cuza, Constantinopol, 8/20 aprilie 1862; vezi și *Alexandru Ioan Cuza și C. Negri. Corespondență*. Text ales și stabilit, traducere și studiu introductiv, note de Emil Boldan, București, 1980, p. 274-275.

³³ M. Dogaru, *Tricolorul românesc – o istorie glorioasă*, în „Anale de istorie”, 1988, nr. 1, p. 141.

³⁴ Arh. M.A.E., vol. 296, f. 128.

în numele guvernului său, a mulțumit pentru măsura luată și l-a asigurat de „bunele relații existente între cele două state”³⁵. În acest fel, după Unirea din 1859, tricolorul orizontal se impune definitiv ca drapel al țării, fiind utilizat atât de oștire, cât și de marina comercială și militară.

În 1863, un nou simbol heraldic adoptat consfințește recunoașterea Unirii, în plan internațional, și noul statut politic al tânărului stat ce avea să se numească din ce în ce mai des România. Se introducea așa-numitul *vultur al României*, de certă asemănare cu acvila imperială romană, vultur ce purta în ecuson pe piept vechile simboluri ale Munteniei și Moldovei³⁶.

După abdicarea lui Cuza, prin legea din aprilie 1867, ca urmare a instaurării dinastiei străine în persoana lui Carol I de Hohenzollern, se aduceau noi modificări în heraldica Statului național. Articolul 6 al legii amintite prevedea ca steag național tricolorul vertical, cu albastru la hampă, pe galben broșând stema țării, în care sunt incluse și armerile Casei de Hohenzollern³⁷. De la această dată, tricolorul vertical nu se va mai schimba.

După 1881, când România devine regat, compoziția heraldică a stemei broșând pe pavilioanele marinei militare consfințește împlinirea visului secular al libertății naționale, prin redarea celebrei *coroane de oțel*, făcută din oțelul unuiia dintre tunurile capturate la Plevna în lupta cu turcii și prin apariția crucii ordinului „Steaua României”. În plus, se adăugau, în 1897, alte elemente heraldice, mantia regală ce acoperă armerile țării și apoi scutul central susținut de doi lei, ce înfățișa provinciile istorice reunite în Regatul României, după Războiul de independență³⁸.

³⁵ *Ibidem*, f. 138.

³⁶ J.N. Mănescu, *L'Aigle de Roumanie. Origines et devenir du symbol heraldique unitaire de l'Etat Roumain modern*, în *Récueil d'études généalogiques ...*, p. 92-93.

³⁷ *Ibidem*, p. 95; Idem, *La question des armes de la Roumanie devant les Assemblées en 1866/67 et 1871/72*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XXX, 1991, nr. 3-4, p. 235-252.

³⁸ Dan Cernovodeanu, *L'évolution du drapeau ...*, p. 259.

Centenar Constantin Daicoviciu

VIRGILIU Z. TEODORESCU

Erau anii studenției când am avut prilejul ca, în condițiile unei vizite de studii în Munții Orăștiei, protectori ai Sarmizegetusei dacice, să-l cunoaștem pe conducătorul șantierului. Pe drum fuseserăm însoțiți de la Orăștie la Blidaru și apoi la Sarmizegetusa Regia de Octavian Floca, directorul Muzeului de Istorie din Deva, unul din colaboratorii apropiați ai magistrului. Acesta, prin modul de adresare și dorința manifestată de a împărtăși celor tineri din experiența acumulată în decursul multor ani de cercetare, ne-a captivat, studenții ascultându-l cu multă atenție. Pe parcursul celor câteva ore ne-a făcut un portret al pasionatului cercetător Constantin Daicoviciu, pe care urma să-l cunoaștem la șantierul arheologic de la Sarmizegetusa. Ne-a relevat multitudinea cunoștințelor, dăruirea și pasiunea pentru cercetarea trecutului, capacitatea de interpretare a relicvelor descoperite în ceea ce era arhiva pământului. Ambianța peisajului, călătoria cu trenuțul forestier confereau celor prezentate o notă aparte, constituindu-se într-o formulă care ne completa cunoștințele dobândite la cursurile de specialitate din cadrul Facultății de Istorie din București. După călătoria cu vagonetele căii ferate înguste, am purces la abordarea urcușului pe panta ce ne-a condus în zona șantierului arheologic. Era zi cu vreme bună și ca atare munca se desfășura din plin, fiecare participant avându-și locul său și misiunea încredințată pentru a urmări cu maximă atenție cele ce se iveau prin îndepărtarea pământului protector al acelor scumpe relicve. Prezența arheologilor și a acelor care efectuau săpăturile era marcată de un comportament pe care l-am definit ca act solemn, curiozitatea firească fiind în acest caz dominată de respectul pentru înaintașii care făuriseră și ne lăseseră această moștenire. Curând l-am remarcat pe magistrul care trecea de la o secțiune la alta. Era informat de evoluția cercetărilor. Se năștea ad-hoc un fructuos dialog cu cei ce îi erau colaboratori în aceste cercetări. Avea tactul și răbdarea de a se adresa atât celor mai vârstnici, cât și celor mai tineri, ascultându-le supozițiile, ca apoi să le recomande analogiile convenite care urmau să permită stabilirea „identității” obiectului supus unei prime analize. A fost acea vizită de bun augur pentru noi cei din școala bucureșteană. Anii care au urmat ne-au readus în atenție, în diverse împrejurări, textele care încorporau rezultatele muncii sale, toate consemnând varietatea problemelor abordate, modul de expunere și de susținere a concluziilor ce clarificau subiectul tratat.

O succintă incursiune în biografia lui Constantin Daicoviciu se poate constitui ca un bun prilej de înțelegere a modului cum s-a format și a acționat pe parcursul anilor vieții, eminentul istoric fiind un veritabil model pentru mulți din cei ce i-au fost „elevi”, colaboratori, discipoli, adulat de alți mulți cu care diversitatea împrejurărilor vieții l-a adus în contact, precum și din cei care, din invidie, au

încercat să-i diminueze sau să ignore meritele pluralității sale.

Constantin Daicoviciu s-a născut la 1 martie 1898, în satul Căvăran, din actualul județ Caraș Severin, fiu al învățătorului Damaschin și al Sofiei. A primit primele noțiuni în școala satului natal ca apoi să parcurgă studiile secundare pe plaiurile bănățene, la Lugoj și Caransebeș. Rezultatele obținute l-au propulsat spre cursurile universitatelor. A fost printre primii studenți care au beneficiat de cursurile noii Universități românești din Cluj, unde a parcurs drumul pregătirii formându-se ca viitor specialist în filologia clasică. Tânărul absolvent al facultății a fost numit în toamna anului 1922 secretar al Comisiei pentru organizarea Arhivelor Statului din Transilvania. În această calitate, a participat la ședințele care au condus la rezolvarea problemelor referitoare la preluarea, adăpostirea și protejarea arhivelor. Documentul i-a fost ulterior călăuză în rezolvarea multora din aspectele ce îi erau în atenție, cercetarea arhivei pământului românesc prin săpăturile arheologice fiind eficientă tocmai ca urmare a colaborării diverselor genuri de izvoare ale cunoașterii trecutului. Fie că erau semnalări ale unor descoperiri ocazionate de diverse lucrări agricole, de construcții, de alunecări de teren, sau rod al unor cercetări arheologice sistematice, toate l-au ajutat să stabilească arii și confluente în dezvoltarea culturilor materiale în perimetrul carpato-dunăreano-pontic.

Primele rezultate obținute, manifestarea preocupării pentru adâncirea acestora au determinat forurile competente să-l trimită pe Constantin Daicoviciu la specializare, la Școala Română de la Roma. A fost unul din primii absolvenți ai acestei prestigioase pepiniere de viitori specialiști. În cazul său, atât preocupările anterioare, din anii studenției, cât și cele de pe plaiurile Italiei l-au definit deja ca un pătimaș cercetător, care își consacră toată energia pentru studiul trecutului. Călătoriile ulterioare în Austria, Germania, Franța, Grecia, Ungaria ș.a. i-au oferit posibilitatea de a cunoaște realizările înaintașilor, materializate, ca prezențe în marile colecții ale muzeelor de istorie sau în comunicările susținute în reuniunile științifice internaționale. Au fost ani fructuoși de studiu, de integrare în viața științifică, concretizată prin susținerea, în anul 1928, a tezei de doctorat, iar în anul 1932 a docenței, trepte ce l-au consacrat ca o somitate în domeniu.

Constantin Daicoviciu a îndeplinit, încă din anii studenției, o serie de misiuni ce l-au familiarizat cu diversele probleme ce urmau să-i captiveze atenția în deceniile următoare. Astfel, din anul 1921 și până în anul 1940 a fost secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice din Transilvania, ca apoi să fie președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice din București, în perioada anilor 1947-1948. A fost director al Institutului de Studii Clasice din Cluj din anul 1949 și al Muzeului de Istorie al Transilvaniei în perioada anilor 1945-1973. Concomitent a urcat toate treptele învățământului universitar. Desemnat ca preparator încă din anii studenției, asistent la Catedra de Istorie Antică de la 1 decembrie 1928, a obținut, în anul 1932, calitatea de conferențiar la Catedra de Arheologie-Epigrafie, iar între anii 1938-1948 a fost profesor titular de Arheologie și Preistorie. După anul 1948, a

devenit șef de catedră la Istoria României, îndeplinind succesiv și misiuni de mare răspundere, în calitate de decan, de rector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj.

În cadrul Institutului de Studii Clasice al Universității din Cluj, ca secretar și membru al colegiului de conducere, apoi ca director, a desfășurat o laborioasă activitate.

Din anul 1949, de la înființare, a primit funcția de director al Institutului de Istorie al Academiei Române, filiala Cluj.

Dominantă și definitorie este însă opera scrisă, anii 1921-1973 fiind cei care au înregistrat o permanentă contribuție prin ceea ce Constantin Daicoviciu a încredințat tiparului. Sunt studii ce, prin bogăția materialului faptic, prin studiul analizei, prin comparațiile și aprecierile formulate l-au definit ca un cercetător de înaltă clasă.

Bun cunoscător al rezultatelor predecesorilor, Constantin Daicoviciu a integrat atât propriile cercetări, cât și pe cele ale colegilor de specialitate, obținând clarificări pentru numeroase probleme controversate. Studiile publicate s-au constituit, pentru cercetătorii români și străini, ca „model de monografie pentru o provincie romană”, după cum l-a caracterizat unul dintre recenzenții străini.

Nu a fost cercetare, nu a fost descoperire pe care să nu o consemneze în comunicări, studii, sinteze, asigurându-le astfel integrarea în circuitul de cunoaștere în lumea științifică. Preocupat predilect de aspectele civilizațiilor dacică și romană, a întreprins săpături arheologice, toate conducându-l la concluzii pertinente. Prestigiul omului de știință a condus la acordarea unor înalte distincții. Astfel, în anul 1932, Constantin Daicoviciu a obținut premiul Academiei Române, iar în anul 1950 Premiul de Stat. În anul 1955, a devenit membru titular al Academiei Române. O serie de instituții de cercetare l-au onorat, și s-au onorat, desemnându-l ca membru. A reprezentat România la numeroase manifestări științifice internaționale, comunicările și participarea la dezbateri fiind apreciate de interlocutorii săi, aceștia remarcându-i bogatul evantai de cunoaștere, care îi permitea, în orice ocazie, să stabilească analogii, datări, influențe, specificul zonelor culturale. Bun cunoscător al limbilor clasice și al celor contemporane, în marile reuniuni științifice Constantin Daicoviciu a avut posibilitate să abordeze cercetarea trecutului, opiniile sale fiind receptate în lucrări enciclopedice de largă circulație.

Constantin Daicoviciu nu a fost numai omul de la catedră care să se adreseze viitorilor istorici, el a găsit căi de comunicare și cu cei mulți. Conferințele sale, susținute în diverse localități, participările la emisiunile radio și TV, toate s-au constituit în răspunsuri la problemele de natură istorică, fiind, totodată, prilej de formulare a unor vibrante apeluri la adresa acelor care, în diverse împrejurări, aveau posibilitatea de a descoperi relicvele trecutului.

În decursul anilor, Constantin Daicoviciu a desfășurat și o serie de activități publice, de mai multe ori deputat, apoi îndeplinind funcția de subsecretar de Stat și pe cea de ministru adjunct.

Temperamental, Constantin Daicoviciu a fost un „exemplu clasic de vulcan omenesc, egal de bogat în tensiune interioară și exprimare exterioară“, după cum aprecia Ion Chindriș, în lucrarea *Figuri de cărturari*.

Academicianul Constantin Daicoviciu a decedat la 27 mai 1973, la Cluj, orașul care-l adoptase ca cetățean de onoare. Funeraliile s-au constituit într-un impresionant ultim omagiu conferit de o numeroasă participare. A fost astfel onorat omul care, pe parcursul deceniilor de activitate, se manifestase ca un clujean împătimit.

Preluăm, din cuvântul omagial formulat de academicianul Emil Condurachi, următorul pasaj: „Locul ocupat în știința și viața culturală a țării noastre, timp de jumătate de secol, de savantul, dascălul, animatorul și prietenul multora dintre noi, mai în vârstă sau mai tineri, academicianul Constantin Daicoviciu, a fost de-a dreptul extraordinar. Inteligența sa creatoare și profunda sa știință de carte, optimismul pe care ni-l insufla nouă tuturor și generozitatea pe care a împrăștiat-o întotdeauna din plin, setea sa niciodată stinsă pentru cercetarea științifică și adevăr, critica ascutită a documentelor arheologice și istorice, dragostea sa nețărmurită pentru pământul și oamenii țării noastre au pus încă din fragedă tinerețe o pecete neștersă pe toate gândurile, pe toate idealurile și pe toate faptele sale“. Sunt cuvinte de apreciere formulate în anul 1974 pentru a se constitui în introducere la volumul *In memoriam Constantin Daicoviciu*, publicat de Editura Dacia. Volumul cuprinde și o bibliografie a principalelor sale lucrări. N-au fost incluse numeroasele conferințe, cuvântările ocazionale nepublicate, recenziile, prefețele la cărțile confrăților, articolele de popularizare, articolele și notele semnate de Constantin Daicoviciu, publicate în diverse ziare și reviste. Deși incompletă, această bibliografie este impresionantă prin temele abordate, rămânând ca un deziderat major activitatea de depistare și alcătuire a unei bibliografii complete.

Acum, la împlinirea centenarului nașterii și a 25 de ani de la încetarea din viață se impune înțelegerea a ceea ce a întreprins Constantin Daicoviciu. Opera sa poate constitui o folositoare călăuză care să ne permită înțelegerea drumului pe care avem să-l urmăm pentru fireasca și necesara cunoaștere a trecutului și, în același timp, mijloc de apreciere, cum se cuvine, a moștenirii pe care avem datoria să o transmitem către viitorime.

Cinstire memoriei lui Ion I. C. Brătianu

VIRGILIU Z. TEODORESCU

...Anii trec. Figura lui Ion I. C. Brătianu se desprinde tot mai luminoasă în perspectiva istoriei. Patimile se sting, opera rămâne. Întregirea neamului, reformele democratice, exproprierea și votul obștesc – consolidarea României Mari îi asigură consacrarea definitivă a istoriei și triumfătoare recunoștință a posterității”.

I. G. Duca¹

Anii tăcerii, ai mistificării unor pagini din istoria României, și predilect a acelor care evidențiau rolul unor personalități care au contribuit la prosperarea țării, obligă azi la o atentă analiză care să permită promovarea adevărului. În contextul unor asemenea preocupări, atenția ne este reținută și de soarta unor monumente care au avut de suferit după 1947. Ne referim la acțiunea sistematică întreprinsă pe parcursul a circa două decenii pentru îndepărtarea din for public a monumentelor ce aveau menirea să acorde cinstire unor personalități ce au binemeritat de la patrie, dar care, prin prisma regimului dictatorial, erau considerate ca dușmani ai poporului. Acum, printr-o atentă și asiduă activitate, se poate ajunge la mărturiile care au reușit să dăinuie, mai mult sau mai puțin alterate, fiind adăpostite salvator în locuri ferite de intervenția distructivă a autorităților anilor '50-'60, cum este și cazul monumentelor dedicate lui Ion I. C. Brătianu.

Evocăm personalitatea acestui ilustru înaintaș plecând de la aprecierea lui I. G. Duca: „Generațiile viitoare vor aduce, desigur, cu emoțiune, omagiul ce se cuvine acestei înalte scrupulozități și vor recunoaște că Brătianu a prevăzut tot ce se putea prevedea și că în dragostea lui de neam a făcut tot ce se putea face”².

Preocuparea de a acorda cuvenita cinstire celui care s-a constituit, prin gând și faptă, părtaș la actul unității naționale a tuturor românilor s-a manifestat la puțin timp de la dispariția sa. Atât în vechea Românie, cât și în teritoriile ce manifestaseră, prin voința locuitorilor, dorința lor, la 1918, de a se uni cu România au fost înălțate, începând cu anul 1928, numeroase asemenea simboluri ale cinstirii care se alăturau altor forme de manifestare a recunoștinței. Amintim câteva asemenea prezențe, ce au cunoscut contribuția benevolă a tuturor pentru a fi ridicate în for public.

Un prim popas îl facem în clădirea Parlamentului României, unde, în anul 1938 erau consemnate două lucrări dedicate lui Ion I. C. Brătianu. Prima, amplasată în

¹I. G. Duca, *Portrete și amintiri*, ed. a II-a, 1932, p. 61.

²*Ibidem*, p. 40.

vestibul, este un bust, turnat în bronz, realizat de doctorul sculptor Demetrescu Brăila³. A doua lucrare era adăpostită în Rotondă, un bust realizat de sculptorul Ion Jalea⁴.

În partea vestică a țării, la Timișoara, în anul 1930 era menționată prezența unui monument dedicat lui Ion I. C. Brătianu⁵. Și tot în această zonă a țării, la Lugoj, în anul 1938, în cadrul unor ample manifestări au fost dezvelite busturile lui Alexandru Mocioni și Ion I. C. Brătianu. Ambele au fost menite să flancheze monumentul Unirii din piața Palatului Prefecturii. Solemnitatea dezvelirii s-a desfășurat la 23 octombrie, reunind pe mulți din cei care au contribuit la colectarea sumelor necesare pentru o asemenea inițiativă. Printre participanți se afla și profesorul Radu Moga din Brad, autorul acestor busturi⁶. În fostul județ Roman, la Strunga, prin preocuparea omului politic dr. I. Manolescu-Strunga, a fost realizat și amplasat⁷ un bust în anul 1928. La sfârșitul lunii iulie 1934, o solemnitate a marcat dezvelirea bustului din Valea Călugărească⁸. Un alt bust a fost amplasat în orașul Siliștră, lucrare turnată în bronz, evaluată la suma de 400000 lei⁹, al cărui soclu fusese placat cu marmură. La Cernăuți se afla un bust turnat în bronz¹⁰ realizat de sculptorul Ioan C. Dimitriu-Bârlad. Același autor era prezent și în București cu o lucrare amplasată la Clubul Partidului Național – Liberal, din Calea Victoriei, colț cu Bulevardul Carol¹¹.

Evocarea câtorva simboluri ale cinstirii memoriei lui Ion I. C. Brătianu (astăzi nu avem știre despre soarta lor, în sensul dacă au scăpat de furia oarbă a distrugătorilor de istorie) ne impune ca în viitorul apropiat acestea să fie semnalate și, în măsura în care pot fi recuperate, reintegrate în for public. Și apropo de istorie, avem datoria să ne reamintim de respectul pe care l-a cultivat cu consecvență Ion I. C. Brătianu pentru trecutul istoric. În acest sens, amintim câteva concludente fraze exprimate de el la Sibiu, în ziua de 4 august 1919, prin care anunța intrarea trupelor române în Budapesta: „Modestia este bună, dar un popor trebuie să aibă conștiința limpede despre aceea ce reprezintă pentru ca să

³I. Iordănescu, *Sculptorul dr. Demetrescu-Brăila*, în „Pictura și sculptura”, nr. 3, iunie 1935, p. 18, foto; *Luna Brăilei 6 iulie-6 august 1935 – Catalogul expoziției*, p. 13, poziția 173; „Ramuri”, anul XXVII, nr. 5-7, iunie-iulie 1936, Craiova, p. 119-130; Grigore Ionescu, *București – ghid*, București, 1938, p. 256.

⁴Grigore Ionescu, *op. cit.*, p. 257.

⁵„Cele trei Crișuri”, anul XI, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1930, p. 113.

⁶D.A.N.I.C., fond Muzeul „Alexandru Saint Georges”, dosar 73/1938, f. 158; „Universul”, anul 55, nr. 292, 26 octombrie 1938, p. 12, foto; nr. 290, 24 octombrie 1938, p. 12.

⁷D.A.N.I.C., fond Departamentul Artelor, dosar 69/1937, f. 30.

⁸„Realitatea ilustrată”, anul VIII, nr. 389, 8 august 1934, ilustrația redă bustul și asistența în timpul solemnității dezvelirii; D.A.N.I.C., fond Departamentul Artelor, dosar 70/1937, f. 66.

⁹*Ibidem*, dosar 90/1940, f. 25.

¹⁰*Ibidem*, f. 5, 1, 13.

¹¹„Vatra”, anul XIX, nr. 216, martie 1989, p. 216.

aibă conștiința limpede despre ceea ce trebuie să îndeplinească.

În trecut a fost România în lupte seculare nu numai pentru existența ei, dar și pentru existența și apărarea civilizațiunii lumii. În luptele creștinătății contra turcilor, soldații lui Ștefan Vodă au luptat nu numai pentru apărarea Moldovei, dar și pentru mântuirea creștinătății de valurile barbariei, când de acea stâncă s-au frânt, s-a scăpat nu numai românimea, dar și civilizațiunea europeană de puhoiul păgânilor... Stânca de care s-au frânt au fost energia și bărbăția poporului român. Iată de ce este de datoria oamenilor care pretind și au datoria de a conduce destinele acestui popor să înțeleagă de sus, cu toată înălțimea vederilor, misiunea pe care o are acest popor, în locul unde Dumnezeu l-a pus și unde, din istoria trecutului și din faptele prezentului se dovedește care este rostul său, misiunea sa în istoria civilizației”¹².

Aceste semnificative aprecieri i-au mobilizat pe apropiații colaboratori și continuatori ai operei sale, determinându-i să treacă la o acțiune menită a lăsa posterității imaginea complexă a personalității lui Ion I. C. Brătianu. În anii care au urmat lui 24 noiembrie 1927, momentul trecerii sale în eternitate, acești oameni au declanșat și realizat variate manifestări, atât în București, cât și la moșia sa, Florica. Astfel, la șapte ani de la moartea lui Ion I. C. Brătianu, au avut loc la Florica manifestări prin care familia și cei apropiați l-au comemorat pe cel care, prin faptele anterioare, era o prezență permanentă¹³. În anul 1935, a avut loc o întrunire a Comitetului de inițiativă pentru ridicarea unui monument preconizat în orașul București¹⁴. Din Comitet făceau parte: Al. Lapedatu, Gh. Tătărăscu, I. Nistor, R. Franasovici. În urma dezbaterilor, s-a hotărât încredințarea lucrării, spre realizare, sculptorului iugoslav Ivan Mestrovič. Tot cu acest prilej s-a stabilit și amplasamentul, respectiv în spațiul care avea deschidere în noul ax ce urma a fi trasat în prelungirea bulevardului Dacia. Era vorba de amenajarea spațiului din spatele caselor Brătianu, ridicate, după planurile arhitectului Petre Antonescu, la începutul secolului XX¹⁵. Atunci avusese loc și deschiderea publică a bibliotecii „Ion I. C. Brătianu”¹⁶. Anii următori au fost consacrați rezolvării multiplelor probleme pe care le implicau realizarea, recepționarea, aducerea în țară a monumentului, amenajarea spațiului, a soclului și a zonei ambientale, pentru a asigura reușita demnă de scopul propus. Notabile sunt, în acest sens, notațiile lui

¹² Gheorghe I. Brătianu, *Problema trecutului nostru*, București, 1943, p. 30-31, citându-l pe Ion I. C. Brătianu.

¹³ „Universul literar”, anul XLIV, nr. 49, 2 decembrie 1928, p. 281, foto p. 283; „Realitatea ilustrată”, anul VIII, nr. 410, 28 noiembrie 1934, p. 24, foto.

¹⁴ „Viitorul”, 4 noiembrie 1935; Alexandru Lapedatu, *Scrisori alese, articole, cuvântări, amintiri*, Cluj-Napoca, 1985, p. 37.

¹⁵ Petre Antonescu, *Clădiri, construcții, proiecte, studii*, București, 1963, p. 56-58, fig. 42-44, CXIX-CXXVI.

¹⁶ „Universul”, anul 52, nr. 326, 26 noiembrie 1935, p. 3.

C. Gongopol¹⁷, reunite sub titlul *Așa cum l-am cunoscut*. Autorul oferă și câteva informații despre stadiul realizării monumentului lucrat la Split, cioplit dintr-o singură bucată de piatră.

La 24 noiembrie 1938, cititorii presei au luat cunoștință de programul preconizat pentru dezvelirea monumentului, care urma să aibă loc în ziua de duminică, 27 noiembrie 1938, ora 11. Erau anunțate cuvântările generalului Arthur Văitoianu, ale foștilor miniștri Constantin Angelescu și Alexandru Lapedatu și a primarului general al Capitalei, generalul Victor Dombrowski¹⁸. Pe această cale, străduința membrilor familiei, prietenilor, colaboratorilor și continuatorilor de crez ajungea în for public, pentru a fi simbol și sfătuitor viitoarelor generații.

Azi putem afirma că acest eveniment a fost pregătit cu minuțiozitate, opinia publică urmărind fiecare etapă care ducea la integrarea monumentului în for public. Strădania Elizei Brătianu, reacția Miliței Petrașcu, în calitate de reprezentantă a Statului român la recepționarea lucrărilor realizate de sculptorul Ivan Mestrovič, au contribuit la includerea monumentului în patrimoniul cultural și spiritual al Bucureștiului¹⁹. Ziua de duminică, 27 noiembrie 1938, a fost o zi de adevărată trăire și simțire națională, fiecare român căutând ca prin modestul lui gest să fie părtaș la actul dezvelirii monumentului dedicat lui Ion I. C. Brătianu. Această atmosferă era notabilă, atât la București, cât și în provincie, iar presa a consimțat asemenea comportamente, reliefând semnificațiile majore ale aducerii în for public a monumentului menit a fi, în Capitala României, actul de cinstire perpetuă, din partea generațiilor făuritoare ale Marii Uniri, către cel ce s-a constituit ostașul credincios al acestui măreț ideal. Notăm, în acest sens, cele relatate de ziarul „Universul”²⁰: „Figura lui Ion I. C. Brătianu, chiar dacă n-ar fi fost săpată în granit, ar fi rămas ca o figură legendară, legată de epopeea războiului nostru pentru unitatea națională și de înfăptuire a reformelor sociale în România Mare. Omul acesta providențial n-a avut decât o singură credință: credința în forța neamului nostru, pe care l-a ridicat la culmi de strălucire, în rândul celorlalte neamuri. Figura de apoteoză a taciturnului de la Florica încheie o pagină de istorie. Perspectiva vremii îl așează printre făuritorii de țară. În grădina de stejari, chipul de granit al lui Ion I. C. Brătianu înfățișează atitudinea de adâncă frământare a omului care, ținând cartea pe genunchi, descifrează, din noianul de gânduri, destinul unei nații.

Artistul Mestrovič a voit să prindă câteva note caracteristice din forța interioară a marelui bărbat de Stat. Oricum ar fi înfățișat Ionel Brătianu în granit,

¹⁷ „Ramuri”, anul XXVII, nr. 5-7, mai-iulie 1936, Craiova, p. 119-130; Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime*, București, 1973, p. 304.

¹⁸ „Universul”, anul 55, nr. 321, 24 noiembrie 1938, p. 6.

¹⁹ „Gazeta municipală”, anul VII, nr. 350, 27 noiembrie 1938, p. 4; „Universul”, anul 55, nr. 325, 28 noiembrie 1938, p. 1, 5.

²⁰ „Universul”, anul 55, nr. 327, 30 noiembrie 1938, p. 3, fotografia redă solemnitatea dezvelirii monumentului Ion I. C. Brătianu; Grigore Ionescu, *op.cit.*, p. 66.

el va rămâne în conștiința nației o figură luminoasă, animată de cel mai cald patriotism ... A fost o manifestare de solidaritate națională în fața chipului aceluia care cu viziunea lui profetică a realizat crezul unității naționale ...

Manifestarea aceasta în jurul chipului făuritorului României Mari a fost și un drastic răspuns acelora din afară care ar îndrăzni să uneltească împotriva hotarelor țării noastre”.

Mesajul președintelui Consiliului de Miniștri, patriarhul Miron Cristea, a fost citit de ministrul Agriculturii, Gheorghe Ionescu-Sisești. Spicuim câteva rânduri: „Stând înaintea acestui monument – pe cât de modest, pe atât de artistic – ni se înfățișează unul din cei mai înflăcărați și mai mari bărbați de Stat din câți a creat geniul etnic al neamului românesc în cursul ultimului veac.

Importanța și valoarea personalității sale o verifică succesul final al frământărilor prin care a trecut România, mai ales de la 1914 și până la înfăptuirea supremului nostru ideal: întregirea neamului. Aceste mișcări el le-a prezidat și le-a condus.

Desigur, un astfel de eveniment istoric – cel mai epocal al istoriei noastre – nu este produsul întâmplător al unui an sau doi și nici al activității unui singur om; el este rezultanta firească a unei munci și a unei jertfe de multe decenii și chiar veacuri ale unor înaintași glorioși și vrednici – cunoscuți și anonimi – care au pregătit terenul și sufletul unitar al neamului.

Dar pe lângă toate acestea, în momentele hotărâtoare, este absolut necesar să existe cineva cu un puternic simț de înțelegere și prevedere a împrejurărilor date și care pot urma, care să știe sintetiza pregătirile; se cere multă genialitate ca o conflagrație mondială să știe îndruma țara sa pe calea care duce la jînta urmărită. Acest bărbat a fost Ionel Brătianu, care, în fruntea atâtor aleși fii ai neamului, a știut încheia neamul ... și a-l determina să aducă cu un unanim elan cele mai grele jertfe pentru izbândă. Chiar în clipele cele mai grele, uneori de disperat, nu și-a pierdut cumpătul; dimpotrivă, cu sufletul plin de patriotică și națională demnitate – moștenită de la Ion Brătianu – tatăl – a sfidat toate greutățile ivite și a dus firul evenimentelor până la izbândă, care – pe urma muncii sale și a celor mai buni fii ai țării, pe urma enormelor jertfe și lupte glorioase ale armatei române și a sprijinului oferit de aliați – a croit noile hotare ale României întregite”.

Din cuvântarea dr. C. Angelescu, consilier regal, fost ministru, reținem: „... Ion Brătianu domină întreaga viață politică a României contemporane. El domină cu calmul marelui om de Stat, privind cu ochiul său prevăzător istoria viitorului de la înălțimea ce cuprindea nemul românesc în hotarele realizate acum. El dă țării orizonturile ei firești și ctitorește o întemeiere la care poporul nostru avea dreptul, îndeplinind astfel marea dreptate istorică și asigurând țării propășirea ei în viitor.

Poporul românesc a avut norocul ca în momentele hotărâtoare ale istoriei lui să aibă la conducerea Statului oameni dotați cu excepționale însuși, întrupând toate calitățile rasei, toate năzuințele și toate eforturile neamului ...

Monumentul va povesti urmașilor zilele tragice, dar sublime, în care s-a înfăptuit idealul milenar al românismului”.

Din cuvântul mitropolitului Ardealului, Nicolae Bălan, reținem aprecierile: „Monumentul acesta ridicat întru memoria și proslăvirea marelui Ion I. C. Brătianu nu e decât exteriorizarea monumentului nepieritor, mai tare decât arama, pe care întreg neamul românesc l-a ridicat în sufletul său.

Conștiința națională, în care trecutul românesc e foarte viu, iar amintirea faptelor istorice înălțătoare e flacăra ce luminează drumul în viitor și menține avântul dragostei de neam, are pe Ion I. C. Brătianu așezat la loc de frunte, cetluit cu cel mai înalt moment al istoriei noastre, cu cea mai decisivă clipă a destinului nostru național. În aceasta constă măreția cutremurătoare a personalităților creatoare de istorie, între care se numără pe dreptate și Ion I. C. Brătianu; în încordarea supraomenească de a lua cu toată seriozitatea morală în fața lui Dumnezeu și a viitorului răspunderea unui moment sau a unor acte cu urmări decisive pentru soarta națiunii. În aceasta se vede eroismul lor magnific și pentru aceasta îi răsplătește istoria cu o amintire și o cinstire nepieritoare”.

În continuare, miile de participanți au putut audia cuvintele președintelui Comitetului de inițiativă, care, de la lansarea ideii și până la finalizarea acțiunii a fost un neobosit promotor, antrenându-i pe cei care i s-au alăturat. Acum, printre altele, el releva: „... Iată-l apoi, cu atitudinea ce o avea atunci, când, covârșit de marea răspundere a situației ce deținea și de înalta conștiință patriotică, trebuia să examineze îndelung și serios evenimentele și acțiunile politice și naționale înainte de a fi hotărât și de a le fi executat”. Acum, auditoriul a aflat despre scrisoarea Elisei Brătianu, din anul 1935, prin care aceasta întreba dacă nu este oportun a se realiza un monument dedicat lui Ion I. C. Brătianu la împlinirea unui deceniu de la moartea acestuia, propunând, în acest scop, constituirea unui Comitet de inițiativă. Lucrarea a putut fi comandată în momentul când fondul adunat de Tancred Constantinescu s-a constituit într-o realitate efectivă. Monumentul a fost transportat la București în vara anului 1937. Acum au fost definitivare și proiectele de sistematizare a ambientului în care urma să fie amplasat, remarcându-se o fericită colaborare între arhitectul Horia Teodoru și sculptorul Ivan Mestrovic.

Dezvelirea monumentului n-a putut fi făcută în anul 1937 din cauza îmbolnăvirii doamnei Elisa Brătianu, hotărându-se amânarea acțiunii pentru anul 1938.

În finalul cuvântării sale, Al. Lapedatu îndemna la o atentă ocrotire a acestui simbol: „Dându-vă în primire acest monument, vă rugăm, domnule general și domnule primar, să-l păstrați și îngrijiți cu același sentimente cu care el a fost ridicat”.

Mulțumind realizatorilor acestui act de cinstire, primarul general al Capitalei, generalul Victor Dombrowski, formula o concisă, dar concludentă, apreciere la adresa lui Ion I. C. Brătianu, numindu-l „...slujitor credincios, leal și devotat al intereselor mari și permanente ale neamului și executor chibzuit, hotărât și energic al realizărilor reclamate de aceste interese”.

Capitala României aducea astfel un pios omagiu luptătorului pentru perpetua unitate națională. Trebuie să spunem că monumentul a fost supus unei analize atente, publicul reacționând diferit, gradul de receptare a unei asemenea lucrări impunându-le multora să sublinieze semnificațiile mesajului transmis de sculptor. Aceste reacții s-au manifestat de la sosirea sculpturii în București și până la dispariția sa din for public. Menționăm că prestigiul artistului, apreciat atât în țara sa, cât și peste hotare, a fost argumentul care a determinat pe cei preocupați să acorde cinstea cuvenită regilor Carol I și Ferdinand I, comandându-i cele două statui ecvestre pentru Capitala României.

Revenind la monumentul dedicat lui Ion I. C. Brătianu, semnalăm un semnificativ titlu din presa timpului: *O statuie cum nu e alta*, autorul menționând că monumentul nu poartă nici o inscripție, nici măcar numele marelui bărbat Ion I. C. Brătianu²¹.

Zilele senine au trecut repede, nori amenințători s-au abătut peste destinele Statului român. Au venit zilele grele ale încălcării flagrante a tot ceea ce hotărâseră cei ce au căutat să zidească o lume a păcii după zbuciumul și sacrificiile incomensurabile ale primului război mondial. Zăngănitul armelor, cotropirea, raptul, politica forței au lovit țărilor continentului, ducând la antrenarea lumii în cel de al doilea holocaust al acestui secol. România n-a fost nici ea scutită, ci a cunoscut zilele și anii de durere și suferință ai unui act impus prin „generozitatea” unora și interesul altora. Atunci s-a dorit ca pagini de adevărată istorie să fie „adaptate” cerințelor, făcând să dispară din trecutul nostru oameni și fapte care exprimau trăire și simțire românească. Pentru a completa această nefastă operă, au dispărut din for public numeroase monumente considerate ca inoportune noilor destine. Într-o asemenea conjunctură a fost pecetluită și soarta monumentului dedicat lui Ion I. C. Brătianu, care a fost îndepărtat din locul hărăzit de inițiatori. A urmat o adevărată odisee, presărată la tot pasul de inițiative răuvoitoare. Cei ce aveau și slujeau puterea au dispus totala lui dispariție. Au fost, însă, și oameni de bine, care, acționând din umbră, au căutat să-l protejeze, să-l salveze pentru zile mai bune, ascunzându-l privirilor distrugătoare. În cadrul acestui „duel” inegal s-a înregistrat și momentul distructiv, care i-a provocat dislocarea, din roca monolitică, a unor mici porțiuni din cele mai semnificative zone ale sculpturii. Amintim că acest periplu al celor 12 tone de granit l-a purtat, într-o primă etapă, în curtea interioară a Palatului Regal, de unde, la declanșarea de ridicare a Sălii Palatului și a reurbanizării zonei, a fost mutat la Mogoșoaia, în zona retrasă a grădinii, unde a poposit până în anul 1977. De aici a fost transferat la Combinatul Fondului Plastic, București. Avem datoria de onoare să aducem mulțumirile noastre argeșenilor, care, în contextul anilor celui de al nouălea deceniu, au găsit cu cale să acționeze pe multiple căi pentru a schimba destinul acestui monument, iar gestul se înscrie în suita acțiunilor întreprinse pentru cinstirea cum se

²¹ „Gazeta municipală”, an VII, nr. 351, 4 decembrie 1938, p. 4; „Universul”, anul 55, nr. 325, 28 noiembrie 1938.

cuvine a înaintașilor. Azi, el poate fi caracterizat ca un act de curaj și de anticipație.

Într-un asemenea context s-a acționat și pentru „recuperarea” pietrei de granit negru pentru a o aduce și amplasa în ambianța istorică a curții Goleștilor. Era un prim pas prin care surghiunitul și ostracizatul monument reîntra, tacit, în atenția publicului. Celor care, în noiembrie 1988, participau la solemnitatea dezvelirii grupului de busturi evocându-i pe cei care mărturiile reunite în Muzeul de la Golești îi înscriu în Cartea de Aur a istoriei neamului românesc, li se oferea și o tăcută surpriză. La câțiva pași, pe un modest soclu, ne reținea atenția monumentul lui Ion I. C. Brătianu, căruia, chiar dacă nu s-au pronunțat cuvintele de cinstire, fiecare participant a înțeles să-i aducă smerită recunoștință.

Regeneratoarele evenimente din decembrie 1989 au deschis drumul spre adevăr și dreptate. Când vorbim despre Marea Unire este imperios necesar a vorbi și despre cei care și-au adus contribuțiile salutare la opera ce ne-a impus lumii întregi ca virtuali realizatori ai Actului Unirii. Ca atare, se cuvenea ca, după ani de tăcere, lui Ion I. C. Brătianu să-i redăm locul în filele istoriei neamului românesc, în forul public, atunci când este vorba de monumente. Statuia lui Ion I. C. Brătianu, realizată de sculptorul Ivan Mestrovic, și-a reluat de curând locul, în București.

În încheiere, redăm cuvintele celui evocat, pilduitoare pagină ce se constituie un mesaj către toate generațiile, pronunțate în cadrul Congresului Presei Latine, ce a fost găzduit la București, în luna octombrie 1927, cu puțin înainte de prematura lui dispariție: „Împrejurările nenorocite, cari au așezat poporul nostru în calea năvălitorilor și cari păreau făcute să-l nimicească, n-au izbutit decât să-i întărească conștiința și să-i facă tot mai scumpe originea și naționalitatea lui.

Într-o tragică izolare – în mijlocul unei neîntrerupte vâltoare – abia cu un suspin în accent, românul a afirmat timp de 18 veacuri «Sunt Român» .

Poporul acesta și-a înfăptuit, în sfârșit, unitatea lui națională, după atâtea vicisitudini, în timpul cărora n-a încetat să lupte și să sufere pe frontul acesta în spatele căruia civilizația Europei se menținea și creștea.

Azi, stăpân pe ursita lui, va putea, la rândul-i, să participe în chip activ la progresul acestei civilizații și să îndeplinească în Răsăritul Europei destinul pe care i-l determină însușirile rasei lui și situația geografică.

Ca să-și îndeplinească misiunea are nevoie de pace, pe care i-o asigură înlăuntrul ordinea și justiția socială, în timp ce respectarea tratatelor și dezvoltarea raporturilor prietenești internaționale trebuie să asigure liniștea generală”²².

²² „Calendarul Universul 1928”, p. XIX.

Îmbogățirea bazei documentare la Arhivele Naționale Istorice Centrale în anul 1997

ANCA-ANDA MIHALCEA

La începutul anului trecut, am afirmat¹ că prin donații sau oferte de achiziționare au intrat în depozitele Arhivelor Naționale mai multe documente decât în anii precedenți. Anul 1997 ne-a întrecut, însă, așteptările: peste 1200 de documente au „completat” colecțiile „Peceți”, „Documente Muntenesti”, „Documente Moldovenești”, „Documente privind Transilvania”, „Scriitori români și străini”, „Achiziții Noi”, „George Potra”, au fost integrate fondurilor personale „Alexianu Gheorghe”, „Nicolae Iorga”, fondului familial „D.A. Sturdza” sau au dus la constituirea fondurilor personale „Ion-Radu Mircea” și „Constantin (Dinu) Bădescu”.

Deosebit de „prețioase” au fost cele trei oferte ale doamnei Yvonne Mihăilescu. Ele cuprind 24 documente – 22 originale și 2 copii din 1587 (7095) mai 21 - 1828, care au fost integrate colecțiilor „Ion Ionașcu” și „Peceți”.

Prima ofertă a doamnei Mihăilescu conține 8 documente originale din 1671 (7180) decembrie 9 - 1731 (7239) mai 23, foarte bine conservate.

Documentul din 1671 (7180) decembrie 9 este un hrisov prin care Antonie <din Popești>, vv. Țării Românești, dăruiește – împreună cu toți boierii și mitropolitul Teodosie – mănăstirii din Târșor, care se cheamă Turnul, vama târgului Târșor, cea a târgului Ploiești cu 12 sate care țin de ocolul târgului și 200 bolovani de sare pe an de la ocna de la Telega; pergamentul are inițiala ornată în aur, în frontispiciu acvila cruciată încadrată de doi sfinți, semnătura autografă, monograma domnească².

Celelalte 7 documente ale ofertei doamnei Yvonne Mihăilescu se referă la aceeași problemă: cel din 1673-7181 ianuarie 8, București, este hrisovul prin care Grigore Ghica, vv. Țării Românești, întărește mănăstirii din Târșor, care se cheamă Turnul, milele pe care le are de la Antonie vv. și o scutește de darea cailor domnești; și acest pergament are inițiala ornată, în frontispiciu acvila cruciată, ornamente florale, stema personală a domnitorului, toate în aur, semnătura autografă și monograma domnească, dar are sigiliul căzut³.

Al treilea document este un hrisov domnesc din 1674 (7182) ianuarie 8, prin care <Gheorghe> Duca, vv. Țării Românești, întărește aceeași mănăstirie din Târșor, care se cheamă Turnu, înălțată și miluită de Antonie vv. <din Popești>, cu hramul sfinților arhangheli Mihail și Gavriil și al Sfântului Nicolae

¹ Vezi „Revista Arhivelor”, nr. 1/1997, p. 230-242.

² D.A.N.I.C., colecția „Ion Ionașcu”, VI, 4.

³ *Ibidem*, VI, 5.

– veniturile dăruite de Antonie vv.; și în acest caz se poate observa pe pergament inițiala ornată, în frontispiciu acvila cruciată, semnătura autografă, monograma domnească, toate în aur⁴.

Documentele următoare sunt hrisoave ale lui: Șerban Cantacuzino, vv. Țării Românești, din 1679 (7187) februarie 17, București, Constantin Basarab <Brâncoveanu>, vv. Țării Românești – 1689 (7197) iunie 23, București și 1704 (7212) f.1.12, București, Nicolae <Mavrocordat>, vv. Țării Românești – 1716 (7224) aprilie 21, București, și al lui Mihai Racoviță, vv. Țării Românești, din 1731 (7239) mai 23, București; prin toate aceste documente se întăresc mănăstirii din Târșor, care se cheamă Turnu, toate daniile și milosteniile pe care le are încă de la Antonie vv. <din Popești>; toate aceste înscrisuri sunt originale, au inițiala ornată, acvila cruciată în frontispiciu, în aur sau argint (cel de la Nicolae Mavrocordat), sau, tot în frontispiciu, sfinții arhangheli Mihail și Gavriil și sfântul Nicolae, stemele unite ale Moldovei și Țării Românești, semnături autografe, monograme domnești, toate în aur, sigilii timbrate mari sau mijlocii și sunt foarte bine conservate.

Cea de-a doua ofertă a doamnei Mihăilescu conține, de asemenea, 8 documente originale dintre 1587 (7095) mai 21 - 1805 ianuarie 2, București, documente bine conservate. Primul dintre acestea, în limba slavă, este un hrisov prin care Mihnea, vv. Țării Românești, fiul lui Alexandru vv., întărește lui Stanciul ocinile cumpărate în Târseni, cu pădure și livezi, cu 700 de aspri; pergamentul este rupt la îndoituri și are monograma domnească în chinovar⁵.

Alte trei documente ale acestei oferte sunt hrisoave din 1669 (7177) mai 23, mai 24 și mai 25, București, prin care Antonie din <Popești>, vv. Țării Românești, întărește mănăstirii Cornetul din Loviște, județul Argeș, cu hramul Sf. Ioan Botezătorul, 100 bolovani de sare de la Ocnele Mari, milă făcută mănăstirii de Radu Leon vv.; de asemenea, întărește mănăstirii Cornetul vinăriciul domnesc de la satul Rădăcineștii și tot acestei mănăstiri, înălțată de răposatul Mareș mare ban, îi întărește scutirile de dijma din stupi, rămători, oi, de vinărici, de cai domnești și-i întărește și 10 oameni de pe moșia Copăcenii; aceste 3 pergamente au inițiala ornată cu aur și culori, în frontispiciu acvila cruciată, titulatura domnească, semnătura autografă, monograma domnească în chinovar, sigilii atârnate în capsule de ceară naturală⁶.

Prin hrisovul din 1708 (7216) aprilie f.z., București, Constantin Basarab <Brâncoveanu>, vv. Țării Românești, întărește mănăstirii Mărginenii, din județul Râmnicu-Sărat – înălțată de răposatul Matei vv. – moșiile cumpărate și dăruite ei de cel din urmă: Plopu, Șindreștii, Bordeștii; pergamentul are inițiala ornată, în frontispiciu acvila cruciată, motive florale și chenare ornate, semnătura autografă,

⁴ *Ibidem*, VI, 6.

⁵ *Ibidem*, VI, 1.

⁶ D.A.N.I.C., colecția „Peceți I”, 316-318.

monograma domnească în aur și este foarte bine păstrat⁷.

În aceeași ofertă este și un zăpis din 1709 (7217) mai 25, prin care Athanasie monah dăruiește mănăstirii Sinaia de pe apa Prahovei, înălțată de Mihai Cantacuzino, fost mare spătar – moșiile și viile lui⁸.

Din 1755 (7264) decembrie 11 este o carte prin care Avram Brașoveanu, fratele răposatului Grigorie, întărește dania făcută de fratele său către mănăstirea Sinaia: 12 pogoane de vie în Dealul Cernăteștilor, pe moșia sfintei mănăstiri Glavaciocul⁹.

Prin hrisovul din 1805 ianuarie 2, București, Constantin Ipsilanti, vv. Țării Românești, întărește lui Constantin Ghica fost mare ban stăpânirea asupra moșiei Pășcăneanca, județul Ilfov – 750 stânjeni –, cumpărată de la Zoița portăreasa cu 10 taleri și 15 bani stânjenul; bogat ornat cu inițială în vinietă, în aur, chenare în motive florale și vegetale în aur și alte culori, stemele unite ale Moldovei și Țării Românești, semnătura autografă, monograma domnească, sigiliu oval în chinovar, în cuprinsul lui sunt menționate documente dintre 1722 (7230) - 1805¹⁰.

Cea de-a treia ofertă a doamnei Yvonne Mihăilescu cuprinde tot 8 documente, de data aceasta 6 originale și 2 copii dintre 1667 (7175) - 1828.

Primul dintre acestea este hrisovul prin care Radu Leon, vv. Țării Românești – în 1667 (7175) iunie 18 – dăruiește lui Mihalcea paharnic din Cislău și jupânesei lui, Elina, fata Cârștii clucer din Cornățeni, a patra parte care se va alege din satul Bordușani, <județul Ialomița>; documentul are inițiala ornată, semnătura autografă, monograma domnească și sigiliu timbrat¹¹.

Următorul document – din 1667 (7175) iunie 20 – se referă la același personaj: Mihalcea paharnic din Cislău; este un zăpis prin care Vlad Cocorăscul postelnic îi vinde acestuia a patra parte din moșia Bordușani, cu rumâni, pentru 190 ughi bani gata; este validat cu sigiliu octogonal în tuș¹².

Cel de-al treilea document – din 1693 (7202) septembrie 23 – este tot un zăpis prin care jupâneasa Bălașa, fiica lui Pârful fost mare vistier, soția răposatului Mihalcea paharnic, împreună cu fetele ei, Sofica, Despina, Ancuța și Stana, vinde lui Mihalcea mare stolnic, văr primar cu răposatul ei soț, a patra parte de moșie din Bordușani <județul Ialomița>, cu rumânii, pentru 190 ughi; documentul are cinci sigilii aplicate în tuș¹³.

Cartea din 1750-7258, prin care Grigore al II-lea Ghica, vv. Țării Românești, împreună cu mitropolitul Neofit și cu boierii divanului, scutește mănăstirea Brebul din județul Prahova, care este metoh al spitalelor, de toate

⁷ D.A.N.I.C., colecția „Ion Ionașcu”, VI, 11.

⁸ *Ibidem*, 12.

⁹ *Ibidem*, 16.

¹⁰ *Ibidem*, 18.

¹¹ *Ibidem*, 2.

¹² *Ibidem*, 3.

¹³ *Ibidem*, 9.

dările și „de toate angaralele”, este o copie din 1776¹⁴.

Tot o copie este și documentul din 1783 iunie 12; este vorba de anafora marelui logofăt către <Nicolae Caragea, vv. Țării Românești>, referitoare la hotărnicia moșiei Burdușani, județul Ialomița, pentru care s-a jeluît clucerul Alexandru Colceag că a fost împresurată de epitropii mănăstirii Colțea, ce aveau o moșie dăruită de boierii Căndești lângă moșia Burdușani¹⁵.

Din 1818 iunie 7 este o adeverință prin care ... (ilizibil) postelnic mărturisește că nu a primit vreun hrisov „sârbesc” al mănăstirii Găiseni referitor la muntele Galbenul, județul Argeș, pentru a-l da la tălmăcit; documentul are și însemnarea lui Chiriță, dascăl slovenesc, din 8 iunie, că nu a văzut hrisovul slovenesc referitor la muntele Galbena despre care l-a întrebat vistierul Iordache¹⁶.

Original este și zăpăsul din 1818 august 11 prin care zugravii Iane și Ioniță s-au tocmît cu preoții Stan, Călin, Neacșu și Badea să le zugrăvească biserica pentru 70 de lei¹⁷.

Ultimul document al ofertelor doamnei Mihăilescu este un zăpăsul prin care I. dăruiește bisericii <Amza?> via sa de la Copăcenii¹⁸.

Tot trei oferte a făcut Arhivelor Naționale și dl Nicolae P. Emilian. Cele 34 de documente, dintre 1581 (7089) - 1813, în marea lor majoritate originale, au fost integrate colecției „Documente Muntenesci”.

Cel mai vechi document dintre acestea este un hrisov din 1581 (7089) iulie 17, în limba slavă, prin care Mihnea Turcitul, vv. Țării Românești, întărește lui Hamza banul din Crețești și jupăniței lui, Marga, stăpânirea asupra satului Sălcuța, cu rumâni și țigani, sat pentru care a avut pâra cu Lupul banul din Vârvor, soțul Velicăi¹⁹.

Prin hrisovul, în limba slavă, din 1597 (7105) februarie 15, Mihai Viteazul, vv. Țării Românești, fiul lui Pătrașcu vv., întărește jupânului Preda postelnic stăpânirea asupra satelor Sălcuța și Necuia cu tot hotarul, sate pentru care jupân Amza și jupănița Marga au avut ceartă cu nepotul lor, Dragul al Părvului logofăt²⁰.

Documentul din 1620 (7128) aprilie 25 este o carte prin care Gavril Movilă, vv. Țării Românești, întărește Ancăi din Jupânești stăpânirea asupra unei moșii cumpărate de soțul ei de la Stanciul Popei din Jupânești²¹.

În cadrul aceluiași oferte intră și cartea în limba slavă a lui Constantin Șerban, vv. Țării Românești, prin care acesta întărește – în 1654 (7162) iulie 6 – jupânului Barbul stolnic din Poiana, stăpânirea asupra satelor Sulariul și Băldăluilul, sate cumpărate de la Dumitru Dudescu vistier, care le-a vândut din

¹⁴ *Ibidem*, 15.

¹⁵ *Ibidem*, 17.

¹⁶ *Ibidem*, 19.

¹⁷ *Ibidem*, 20.

¹⁸ *Ibidem*, 21.

¹⁹ D.A.N.I.C., Colecția „Documente Muntenesci”, CCLIX, 1.

²⁰ *Ibidem*, 2.

²¹ *Ibidem*, 4.

cauza „nevoilor care au căzut asupra capului său”²². Constantin Șerban – prin hrisovul din 1656 (7164) iunie 16 – întărește jupânului Barbul mare clucer din Poiana stăpânirea asupra satului Sulari, jud. Dolj, cu toți rumânii, fără a patra parte din sat, care aparține mănăstirii Bucovățul, sat cumpărat de la Dumitru Dudescu vistier și de la Fierea logofăt²³.

Un număr de 6 zapise²⁴ – dintre 1630 (7138) - 1651 (7159) – se referă la cumpărarea unor moșii în Sulari, jud. Dolj, de către Radu spătar, vistierul Dumitru Dudescu, Barbul, mare ban al Craiovei și Dragu postelnic, fiul banului Barbul. Tot la Sulari se referă și cartea de blestem a lui Ignatie, mitropolitul Țării Românești – din 1655 (7163) ianuarie 17²⁵ – dată boierilor hotărâți prin răvaș domnesc să aleagă moșia Sulari, jud. Dolj, pe părțile roșiilor, ale călugărilor și a lui Barbul stolnicul.

Un număr de 8 documente²⁶ din cadrul acestor oferte – dintre 1689 (7197) aprilie 10 - <cca 1700> -, zapise și cărți de hotârmicie, se referă la moșiile cumpărate de Cornea Brăiloiu mare ban, în Voinigești, județul Gorj, Bârsești și Bălești, de la Barbul, fiul lui Danciul Bengescul, de la Lupul Glogoveanu căpitan, de la Dumitrașcu Corbeanul și fratele lui, Lupul, de la Gheorghe cu fratele lui, Dumitrașcu, feciorii lui Dumitru iuzbașa din Bârsești ș.a.

Ofertele domnului Nicolae P. Emilian mai conțin și două cărți domnești: cea din 1753 decembrie 8²⁷, prin care Constantin Racoviță, vv. Țării Românești, poruncește celor 12 boieri adevitorii și hotarnici să aleagă părți de moșie ale lui Fotea Vlădăianul, ispravnic al județului Romanai, din Voinigești, Jupânești și Bârsești, județul Gorj, și cartea²⁸ din 1813 martie 7, prin care Ioan Gheorghe Caragea, vv. Țării Românești, îl scutește pe Agop armeanul din București de plata tuturor dăjdiilor.

Pe lângă documentele mai sus-menționate, se află și o copie, din 1794 noiembrie 21, a unui hrisov²⁹ din 1599 (7107) aprilie 11 prin care Mihai Viteazul, vv. Țării Românești, dăruiește mănăstirii Ceptura sate, moșii – Crucea, Cioroiu, Bârsești, Balș, Dobrușa, Rogojini ș.a. – și sălașe de țigani; mărturii și zapise care se referă la vânzarea sau dăruirea unor moșii din județele Dolj (Hodobani), Gorj (Voinigești) sau Mehedinți (Recea, Sălcuța) ș.a.

Oferta și donația doamnei Paulina Mircea a constituit fondul personal „Ion-Radu Mircea”³⁰. Documentele se referă la perioada 1927-1991 și contribuie

²² *Ibidem*, 12.

²³ *Ibidem*, 14.

²⁴ *Ibidem*, 5-11.

²⁵ *Ibidem*, 13.

²⁶ *Ibidem*, 17, 19-25.

²⁷ *Ibidem*, 32.

²⁸ *Ibidem*, 34.

²⁹ *Ibidem*, 3.

³⁰ D.A.N.I.C., fond personal „Ion Radu-Mircea”, 1-144.

la cunoașterea aceluia care a fost profesorul doctor Ion-Radu Mircea, fost „truditor” asupra documentelor slave ale Arhivelor Statului timp de 20 de ani.

Fondul personal „Ion Radu-Mircea” cuprinde diplome (de bacalaureat, licență, de doctor în filosofie și litere, cea prin care Academia Română îi acordă lui Ion-Radu Mircea premiul „Timotei Cipariu” pentru colaborarea la *Biblia lui Șerban Cantacuzino, 1688-1988*), teza de doctorat (*Domnia lui Mircea Ciobanu și politica turcească în Muntenia, 1945*), note referitoare la Alecu Russo la Viena, fișe, concepte și texte dactilografiate ale documentelor, în limbile română, germană și franceză, din <cca 1950>, date despre peceți aplicate, tipuri de filigrane ale unor documente din Țara Românească – secolele XV-XVI, note ale profesorului privind manuscrisele slave și tiparul din Țara Românească în secolul al XVII-lea; de asemenea, cuprinde notele referitoare la Climent al Ohridei în spațiul cultural românesc, la opera patriarhului Eutim în România, la *Biblioteca m-rii Hodoș-Bodrog și însemnătatea ei (sec. XIV-XVII)*, fotocopii ale unor documente (în limbile română și greacă) aflate la muntele Athos, note din <1970-1980> referitoare la Constantin Brâncoveanu și epoca sa – *Jurnalul - catastih - 1709-1714*, transcrierea *Manuscrisului Daniilo*, cu 98 fotocopii în limbile română și slavă.

Interesantă este corespondența (60 de scrisori, vederi, felicitări ș.a.) profesorului Ion-Radu Mircea cu instituții (Comitetul Național Grec de Studii Sud-Est Europene, Asociația Elenă de Studii Slave, Centrul de cercetări medievale și neo-elenice, Asociația slavistilor, Universitatea „Chiril și Metodiu” din Veliko Târnovo, Universitatea Washington) și persoane fizice (Al. Zub, Virgil Căndea, Sreten Petković, Antoine-Emile N. Tachiaos, profesor la Universitatea Thessalonice, preotul Ioan S. Murea, Emil Georgiev, directorul Centrului de Studii Bulgare ș.a.) în legătură cu cercetarea în domeniul slavisticii și alte informații științifice, personale etc.

Din acest fond mai fac parte: lucrarea *Un manuscris necunoscut de la 1360*, text dactilografiat, 10 f., cu transcrierea manuscrisului, și o medalie din tombac – 25 de ani de la întemeierea Patriarhiei bulgare, 1953-1978.

Donația doamnei Paulina Mircea completează fondul personal menționat; regăsim însemnări făcute în cadrul deplasărilor în Bulgaria, Grecia, U.R.S.S., însemnări privind bisericile din Târgoviște, notițe referitoare la acte slave și române din cancelarii și la copii de documente, la pecețile aplicate pe documente, la manuscrise sârbești, la literatura juridică slavo-română, la sbornice, notițe și fotocopii referitoare la sculptura în lemn, pe cruci ș.a.

În anul 1997, au intrat în depozitele Arhivelor Naționale și un număr de 490 de documente prin intermediul celor 8 oferte ale doamnei Ana Potra. Ele au „completat” colecția „George Potra”.

Cel mai vechi dintre documentele acestor oferte este un hrisov din <1618 (7127)> decembrie 14 – un pergament în limba slavă – emis la Târgoviște de

Gavril Movilă, prin care domnitorul Țării Românești întărește lui Stan și fratelui său Radu – rumâniți pe vremea lui Mihai Viteazul – eliberarea lor din rumânie dinspre Stoica paharnic, fiul lui Vâlcul.

O parte din documentele ofertelor doamnei Ana Potra, 150 originale, concepte, copii în limbile română, maghiară și germană – dintre 1873-1902 –, protocoale, adrese, contracte ș.a., se referă la activitatea didactică, religioasă, administrativă a protopresbiterului Zaharia Boiu; altele – 70 bucăți, originale, concepte, copii, în limbile germană și română – emise între 1865-1897 de la Băile Herculane, Caransebeș, Cerna, Cornea, Făget, Mehadia, Oravița, Sibiu – sunt sentințe, adrese, chitanțe, protocoale, telegrame, formulare ș.a. care se referă la Congresul național bisericesc electoral de la Sibiu (26 august 1873), la plata unor terenuri, la dispense de căsătorie, la legile de purtare în biserică și în afară, la convențiile episcopale anuale în protopopiatul Sebeșului, la activitatea protopresbiterului Mehadiiei, Dimitrie Iacobescu, și a episcopului greco-oriental Ioan Popazu, la sentințele Tribunalului Militar de Apel din Viena îndreptate împotriva unor parohi greco-ortodocși din Transilvania ș.a.

Un număr de 39 documente originale, în limbile franceză și engleză, sunt emise între <1857-1878>, de la București, Călinești, Heidelberg, Mehadia, Paris, Spa, Tușnad, Viena. Acestea sunt scrisori ale Zoi Cantacuzino, ale Mariei, Tanței, Anicuței și Niculinei Florescu către tanti Lili --<Alexandrina Manu> – și ale lui Dumitru Manu către fratele și cumnata lui, referitoare la viața mondenă din țară și străinătate, la familiile Cantacuzino, Lahovary, Sturdza, Știrbei, Suțu, Ghica, Manu, la plecarea prințului <Carol> la Constantinopol, la „enormitățile lui Brătianu & comp.”, la lipsa „de tact și de discernământ a prințului”, la numirea miniștrilor Austriei la București, în Turcia, Franța, la nota primită de Guvernul român de la cel rus prin care se cere evacuarea Basarabiei de către autoritățile române ș.a.

Câteva din documentele oferite spre achiziționare Arhivelor Naționale de către doamna Ana Potra – 20 – sunt scrisori originale, în limbile franceză și română, cu sigilii de închidere timbrate, scrisori trimise de Petrache Poenaru între 1825-<1876> de la Paris, Londra, Roville și Viena [Petrache Poenaru fiind aflat la studii în Franța, Anglia, Germania și Ungaria], către Hagi Constantin Popp, Zenobie Popp, Andrei Daneri(?) și cumnatul său. Scrisorile se referă la: situația economică și politică a țărilor prin care a umblat, la problemele sale familiale (moartea tatălui său, pregătirea la algebră și aritmetică a nepotului său, Grigore), la problemele sale bănești (împrumuturi și leafa fixată pe lună de Eforia Școalelor), la practica sa în mineralogie, în exploatarea minelor, la procedeele ingenioase folosite în agricultură la Roville, la fermele prevăzute cu ateliere de instrumente agricole, la lucrul său în fabrici de zahăr din sfeclă, de hârtie, la posibilitatea existenței unor asemenea fabrici în țară și a unei industrii legate de agricultură ș.a.

Un număr de 28 de documente – originale, copii, tipărituri în limbile franceză și română – sunt emise de la Calafat, Caracal, Craiova, Nicopole,

Poiana, Vidin, între 1870-1900. Documentele (telegrame cifrate, scrisori ș.a.) sunt trimise generalului Gheorghe Manu de coloneii Slăniceanu, Roznoveanu, de generalul Arcadi Stolăpin, de Văcărescu – mareșal al Curții, de alegători și se referă la nemulțumirea domnitorului <Carol> în legătură cu un ordin-proclamație al colonelului Cantilli privitor la bombardarea Nicopolelui, la desfășurarea operațiunilor pe frontul de la Plevna în timpul războiului din 1877-1878: relațiile cu rușii, starea de spirit de pe front, aprovizionarea, și în legătură cu activitatea sa ca fruntaș al Partidului Conservator (de exemplu, cererea alegătorilor de a sprijini construirea unei linii de cale ferată Alexandria-Zimnicea ș.a.).

Alte 8 documente – originale în limba franceză – sunt scrisori și o telegramă dintre <18>77 mai 15 - octombrie 17/29, trimise de la Islaz, Turmu-Măgurele, Verbița, de către George, Constantin și Dumitru Manu către sora lor, Elena Cornescu. Frații Manu se referă la lupta de la Plevna, la vizita împăratului Alexandru al Rusiei la București, la cooperarea cu rușii, la situația de pe front, la viața mondenă și politică (Nicolae Lahovary, Cantilli, Brătianu ș.a.).

Un număr de 25 de documente dintre 1873-1912 – originale și copii – privesc familia Gulianu: Teodor, Elena și Alexandru (act de ipotecă, adrese, certificate, hotărâre judecătorească); ele specifică diferitele funcții avute de Alexandru: copist, comisar ș.a.

Sunt și scrisori primite de Martha Bibescu de la Paris, în limba franceză: din 1925 aprilie 10, cea a notarului Moreau în legătură cu întârzierea rezolvării unei probleme; dintre 1935 iulie 27 - 1936 septembrie 2, două scrisori ale lui J. Van Melle, director al „Toute l’Edition“, în legătură cu trimiterea unor materiale pentru revistă; cea a lui H. Le Monnier, din 1936 noiembrie 19, prin care acesta îi comunică adresa doamnei Martha Panke, o verișoară a mamei ei, considerând-o persoana potrivită să-i rezolve o problemă de identificare de persoane; două ale lui Roger Laurent, comisar general al Ligii Aeronautice a Franței, dintre 1938 octombrie 28 - noiembrie 30, prin care o roagă să trimită un articol pentru Programul celei de a IX-a Gale a Orfanilor Aviației; și cea din 1939 decembrie 2, prin care Assia Lassaigue îi mulțumește pentru că i-a oferit ocazia să petreacă un timp la Mogoșoaia.

Alte 13 documente sunt scrisori în limba franceză, trimise din București, în perioada 1872 octombrie 1/13 - 1876 martie 6/18, de către C<onstantin> Brăiloiu fiicei sale Zoe și unor prieteni (nenumiți) în legătură cu probleme de familie (sora ei Olga, fratele ei, mama lor, corespondența cu aceștia, călătoriile la Viena, Paris, în Italia), cu alegerea lui ca președinte al Camerei, cu situația unor cunoscuți: Ion Manu, Constantin Cerchez, familia Blaramberg, familia Florescu, Carol Crețulescu, Costaforu, George Bengescu aflat la Viena ca secretar al Agenției Române de acolo, familia Ferekide, <P.P. > Carp, Suțu, episcopul Buzăului, Dionisie ș.a.

Interesante sunt, de asemenea, documentele referitoare la familia scriitorului Ion Heliade Rădulescu, la Dimitrie Meleghe (președinte al Curții de

Apel, comisar extraordinar în Basarabia până la reorganizarea țării, director în Ministerul Justiției), la Henry Catargi (aflat la Legația Regală Română de la Bruxelles), la mitropolitul Andrei, baron de Șaguna, la profesorul Ioan Zalomit, la George Grant, fiul pictorului Nicolae Grant și al Alexandrinei Bengescu ș.a.

Din cele două oferte ale doamnei Virginia Bădescu s-a constituit fondul personal Constantin (Dinu) Bădescu³¹. Fondul conține 474 documente originale dintre 1916 - <cca 1980>.

O mare parte din aceste documente - 435 - sunt fotografiile referitoare la familie și la activitatea artistică a tenorului Dinu Bădescu. Fotografiile îl reprezintă pe tenor împreună cu tatăl său, generalul Ion Bădescu, pe mama tenorului - soră de caritate în războiul din 1916 la misiunea „Carell” - , sunt fotografii cu dedicație din partea Floricăi Cristoforeanu, a lui Traian Grozăvescu, sau îl reprezintă pe tenorul Dinu Bădescu alături de Acade Barbu, P. Ștefănescu-Goangă, George Marinescu, Șerban Tassian, Rudolf Steiner, Mihail Nasta, Lucian Nanu ș.a., în operele: *D-na Butterfly* de G. Puccini, *Carmen* de G. Bizet, *Bal mascat* de G. Verdi, *Boema* de G. Puccini, *Werther* de J. Massenet, *Cavaleria rusticana* de P. Mascagni, *Povestirile lui Hoffmann* de J. Offenbach ș.a.

Alături de aceste documente fotografice, există și 3 partituri muzicale ale lui Dinu Bădescu, un caiet cu poezii (18), o carte - Dinu Bădescu, *Pe cărările unei vieți de boem*, Editura Muzicală, București, 1973, 186 p., diploma și medalia din 1932 obținute la Concursul internațional de canto și vioară de la Viena, afișe ale operelor din Austria, Polonia și România în care a fost distribuit tenorul Dinu Bădescu, interviu, publicații și articole referitoare la activitatea acestuia.

Oferta domnului Ion Ștefan Păncescu a „îmbogătit” colecția „Scriitori români și străini - Victor Eftimiu”³². Aceasta conține 104 documente, originale și copii, din 1939-1996. Documentele sunt de două categorii: 50 fotografii și 54 sonete. Cele 50 de fotografii îl înfățișează pe poetul Victor Eftimiu alături de familia sa (surorile Lena și Panca), de secretarul său, Cristian Păncescu, nepotul său, Chiril Economu, Anca Chendy ș.a.; cele 54 de sonete - manuscrise - ale lui Victor Eftimiu sunt din perioada 1952 mai 22 - 1958 august 24 - Căciulați, Viena, Mogoșoaia: *Pașa din Rusciuk*, *Pe locuri clasice*, *Nu mai credeam în vraja primăverii*, *Ești numai grație și legănare ...*, *Potentatul*, *Bosforul*, *Ovidiu*, *Momentul de tăcere*, *Păunii*, *Etape*, *La casa cu ferestre curbe*, *Oraș de provincie*, *Lună plină*, *O dimineață de plecare* ș.a.

O altă ofertă, cea a domnului Mihail Drăghicescu, conține documente dintre 1631 (7140) - <1896>, care au fost integrate colecției „Documente Moldovenești”³³. Dintre acestea, 19 sunt copii dintre 1631 (7140) - 1833 ale unor hrisoave ale lui

³¹ D.A.N.I.C., fond personal „Constantin (Dinu) Bădescu”, 1-24.

³² D.A.N.I.C., colecția „Scriitori români și străini - Victor Eftimiu”, 7 și 8.

³³ D.A.N.I.C., colecția „Documente Moldovenești”, CXXXII.

Moise Movilă, Vasile Lupu și alți voievozi ai Moldovei, și zapise referitoare la hotarele unor moșii: Hrimăncăuți, Bretcenii, Hrubne ș.a., ținutul Hotin. Un alt document este o copie autenticată, din 1819 februarie 25, a unei porunci din 1756 (7265) noiembrie 9 a lui Mihai Cehan Racoviță, vv. Moldovei, către Inochentie, episcop la Huși, și boieri, prin care le cere să hotărânicească satul Odobești, ținutul Fălciu.

Interesant este zăpăsul din 1805 septembrie 14 prin care Smaranda, fiica lui Ion Postolache, cu soțul și fiii ei, vând lui Ivan Sârbul, cumnat, și Tudorei, soră, o casă cu locul ei, pentru 736 lei; acest document este însoțit de o cercetare a autenticității, din 1850 iunie 14, în care se menționează că este „prefăcut”.

Semnificativă este scrisoarea din <1896> a lui C... (indescifrabil) către Roiu, șef la Arhiva Statului Iași, prin care îi cere să caute proclamația Guvernului Moldovei din 4 februarie 1857, conținând garantarea drepturilor și privilegiilor locuitorilor Basarabiei.

Oferta domnului Ioan Pop – un document de după 1773 mai 8 – a fost integrată Colecției „Documente privind Transilvania”³⁴.

Documentul – copie în limba latină, 15 f. – este un ordin al împărătesei Maria Tereza către contele Paul Bethlen, consilier al Guvernului Transilvaniei și președinte al Tablei Regești a Transilvaniei, și către protonotarii Tablei Regești referitor la transcrierea actelor procesului pe care familia nobiliară românească Budeșoara alias Bud din Groși, districtul Lăpuș, comitatul Solnocul Interior, prin membrii ei Nicolae, Toader, Alexa, Pinte, David, Vasile și Mihai, l-a avut cu Fiscul regesc pentru stăpânirea unor bunuri și părți de moșie aflate la Groși, pe care Fiscul le-a declarat ca aparținând de domeniul fiscal Gherla.

Oferta doamnei Emilia Haită conține două diplome din 1881 și 1919, care au completat colecția „Achiziții Noi”³⁵. Prima, emisă la Plovdiv (Filippopol), în 1881 iunie 29, este un original în limba greacă prin care Institutul pedagogic trac din Constantinopol confirmă faptul că Afrodita Cardamidou a absolvit această formă de învățământ și poate exercita meseria de învățătoare; diploma are pe verso aprecierile școlare. Al doilea document – tipărit și completat – este o diplomă din 1919, prin care se recunosc meritele soldatului Haită Tănase, din contingentul 1898, mort în timpul războiului pentru Întregirea neamului românesc.

Cele 7 documente ale celor două oferte ale domnului Constantin Stroescu au completat colecțiile „Achiziții Noi”, „Scriitori români și străini - Tudor Arghezi”, fondul personal „Nicolae Iorga” și fondul familial „D.A. Sturdza”³⁶. Documentul din 1895 iulie 20, Graz, este o scrisoare prin care Nicolae Iorga îl

³⁴ D.A.N.I.C., colecția „Documente privind Transilvania”, XIII.

³⁵ D.A.N.I.C., colecția „Achiziții Noi”, MMMCIII.

³⁶ *Ibidem*, colecția „Scriitori români și străini - Tudor Arghezi”, 10; fond personal „Nicolae Iorga”, 54; fondul familial „D.A. Sturdza”, III, 54.

roagă pe <D.A.> Sturdza să intervină pentru continuarea tipăririi *Isíoriei Românilor*. O altă scrisoare – din <18>96 iunie 9, București – este aceea a lui Stoicescu, de la Ministerul Lucrărilor Publice, adresată lui Sturdza, și se referă la sosirea familiei regale în Capitală.

Ofertele domnului Stroescu mai conțin o *Cronică sportivă: întinderea pe foale*, a lui T. Arghezi; manuscrisul articolului lui N. Iorga, din <cca 1900>, *Linia verticală*; o scrisoare, din 1901, martie 6, prin care arhitectul Alex. Săvulescu se adresează primului-ministru <D.A.> Sturdza (legat de construirea Palatului Poștelor); și două documente referitoare la mănăstirea Dancu, metoh al mănăstirii Xiropotamu de la muntele Athos.

Documentelor cuprinse în ofertele de mai sus li se adaugă câteva donații: cea a domnului Șerban Alexianu care cuprinde un dosar cu documente privind averea fostului ducat al Bucovinei și date despre activitatea lui Gheorghe Alexianu – integrate fondului personal „Alexianu Gheorghe”³⁷; cea a doamnei Ileana Marta Radu, care conține 3 scrisori (1936 mai 28, mai 30 și aprilie 1) trimise de Tudor Arghezi³⁸ și donația domnului Vasile Pistolea, integrată colecției „Acte comemorative și de fundație”, care este un document comemorativ emis la data de 16 octombrie 1996, cu ocazia manifestărilor prilejuite de împlinirea a 10 ani de la începerea lucrărilor de construcție la portul modern Constanța³⁹.

Toate aceste documente – aproape în totalitate prelucrate arhivistic – îi așteaptă pe iubitorii și prețuitoarii surselor istorice.

³⁷ D.A.N.I.C., fondul personal „Alexianu Gheorghe”, 11 și 12.

³⁸ D.A.N.I.C., colecția „Scriitori români și străini – Tudor Arghezi”, 11.

³⁹ D.A.N.I.C., colecția „Acte comemorative și de fundație”, 137.

Fondul personal dr. Nerva Iercan, o achiziție nouă la Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale

MIRCEA TIMBUS

De curând, în patrimoniul de izvoare istorice al Direcției Județene Arad a Arhivelor Naționale au intrat, donate de doamna profesoară Adriana Iercan, unele documente, de o certă valoare, adunate și păstrate cu grijă deosebită, în timpul vieții, de tatăl domniei sale, Adrian Nerva Iercan. Chiar dacă nu toate aceste înscrisuri provin din activitatea proprie, am socotit că pot fi grupate laolaltă în fondul personal „Dr. Nerva Iercan”, fie și pentru că, fără tănuirea și adăpostirea lor, asumată, nu fără riscuri, de titularul de fond, în vremea sovietizării țării și instaurării regimului comunist, ele ar fi împărțit, foarte probabil, soarta atâtor documente distruse.

Adrian Nerva Iercan s-a născut în comuna Șiclău, județul Arad, la 25 noiembrie 1895¹, fiul lui Ioan Iercan, preot ortodox român, și al Terenției, născută Codreanu, ea însăși fiică de preot. Școala primară a urmat-o în comuna natală, după care a parcurs clasele învățământului gimnazial (secundar inferior) și liceal la Beiuș, respectiv Bekes, încheiate cu diploma de bacalaureat. Mai departe, între anii 1913-1916, a frecventat cursurile Institutului Pedagogic Teologic din Arad, absolvite cu o diplomă de învățător și preot. Primii ani de activitate, ca pedagog și econom, la Fundația „Nicolae Jiga” din Oradea (1916-1919), avea să-i asocieze cu studii juridice la Academia de Drept din localitate, al cărei licențiat a devenit în 1920. Ca reprezentant al studenților orădeni și delegat de aceștia, a participat la istoricele lucrări ale Adunării Naționale de la Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918. Și-a desăvârșit pregătirea superioară la Universitatea „Regele Ferdinand” din Cluj, obținând, în 1924, titlul de doctor în Drept, iar apoi, ca beneficiar al unei burse de studii, a mai adăugat două semestre de pregătire la Universitățile din Paris și Strasbourg, interesându-se de cursurile de Drept, Sociologie și Economie.

Profesia de avocat a început s-o deprindă încă în timpul studenției, fiind stagiar în câteva birouri avocațiale din Oradea, iar contactul cu problemele administrative i-a fost prilejuit de funcțiile de referent și secretar, îndeplinite tot la Oradea, la Episcopia Ortodoxă Română. A practicat avocatura pe cont propriu în Oradea, după susținerea, în 1925, a examenului de capacitate, preluând, concomitent, din 1929, și atribuțiile de jurist al sucursalei locale a Băncii Naționale. Apogeul carierei îl va atinge însă la Arad, unde și-a stabilit domiciliul împreună cu familia, după ce, în 1936, Consiliul de Administrație al Băncii

¹Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale (în continuare, D.J. Arad A.N.), fondul personal „Dr. Nerva Iercan”, dosar 1, f.1.

„Victoria“ S.A. i-a încredințat postul de director general. În această calitate, a urmărit promovarea principiilor de conducere introduse de ilustrii săi înaintași, Nicolae Oncu, Sava Raicu ș.a., care au reușit să impună așezământul arădean printre institutele de profil din țară. A rămas la cârma prestigioasei bănci până la lichidarea acesteia, survenită la finele anului 1948, prin naționalizare.

În anii tulburi care au urmat, a fost nevoit să asiste, îndurerat, la bulversarea generală instalată, rând pe rând, în politică, economie și societate, odată cu pătrunderea noii „ordini“ impuse de puterea sovietică și acolii acesteia, să suporte consecințele stigmatizării sale pentru „vina“ de a fi fost director de bancă, deci exponent al capitalismului, atât de înfierat de noua orientare. Etichetat în dosarul de cadre drept persona non grata, își va găsi anevoie slujbe, chiar și inferioare pregătirii sale, la instituțiile vremii. Și-a încheiat activitatea în anul 1957, într-un birou de copiat acte al Cooperativei „Igiena“ din Arad. Resemnat, probabil fără să întrevadă vreo posibilă revenire la normalitate, și-a petrecut anii de pensie la Arad, oferindu-se familiei și preocupărilor intelectuale. Și-a pus ordine în documente², încredințându-le fiicei sale spre administrare. S-a bucurat de afecțiunea și devotamentul celor dragi, a soției și fiicei, până în ultima zi a vieții, 23 septembrie 1975.

Documentele care fac obiectul donației, însumând 210 originale și 95 copii, cu anii de emisie cuprinși între 1878-1997, adunate în 33 dosare, au fost structurate, pentru ușurarea cercetării, pe următoarele probleme: a) personale, b) rezultate din prestațiile în viața socială, economică și culturală, c) corespondență și d) acte provenite din activitatea altor persoane și instituții. În cadrul fiecărui grupaj, ordonarea este cronologică. Actul cel mai vechi, datat 20 iulie 1878, este o copie după „opiniunea motivată“ aparținând lui George Barițiu², prin care emitentul argumenta nevoia promovării în continuare de către românii transilvăneni a tacticii pasivității politice, adică a abținerii de la alegeri pentru Dieta maghiară – expresie a protestului lor față de desființarea autonomiei teritoriale a Transilvaniei și anexarea ei la Ungaria. Cel mai recent înscris, nota biografică despre Nerva Iercan³, s-a adăugat fondului în anul 1997. Pentru orientare în această arhivă personală, cercetătorii au la dispoziție un inventar detaliat.

Dintre documentele ce se recomandă atenției prin informațiile furnizate, pot fi amintite însemnările lui Nerva Iercan, făcute după memorie, în anii 1966 și 1974, privitoare la pregătirea, înfăptuirea și primele consecințe ale actului de la 1 Decembrie 1918⁴. Sunt oferite date privind organizarea tineretului orădean în septembrie-octombrie 1918, întrunirea de la 12 octombrie a Comitetului Partidului Național Român, în casa lui Aurel Lazăr din Oradea, elaborarea cu acel prilej a

² Nerva Iercan deținea, pe lângă propriile înscrisuri, și valoroasa arhivă personală, moștenită de la unchiul său, episcopul ortodox român de Oradea, Roman Ciorogariu.

³ D.J. Arad A.N., fond personal „Dr. Nerva Iercan“, dosar 20.

⁴ *Ibidem*, dosar 1.

⁵ *Ibidem*, dosar 6, f. 1-17 și dosar 7, f. 1-15.

Declarației de independență a românilor, ce avea să fie citită, la 16 octombrie, de Alexandru Vaida-Voevod, în Parlamentul de la Budapesta, adeziunea tineretului și studenților români din Oradea la hotărârile Comitetului P.N.R. (18/31 octombrie), constituirea Consiliului Național Român, cu sediul central la Arad, convocarea Adunării Naționale a românilor la Alba-Iulia, înființarea Consiliului Național Român din Oradea (3 noiembrie 1918), alegerea delegaților pentru Adunarea de la Alba-Iulia, primirea făcută acestora în cetatea Unirii, atmosfera cu totul excepțională ce a precedat și urmat vestirea hotărârii de unire a tuturor românilor cu Regatul României etc. Însemnările mai vizează și consecințele preluării puterii în Ungaria de către comuniști (19 martie 1919), înființarea sfaturilor muncitorești, cu scopul declarat de menținere neabătută a integrității teritoriale a Ungariei (incluzând și Transilvania), crimele comise împotriva românilor bihoreni, până la intrarea armatei române în Oradea (20 aprilie 1919) și inaugurarea administrației românești. Mai târziu, din perioada funcționării sale la Banca „Victoria”, având acces la documente probatorii, a fost preocupat de investigarea evoluției înregistrate, după Unire, în agricultură, industrie și comerț. În acest sens, a susținut conferințe și a scris pagini edificatoare, unele publicate în revistele vremii. Se păstrează textul unei conferințe ținute la Palatul Culturii din Arad, în anul 1943, cu privire la viața economică a municipiului și județului Arad⁵, manuscrisul articolului intitulat *Contribuțiuni la studiul situației economice a județului Arad*⁶, textul discursului rostit la deschiderea adunării generale a Corporației Comercianților din Arad (1945)⁷ etc. Toate sunt contribuții deosebit de avizate în domenii de larg interes. Fără să intrăm în alte detalii, o vor face, probabil, cercetătorii, le supunem atenției celor interesați.

Parcurgând, în continuare, corespondența particulară, ne rețin atenția cele 18 scrisori primite, între 21 mai 1963 și 4 iulie 1969, de la cunoscutul publicist Ion Clopoșel⁸, președinte în acea vreme al Sindicatului Ziariștilor. Preocupat de exploatarea conjuncturii favorabile ivite atunci când, potrivit propriei exprimări „... se poate vorbi mai la rece despre strălucitoarele mărimi de odinioară”⁹, emitentul își invita prietenul să scrie o monografie consacrată lui Ciorogariu. Aceasta, pentru că îl socotea pe Nerva Iercan „... indispensabil, prin fluiditatea memoriei și bogăția cunoștințelor despre titanii Ciorogariu, Mangra, Slavici, Brote”. Pe de altă parte, știindu-l deținător al unei arhive ce prezenta „interes național statomnic”, anume „extrem de prețioasa moștenire Ciorogariu”¹⁰, îi sugera s-o

⁵*Ibidem*, dosar 2, f. 1-64.

⁶*Ibidem*, dosar 3, f. 1-8; articolul a fost publicat în revista „Hotarul”, Arad, anul V, ianuarie-decembrie 1938, p. 99-102.

⁷*Ibidem*, dosar 4, f. 1-17.

⁸*Ibidem*, dosar 12, f. 1-21.

⁹*Ibidem*, f. 1.

¹⁰*Ibidem*, f. 1, 18. Referire la cele 22 dosare din arhiva „Roman Ciorogariu”. Fondul personal cu acest nume a fost depus la Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale, în anul 1977.

depună la Academie, spre a servi de temei la scrierea unui capitol important din *Istoria României*.

Despre arhiva Ciorogariu se mai face referire într-un schimb de scrisori, din mai-iunie 1965, cu Miron Constantinescu¹¹. Aflăm că în urma consultării, la locuința lui Nerva Iercan din Arad, a multapreciatelor dosare, Miron Constantinescu le-a prezentat, într-o comunicare, la sesiunea din 22 mai 1965 a Institutului de Istorie al Academiei. Textul comunicării, păstrat alături de scrisori, rezervă „Pactului de la Găiceana”¹², încheiat cu ocazia întâlnirii secrete din 5-9 august 1907, între Eugen Brote, Roman Ciorogariu, Vasile Mangra și Ioan Slavici, un spațiu mai mare, documentul, până atunci necunoscut, fiind reprodus în extenso. Pactul amintit exprimă strânsele legături cultivate între militanții români pentru drepturi naționale, fie că aceștia trăiau în Transilvania înglobată Imperiului austro-ungar (cazul lui Roman Ciorogariu și al lui Vasile Mangra), fie că își duceau viața în România (Ioan Slavici, Eugen Brote). Cu toții colaborau permanent la ziarul „Tribuna” din Arad, netezind direcțiile de urmat în mișcarea națională a românilor. În fondul personal „Dr. Nerva Iercan” se păstrează și originalul importantului document¹³, care poate fi consultat de doritori.

În economia prezentării acestor valori mai încapе semnalarea scrisorii expediate în februarie 1975, de A. Chirilă¹³. Emitentul, fost la tinerețe în slujba C.N.R. din Oradea și Bihor, transmite informații de interes despre funcționarea, rolul avut și arhiva acestei organizații, în intervalul cuprins între sfârșitul anului 1918 și până la dizolvare (martie 1919). El evocă, pe de o parte, statornicele încercări ale C.N.R., precum și ale gărzilor naționale române de a asigura și menține ordinea publică, iar, pe de alta, teroarea sângeroasă la care a fost supusă populația românească din Bihor, îndeosebi începând cu luna ianuarie 1919, de către formațiunile militare maghiare, superioare, ca număr și dotare. Atrocitățile și crimele comise au putut fi sistate abia odată cu intrarea armatei române în Oradea. Despre toate acestea, arhiva C.N.R. Oradea-Bihor păstra nenumărate dovezi (plângeri, rapoarte, memorii) care, se afirmă în scrisoare, au ajuns, prin intermediul lui Ioan Erdelyi, aflat la Budapesta (omul de legătură între C.N.R. și Guvernul maghiar), pe masa delegaților români la Conferința de pace de la Paris și, implicit, înaintea reprezentanților Marilor Puteri, vorbind lumii întregi despre tratamentul inuman aplicat românilor de regimul maghiar.

Dintre documentele produse de persoane apropiate lui Nerva Iercan, pe lângă însemnările din 1961 ale lui Mihai Veliciu din Sibiu, fiul memorandistului

¹¹ *Ibidem*, dosar 15, f. 1-10.

¹² Găiceana – comună în județul Bacău. Întâlnirea a avut loc la moșia lui Dimitrie Sturdza din Găiceana, administrată de Eugen Brote.

¹³ D.J. Arad A.N., fond personal „Dr. Nerva Iercan”, dosar 27, f. 1.

¹³ *Ibidem*, dosar 19, f. 1-5.

cu același nume, despre viața și activitatea ilustrului său părinte¹⁴, sau comunicările nepublicate, scrise în anii 1968 și 1975 de Liviu Popovici din Oradea, despre Unirea Transilvaniei cu România¹⁵ ș.a., le semnalăm și pe cele aparținând episcopului Roman Ciorogariu. Acestea din urmă nu au ajuns la Arhivele Naționale odată cu fondul personal care-i poartă numele, în anul 1977, ci au fost depuse după 20 de ani, potrivit dorinței donatorului, în fondul personal „Dr. Nerva Iercan”. Este vorba despre trei carnete, hărăzite de autor să-i păstreze însemnările făcute cu ocazii deosebite, atestând implicarea Unchiașului^{***} în viața politică și ecleziastică a vremii. Ele ne prilejuiesc, bunăoară, reeditarea întrevederii, din 13/26 august 1906, avute la Karlsbad cu Dimitrie Sturdza¹⁶, revelatoare pentru contactele statornicite între oamenii politici români, constrânși să trăiască despărțiți de frontiere vremelnice. Dimitrie Sturdza a ținut să-l pună pe Ciorogariu în temă cu politica Regatului român, motivându-și astfel intenția: „Precum pe mine mă trimitea regele Carol să stau în Kissingen, la Bismarck, câte o săptămână- două, pentru educație diplomatică, așa fac și eu cu dumneata când te pun la curent cu politica României și cu imperativul de a se încadra Ardealul în politica oficială a Țării Românești de care este pendinte soarta Ardealului”¹⁷.

Cu alt prilej, Ciorogariu nota detalii despre preparativele alegerii noului mitropolit al Ardealului, după moartea lui Ioan Meșianu (1916)¹⁸. Cunoaștem, prin mijlocirea lor, controversele iscate în rândul politicienilor și slujitorilor bisericii ortodoxe române în jurul candidaturii și alegerii lui Vasile Mangra^{****}, susținut de ministrul Ștefan Tisza și Guvernul de la Budapesta.

Tot de la Ciorogariu ne-au rămas 38 de pagini cu însemnări despre propria sa alegere ca vicar episcopesc la Oradea¹⁹, rang ce i-a fost recunoscut de Consistoriul plenar la 3 octombrie (stil nou) 1917.

Notele amintite, încă necunoscute cercetătorilor, completează în mod fericit izvoarele existente care ne vorbesc despre personalitatea complexă a episcopului Roman Ciorogariu, una din figurile reprezentative ale Bisericii Ortodoxe și ale

¹⁴ *Ibidem*, dosar 23, f. 1-27.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 24, f. 1-30.

^{***} Nume atribuit de contemporani lui Roman Ciorogariu.

¹⁶ D.J. Arad A.N., fond personal „Dr. Nerva Iercan”, dosar 26, f. 15-20. Dimitrie Sturdza (1833-1914), om politic și istoric, secretar și președinte al Academiei Române, președinte al Partidului Național Liberal (1892-1908), prim-ministru (1895-1896, 1897-1899, 1901-1904 și 1907-1908).

¹⁷ *Ibidem*, f. 20 (verso).

¹⁸ *Ibidem*, dosar 28, f. 4-31.

^{****} Vasile Mangra, fruntaș necontestat al luptei naționale a românilor din Transilvania, până în 1910. Și-a pierdut încrederea confracților de până atunci, după aderarea la Partidul Muncii din Ungaria (prezidat de ministrul Ștefan Tisza) și alegerea lui ca deputat în Parlamentul de la Budapesta pe lista acestui partid. (Detalii în această chestiune, vezi în fondul personal „Dr. Nerva Iercan”, dosar 21, f. 1-10).

¹⁹ D.J. Arad A.N., fond personal „Dr. Nerva Iercan”, dosar 29, f. 1-38.

Neamului Românesc.

O pondere însemnată o au documentele emise de Banca „Victoria” S.A. Arad, care acoperă îndeosebi perioada de început a activității acesteia (1886/1887 până în 1926). Ele au rămas în păstrarea lui Nerva Iercan din timpul când acesta se afla la conducerea institutului, iar punerea lor acum în circuitul cercetării nu poate fi decât binevenită, prin completările esențiale pe care le aduc fondului Banca „Victoria”, intrat mai demult la Arhivele Naționale. Sunt de remarcate procesele-verbale încheiate în ședințele fondatorilor (1886/1887), acte ce vorbesc despre împrejurările în care un grup de inițiativă, format din 20 de intelectuali, fruntași ai luptei românilor pentru drepturi naționale, a decis, la 30 noiembrie 1886, să lanseze un prospect pentru emiterea și subscrierea acțiunilor necesare înființării primului așezământ financiar românesc în zona Aradului²⁰. Pot fi urmăriți, prin intermediul lor, pașii făcuți de fondatori până la materializarea obiectivului propus, constituirea, la 31 martie 1887, a Institutului de Credit și Economii „Victoria” S.A. Arad²¹.

Mai departe, procesele-verbale încheiate în ședințele direcțiunii și în adunările generale ale acționarilor înfățișează deciziile adoptate între 1887 și 1894²², interval consacrat alegerii organelor de conducere, a funcțiilor executive și trecerii la punerea în practică a dezideratelor societății, acelea de a înlesni, prin creditele acordate, munca onestă pe câmpul agriculturii, industriei și comerțului, de a deștepta spiritul de economie la depunătorii din toate clasele societății²³.

O mare densitate de informații este concentrată în bilanșurile anuale, legate într-un dosar, împreună cu rapoartele direcțiunii și ale comitetului de supraveghere, pregătite pentru a fi prezentate în fața adunărilor generale ale acționarilor de-a lungul a patru decenii (1887-1926)²⁴. Sintetizând activitatea băncii, ele se constituie în izvoare indispensabile pentru fundamentarea investigațiilor privind evoluția acesteia, progresul constant înregistrat în toate componentele prestațiilor sale, atât înainte, cât și după Unirea Transilvaniei cu România. Și aceasta pe când destule societăți bancare se resimțeau de pe urma crizelor și convulsiilor de tot felul care au brăzdat orizontul economic-financiar al vremii. Căutând în documente explicația succeselor, aflăm că ele au la origine, printre altele, pricepera și devotamentul unei pleiade de conducători înzestrați, personalități de excepție, care au știut să clădească baze solide așezământului, imprimând în rândul funcționarilor modelul de cinste și abnegație, atât de prețuit în epocă, hotărâtor pentru câștigarea încrederii clienților, fie ei români sau străini. Numele Băncii „Victoria” a devenit sinonim cu cel al izbânzii muncii cinstite, demonstrând că

²⁰*Ibidem*, dosar 31, f. 3-13.

²¹*Ibidem*, f. 49-53.

²²*Ibidem*, f. 54-274.

²³*Ibidem*, f. 2.

²⁴*Ibidem*, dosar 32, f. 1-307.

dorința fierbinte exprimată de fondatori, la prima adunare generală a acționarilor, „... VICTORIA – victorie să fie!”²⁵, s-a transformat în realitate.

Fără a mai insista asupra conținutului bogat al celor două dosare rămase de la Banca „Victoria“, el găsiindu-și dezvoltarea într-un articol anterior²⁶, încheiem aici prezentarea izvoarelor, atât de dense, care intră în compunerea fondului personal „Dr. Nerva Iercan“, invitând cercetătorii să zăbovească asupra lor și, mai ales, să le pună în valoare.

²⁵*Ibidem*, dosar 31, f. 9-12.

²⁶Mircea Tiubus, *Documente inedite privind activitatea Institutului de Credit și Economii „Victoria“ S.A. din Arad (1886-1926)*, în „Revista Arhivelor“, nr. 2/1997, p. 77-84.

Memorie și istorie

În zilele de 25 și 26 septembrie 1998, la Palatul Parlamentului din București s-a desfășurat masa rotundă cu tema *Memorie și istorie: statele europene și drepturile cetățenilor secolului al XXI-lea*, organizată de Camera Deputaților din România și Ministerul Francez al Culturii și Comunicării, cu sprijinul Consiliului Internațional al Arhivelor, sub egida Consiliului Europei. Comisia pentru cultură, artă și mijloace de comunicare în masă a Camerei Deputaților a organizat această masă rotundă pentru a beneficia de părerile experților arhiviști, juriști și politologi înainte de a se angaja cu propria concepție în reforma legislației adoptată în România în 1996, considerând că „aceasta este marcată de idei și practici ale regimului precedent și conține puncte incompatibile cu funcționarea unui stat democratic“, după cum se precizează în programul colocviului. Materialul de referință al acestui colocviu a fost *Proiectul de Recomandare pentru o politică europeană în materie de comunicare a arhivelor*, elaborat între anii 1995-1997 de Consiliul Europei și aflat în prezent în studiu la diferite nivele, în vederea adoptării sale de către Comitetul de miniștri ai culturii din țările membre. Elaborat împreună cu CIA, proiectul urmărește, începând cu 1990, promovarea democratizării și modernizării arhivelor în țările Europei Centrale și Orientale.

La masa rotundă au participat reprezentanți ai Consiliului Europei (dna Vera Botho, șeful Diviziei Strategii și acțiuni culturale; dl. Giuseppe Vitiello, consilier al directorului Direcției Educație, cultură și sport), ai CIA (dl. Charles Kecskeméti, secretar general al CIA), ai UNESCO (dl. Axel Plathe, specialist al Programului pentru difuzarea informației și pentru informatică), ai Arhivelor din Franța (dl. Philippe Bélaival, director general; dl. Gérard Ermissé, șef al Inspectoratului general al arhivelor; dna Christine Nougaret; dna Caroline Obert), ai Consiliului de Stat din Franța (dl. Guy Braibant, președinte) și arhiviști sau istorici din țări foste socialiste (Rusia, Ucraina, Bulgaria, Polonia, Ungaria).

Colocviul s-a desfășurat în patru secțiuni, în cadrul fiecăreia fiind prezentate patru comunicări urmate de dezbateri.

Sedința inaugurală a fost deschisă de dl. Gabriel Țepelea, președintele Comisiei pentru cultură și mijloace de comunicare în masă a Camerei Deputaților. După ce s-a dat citire mesajului trimis de președintele Emil Constantinescu, ministrul Culturii, dl. Ion Caramitru, a adresat participanților o calduroasă pledoarie pentru democratizarea arhivelor și trecerea lor sub control civil. În calitate de președinte al Academiei Române, dl. Eugen Simion a relevat importanța arhivelor pentru societatea românească, subliniind totodată importanța pe care o acordă instituția pe care o conduce în a recupera și a face cunoscute arhivele aflate în păstrarea sa.

După mesajele oficiale, al ambasadorului Franței și al directorului Arhivelor din Franța, dna Vera Botho a făcut o prezentare generală a proiectului de Recomandare a Consiliului Europei. În calitate de coautor, dl. Charles Kecskeméti, secretar general CIA, a prezentat lucrarea *Geopolitica accesului în Europa*, în care a stabilit o clasificare a țărilor europene pe baza a două criterii: al predării sau preluării efective a fondurilor arhivistice de către instituțiile arhivelor și al accesului la arhive. Conform primului criteriu, Europa s-ar putea împărți în patru zone:

- Zona în care predările se fac normal, în mod regulat și au eficacitate (Marea Britanie, Țările de Jos, Luxemburg, Germania, Austria, Elveția, pe scurt țările în care înregistrarea păstrează întocmai conceptul de memorie națională). Țările Europei Centrale (Ungaria, Slovacia, Slovenia și Cehia) sunt destul de apropiate acestui grup.

- Zona latină (Franța, Italia, Belgia, Spania), unde cele două ministere ale suveranității (Afacerile Externe și Apărarea) sunt autonome și în care tradiția de a avea arhive ministeriale autonome ar putea fi periculoasă, în special în conjunctura actuală.

- Zona în care preluările sunt făcute cu întârziere (Polonia, Portugalia și România), în care mase întregi de arhivă răntân în păstrare la ministere, în condiții precare. S-a menționat faptul că, în timp ce Arhivele Naționale din Portugalia au primit recent o clădire nouă pentru arhivele ministeriale din secolul XX, România și Portugalia nu sunt în această postură.

- Zona în care nu s-a instituit încă un adevărat serviciu al Arhivelor de Stat (Grecia și Malta).

Conform unui al doilea criteriu (politica și practica comunicării arhivelor sau accesul la arhive) în perimetrul european se pot distinge trei categorii:

- Țările unde se practică o politică destinsă (țări care n-au trecut prin tragedia nazistă: Marea Britanie, Suedia, Finlanda, la care se adaugă alte două țări ocupate de Germania între 1940-1945, Danemarca și Norvegia). Exemplul cel mai bun este Marea Britanie, unde la început de an se publică lista cotelor devenite consultabile ca urmare a expirării termenelor de 30 și de 50 de ani.

- Țările unde restricțiile sunt motivate de evenimentele din perioada 1939-1945. Este cazul Franței și al Elveției – unde, după 60 de ani, nu s-au ridicat încă toate restricțiile – al Ungariei, Austriei și al altor țări ocupate de Germania, unde derogările personale fără deklasificare automată sunt curent aplicate, cu acordul aproape unanim al istoricilor.

- Țările unde există o puternică tradiție a secretului (orice cercetare fiind supusă autorizării, fondurile arhivistice pot fi sustrate consultării, iar instrumentele de cercetare nu pot fi consultate decât după ce au fost în prealabil controlate de personalul arhivelor). Este cazul unor țări din Europa Centrală și Orientală, unde arhivele au fost în subordinea Ministerului de Interne, această tradiție neputând fi ștersă atât de ușor, după cum o arată exemplul Rusiei.

Principiile și practicile în materie de acces la arhive fiind diferite în Europa, în finalul expunerii sale dl. Kecskeméti a apreciat că este necesar să se urmeze cele două criterii de apreciere a arhivelor: regularitatea predării și legislația la acces. S-a menționat totodată că nu s-a luat în calcul frecvența la sălile de lectură, accesul la arhivele care nu sunt publice, informatizarea instrumentelor de cercetare, microfilmare și introducerea datelor pe calculator.

Subliniind faptul că Franța este asociată din 1995 la redactarea proiectului de Recomandare a Consiliului Europei (prin experții săi din CIA), dna Christine Nougaret, conservator la Direcția Arhivelor din Franța, a prezentat legislația franceză în domeniu, pentru a o compara apoi cu proiectul de Recomandare.

În ceea ce privește ierarhia textelor referitoare la acces, Franța practică distincția recomandată în proiect (art. 2) între lege (care exprimă principiile generale) și decretul

de aplicare (care reglementează punerea în aplicare a legii), legea franceză din 1789 fiind completată prin șase decrete.

În privința art. 5 din proiectul de Recomandare, referitor la drepturile omului, care afirmă egalitatea utilizatorilor de arhivă între ei, oricare ar fi naționalitatea lor, statutul sau natura cercetărilor lor, s-a subliniat că același principiu de egalitate este înscris în Constituția franceză și se aplică de facto tuturor utilizatorilor potențiali ai arhivelor, chiar dacă dreptul francez recunoaște, în plus pentru fiecare, un drept de acces privilegiat la informațiile nominale care îl privesc.

Referitor la art. 7 din proiectul de Recomandare, care lasă la alegere o deschidere imediată sau fixarea unui termen general de acces la arhive, ambele propuneri comportând excepții, s-a arătat că Franța a adoptat varianta unei comunicări imediate pentru documentele administrative nenominale și termenul de 30 de ani pentru arhivele publice, fără a reglementa totuși o ambiguitate de termeni existentă între noțiunile de *arhive publice* și *documente administrative*. Reforma legislației franceze va clarifica acești termeni și va adopta un termen general, după care accesul va fi liber la toate arhivele publice, fie că acestea sunt documente administrative sau nu.

În privința autorizărilor excepționale, Recomandarea prevede protejarea prin termene mai lungi a vieții private ca și a intereselor superioare de Stat în materie de apărare națională, politică externă sau ordine publică. Aceste clasificări sunt stabilite în legislația franceză pentru o perioadă determinată, după care accesul la documente este liber. De asemenea, în concordanță cu proiectul de Recomandare, legislația franceză prevede motivarea în scris a refuzului de autorizare excepțională de acces, dar nu prevede dreptul de a face apel contra unei decizii negative, pe care-l preconizează art. 11 al viitoarei Recomandări.

Deși nu este considerat a fi obiectivul său principal, art. 12 al proiectului recomandă aplicarea acelorași reguli atât arhivelor publice cât și celor private. Dna Nougaret a menționat că în Franța, proprietatea fiind recunoscută ca un drept inviolabil și sacru, serviciile de arhive publice deținătoare de arhive private respectă condițiile fixate de proprietari, iar aceștia se inspiră adesea din termenele în vigoare pentru arhivele publice.

Apreciind că interpretarea abuzivă a noțiunii de *secret de stat* și de *viață privată* a dus uneori la clasificarea în categorii speciale a unor documente care puteau fi date spre cercetare, s-a subliniat necesitatea de a defini mai restrictiv acești termeni, în paralel cu respectarea fermă a adevăratelor secrete referitoare la viața privată, oricare ar fi persoanele implicate. Legislația franceză în ansamblu se dovedește a fi, totuși, apropiată de proiectata Recomandare, cele două texte având la bază aceleași principii generale, conforme valorilor democratice.

Deschiderea spre public a Arhivelor Istorice Românești a fost prezentată de dl Adrian Adamache, care a comparat legislația românească cu cea internațională (în special cu cea franceză, de care este foarte apropiată), evidențiind totodată și factorii (educaționali, tehnici, umani) care îngreunează activitatea arhivistică.

În calitate de organizator al mesei rotunde, dl. Virgil Nițulescu, expert parlamentar la Comisia pentru cultură, artă și mijloace de comunicare în masă a Camerei Deputaților, a prezentat *Possibilitățile de aplicare a Recomandării Consiliului Europei în România*. Deși a admis în expunerea sa că „legea actuală este perfect aliniată Recomandării”, s-a

apreciat totuși că ea a fost concepută din punct de vedere al Statului, în timp ce proiectul de Recomandare pornește de la orizontul de interes al cetățeanului. Din această cauză se impune o schimbare legislativă din perspectiva europeană, a cetățeanului, această nouă abordare legislativă urmând să pornească de la ideile fundamentale ale prezentului proiect de Recomandare.

În cadrul dezbaterilor care au urmat, senatorul Șerban Rădulescu-Zoner a cerut deschiderea pentru public a arhivelor fostei Securități. I s-a replicat că Arhivele Naționale nu au în păstrare astfel de documente, acestea fiind preluate de SRI. Directorul Centrului de Perfecționare Arhivistică a intervenit, menționând că, atunci când a cerut, personal, unele documente la Arhivele din Franța a fost refuzat de două ori consecutiv, fără a i se motiva refuzul. Există deci situații similare în ambele țări, care depind de legislația în domeniu.

După dezbateri, participanții la masa rotundă au vizitat Arhivele Naționale, unde au putut să admire documente importante aflate în conservare la Serviciul Arhive Feudale și Serviciul Arhive Administrative și Culturale.

În cea de-a doua zi de desfășurare a mesei rotunde, dl. Guy Braibant, președinte al Secției onorifice a Consiliului de Stat din Franța, a expus un *Bilanț* critic al aplicării legilor privind arhivele, subliniind dificultățile juridice și administrative din sistemul francez. Făcând distincție între Arhivele din Franța (care sunt o administrație centrală care elaborează politica arhivistică franceză și controlează modul în care se aplică) și Arhivele Naționale (care sunt un depozit foarte important care ar trebui să aibă un statut de autonomie, fiind o gestiune aflată în contact direct cu utilizatorii), dl. Braibant a subliniat faptul că arhivele sunt în special interministeriale, privesc toate administrațiile și sunt un element al politicii administrative a unei țări. În acest context ar fi logic ca arhivele să fie în subordinea directă a primului-ministru. Ținând totuși cont de faptul că primul-ministru are foarte multe responsabilități, s-a propus apartenența la Ministerul Culturii și Comunicațiilor, cu mențiunea de a se crea un *Consiliu Național al Arhivelor*. Acesta, aflat sub autoritatea primului-ministru, urmează să asigure elaborarea principiilor generale ale politicii franceze în domeniul arhivelor. Dificultățile menționate au condus la ideea îmbunătățirii prezentei legi franceze, primul-ministru anunțând deja elaborarea unei noi Legi a Arhivelor, care va rezolva, printre altele, și deschiderea arhivelor Guvernului de la Vichy.

Una dintre cele mai interesante expuneri a fost a dlui Costin Feneșan, director general al Arhivelor Naționale ale României, care a prezentat Arhive române, realizând o adevărată radiografie atât a situației existente cât și a dificultăților pe care le întâmpină arhiviștii români în prezent.

Un alt subiect abordat în cadrul mesei rotunde (material de referință: *Arhivele serviciilor de securitate ale fostelor regimuri represive* – document UNESCO) a fost necesitatea de a legitima accesul și de a face cunoscute arhivele fostei Securități. Dl. Axel Plathe, specialist UNESCO, a prezentat concluziile unui studiu făcut de un grup de experți, numit de UNESCO și CIA, care apreciază că accesul la arhivele fostelor regimuri represive nu este numai o problemă tehnică ce ar putea fi rezolvată prin legislație, ci este un element de bază al drepturilor omului, dreptul la informație, esențial în contextul dezvoltării societăților democratice. Pronunțându-se ferm pentru păstrarea acestor arhive, experții apreciază că ele trebuie să fie conservate fie la instituțiile de arhive care țin de

sistemul arhivistic național, fie în instituții special create, cu respectarea principiilor de bază ale arhivisticii. În *Codul de deontologie* propus de experți pentru arhiviștii care gestionează aceste arhive se menționează că „Arhivele represiunii trebuie să fie conservate în cadrul serviciului de arhive, dar în depozite distincte și în condiții de siguranță speciale. Numai personalul arhivelor ar trebui să aibă acces acolo”. În privința alcătuirii unor baze de date nominale privind victimele represiunii, „aceste baze de date nu trebuie să fie folosite decât ca instrument de cercetare. Orice altă utilizare – administrativă sau guvernamentală – trebuie să fie interzisă”.

În continuare, dna Caroline Oberl, conservator la Arhivele Naționale, a prezentat exemplul francez în acest domeniu. În 1997, primul-ministru francez Alain Juppé înființează *Misiunea de studiu asupra jefuirii evreilor din Franța*. În prezent, Misiunea lucrează pe un eșantion reprezentativ de 700 de dosare, care se urmărește a fi completate începând cu jaful și până la o eventuală restituire. Raportul final, prevăzut pentru anul 2000, va evalua amploarea jafului, partea de bunuri care au fost restituite și mai ales bunurile nerestituite. Misiunea condusă de Jean Mattéoli va adresa Guvernului și propuneri vizând bunurile spoliolate care aparțin încă unor persoane publice franceze.

Se cuvine a fi menționată și expunerea dlui Ferenc Zambor, care a prezentat modul în care a rezolvat Ungaria această problemă: prin înființarea unei Comisii parlamentare pentru Protecția Datelor și Reglementarea Circulației Informațiilor Publice. S-a subliniat că, în noua legislație maghiară adoptată în 1992, aceeași persoană (ombudsman) din cadrul comisiei menționate mai sus supraveghează și protejarea datelor personale și accesul la informație.

Ultima expunere a fost a dlui Florin Pintilie, directorul Arhivelor SRI, care a prezentat situația în care se găsesc arhivele fostei Securități.

În finalul mesei rotunde, dl. Kecskeméti a precizat faptul că CE, CIA și Arhivele din Franța preconizează organizarea unei conferințe internaționale pentru a prezenta situația arhivelor europene și a propus, totodată, organizarea unui colocvii comun, polono-român, axat pe probleme de acces la arhive și de preluări de fonduri. S-a subliniat, de asemenea, importanța colaborării cu organizațiile civile și dezbateră acestui subiect la nivel internațional. În ceea ce privește arhivistica românească, ca răspuns la solicitarea dnei prof. univ. dr. Maria Dogaru, șef de catedră la Facultatea de Arhivistică, s-a menționat faptul că se va facilita accesul arhiviștilor români la cursuri de perfecționare.

Exceptând unele carențe organizatorice cât și insuficiența mediatizare, această masă rotundă a cărei gazdă a fost Parlamentul României a relevat importanța care se acordă în prezent arhivelor, pe plan național și internațional, cât și tendința europeană de a conserva și, mai ales, de a pune la dispoziția cetățenilor documentele care atestă istoria și păstrarea memoriei trecutului nu prea îndepărtat al fiecărui Stat.

MARGARETA CHIVA

Sesiunea de comunicări „Rolul științelor auxiliare în aprofundarea cercetărilor istorice”

Împlinirii a cinci ani de la momentul reînființării Facultății de Arhivistică i-au fost dedicate două manifestări de marcă, desfășurate în ziua de 3 aprilie 1998: sesiunea de comunicări științifice cu genericul „Rolul științelor auxiliare în aprofundarea cercetărilor istorice” și vernisajul expoziției „File din istoria tricolorului românesc”, acțiuni coordonate de către prof. univ. dr. Maria Dogaru.

Au susținut comunicări nume prestigioase ale istoriografiei românești, faptul că au răspuns invitației academicieni, profesori universitari, cercetători, arhiviști din București și din țară fiind un semn al aprecierii de care se bucură tânără Facultate de Arhivistică.

La ședința în plen, directorul general al Arhivelor Naționale, Corneliu Mihail Lungu, a adresat mulțumiri prietenilor instituției noastre și în primul rând prof. univ. dr. Ioan Scurtu, care a avut un rol important în reînființarea Facultății de Arhivistică. A subliniat faptul că Arhivele Naționale au avut un loc bine definit, ca instituție, de-a lungul celor 165 de ani de existență. Punctând câteva demersuri ale unor directori ai Arhivelor Statului adresate autorităților și care vizau dificultățile prin care trecea instituția, dificultăți perpetuate, din păcate, de-a lungul deceniilor, se revine la actualitate când apare în plus o singură problemă – cea a informatizării în Arhive. Activitatea arhivistică astăzi cunoaște noi dimensiuni datorită interesului sporit pentru fondul de arhivă, manifestat de către cercetători, avalanșei de cereri ale cetățenilor, atribuțiilor sporite în privința asistenței de specialitate la deținătorii și creatorii de arhivă, participării mai susținute a arhiviștilor români la manifestări internaționale etc. (titlul comunicării: *Locul Arhivelor Naționale în sistemul instituțional contemporan*).

Academician Cornelia Bodea, absolventă a Școlii de Arhivistică, legată de Arhivele Statului (Arhivele Naționale) prin activitatea de cercetare, desfășurată, timp de câteva decenii, asupra documentului, a mărturisit, cu emoție în glas, că a venit să împărtășească sentimente și nu o comunicare rigidă. Sub genericul *Simbolică pașoptistă*, sunt prezentate, în primul rând, două piese descoperite de acad. Cornelia Bodea: un inel, dăruit de moldoveni, la 1843, „lui George Bariț, frații moldoveni recunosători”, dovadă a permanenței legăturilor între așa-numitele părți ale trupului românesc, și sigiliul lui Nicolae Bălcescu, gravat pe o piatră de ametist, provenit dintr-o ofertă făcută Academiei Române, cu ani în urmă.

Prof. univ. dr. Nicolae Edroiu face o pertinentă prezentare a evoluției studiului științelor auxiliare ale istoriei pornind din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, remarcând faptul că progresul științelor auxiliare s-a realizat în paralel cu progresul cercetării istorice (în comunicarea *Repere privind predarea științelor auxiliare ale istoriei în învățământul universitar din România*).

În activitatea filialei Iași a Comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie a Academiei Române, prof. univ. dr. Ștefan S. Gorovei remarcă trei direcții generale: ședințele de comunicări lunare, în cadrul cărora se prezintă, de obicei, câte două comunicări, și anuale, de amploare; preocuparea pentru apariția revistei Comisiei, în patru fascicule anual, și activitatea intensă desfășurată de membrii filialei Iași, împreună cu colaboratorii, în vederea dotării cu steme a județelor României (titlul comunicării:

Activitatea filialei Iași a Comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie a Academiei Române).

Cunoscutul numismat prof. univ. dr. Constantin Preda se oprește asupra unor momente din istoria românilor, cercetarea numismatică fiind de un real sprijin în cunoașterea situației economice, a relațiilor de schimb, a celor de ordin politic, în dovedirea continuității elementului autohton pe aceste meleaguri (în comunicarea *Contribuția numismaticii la aprofundarea cercetărilor istorice*).

Prof. univ. dr. Ion Dumitriu-Snagov, în timpul pregătirii unei expoziții, a găsit la Vatican un izvor istoric de excepție: un manuscris fără titlu, care conținea un text frumos scris, datând din prima jumătate a secolului al XVI-lea, împărțit în 12 capitole, cuprinzând învățături și a fost folosit ca unul dintre argumente în cererea lui Ivan cel Groaznic de a fi investit ca țar al Rusiei. Autorul comunicării *Un izvor istoric de excepție: manuscrisul Învățăturile lui Neagoe Basarab în varianta greacă pentru Ivan cel Groaznic* găsește o serie de similitudini între cele două valoroase documente.

În încheierea ședinței în plen, sub titlul *Rolul fondatorilor Școlii române de drept în organizarea instituțiilor statului național român*, prof. univ. dr. Nicolae Isar a evocat personalități din domeniul Dreptului care au avut reale contribuții la proiectarea și realizarea instituțiilor în perioada Unirii Principatelor.

O expoziție deosebită, cu genericul *File din istoria tricolorului românesc*, organizată de inimoasa prof. univ. dr. Maria Dogaru, a fost vernisată după ședința în plen.

În continuare, sesiunea s-a desfășurat pe secțiuni, numărul mare de comunicări obligându-mă să menționez doar titlurile lor și numele participanților. La secțiunea I au fost susținute comunicările: *Arhivele și cultura* (Marin Radu Mocanu), *Instituțiile politico-administrative sătmărense din secolele XVI-XIX* (Antonio Faur), *Dimitre Onciul, arhivist. Mesaje către viitorime* (Virgilu Z. Teodorescu), *Arhivele fonice și actualitatea lor* (Silviu Văcaru), *Instituții administrativ-locale existente în Țara Moldovei până la domnia lui Ștefan cel Mare* (Constantin Burac), *Nașterea unei instituții: Ministerul Afacerilor Externe* (Andrei Căpușan), *Tendențe noi în arhivistica internațională. Problema accesului la documente* (Ștefan Hurmuzache), *Efectul destrămării echilibrului de putere bipolar asupra instituțiilor internaționale* (Sime Piroțici), *Importanța arhivelor istorice naționale pentru studiul istoriei contemporane a României* (Florin Müller), *Instituțiile românești din sudul Basarabiei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (Vitalie Văratec), *Informații documentare până la jumătatea secolului al XVII-lea referitoare la arhivele din Țara Românească și Moldova* (Melentina Băzgan).

În cadrul celei de a II-a secțiuni, am auzit următoarele comunicări: *Medalii dedicate Revoluției române de la 1848* (Nicolae Curdov), *Tricolorul românesc și reglementările internaționale în domeniul utilizării steagurilor* (Maria Dogaru), *Științele auxiliare ale istoriei și cercetarea interdisciplinară* (Miliiana Șerbu), *Opinii privind identificarea unor copiiști moldoveni* (Olimpia Guțu), *Arhondologia nobilimii române din Transilvania sec. al XV-lea* (Ion Drăgan), *Considerații privind genealogia lui Gheorghe Brătianu* (Mihai Rădulescu), *Considerații privind decorațiile instituite în perioada 1990-1998* (Laurențiu Popescu), *Prelucrarea documentelor latine. Dar cu ce instrumente?* (Cristina Halichias), *Formule de introducere în scrisorile medievale de limbă germană, secolele XV-XVIII* (Ileana Ratcu), *Regimul juridic al drumurilor în Țara Românească*

(Pavel-Mircea Florea), *Inscripții aflate pe steaguri tricolore din timpul Revoluției române de la 1848-1849* (Augustin Mureșan) și *Protecția arhivelor* (Cătălin Mustață).

Complexa manifestare desfășurată la Facultatea de Arhivistică s-a încheiat cu festivitatea de constituire a Societății Române de Vexilologie.

MARIA IGNAT

Societatea Română de Vexilologie

Avându-și sorgintea în antichitate, folosit frecvent în confruntările militare din evul mediu, steagul a devenit, în epoca modernă, cel mai important semn de individualizare a unei națiuni. Este epoca în care norme statuate pe baza unei practici îndelungate se impun pe plan național și internațional.

Drapelele au avut un rol important în desfășurarea luptei de eliberare a popoarelor. În veacul nostru unele țări au introdus o legislație severă în ceea ce privește protecția steagului, considerându-se că defăimarea acestuia constituie o insultă adusă țării pe care o desemna.

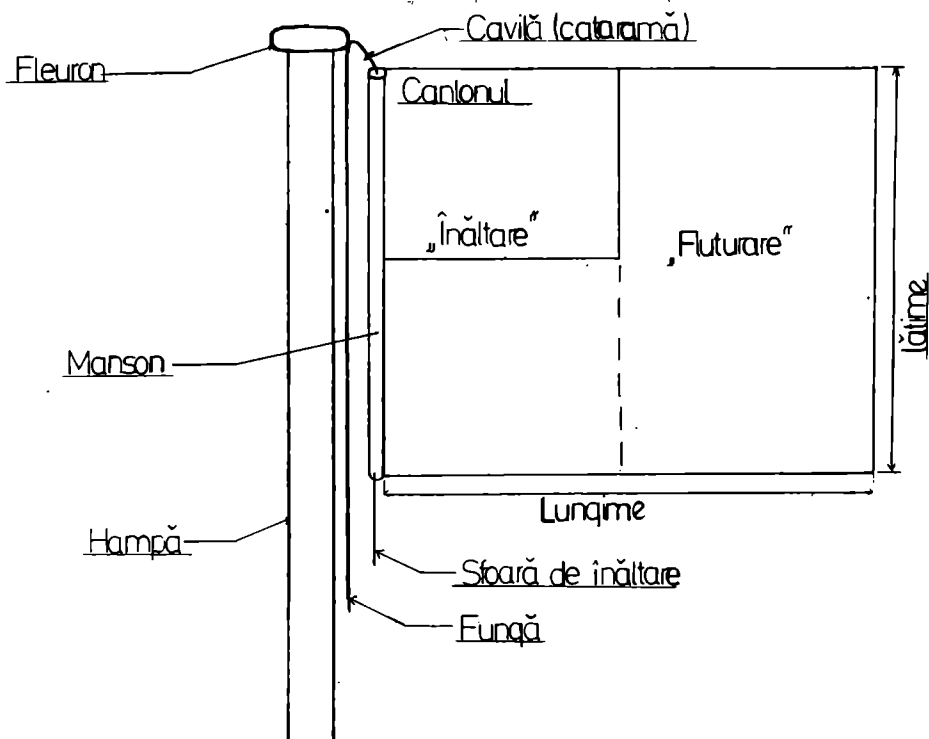
Statele fasciste și comuniste s-au folosit de puterea de expresivitate a drapelelor pentru a demonstra invincibilitatea ideologiei lor și totodată pentru a intimida pe cei care se opuneau acestora. Drapelele au devenit, în acest context, un mijloc de a glorifica voința elitei guvernamentale. Paralel cu această practică s-au emis legi prin care se stipulau drapele autorizate și se fixau „steagurile interzise”. Nerespectarea acestor legi a provocat grave incidente cu caracter politic: 1963 – Vietnamul de Sud; 1964 – Canada. În anul 1968, datorită distrugerii unui drapel chinez de către un student japonez, între cele două țări s-au rupt relațiile diplomatice.

În epoca pe care o străbatem, drapelele sunt din ce în ce mai mult implicate în viața civică. S-au creat drapele pentru autoritățile districtuale, organizații comunale, ca și pentru diferite societăți (științifice, culturale, sportive). Drapelele au devenit, totodată, un mijloc de exprimare a unor concepte internaționale.

Pentru a-și îndeplini rolul, acela de a individualiza un anume posesor, s-a procedat la determinarea specificului diferitelor drapele. S-a pus un accent deosebit pe normele de utilizare, astfel încât să se evidențieze rolul fiecărui steag în raport cu drapelul național ce definește, în ansamblu, neamul respectiv.

Pentru deosebirea diferitelor steaguri s-a apelat la modalitățile specifice izvoarelor vexilologice: dimensiuni; formă; înfățișarea flamurei; compoziția plasată pe suprafața sa.

Descrierea imaginilor reprezentate pe steaguri se face în conformitate cu normele științei heraldice, respectiv dreapta și stânga sunt inverse decât în vorbirea curentă (așa cum apare persoanei care ține steagul). Păsările și animalele sunt, sau ar trebui să fie, reprezentate cu capul spre hampă, astfel încât anuci când steagul este purtat ele să avanseze și nu să fugă. Partea dinspre hampă a steagului, fiind cea mai importantă, se numește „înălțare”, iar cealaltă poartă denumirea de „fălăire”. Steagurile sunt confecționate, în perioada actuală (ies din fabrică), cu o frânghie de înălțare ce se păstrează într-un „manșon”, în vârful acestui manșon se află o „acvilă” care se potrivește printr-o agrafă la fungă (șnur), menirea sa fiind de a identifica dacă steagul este corect ridicat. Steagurile moderne sunt aproape întotdeauna rectangulare și dreptunghiulare, înfrumusețate cu franjuri și pot avea ca accesorii *cravata* – panglica atașată sub fleuron (vârful hampei) (vezi fig. de la pag. 236).

Acordându-se importanța cuvenită drapelelor de Stat, s-au fixat reguli interne și norme internaționale referitoare la decorarea acestora, steagul fiind tot mai mult considerat drept expresia națiunii pe care o reprezintă.

De regulă, s-a lăsat mână liberă în instituirea și folosirea steagurilor altor categorii de posesori (societățile, asociațiile, cluburile de diferite categorii), cu condiția ca acestea să nu fie identice cu cele ale diferitelor autorități (parlamente, ministere, departamente, unități de ordine publică) și „să jignească” în vreun fel comunitățile sociale ori drapelul național.

Conform uzanțelor internaționale, uzanțe bazate pe o îndelungată tradiție, drapelul de Stat (respectiv cel folosit de autoritățile centrale), pentru faptul că desemnează întreaga națiune trebuie să aibă, în toate situațiile, o poziție proeminentă, evidențiată prin următoarele: numai el poate avea culorile ce s-au impus în devenirea istorică a aceluiaș neam; va fi cel mai mare, din punct de vedere al dimensiunilor; doar pe flamura sa se poate plasa stema țării; steagul țării va fi arborat în locul cel mai de onoare (la vârful catargului, în dreapta); el va fi plasat întotdeauna într-un context de demnitate (neacoperit de alte simboluri, fără a fi amestecat cu alte steaguri etc.); drapelul de Stat va fi arborat la manifestări publice la care sunt prezente autoritățile (acțiuni oficiale).

O atenție deosebită se acordă drapelelor altor State, fiind interzisă arborarea lor în alte modalități decât cele prevăzute în normele internaționale, norme respectate cu

severitate de toate Statele. În majoritatea țărilor, abaterile de la aceste norme sunt sancționate prin legi speciale.

Dezvoltarea democrației, instaurarea Statului de drept, în ultimele decenii, au determinat noi poziții vizavi de legislația privind folosirea drapelelor. În acest context, s-au evidențiat următoarele:

- drapelul nu trebuie folosit în cadrul agitațiilor și propagandei pentru schimbări de ordin politic, acest lucru fiind contrar scopului instituirii steagurilor;
- fiecare Stat este liber să adopte atitudinea pe care o consideră necesară față de folosirea drapelelor de către formațiunile politice;
- folosirea neautorizată a unor drapele străine poate constitui o provocare politică;
- pentru folosirea drapelelor la manifestările publice se fixează un ceremonial (ierarhizare a posesorilor) care trebuie respectat.

În ceea ce privește sancționarea eventualelor abateri de la normele statuate în domeniul folosirii drapelelor au avut loc, în diferite țări, ample dezbateri.

În deceniul opt al secolului nostru, după o pertinentă analiză, Curțile de justiție din SUA au declarat următoarele: într-o țară liberă, drapelul, simbolizând libertatea, aparține poporului; respectul pentru acest drapel și pentru principiile pe care le simbolizează nu poate fi impus nici prin legislație nici prin interdicții judiciare; folosirea jignitoare a unui drapel nu aruncă dezonoarea asupra drapelului țării, ci numai asupra profanatorului. Aceste date se bazează pe bibliografia internațională de vexilologie, cuprinsă în volumul *Societatea română de vexilologie*, Facultatea de Arhivistică, 1998, p. 71-84, în special pe lucrarea dedicată lui Whitney Smith, *Les drapeaux à travers les Ages et dans le monde entier*, Editura Fayard, 1976.

În scopul reglementării unor aspecte cum sunt cele menționate mai sus s-a înființat, în luna aprilie 1998, Societatea Română de Vexilologie.

Definiție

Societatea Română de Vexilologie (S.R.V.) este un organism științific obștesc, apolitic și non-profit.

Scop

S.R.V. are drept scop cercetarea fenomenului vexilologic în ansamblu, studierea istoriei drapelului național ca și acordarea de consultații în ceea ce privește folosirea diferitelor steaguri în viața civică.

Obiective:

- stimularea investigațiilor în ceea ce privește cercetarea istoriei drapelelor;
- cunoașterea evoluției drapelului tricolor, de la prima atestare și până în prezent;
- informarea celor interesați asupra strategiei generale a cercetării în acest domeniu;
- comunicarea rezultatelor obținute în cercetările vexilologice pe plan mondial;
- evidențierea rolului pe care îl au izvoarele vexilologice în promovarea identității naționale;
- trezirea interesului marelui public față de steagul tricolor;
- valorificarea studiilor importante realizate de membrii Societății;
- popularizarea științei vexilologice românești dincolo de hotare.

Atribuții:

- conservarea tradiției în ceea ce privește folosirea drapelului de-a lungul istoriei poporului român;
- întocmirea de liste bibliografice care să permită celor interesați să se documenteze;
- înregistrarea drapelului instituit în perioada recentă pentru diferite instituții și societăți;
- elaborarea unor reglementări în ceea ce privește instituirea în viitor a drapelului pentru diferite instituții administrative (primării, consilii județene, societăți, cluburi etc.), încât principalul rol al unui astfel de însemn, acela de a individualiza, să nu fie anulat;
- identificarea reglementărilor de natură juridică, referitoare la uzul drapelului și stabilirea raportului între acestea și cele românești;
- inițierea unor manifestări științifice cu o tematică adecvată scopului societății (organizează anual o sesiune de comunicări științifice);
- stabilirea unor relații de colaborare cu diferite instituții de cultură, în vederea concretizării obiectivelor;
- stabilirea unor relații de colaborare firească cu Asociația Internațională de Vexilologie;
- editarea, în măsura posibilului, a unei publicații menite, pe de o parte, a valorifica rezultatele cercetărilor științifice ale membrilor societății, pe de altă, de a informa asupra activităților desfășurate;
- organizarea unei biblioteci de profil.

Organizarea societății

Adunarea Generală este organul suprem al S.R.V., ea se întrunește în ședințe ordinare o dată la doi ani, iar în ședințe extraordinare de câte ori este nevoie; ea este statutar constituită dacă a fost convocată cu două luni înainte de data fixată, în baza ordinii de zi aprobată de Consiliul de conducere. Hotărârile Adunării Generale se adoptă cu majoritate simplă de voturi. În fața Adunării Generale, Consiliul de conducere prezintă raportul de activitate. Adunarea Generală aprobă statutul, ratifică modificările operate în cadrul acestuia, alege Consiliul de conducere, pe președinte și vicepreședinți, aprobă raportul prezentat, ca și planul de activitate.

S.R.V. va fi condusă de un Consiliu format din nouă membri. Acesta are atribuții organizatorice, administrative și științifice. Membrii Consiliului vor fi aleși de Adunarea Generală pe durata de cinci ani; în cazul retragerii unui membru al Consiliului, acesta va fi înlocuit cu candidatul care l-a urmat având drept criteriu numărul de voturi obținute la alegeri. Dacă o astfel de procedură nu este posibilă, înlocuirea celui retras se va face prin alegeri noi. Mandatul celui cooptat se va termina la data la care s-ar fi finalizat mandatul celui ales inițial; alegerea membrilor Consiliului se va face în cadrul Adunărilor Generale organizate cu prilejul simpozionului științific, prevăzut pentru anul respectiv.

Convocarea Adunării Generale se va face, în scris, de președintele S.R.V. cu cel puțin două luni înainte.

Alegerile se vor face pe baza recomandărilor făcute de Consiliu și de membrii Societății, vor ține cont de competența profesională, în măsura posibilă și de zonele pe care le reprezintă (ideal ar fi ca toate provinciile românești să fie reprezentate).

Consiliul va avea un președinte și doi vicepreședinți aleși dintre membrii Consiliului. O persoană poate fi aleasă doar pe durata a două mandate.

Secretarul Societății Române de Vexilologie va fi propus de președinte; el nu trebuie să fie membru al Consiliului, numirea va fi însă validată de acesta.

Atribuțiile organelor conducătoare

Consiliul se va întruni trimestrial; ședințele anuale ale Consiliului pot avea loc odată cu organizarea simpozionului științific.

Consiliul de conducere coordonează activitatea S.R.V. între Adunările Generale, întocmește un plan de activitate pe care are obligația să-l îndeplinească.

S.R.V. va organiza anual o sesiune de comunicări științifice.

Hotărârile curente ale Consiliului se iau prin vot deschis, cu majoritatea simplă de voturi.

Sediul S.R.V.

S.R.V. va avea sediul în București, funcționând pe lângă Facultatea de Arhivistică din cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, instituție de învățământ superior unde știința Vexilologiei se predă în mod curent, ca parte a cursului de științe fundamentale ale istoriei.

În măsura posibilului, se vor organiza colective zonale cu atribuții similare, ori se vor înființa, în centrele universitate, filiale județene. Locul convocărilor anuale va fi stabilit de fiecare dată de comun acord, urmărindu-se ca reuniunile științifice să se desfășoare, pe cât posibil, în orașe diferite.

Membri

- Poate deveni membru al S.R.V. orice persoană fizică, din țară și din străinătate, care aderă la prezentul statut, împărtășește obiectivele aprobate de Adunarea Generală și militează pentru înfăptuirea acestora;

- pot deveni membri și persoanele juridice, care sunt interesate de cercetarea istoriei drapelului național și de reglementările în ceea ce privește utilizarea drapelelor de către diferiți posesori;

- dorința de a deveni membru al S.R.V. se va exprima prin completarea și semnarea unui formular, ce va fi apoi avizat de Consiliul de conducere.

Drepturile și obligațiile membrilor

Membrii S.R.V. au dreptul:

- să participe la toate activitățile desfășurate de acest organism științific;
- să fie sprijiniți în publicarea rezultatelor cercetărilor efectuate;
- să primească informațiile curente referitoare la acest organism și la membrii săi;
- să aleagă și să fie aleși în Consiliul de conducere.

Membrii S.R.V. au obligația:

- să participe la Adunările Generale în condiții de egalitate a voturilor exprimate;

- să ia parte la activitățile de cercetare întreprinse de societate;

- să participe la elaborarea unor reglementări și norme în legătură cu uzul drapelelor în viața civică;

- să se implice în activitățile prevăzute în planul de activitate;

- să sprijine alcătuirea bibliotecii de profil;

- să informeze Consiliul de conducere asupra situațiilor în care drapelele sunt folosite fără a se respecta normele de rigoare, facilitând astfel transmiterea către cei

interesați a unor sfaturi competente.

Colaborare – sprijin material

S.R.V. își propune să colaboreze cu persoanele fizice și diferitele instituții interesate de fenomenul vexilologic românesc (Academia Română, institutele de cercetare științifice, Ministerul Apărării Naționale, Arhivele Naționale, Departamentul de administrație publică din cadrul Guvernului, muzeele naționale și județene, inspectoratele pentru cultură etc.)

Colaborarea va viza organizarea de manifestări științifice și omagiale dedicate cunoașterii istoriei tricolorului românesc și cinstirii lui, publicării de lucrări, organizarea de expoziții.

Pentru desfășurarea activităților, S.R.V. va fi sprijinită material de instituțiile în cadrul cărora sunt angajați membrii săi.

Se va analiza, totodată, posibilitatea obținerii unor sponsorizări care să faciliteze desfășurarea activităților științifice la nivelul exigențelor actuale.

Propuneri în vederea cunoașterii istoriei drapelului național

1. Publicarea unei culegeri de studii referitoare la istoria tricolorului românesc.
2. Organizarea, la posturile de radio și televiziune, a unor concursuri având drept subiect istoria steagului național.
3. Realizarea unei expoziții itinerante care să ilustreze fenomenul vexilologic românesc. Propunem ca aceasta să fie deschisă nu numai în principalele orașe din țară, dar și în unele centre culturale românești din străinătate. Organizarea unor expoziții pe teme ca: „Tricolorul în medalistica românească”, „Emisiuni filatelice românești și străine referitoare la drapelul național românesc”, „Costumul popular românesc și tricolorul”.
4. Realizarea unor CD-ROM-uri sau casete cuprinzând texte referitoare la evoluția și semnificația drapelului național românesc. Culegerea, într-un volum, a unor citate (proză și versuri) extrase din literatura română modernă, având drept subiect tricolorul.
5. Luarea măsurilor ce se impun pentru ca în viitoarele enciclopedii și dicționare explicative să fie incluși pentru prima dată sau să fie explicați mai pe larg termenii folosiți în acest domeniu.
6. Reeditarea, cu text revăzut și adăugiri, a lucrării editate de Direcția de Cultură a Ministerului de Interne privind *Simbolurile naționale* (steag, stemă, imn, zi națională), în colecția „Pro Patria”, 1995.
7. Cuprinderea în manualele de istorie a unor lecții referitoare la istoria drapelului tricolor și semnificația elementelor din stema țării.
8. Editarea, în limbi de circulație internațională, a unei broșuri privind tricolorul românesc.
9. Asigurarea producerii și desfacerii în magazinele de suveniruri a unei miniaturi: Steagul României, însoțit de un text explicativ succint.

MARIA DOGARU

Toplița – izvor de viață spirituală

Prefațată de vernisarea expoziției „Miron Cristea și epoca sa”, la sediul Direcției Județene Harghita a Arhivelor Naționale, în prezența oficialităților laice și ecleziastice locale, Sesiunea națională de comunicări științifice având genericul *Patriarhul dr. Elie Miron Cristea – personalitate a bisericii străbune și a culturii românești*, desfășurată la Toplița (17-20 iulie 1998), a strâns laolaltă arhiviști, istoriografi, profesori, înalte fețe bisericești, parlamentari, ziariști, pentru a dezbate atât trăsăturile multiple ale complexei personalități a celui care a fost întâiul Patriarh al României și, totodată, întâiul exeget al operei lui Mihai Eminescu, cât și problematica creștină în ansamblul istoriei transilvane de ieri și de azi.

Comunicările și dezbaterile sesiunii au înfățișat, pe bază de mărturii noi și edificatoare, la modul realist-critic, omul și opera (lui) Miron Cristea, sub toate aspectele și înfățișările, implicate, în primul rând, în problematica bisericii ortodoxe române dar și europene, pe de o parte, dar stabilind punți de legătură cu bisericile anglicană, israelită, reformată ș.a.

Școala, cântul și jocul transilvănenilor, izvoarele creației culte, în general, și-au găsit, în preocupările înaltei și unicei fețe bisericești transilvane, același loc, pe care numai un suflet vibrant la tot ceea ce ființa românească aspiră le putea îmbrățișa deodată, neostenit, până la capătul zilelor. *Miron Cristea și perfecționarea învățământului teologic* (Cristina Dinu); *Miron Cristea, model de slujire pentru preotul ardelean* (C.Gane); *Miron Cristea și atașamentul față de cauza moșilor* (Marcel Morar); *Poziția patriarhului Miron Cristea față de orientările politice interbelice* (Vasile Curcăpeanu); *Aportul mediului cultural născădău la formarea personalității lui Miron Cristea* (Ioan Seni); *Preocuparea lui Miron Cristea pentru realizarea Catedralei Biruinței* (V.Z.Teodorescu); *Modul de receptare în actualitate a complexității personalității lui Miron Cristea* (George Muntean), sunt numai câteva teme ce au colorat peisajul științific al sesiunii toplițene.

Această amplă manifestare cultural-științifică a avut darul să edifice, în primul rând, pe participanți, la obiect, asupra fenomenului religios, asupra rolului și locului ocupate (sau care trebuie ocupate) de instituția bisericii în viața socială și să cumuleze, totodată, numeroase fapte inedite și teoretizări corespunzătoare în vederea îmbogățirii demersului istoriografic local și național.

MARIN RADU MOCANU

1848 în Vâlcea

A fost să fie ca Sesiunea de comunicări „Revoluția română de la 1848” (Râmnicu-Vâlcea, 23 iulie 1998) să aibă parte de o prefațare în gestul ing. Emilian Frâncu de a dona Direcției Județene Vâlcea a Arhivelor Naționale o arhivă audio-vizuală, având și aparatura de înregistrare respectivă, privind trecutul istorico-cultural al meleagurilor vâlcene.

Alocuțiunile prefectului județului Vâlcea, ing. Nicolae Curcăneanu, vicepreședintele Consiliului județean, profesorului Petre Stăvăroiu, șefului Inspectoratului județean de Poliție, Nicolae Dinu, au reliefat, în ordine, influența civilizației apusene asupra declanșării evenimentelor revoluționare pașoptiste în Țările Române,

profesionalitatea arhiviștilor vâlceni în evocarea aspectelor locale ale Revoluției de la 1848 și, respectiv, rolul Arhivelor vâlcene – structură a Ministerului de Interne – ca factor stimulator de creație istorico-culturală, locală și națională.

Deschizând lucrările propriu-zise, P. S. Gherasim Cristea, episcop al Râmnicului, l-a înfățișat pe preotul Radu Șapcă drept un produs al unei familii de intelectuali sătești, ca pe cel care a pus în fapt ideile revoluționare de la București și ca pe o anume *jertfă* revoluționară.

Extinzând ideea, P.S. prof. dr. Irineu Slătineanu, arhiepiscop-vicar al Episcopiei Râmnicului, a probat documentar participarea bisericii strămoșești la Revoluția de la 1848, prin suficiente nefericite cazuri de reprimare a unor fețe bisericești (mitropolitul Melitiei, protopopul Turcu, arhimandritul Snagoveanu ș.a.), care au luminat mințile mulțimii față de conținutul ideilor de libertate, egalitate și fraternitate raportate la viața ei zilnică.

Asupra refugiaților transilvăneni în județul Vâlcea în 1849, în majoritatea membrilor ai administrației și militari cu familiile lor, fugari în fața armatelor generalului Bem, a făcut o bine documentată expunere arhivistul D.Garoafă.

Despre anul 1848 în „Valahia Mică” (Olteană) s-au mai pronunțat arhiviștii Dan Neguleasa, cu referiri la activitatea familiei Bibescu în Gorj, în maniera contrarevoluționară, și Teodor Mavrodin, care a ținut să explicitizeze expresia de „popor român”, des utilizată în circularele înaltelor fețe bisericești către parohii, emise în timpul revoluției.

Componența și scopul manifestărilor taberei militare organizate la Troianu de generalul Magheru au fost ilustrate în maniera realist-critică de arhivist-muzeograful Petre Bardașu. O originală expunere asupra operei lui Nicolae Bălcescu în perspectiva ideologică a făcut prof. N.Bănică-Ologu, director al „Memorialului Bălcescu”, iar asupra gândirii economice a marelui cărturar pașoptist s-a pronunțat conf. dr. Gh. Simeanu.

O intervenție profesional autorizată asupra rolului masoneriei în ideatica pre-pașoptistă a fost semnată de istoricul Horia Nestorescu-Bălcești.

Fiind considerat, aproape unanim, unul din cele mai revoluționare județe ale anului 1848, vâlcenii și-au făcut – prin nota științifică ridicată a sesiunii – o datorie de conștiință civică și profesională.

MARIN RADU MOCANU

**Eva Mârza, *Din istoria tiparului românesc.
Tipografia de la Alba Iulia, 1577-1702,
Sibiu, Editura Imago, 1998***

Așa cum mărturisește însăși autoarea în *Introducere*, „prezentul opuscul trage, deocamdată, o linie, după cercetările întreprinse din primele decenii ale secolului al XIX-lea și până la zi, încercând să alcătuiască «summa» a tot ce s-a scris despre tipografiile slavo-română și românească de la Alba Iulia”.

Într-adevăr, dr. Eva Mârza oferă cercetătorilor o sinteză utilă și completă asupra activității cărțurărești și tipografice din bătrânul Bălgrad transilvan, în răstimpul unui veac de mari frământări politice, sociale, culturale și religioase.

Ordonarea cronologică a materialului, analizarea competentă și aproape exhaustivă a fiecărei tipăriri, aprecierea contribuției fiecărui ierarh la propășirea literelor românești și a credinței ortodoxe, lansarea unor noi ipoteze de cercetare dovedesc cu prisosință că dr. Eva Mârza stăpânește cu dezinvoltură întreaga problematică, este la curent cu toată bibliografia mai veche sau de dată recentă, parcurgând studii în limbile română, maghiară, germană, slovacă, franceză și engleză.

Cartea este structurată pe mai multe capitole, urmărindu-se criteriul cronologic.

Pentru perioada 1577-1580, autoarea pune în discuție activitatea diacului Lorinț, care a scos din teascurile tipografiei trei cărți slavonești: un *Tetraevanghel*, un *Octoih* și o *Psaltire*. Urmează apoi intervalul de timp cuprins între 1639-1642, care marchează începuturile tiparului românesc, cu caractere chirilice, la Alba Iulia. De această perioadă se leagă apariția *Evangheliei cu învățătură*, 1641, astăzi o raritate tipografică și *Catehismul calvinesc*, 1642, din care nu ni s-a păstrat nici un exemplar, semnalat însă în lucrările bibliografice, dar, mai ales, activitatea tipografică a Popii Dobre din Țara Românească, pe care-l vom întâlni și în perioadele următoare.

Dacă pentru cele două momente menționate nu se amintește numele nici unui ierarh român ortodox, pentru răstimpul de la 1648 până la 1656 personalitatea care domină spațiul cultural ardelean este mitropolitul Simion Ștefan. În vremea păstoririi sale apar două cărți fundamentale pentru creștinătatea ortodoxă: *Noul Testament* și *Psaltirea*.

Despre *Noul Testament de la Bălgrad*, 1648, s-a scris destul, dar insuficient. Este prima tipăritură, între copertile căreia se regăsesc cele patru evanghelii, *Faptele apostolilor*, dar mai ales *Apocalipsa Sf. Ioan Teologul*. Dacă pentru evangheliile traducătorii (din păcate, încă anonimi) ar fi putu consulta tipăritura lui Coresi, pentru *Faptele apostolilor* ar fi avut, poate, la dispoziție un exemplar din *Codicele Voronețean* sau din *Apostolul* diaconului Coresi, pentru *Apocalipsă* nu au avut nici un model. Este o traducere în premieră, de care s-au folosit, mai târziu, traducătorii *Bibliei de la București*.

Importanța *Noului Testament* depășește cadrul tipografic. Este prima ediție științifică a *Bibliei* din punct de vedere teologic, prin adnotările sale marginale, este prima carte în care se discută probleme lingvistice: necesitatea unificării limbii, necesitatea utilizării neologismelor latinești și grecești, dar mai ales lansează în premieră teoria circulației cuvintelor (idee reluată mai târziu de B.P.Hasdeu).

Monument de limbă și creație teologică ortodoxă, *Noul Testament* s-a bucurat de un tiraj apreciabil și de o circulație destul de largă, fiind semnalate exemplare în bisericile din Bihor, Maramureș, Banat și, bineînțeles, din Transilvania.

A doua carte de cult, *Psaltirea*, 1651, venea să completeze programul politic și religios al cercurilor princiare din Alba Iulia, acela de a tipări întreaga *Biblie*.

Tot din această perioadă, dar independent de activitatea mitropolitului cărturar, datează și două cărți românești de factură calvină: *Catehismul calvinesc*, 1648, cu litere latine și ortografie maghiară, ediția a doua a celui din 1642, și *Scutul Catehismului*, 1656, de fapt, a treia ediție a catehismului calvinesc, care venea să ia apărarea susținătorilor calvinismului din Transilvania în fața acuzelor aduse de mitropolitul Moldovei, Varlaam, în cunoscutul său *Răspuns împotriva catehismului calvinesc*.

În anul 1656, tipografia românească din Alba Iulia își încetează activitatea pentru o perioadă de aproape trei decenii, pentru a fi reluată abia în 1683 de Ioan Zoba din Vinț, „notărașul Săborului mare”.

De formație calvină, în atmosfera de calvinizare a bisericii românești sub principele Mihai Apafi, Ioan Zoba din Vinț va aduna texte manuscrise, va scrie, va traduce și va tipări cărți „pentru luminarea neamului nostru”, sub deviza: „cetește, ascultă și învață”. Eforturile sale se vor materializa prin tipărirea *Sicriului de aur*, Sebeș, 1683, prima carte românească de omiletică funebră, a *Cărării pe scurt spre fapte bune îndreptătoare*, 1685, tradusă din maghiară după un model englezesc, a *Ceaslovețului*, 1685-1686, tradus din slavonă și care cuprinde slujbele de noapte și de zi, a *Rânduiei diaconșvelor*, 1687, și a *Molivelnicului*, 1689, ultimele două bucurându-se de binecuvântarea mitropolitului Bălgradului, Varlaam.

Ultima perioadă, 1695-1702, caracterizată pe plan politic prin trecerea Transilvaniei sub directă jurisdicție a împăraților de la Viena, iar pe plan religios prin înlocuirea propagandei calvine cu cea catolică și, implicit, prin nașterea unei noi confesiuni: biserica greco-orientală ortodoxă, cum ar fi: *Ceaslovețul* de la Sibiu, 1696, sau cunoscutul *Chiriacodromion* din 1699, scos de un apreciat tipograf al vremii, Mihail Ișvanovici, ucenicul învățatului mitropolit Antim Ivireanul.

Aceluiași tipograf îi datorăm și editarea *Bucoavnei* din 1699, carte foarte rară astăzi, din care s-au păstrat doar două exemplare, fiind primul manual pentru învățarea scrisului și cititului în limba română.

Această ultimă perioadă de activitate tipografică bălgrădeană se încheie cu *Pâinea pruncilor*, 1702, un catehism, de data aceasta de orientare catolică, destinată copiilor români. Această tipăritură anunță, de fapt, începutul unei noi serii de cărți necesare răspândirii noii religii românești din Transilvania, biserica unită cu Roma, activitate ce-și va schimba și sediul în favoarea unui nou centru pe harta religioasă a Transilvaniei, Blajul.

Prin această lucrare, atât de densă în informații și atât de sistematic expusă, dr. Eva unită cu Roma. Cu toate acestea, cărțile de cult tipărite poartă, în continuare, pecetea curat Mărza a dorit să confirme încă o dată, dacă mai era cazul, că Munții Carpați nu au fost niciodată o graniță naturală, spirituală sau politică, relațiile ierarhilor ardeleni cu colegii lor moldoveni și munteni în promovarea culturii românești și a religiei ortodoxe, schimbul de tipografi și material tipografic dintre cele trei țări, ca și circulația

producțiunilor tipografice ardelene printre românii din Moldova și Țara Românească fiind tot atâtea argumente incontestabile.

Bibliografia selectivă, rezumatul în limba germană, indicele de persoane și anexe cu principalele reproduceri după foile de titlu, frontispicii, steme, inițiale ornate sau viniete completează, în mod fericit, o strădanie de mai mulți ani închinată vieții culturale din fosta capitală a Transilvaniei.

Autoare a mai multor studii dedicate cărții vechi și tiparului românesc din Transilvania, coautoare la catalogul cărții românești vechi din județul Alba sau la editarea *Noului Testament din 1648*, dr. Eva Mârza constituie și un model de cercetător științific, dar și de adevărat membru al cetății Alba Iulia. Exemplul ei ar trebui urmat și de cei ce s-au ocupat constant sau sporadic de activitatea tipografică din alte cetăți ale cărții românești, cum ar fi: Blajul, Râmnicul, Târgoviștea sau Iași.

DRAGOȘ ȘESAN

**Constantin Dobrescu, Mihai Rachieru,
*Viața culturală a municipiului Ploiești și a
județului Prahova (1900-1948). Documente,*
București, Editura Silex, 1997, 386 p.**

În suita publicațiilor elaborate de arhiviștii români se înscrie o nouă lucrare, menită, de autorii Constantin Dobrescu și Mihai Rachieru, să fie un util instrument pentru cei doritori să cunoască evoluția activității culturale desfășurate în perioada anilor 1900-1948 în municipiul Ploiești și județul Prahova.

Deținători ai unui valoros tezaur, arhiviștii prahoveni au desfășurat o acțiune de depistare a celor mai sugestive mărturii care, prin conținutul lor, au calitatea să redea atmosfera anilor, preocupările și strădaniile înaintașilor. Documentele publicate, după un dificil examen selectiv, au fost alese din noianul altora care ar fi putut fi integrate pentru a evidenția multitudinea aspectelor ce i-au antrenat pe prahoveni la acțiune, dezideratele și realizările lor, toate fiind concludente moșteniri pentru urmași.

Volumul, incluzând 774 documente, prin modul cum a fost conceput se constituie într-o reușită realizare editorială, având în vedere atât conținutul documentelor, cât și modul de prezentare a acestora. Volumul este structurat astfel: *Introducerea* (p. 5-6); *Nota asupra ediției* (p. 7-8), în care autorii redau criteriile care i-au călăuzit în procesul de elaborare. Sunt evocate principalele fonduri și colecții de documente, publicațiile periodice, aria geografică acoperită de aceste documente, respectiv perimetrul județului din perioada interbelică, angajamentul autorilor de a recidiva prin elaborarea, în continuare, a altor volume.

Valeriu Râpeanu, în p. 9-12, sub titlul *Farmecul Arhivelor*, face o incursiune în universul documentelor reunite în acest volum, considerând că mărturiile sunt relevante nu numai pentru zona prahoveană, ci și pentru actul cultural al României, oameni și fapte constituindu-se componente ale amplului proces cultural național. Anii marcați de complexe manifestări evidențiază preocupări și soluții adoptate de diversele coloraturi ale

factorilor politici. Documentele sunt concludente și pentru completarea portretelor unor personalități care, în ambianța prahoveană, au contribuit la propășirea culturală.

Rezumatele documentelor (p. 13-32) oferă o primă posibilitate de orientare a cercetătorului în a parcurge operativ cele 385 pagini ale volumului, pentru a sesiza prezența aspectelor urmărite predilect.

Textele celor 774 de documente sunt incluse în p. 33-380, fiind menționat, pentru fiecare, deținătorul. Fiind o lucrare elaborată pe parcursul mai multor ani, autorii n-au mai operat însă schimbările intervenite în denumirea actualilor deținători; ne referim la trimiteri de genul *Arh. St., ..., sau B.A. R.S.R.*

În p. 381-385 este inclus un indice general, în care sunt prezentate nume de persoane și de instituții. Regretabil este însă că el are un caracter parțial, nu toate numele din documente regăsindu-se în acest indice, iar atunci când sunt menționate nu au toate referințele. Exemplificăm cu „V. Brătulescu”, citat la doc. 429 (p. 210) însă nu este citat și la doc. 773 (p. 380); „Asociația inginerilor”, doc. 549 (p. 264), nu este menționată; „însuflețit apostol al culturii”, prof. Nicolae Simache, personalitate ce a fost părintele muzeografiei prahovene, și nu numai, ar trebui să fie integrat la toate pozițiile oferite de documentele incluse în volum (vezi doc. 449, p. 244, lipsă din indice). S-ar putea formula întrebarea: de ce revendicați un indice complet, în care să fie cuprinse toate numele? Răspunsul este în directă concordanță cu timpul ce-l are la dispoziție cel pornit pe făgașul depistării. Acest volum nu este un roman care să fie citit din scoarță în scoarță. Este un instrument științific pus la dispoziția celor ce au nevoie, la un moment dat, de elementele care să-i conducă la reconstituirea unei biografii, de exemplu. Putem considera indicele ca un elementar instrument de lucru ce conferă lucrării soliditate și circulație în rândurile cercetătorilor. Sperăm că în viitoarele volume autorii vor proceda la folosirea calculatorului pentru a extrage datele care să conducă la realizarea riguroasă a indicelui.

Parcursul textelor documentelor oferă posibilitatea de a sesiza acele inițiative care, prin strădania entuziașilor, au reprezentat actul cultural ce a ridicat localitatea, devenind adeseori exemplu mobilizator și pentru alte așezări urbane. Noua apariție editorială este un real sprijin pentru cei care desfășoară minuțioasă operă de alăturare a informațiilor în vederea alcătuirii unei repertorizări a personalităților care își au obârșia pe plaiurile prahovene, sau au venit și au contribuit la propășirea culturii acestui județ. Sperăm că editarea acestui volum va fi numai începutul, altele și altele i se vor alătura, oferind spre cunoaștere mărturiile trecutului și pe această cale asigurând și o mai bună conservare a documentelor păstrate în arhive. Este o muncă de mare răspundere, care reclamă cunoașterea disciplinei arhivistice, răbdare și perseverență pentru a putea ajunge la momentul când cartea se află pe masa de lucru a cercetătorului. Totodată, editarea reclamă substanțiale fonduri bănești, care de multe ori sunt greu de recuperat, cartea de acest gen având un regim de vânzare lentă, constituindu-se predilect o prezență în bibliotecile publice. Ca atare, gestul celor care înțeleg să faciliteze editarea unei asemenea serii de ediții de documente reprezintă o participare la actul de cultură, la promovarea științei, demn de toată lauda.

Suntem datori să apreciem și condițiile grafice în care a apărut volumul, eleganța distribuirii în pagină, caracterul literelor, varietatea lor în funcție de menirea atribuită de autori componentelor cărții.

Tuturor celor care au contribuit la realizarea volumului sincere felicitări și urarea de a continua această operă.

VIRGILIU Z. TEODORESCU

**„Janus” nr.1/1997,
revista Consiliului Internațional al Arhivelor**

Cele mai multe materiale publicate în acest periodic au fost prezentate la seminariile organizate de CIA.

Într-unul din articole, arhivistul este asemănat cu patru animale: elefantul (pentru memorie), veverița (pentru că adună), hârciogul (pentru că stochează) și cârțița (pentru că lucrează în locuri întunecoase, departe de privirile celorlalți).

Arhivistul trebuie să aibă cunoștințe de drept, științe politice, de administrație publică și arhivistică. De asemenea, lui este necesar să i se ofere condiții de muncă și atmosferă bune.

Articolele care abordează problema formării arhiviștilor pun accentul pe instruirea unor adevărați „arhiviști-avocați”, adică arhiviști care să-i convingă pe non-arhiviști de importanța arhivelor și a profesiei de arhivist. S-a observat că în ultimul timp accentul pus pe practică este în detrimentul laturii teoretice în activitatea arhivistică. De aceea, educatorii trebuie să-i facă pe studenți să înțeleagă, mai mult decât să lucreze practic.

Un autor protestează împotriva încetățenirii prejudecății că practica trebuie făcută numai în arhive și muzee.

Trei articole se ocupă de arhivele firmelor americane, scoțiene și australiene. Arhivele comerciale americane, de exemplu, au apărut pe la 1900. Abia prin 1940-1950 câteva corporații, precum „Kodak” și „Coca Cola”, au inițiat programe pentru pregătirea arhiviștilor proprii. Astăzi, numeroase firme au arhiviști angajați sau apelează la colaboratori.

Un alt articol vorbește de plata serviciilor făcute de Arhive, servicii care până la un moment dat au fost gratuite. În unele țări arhiviștii se gândesc cum să ofere materialul potrivit, beneficiarului potrivit, la timpul potrivit și la cel mai mic preț. Se pune problema: să vină beneficiarul la Arhive sau Arhivele la el?

Arhiviștii canadieni au început o campanie ce are drept scop conștientizarea publicului de importanța arhivelor.

Ultimele articole sunt consacrate, unul, principiilor directe elaborate de CIA pentru o Lege a arhivelor istorice și a celor curente, și al doilea, colaborării între arhiviști și arhitecți în construirea sediilor de arhive (arhiviștii știu ce utilități urmează să aibă clădirea, ce perspective trebuie avute în vedere și neajunsurile clădirii existente).

DOINA-CRISANTA ILIE

**Direction Des Archives de France,
*Les Archives personnelles des scientifiques. Classement et
conservation,*
Paris, Archives Nationales, 1995, 98 p.**

Noua disciplină autonomă – istoria științelor – i-a condus de puțin timp pe arhiviști și cercetătorii din Franța să se preocupe de conservarea arhivelor științifice, care constituie izvoarele acestei istorii. Redactată de specialiști din aceste arhive sub forma unui ghid, lucrarea *Les Archives personnelles des scientifiques. Classement et conservation* parcurge diferite etape ale muncii efectuate asupra unuia din fondurile de arhivă, de la luarea în primire a acestuia până la punerea sa la dispoziția cercetătorului.

Volumul pe care îl supunem atenției cititorului, apărut sub egida Direcției Arhivelor din Franța, se compune dintr-o prefață, un studiu introductiv, șase capitole și anexe.

Prefața (p. 5), scrisă de Alain Erlande-Brandenburg, Director al Arhivelor din Franța, cuprinde câteva considerații privind asocierea Direcției Arhivelor din Franța la inițiativele luate de către instituțiile științifice prestigioase pentru ocrotirea patrimoniului lor, subliniind necesitatea acestei lucrări, urmată de îndemnul adresat diferiților oameni de știință, arhiviști, bibliotecari și documentariști, cercetători ai istoriei științei, de a colabora la conservarea și la punerea în valoare a izvoarelor provenind din fondurile de arhive științifice.

Introducerea (p. 7-8) face referiri la disciplina de curând apărută, la izvoarele care constituie această istorie a științelor și extrase din trei mari categorii de arhive, fiecare cu problemele lor specifice, respectiv, arhivele de tutelă ale instituțiilor publice de cercetare științifică și de învățământ, arhivele proprii ale instituțiilor publice și arhivele personale ale oamenilor de știință; menționându-se totodată și dispersia acestor arhive la familii, laboratoare, centre de documentare sau biblioteci, mai mult decât în servicii de arhivă.

Capitolul I, *Constituirea fondurilor* (p. 13-17), este împărțită în mai multe subcapitole: Colecta; Moduri de achiziționare – donație, dispoziție testamentară, desemnare, schimb, depozit, cumpărare; Câteva prevederi ce trebuie luate; Transferul fondului.

Capitolul II, *Clasificarea* (p. 19-28), are următoarele subcapitole: Definiție; Recomandări generale; Respectarea fondurilor; Documentarea, primirea de ajutor; Luarea la cunoștință despre ansamblul fondului; Identificarea marilor ansambluri de documente; Alegerea clasificării potrivite și a instrumentelor de cercetare; Redactarea unui document de lucru; Clasificarea internă; Selecționările și eliminările; Tipăriturile; Clasificarea materială și analiza dosarelor; Câteva cazuri speciale; Organizarea planului de clasificare; Redactarea inventarului; Ambalajul de prezentare; Paginarea și ștampilarea; Cotarea.

Capitolul III, *Marile categorii de documente, clasificare și analiză* (p. 29-37), cuprinde subcapitolele: Corespondența – clasificarea alfabetică, clasificarea cronologică, observații; Caiete și carnete de laborator și de experiențe; Dosare de lucru; Note de lucru și de lectură; Dosare de articole și lucrări, manuscrisele; Note de curs; Documente cu caracter biografic; Dosarele cu caracter administrativ; Documentele în afara formatului sau pe suport specific.

Capitolul IV, *Redactarea instrumentelor de cercetare* (p. 39-48), conține: Diferitele tipuri de instrumente de cercetare – repertoriul (indicele) numeric, inventarul rezumat analitic, repertoriul numeric detaliat; Descrierea documentelor; Diferitele elemente ale instrumentului de cercetare – introducerea, sumarul, bibliografia și sursele complementare, indexul și anexele; Practica în bibliotecă.

Capitolul V, *Instrumente informatice* (p. 49-53), are subcapitolele: Ce tip de calculator?; Când se utilizează calculatorul?; Cum se construiește o bază de date?; De la baza de date la inventar – punerea în ordine a fișelor, redactarea inventarului, prezentarea fișelor în inventar; Cum să alegem calculatorul?; Concluzie.

Capitolul VI, *Păstrarea și comunicarea arhivelor* (p. 55-62), cuprinde: Păstrarea documentelor – suporturile, altele decât hârtia și documentele în afara formaului; Condițiile materiale ale comunicării; Termenele de comunicare; Proprietatea literară și artistică cu principiile, lucrările protejate, excepții la protecție, drepturile morale, drepturile patrimoniale.

Anexele (p. 63-96) grupează texte legislative și regulamentare, orientare bibliografică, adrese și alte documente utile.

Textele legislative și regulamentare conțin: Legea nr. 79-18, din 3 ianuarie 1979 asupra arhivelor (extrase); Decretul nr. 79-1040, din 3 decembrie 1979 referitor la ocrotirea arhivelor private; Legea nr. 68-1251, din 31 decembrie 1968, care are drept obiect conservarea patrimoniului artistic național; Decretul nr. 70-1046, din 10 noiembrie 1970, fixând condițiile în care sunt date aprobările prevăzute prin Legea nr. 68-1251, din 31 decembrie 1968; Codul proprietății intelectuale, 1 iulie 1992 (extrase).

Orientarea bibliografică conține: Istoria arhivelor; Legislația și regulamentul arhivelor; Arhivistica generală; Arhivele administrative; Arhivele întreprinderilor; Arhivele private; Arhivele științifice; Instrumentele de cercetare (generalități, starea generală a fondurilor din Arhivele Naționale, starea inventarelor din Arhivele Naționale, starea inventarelor din Arhivele departamentelor, comunale și ospitaliere, ghiduri de cercetare); Clădirile de arhive și condiții materiale de conservare; Arhive sonore și audiovizuale; Proprietatea literară și artistică.

Se oferă adrese utile privind servicii de arhive și biblioteci, asociații specializate, furnizori.

Documentele de lucru cuprind: documentul de transfer și contractul de donație din arhivele private.

Lucrarea se încheie cu un lexic de termeni arhivistici.

LAURENȚIU ȘTEFAN SZEMKOVICS

**„Archives and Manuscripts.
The Journal of the Australian Society of Archivists”,
mai 1995**

Prezentăm, pe scurt, problemele mai importante abordate în această publicație, cu o copertă remarcabilă.

Încă de la nașterea cetățeanului, statul adună date despre el. Confidențialitatea acestor date e consfințită, iar accesul la ele e reglementat. Nimic nu poate fi dat

publicității fără consimțământul persoanei în cauză. În această privință arhivistul are o mare răspundere. Tratatul pentru Drepturile Omului permite accesul la dosarul personal numai în interesul securității naționale, pentru protejarea sănătății, drepturilor și libertăților celorlalți. Însă tratatul nu se referă la cercetările istorice sau medical-științifice. În Franța, de exemplu, s-a descoperit că indivizii cu glaucom sunt urmași unor anumite cupluri de acum 500 de ani. Astfel, 30000 de francezi ar fi amenințați de orbire. Să-i informeze cercetătorii pe acești oameni? Nu! spune Comisia pentru Informatică și Libertăți.

Arhivarea profesionistă a filmelor a început în 1930. În ultima vreme, înmulțirea documentelor audiovizuale pune mereu alte probleme: stocarea, păstrarea și personalul specializat. E greu de definit arhivele audiovizuale și statutul arhivistului AV. În 1992, s-a înființat Audiovisual Archiving Philosophy Interest Network – un fax pentru cei interesați.

Arhivele Lesbienelor și Homosexualilor au fost înființate în 1983. Ele conțin materiale elaborate de homosexuali sau care se referă la homosexualitate. Adună, de asemenea, documente antihomosexuale și unele care reflectă divergențele între comunitățile de homosexuali. Documentele constau din publicații, afișe, insigne, invitații, benzi magnetice, filme, operele unor artiști homosexuali, dosare despre arestări și oprimări de dinainte de legalizare, documente educative despre SIDA.

După arhivele muzeelor, se vorbește despre formarea arhiviștilor la fără frecvență. În Australia, sunt puțini arhiviști calificați, astfel că s-au organizat cursuri „la distanță”, pe calculator și prin corespondență.

Mai departe este atacată problema accesului la arhivele care conțin informații despre băștinași. În ultima vreme s-au deschis Arhivele Guvernamentale care stochează date despre familiile și strămoșii băștinașilor, împrăștiați și separați de guvernele anterioare.

Din fericire, Statul australian a fost întemeiat în era tiparului, așa că există suficiente documente pentru începuturile lui.

La rubrica „Treceri în revistă” sunt recenzate câteva publicații despre documente și arhive.

După rubrica intitulată „Conferințe și seminarii” urmează „Expoziții”, în care este descrisă expoziția *Christian Dior – magia modei*, deschisă la Sydney, în 1994.

Ultimele două capitole dau scurte știri despre activitățile arhivistice din Australia și Papua Noua Guinee.

DOINA-CRISANTA ILIE

„Archivo General de la Nación”, Buenos Aires, Argentina, 1996

Paginile Revistei Arhivelor din Argentina („Archivo General de la Nación”. Departamento documentos escritos) pe anul 1996 sunt închinute, în totalitate, celor două mari evenimente naționale: aniversarea a 180 de ani de la Declarația Independenței Naționale și 175 de ani de apariție neîntreruptă a revistei, „ARCHIVO GENERAL DE LA NACIÓN”.

În cuvântul introductiv, Miguel Unamuno, directorul revistei, menționează importanța acestor aniversări și pune la dispoziția cercetătorilor argentinieni materiale informative privind aceste evenimente.

Revista este structurată pe patru mari capitole. Primul capitol cuprinde un catalog sumar al Fondului Congresului General Constituant (1816-1819), cu documente care surprind momentele pregătitoare și desfășurarea propriu-zisă a Congresului din orașul San Miguel de Tucumán, unde s-a hotărât proclamarea independenței popoarelor aflate sub ocupația coroanei spaniole. Printre documentele citate sunt menționate: Copia Actului de Independență, Regulamentul provizoriu din 1817, corespondența unor personalități militare și ecleziastice pe această problemă. Capitolul al doilea cuprinde un indice onomastic al Fondului Congresului General Constituant (1816-1819). Capitolul al treilea este dedicat Catalogului sumar al fondului Teodoro Sánchez de Bustamante (1716-1836) care a intrat în patrimoniul arhivelor prin donația din 1972, făcută de o descendentă a familiei, Elena Brodeur de Sánchez de Bustamante. Teodoro Sánchez de Bustamante, de profesie avocat, s-a implicat direct în evenimentele care au pregătit actul de proclamare a independenței țării, fiind chiar unul din semnatarii lui. Fondul cuprinde documente referitoare la viața și activitatea lui publică, corespondență, rezoluții judiciare, pașapoarte, articole privind lupta de eliberare din America Latină. Un număr însemnat de documente se referă la activitatea lui în comisia care a pregătit și redactat actul proclamării independenței Argentinei. Capitolul al patrulea cuprinde un indice onomastic al fondului.

După cum menționa și directorul revistei, aceste fonduri documentare fac parte din patrimoniul istoric național și ele trebuie consultate obligatoriu de toți cercetătorii și de cei care se vor ocupa de istoria Argentinei de la începutul secolului trecut.

DRAGOȘ ȘESAN

**„Levéltári Közlemények” („Comunicări Arhivistice”),
LXVI, nr. 1-2, Budapesta, Editura Academiei, 1995**

„Levéltári Közlemények” este revista Arhivelor Naționale din Ungaria și reprezintă, alături de „Levéltári Szemle”, un important instrument de lucru pentru arhiviștii din țara vecină.

Publicația are un conținut bogat, cuprinzând probleme de arhivistică, studii de istorie bazate pe cercetarea documentelor din arhive, documente, precum și prezentarea unor activități arhivistice desfășurate pe plan intern, recenzii ale unor cărți de specialitate, bibliografia literaturii arhivistice maghiare pe 1993.

Numerele 1-2 ale revistei apărute în 1995 sunt dedicate lui Sashegyi Oszkár. Lakos János scrie un articol intitulat *Sashegyi Oszkár (1915-1994)*, despre viața și activitatea fostului director general adjunct al Arhivelor Naționale din Ungaria (p. 5-7). De asemenea, Spira György, în articolul *Sashegyi Oszkár și ultimele opere ale lui Széchenyi (Părere opusă, 1993)*, prezintă cariera istorică a lui Oszkár Sashegyi, care a culminat în 1991 cu publicarea celor mai importante opere ale contelui Széchenyi István scrise între 1857 și 1860 (p. 9-12). În semn de omagiu față de ilustrul cercetător, Szrenka Eva întocmește o bibliografie cuprinzând lucrările acestuia (p. 13-18).

Sub titlul *Predialii episcopiei din Zagreb la începutul secolului al XV-lea*, Borsa Iván schițează un studiu elaborat pe baza publicării volumelor III-IV (1411-1420), ce conțin documente din perioada regelui Sigismund din Arhiva Nadbiskupski din Zagreb (Croatia), referitoare la „prediali” (nobili ecleziastici), dorind să atragă atenția cercetătorilor asupra epocii respective (p. 19-27).

Un alt studiu este dedicat problemelor privind *Activitatea Vistieriei maghiare de administrare a impozitului în secolele XVI-XVII*, în care Nagy István face unele precizări în legătură cu modalitatea achitării dărilor de către populație (p. 29-51).

În articolul *Izvoare inedite ale istoriei noastre din secolul al XVII-lea. Recensămintele soldaților secui*, Demény Lajos abordează probleme legate de secuii așezați la granița Ungariei de Est, sub denumirea de „lusters”, din ordinul regelui Mathias, dat la 9 decembrie 1473, precizând că primele dovezi documentare privind-i pe „lusters” sunt cunoscute din anii 1569 și 1575 (p. 53-65).

Kállay István, în articolul *Ținerea evidenței averilor orașenești*, face o trecere în revistă asupra modului cum se înregistrau proprietățile orașelor libere regale din Ungaria în perioada 1686-1848 (p. 67-84). În studiul lui R. Várkonyi Agnes, *Metamorfozele cenzurii*, sunt reliefate observațiile lui Oszkár Sashegyi asupra schimbărilor intervenite în supravegherea publicării cărților în Ungaria între secolul al XVII-lea și mijlocul secolului al XIX-lea, ajungând până în contemporaneitate (1958-1974) și subliniind durabilitatea ideii de cenzură (p. 85-91).

Conceput ca o privire generală pe bază de izvoare de arhive domeniiale ce cuprindeau planuri, hărți și conscripții teritoriale, studiul lui Dóka Klára intitulat *Proprietățile Arhiepiscopiei din Esztergom (1726-1895)* dă contur domeniului arhiepiscopal, care a jucat un rol special în structura proprietății din Ungaria (p. 93-119).

În studiul lui Pajkossy Gábor, *Rapoarte parlamentare din epoca reformei în Ungaria*, sunt descrise rapoartele parlamentare (10 la număr), apărute între 1832 și 1848 și relatate într-o formă neoficială, asupra întrunirilor Dietei Maghiare, care aveau drept scop dezbaterea reformei; rapoartele acestea au fost editate de persoane private (ca Lajos Kossuth) și notate apoi de copişti pentru subscrieri (p. 121-136).

În articolul *Ghid la cercetările genealogice în Arhivele Naționale din Ungaria*, Nyulásziné Straub Éva oferă informații cercetătorilor care știu puțin despre literatura profesională fundamentală și despre izvoarele arhivistice utilizate la studii în genealogie și heraldică (p. 167-181).

Sub genericul „Comunicări de izvoare” întâlnim trei studii, unul intitulat *Primul instrument arhivistic al arhivelor municipale din Cluj (Indicatorul de limbă maghiară din 1592 al notarului Diósy Gergely)*, oferă, prin autorul său, Kiss András, informații despre prima încercare, cunoscută, de a aranja și de a face descrierea „scrisorilor” orașului Cluj, a lui Diósy Gergely, între 1582 și 1592, într-o lucrare numită „Index”. Aceasta, incluzând 300 de scrisori, reprezintă, după părerea autorului studiului, unul din cele mai valoroase materiale ale istoriei de arhivă din Transilvania și de terminologie arhivistică din Ungaria (p. 197-219).

Al doilea studiu, semnat de Csetri Elek, prezintă câteva documente din care transpar planurile diversioniste sud-est europene ale Franței în perioada 1793-1796, a căror țintă a fost Austria, iar Polonia și Ungaria erau considerate de către Franța ca țări potențial aliate împotriva acesteia (p. 221-234).

În cel de-al treilea studiu, *Maghiarii în ministerele comune austro-ungare (Autobiografia baronului Orczy Béla din 1890)*, Somogyi Eva abordează probleme legate de includerea în guvern a oficialilor de cetățenie maghiară, ca urmare a dualismului austro-ungar din 1867, proces accelerat la sfârșitul secolului al XIX-lea, ajungându-se ca proporția ungarilor în ministerele comune, la începutul primului război mondial, să fie de 1/5, un reprezentant important al acestui tip de oficiali fiind baronul Orczy Béla, primul conducător al Biroului Extern al comunității, apoi ministru al Familiei Regale (p. 235-243).

Rubrica „Literatură” este dedicată prezentărilor de cărți apărute în ultima perioadă, dintre care amintim: *Arhiva familiei Abaffy, 1247-1515; Arhiva familiei Dancs, 1232-1525; Arhiva familiei Hanvay, 1216-1525*, de Borsa Iván (p. 247-248); *Arhiva Ministerului de Justiție. Repertoriul*, de Kardos Kálmán (p. 255-257); *Anuarul de istorie al bisericii din Ungaria*, de Bertényi Iván, Dóka Klára (p. 257-259).

În cadrul rubricii „Cronica”, este publicată *Darea de seamă a Arhivei Naționale din Ungaria privind activitatea pe anul 1994*, în care Lakos János pune accent pe problemele prioritate din activitatea arhivistică: sporirea și apărarea fondurilor arhivistice, acordarea asistenței de specialitate la crearea și deținătorii de documente, serviciul la sala de studiu, editarea unor publicații, munca din bibliotecă, legături cu instituții de profil din alte țări, perfecționarea profesională a salariaților etc. (p. 267-287).

Nyulásziné Straub Éva relatează, în articolul său, despre expoziția organizată de Arhiva Națională din Ungaria (martie 1994 - februarie 1995), cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la moartea lui Kossuth Lajos (p. 288-289); un alt articol relatează despre înmânarea primului premiu „Pro Archivo Regni”, la 1 martie 1995, de către directorul general al Arhivei Naționale din Ungaria, Lakos János, arhivistului șef dr. Fábíán Kiss Erzsébet (p. 289).

În ultima parte a revistei „Levéltári Közlemények”, Szabó Anikó alcătuiește *Bibliografia literaturii arhivistice maghiare*, 1993 pe baza lucrărilor și articolelor intrate în 1993, în Biblioteca Centrală a Arhivei Naționale din Ungaria (p. 293-318), referitoare la probleme de arhivistică, publicări de izvoare și reviste, istorie, drept, administrație, personal, expoziții, conferințe, congrese, necrologuri, relații internaționale, instrucția de specialitate, cultură generală, științe auxiliare ale istoriei (diplomatică, paleografie, sigilografie, heraldică, arhondologie, genealogie, codicologie, geografie istorică) etc., publicate în „Agrártörténeti Szemle” („Revista de Istorie Agrară”), „Hadtörténeti Közlemények” („Comunicări de Istorie Militară”), „Honismeret” („Cunoașterea patriei”), „Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei” („Comunicările Muzeului Herman Ottó din Miskolc”), „Levéltári Szemle” („Revista Arhivei”) „Századok” („Secole”), „Magyar Könyvszemle” („Revista Cărților Maghiare”) ș.a.

LAURENȚIU ȘTEFAN SZEMKOVICS

**„Levéltári Szemle” („Revista Arhivei”),
XLVI, nr. 1-4, 1996**

Revista „Levéltári Szemle”, periodic al Ministerului Culturii și Învățământului Public, secția arhivistică, apare trimestrial și reprezintă, alături de „Levéltári

Közlemények“ („Comunicări Arhivistice”), un important instrument de lucru pentru arhiviștii din Ungaria, și nu numai.

Cele 4 numere ale revistei apărute în 1996 au un conținut bogat, cuprinzând: studii de istorie bazate pe cercetarea documentelor de arhivă, articole ce abordează probleme de arhivistică, documente, recenziile unor cărți de specialitate și reviste ale arhivelor, prezentarea unor activități arhivistice desfășurate pe plan intern și internațional, necrologuri, publicații ale arhivelor maghiare pe anul anterior.

Dintre studiile de istorie bazate pe cercetarea documentelor, amintim pe cele ale lui Molnár András, intitulat *Încă și cu privirea comandă! Conte Batthyány Lajos la Dieta din 1843/44* (nr. 1, p. 3-20); Szűcs László – *Câteva chestiuni arhondologice ale Guvernului Național provizoriu* (nr. 1, p. 21-32), în care se fac referiri la formațiunile politice, efectivele Președinției Consiliului de Miniștri și ale celor 11 ministere din Ungaria în perioada 1944/45; Horváth J. András – *Activitatea și actele de la poliția de construire a Capitalei unite în anii 70 ai secolului al XIX-lea* (nr. 2, p. 3-23); Kujbusné Mecsei Eva – *Organizația economică din comunitatea orașului rural Nyiregyháza (1753-1837)* (nr. 3, p. 3-17); Tamáska Peter – *Organizarea Ministerului din industria cuptoarelor de topit (de turnătorie) și de mașini între 1950-1954* (nr. 3, p. 18-21).

La probleme de arhivistică, menționăm studiile lui Körmendy Lajos – *Gânduri ale arhivistului maghiar despre raporturile identității și mentalității (1945-1995)* (nr. 1, p. 33-43); Albrecht Kunszeri Gabriella – *Măsurile de apărare a stocului existent în Arhiva Națională Maghiară* (nr. 2, p. 24-28) și cel elaborat de un colectiv format din Hevér Tihámér, Kovács Árpád, dr. Kiss Edit, dr. Zimányi Mária – *Rapoartele muncii de igienă și examinarea micologică a Arhivei din Csongrád* (nr. 2, p. 29-34), unde sunt prezentate tipurile de ciuperci identificate în depozitele de arhivă și măsurile de combatere a acestora.

În paginile acestei reviste sunt publicate documente referitoare la : *Relații despre situația catolicismului din Ungaria între cele două războaie mondiale*, de Gergely Jenő (nr. 3, p. 22-41); *Ultima trimiteri a lui Kádár János de partea lui N.S. Hrușciov*, de Sóos László (nr. 3, p. 42-47); *Arhiva Națională, 1956 noiembrie 6. Lista întregitoare a pierderilor de documente rezultate din șirul de incendii*, Lakos János (nr. 4, p. 3-14); *Împrejurările constituirii Consiliului Muncitoresc din Nógrád*, de A. Varga László (p. 15-32); *Rapoartele diplomaților austrieci asupra imaginilor revoluției maghiare în Europa și Asia, adunate de Geesényi Lajos* (nr. 4, p. 33-42).

Dintre recenziile unor publicații de specialitate amintim: „*La Gazette des Archives*” pe 1994 (nr. 1, p. 44-50); *Noi instrumente de lucru ale Arhivei din Csongrád* (nr. 1, p. 51-53); *Istoria Körmendului* (nr. 1, p. 54-56); *Cronica lui Faust Márk și Klein Menyhért (1526-1616)* (nr. 1, p. 57-59); *Spîieria de casă Hans Seyfridt și cărticica de oșet (1609-1633)* (nr. 2, p. 51-53); *Consemnările de dijmă și de așezarea dării, secolele XVI-XVII, din Pest-Pilis-Solt* (nr. 2, p. 54-55); *Gânduri despre anuarul Arhivei din Hajdú-Bihar* (nr. 2, p. 56-58); *Registrele protocoalelor orașului Szombathely (1610-1614)* (nr. 3, p. 54); *Autonomia orașului Pápa în epoca feudalismului târziu (1730-1847)* (nr. 3, p. 55-56); „*Der Archivar*” pe 1994 (nr. 4, p. 43-46); *Die Archive in Ungarn* (nr. 4, p. 47-50); *Colecția de documente din epoca lui Sigismund, vol. IV (1413-1414)* (nr. 4, p. 51-53).

O altă interesantă prezentare este realizată de Varga J. János despre *Rapoartele misionarilor referitoare la Ungaria și Transilvania (1627-1707)*, scrisă de István György

(nr. 4, p. 54-56). Aflăm astfel că în 1622, Papa Grigore al XV-lea (1621-1623) a fondat colegiul care coordonează misiunile lumii catolice, Congregația Sfântului Propovăduitor, acesta îndrumând munca misionarilor bisericii înnoite în baza hotărârilor sinodului tridentin (1545-1563). Cuprinzătorul volum urmărește introducerea a 43 de rapoarte în limba italiană și latină; autorii au datat 25 despre Ungaria, 18 despre Transilvania între anii 1627-1707. Aceste izvoare oferă informații de istorie politică și bisericească, de istoria culturii și geografie, de natalitate și etnie. Alte recenzii publicate în periodicul prezentat: *Partea istorică a primei monografii Kanissa. Din timpuri străvechi până la 1848* (nr. 4, p. 57-59); *Școala țării. Izvoare economice valoroase ale Colegiului Reformat din Debrețin* (nr. 4, p. 60-61).

Activitățile arhivistice desfășurate pe plan intern și internațional sunt prezentate, de asemenea, în cuprinsul revistei. Astfel, Koroknai Ákos scrie despre *Ședința științifică festivă în Arhiva Națională Maghiară* (nr. 1, p. 60-63), Szemerszki Aladám despre *Transmiterea documentelor la Arhiva Națională Maghiară* (nr. 1, p. 64-65), Kalmár Ella – *Ziua Arhivistică în Arhiva capitalei Budapesta* (nr. 1, p. 66-68), Labádi Lajos – *Zile din Arhiva de la Csongrád* (nr. 1, p. 69-72), Mónus Imre – *Ziua arhivistică internațională în Szabolcs – Szatmár* (nr. 1, p. 73-77), Alföldi Vilma, Erdmann Gyula – *Știrile legăturilor internaționale ale Asociației Arhiviștilor Maghiari* (nr. 1, p. 78-79), Künstler Ferenc – *Întâlnirea europeană la nivel înalt, pe plan arhivistic de la München* (nr. 2, p. 46-48), Fazekas István – *Acordul de la Baden, 70 de ani. Conferința științifică la Viena* (nr. 2, p. 49-50), Sudár Kornélia – *Relații prietenoare la arhivele maghiare pe 1995* (nr. 2, p. 59-65), cuprinzând date despre arhivele generale și arhivele de specialitate, Gorjánác Rádojka – *Tipurile și sarcinile arhivelor din Ungaria. Ziua arhivistică universitară la Biblioteca universitară ELTE* (nr. 2, p. 66-70), Csombor Erzsébet – *Ziua de specialitate a arhivistului în Komárom* (nr. 2, p. 71), Csurgai Horváth József referitor la *Arhiva orașului Győr* (nr. 2, p. 72-74), Glück Jenő – *Documente din perioada 1848-49 din Békés în Arhiva din Arad* (nr. 3, p. 48-53), Erdmann Gyula – *Darea de seamă din Adunarea generală despre munca din 1992-1996 a Uniunii Arhiviștilor Maghiari* (nr. 3, p. 57-62), Rádyné Rácz Katalin – *Adunarea ambulantă din 1996 a Uniunii Arhiviștilor Maghiari în Veszprém* (nr. 3, p. 62-68), Bösze Sándor – *Ziua Arhivistică din Vas* (nr. 3, p. 68-71), Major Zoltán László – *Zilele arhivistice din Hajdu – Bihar* (nr. 3, p. 71-74), Hegedűs András – *Conferința și expoziția de istorie bisericească la Esztergom* (nr. 3, p. 75-77), Turbuly Éva – *Înmânarea premiului – Házi Jenő în arhiva din Sopron* (nr. 3, p. 78), Hudi József – *Conferința istorică la Kápolcs* (nr. 4, p. 62-64), P. Szigetváry Éva – *Monumente arhitecturale în Arhiva Națională Maghiară* (nr. 4, p. 64-65).

Necrologuri pentru personalități au alcătuit: Breinich Gábor – *Szőcs Sebestyén (1938-1996)* (nr. 2, p. 75-76), Egey Tibor – *Kisfaludy Katalin (1949-1996)* (nr. 2, p. 77-78), Szűcs László – *Vörös Károly (1926-1996)* (nr. 4, p. 66-68), Kápolnai Iván – *Dávid Zoltán (1923-1996)* (nr. 4, p. 69-71).

Revista se încheie cu *Publicațiile arhivelor maghiare în 1995* (nr. 4, p. 72-78), fiind prezentate 107 lucrări ce acoperă un spectru larg de domenii, editate în special de Arhiva Națională Maghiară, Arhiva din Budapesta, Arhivele teritoriale din Zala, Bács-Kiskun, Baranya, Csongrád, Fejér, Pest, Jász-Nagykun-Szolnok, Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Somogy, Tolna, Békés, Vas ș.a.

Informăm cititorii că pot procura orice număr al „Revistei Arhivelor“ de la sediul Arhivelor Naționale ale României, Bd. Regina Elisabeta, nr. 49, sector 5, București, telefon: 315 24 46, precum și de la direcțiile județene ale Arhivelor Naționale.

„Revista Arhivelor“ publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică și alte științe speciale ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe documente de arhivă, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sunt rugați să trimită materiale în două exemplare, dactilografiate la două rânduri, cu notele infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat. Documentele trimise spre publicare pot fi însoțite de reproduceri (fotocopii, xerox etc.).

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Articolele nepublicate nu se restituie.

Tipărit la Arhivele Naționale

Fotoreproducere și tipar offset:

AUREL VOICU
LUCIAN FRÂNCU
VASILE IVAN
STELIANA DĂNĂILESCU

Legătorie:

ANGELICA NICOLAE

1. *Handwritten text in Cyrillic script, likely a stenographic record. The text is dense and difficult to decipher due to the shorthand used. It appears to be a transcription of a speech or document, possibly related to the Romanian Revolution of 1989, given the context of the archival collection.*

În curs de apariție la Arhivele Naționale ale României:

- MINORITĂȚILE NAȚIONALE DIN ROMÂNIA, vol. III (1931-1938)
- STENOGRAMELE ȘEDINȚELOR CONSILIULUI DE MINISTRI. GUVERNAREA ION ANTONESCU, vol. III (aprilie – iunie 1941)
- CATALOGUL DOCUMENTELOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI DIN ARHIVELE NAȚIONALE, vol. VII (1650-1653)
- „REVISTA ARHIVELOR”, nr. 1-2/1999

ISSN 1453 - 1755